

Göran Larsson

Islam och muslimer
i Sverige –
en kunskapsöversikt

SST:s skriftserie
Nr 4

Nämnden för statligt stöd till trossamfund

Nämnden för statligt stöd till trossamfund (SST) är en statlig nämndmyndighet. Syftet med det statliga stödet är att det ska bidra till att trossamfunden (vid sidan av Svenska kyrkan, som får stöd av staten på annat sätt) kan bedriva aktiv och långsiktig inriktad religiös verksamhet.

SST:s uppdrag är att

- Förmedla statsbidrag
- Ge allmänt stöd till trossamfund
- Samordna samfundens roll i krisberedskapssamordning
- Vara ett dialogforum kring bland annat värderingar, respekt och tolerans
- Vara ett expertorgan åt regeringen när det gäller allmänna trossamfunds- och religionsfrågor och projekt.

SST:s skriftserie:

Nr 1

Klas Borell:

Islamofobiska fördomar och hatbrott: En kunskapsöversikt
(2012)

Nr 2

Trudy Fredriksson:

Uppvaknandets vägar: Från buddhistisk historia till nutidens
utövning och gemenskapsliv
(2013)

Nr 3

Göran Larsson och David Thurffjell:

Shiamuslimer i Sverige – en kortfattad översikt
(2013)

Denna bok är nr 4 i skriftserien.

Islam och muslimer i Sverige – en kunskapsöversikt

Göran Larsson

Nämnden för statligt stöd till trossamfund,
Stockholm 2014

Göran Larsson:
Islam och muslimer i Sverige – en kunskapsöversikt
SST:s skriftserie, nr 4

Nämnden för statligt stöd till trossamfund
Box 14038
167 14 Bromma
Tel 08-453 68 70, fax 08-453 68 29
info@sst.a.se, www.sst.a.se

Form: Peter Carlsson, Formulare Skriv- & Projektbyrå
Tryck: Danagård LiTHO, Ödeshög
ISBN: 978-91-980611-6-1

Innehåll	Sid
Förord	9
Inledning	11
1. Muslimer i Europa – ett nytt forskningsfält tar form	14
1.1. Publikationer om islam och muslimer	17
1.2. Uppsatser om islam och muslimer	25
1.3. Vad har hänt sedan 2004?	37
1.4. Sammanfattning	39
2. Muslimska föreningar, församlingar och organisationer	41
2.1. Islams historia i Sverige – en kortfattad genomgång	41
<i>Där land möter hav – ett sufiskt retreat på västkusten</i>	45
2.2. Föreningar och organisationer	58
2.3. Lokala studier och geografisk spridning	69
2.4. Muslimska samfund och föreningar utanför	
Islamiska samarbetsrådet	76
<i>Muslim och politiker</i>	80
2.4.1. Internationella och globala aktörer	86
2.4.2. Några svenska aktörer	91
2.4.3. Ideella muslimska föreningar i Sverige	97
2.5. Sammanfattning	112
3. Imamer och religiösa ledare	117
<i>Muslimskt kvinnligt ledarskap</i>	119
3.1. Frågor till imamer	120
3.2. Imamers roller i samhället – förväntningar och förhoppningar	126
3.3. Hur har det gått för de europeisk imam-utbildningarna?	134
3.4. Sammanfattning	136
4. Avslutning: Kunskapsluckor och framtida forskningsuppgifter	138

Referenser	143
Appendix	
A Islamiska samarbetsrådets arbetsordning	157
B Svenska muslimska nätsidor februari 2013	165
C Bibliografi över litteratur om islam och muslimer i Sverige 2004-2013	178
D Självpresentationer av islamiska riksorganisationer, hämtade ur publikationen <i>Trossamfund i Sverige. Statsbidragsberättigade trossamfund. presentationer och aktuell statistik 2013.</i>	213
Figurer	
1. Publikationer om islam och muslimer i Sverige mellan 1980 och 2004	17
2. Uppsatser om islam och muslimer i Sverige nedbruten i ämneskategorier	34
3. Publikationer om islam och muslimer i Sverige mellan åren 2004 och 2014	38
4. Uppskattat antal individer med muslimsk kulturell bakgrund i Sverige för åren 1970, 1980, 1985, 1988, 1990, 1992, 1994, 1996, 1998, 2000 och 2005	55
5. En karta över det muslimska Sverige	74
6. I vilket land har du fått din utbildning till imam?	123
7. Utbildningens längd	124
8. Hur länge har du varit verksam som imam i Sverige?	124
9. Utbildningsbehov	125
10. Antalet arbetstimmar per vecka vid sidan av imamarbetet	126
Tabeller	
1. Sammanställning av svenska muslimska hemsidor 2013	19
2. Avhandlingar under perioden 1983 till 2014 med fokus på islam och muslimer i Sverige, ordnade i alfabetisk ordning efter författare (efternamn)	21
3. Projekt rörande forskning om islam och muslimer som tilldelats forskningsmedel från Vetenskapsrådet och Riksbankens jubileumsfond	24
<i>forts. på nästa sida</i>	

4. Uppsatser om islam, muslimer, moskéer och islamofobi i Sverige, publicerade i databasen uppsats.se, ordnade efter årtal	26
5. Uppsatser om islam och muslimer i Sverige med sökorden sufism*, Koranen*, halal* och hijab*. Uppsatserna är organiserade efter år.	35
6. Sufi-ordnar som år 2014 bedriver aktivitet i Sverige	42
7. Ändamålsenligt byggda moskéer i Sverige 1975 till 2014	47
8. Befolkning i Göteborg, Malmö och hela riket år 2012 uppbruten på utrikes födda.	57
9. Medlemmar i islamiska riksorganisationer enligt bidragsgrundande antal som fastslagits av SST samt inom parentes vad samfundet själva rapporterat för det aktuella året	63
10. Antalet medlemmar för året 1985 enligt uppgifter från FIFS, SMUF och ICU fördelade på städer och församlingar	64
11. Muslimska trossamfund med vigselrätt (2012-06-12)	67
12. Bidragsberättigade församlingar fördelat på städer	71
13. Kategorier, trådar, inlägg och datum för senaste inlägg på Svenska muslimers forum	83
14. Muslimska föreningar i Göteborg som får statsbidrag	99
15. Muslimska organisationer/samarbetspartners i Ibn Rushd Västras nätverk	102
16. "Muslimska" invandrarföreningar i Göteborg	105
17. Invandrarföreningar i Göteborg	108
18. Imamer avlönade av församling, avlönade på annat sätt samt oavlönade enligt uppgifter från FIFS, IKUS, SMF, SIF, ISS, BIS	117
19. Diskussioner om imam/er i riksdagen mellan åren 1980 och 2014	128

Förord

Med detta korta förord vill jag passa på att tacka mina kollegor på SST. Utan ert stöd, kunnande och intresse hade det inte varit möjligt att sammanställa föreliggande rapport. Era kunskaper om religion och samfundsliv i Sverige är helt unika och jag hoppas att myndigheter, församlingar och allmänhet inser er kompetens och betydelse inom detta fält. Det har varit en sann glädje att lära känna er alla och ta del av er stora kompetens.

På samma sätt vill jag även passa på att tacka alla kollegor och representanter från myndigheter och församlingar som frikostigt har delat med sig av sin tid och kompetens. Speciellt tacksam är jag gentemot doktor Simon Sorgenfrei som har läst ett utkast av hela texten. Jag vill även tacka Ann-Cathrine Andersson som har gett sin tillåtelse att reproducera sin sammanställning av islamiska hemsidor på svenska. Även Piotr Kiszkiel och Ulf Boström har frikostigt delat med sig av sina kunskaper om Göteborg. Utan er hade denna rapport blivit betydligt ytligare och tunnare.

Med detta sagt vill jag betona att alla fel och tillkortakommanden är mitt ansvar.

Göran Larsson

Islam och muslimer i Sverige – en kunskapsöversikt

Föreliggande publikation har som syfte att ge en bild av vad forskarvärlden vet om islam och muslimer i Sverige; framför allt i termer av vad som har publicerats inom området. Främst kommer den tidigare forskningen att presenteras på ett överskådligt sätt, men jag kommer även att återge tillgängliga statistiska uppgifter om muslimska församlingar i Sverige. Ambitionen är att försöka säga någon om trender i forskningen och peka på hur den muslimska närvaron i Sverige har utvecklats över tid. Inledningsvis är det viktigt att betona att föreliggande kunskapsöversikt först och främst fokuserar sunni-muslimska grupperingar. Denna avgränsning motiveras av att shia-muslimer i Sverige nyligen har varit föremål för en översikt som publicerats av SST (Larsson och Thurffjell 2013). Min sammanställning fokuserar inte specifikt diskriminering, rasism och islamofobi eftersom dessa frågor har behandlats i ett flertal tidigare studier (se till exempel Borell 2012; Gardell 2010; Larsson 2006 samt *Swedish Muslims in Cooperation Network – Alternative report* 2013).

Kunskapsöversikten inleds med en redogörande och diskuterande presentation av den befintliga forskningen om islam och muslimer i Sverige. Till skillnad från min tidigare sammanställning – *Islam och Muslimer i Sverige. En kommenterad bibliografi* (Larsson 2004) – är syftet inte att redogöra för all forskning. Istället vill jag peka på trender och mönster i den tidigare forskningen. Vilka ämnen har berörts och vilka teoretiska utgångspunkter har styrts forskning om islam och muslimer? Genom att lyfta fram vad som har studerats blir det också tydligt vilka kunskapsluckor som återstår att beforska.

Kunskapsöversikten presenterar vilka organisationer som SST samarbetar med och vilka organisationer och församlingar som har sökt ekonomiskt stöd under de senaste tio åren. Den statistiska genomgången visar dels vilka församlingar som har

sökt medel och dels vilka orter som finns representerade med en eller flera muslimska församlingar. Genomgången syftar till att ge en grafisk bild av det muslimska landskapet i Sverige. Först efter en sådan genomgång blir det möjligt att säga vilka organisationer och församlingar som inte har sökt statsbidrag från SST och som står utanför Islamiska samarbetsrådet.

Den första delen ger en kortfattad bild av hur studiet av muslimer i Europa har vuxit fram som ett nytt forskningsfält. Utöver detta ges även en översiktlig presentation av vad som har publicerats om islam och muslimer i Sverige. Medan den andra delen ger en fördjupad bild av muslimska föreningar, församlingar och organisationer i Sverige är den tredje delen fokuserad på frågor som rör muslimska religiösa ledare och deras situation i dagens Sverige. Texten avslutas med en diskussion som dels pekar mot nya forskningsuppgifter och dels mot framtida utmaningar och möjligheter för SST:s arbete rörande islam och muslimer i Sverige.

I slutet av föreliggande skrift återfinns fyra appendix. Först återges arbetsordningen för Islamiska samarbetsrådet (IS). Där efter ges en förteckning över svenska muslimska nätsidor som har sammanställts av Ann-Cathrine Andersson vid Göteborgs universitet (Andersson 2013). Det tredje appendixet innehåller en bibliografi över litteratur som har publicerats om islam och muslimer i Sverige mellan åren 2004 och 2013. Denna sammanställning skall ses som en komplettering och uppdatering av min kommenterade bibliografi om islam och muslimer i Sverige (Larsson 2004). Det fjärde appendixet innehåller korta presentationstexter som är skrivna av de sex muslimska förbunden som ingår i IS.

Innan jag går över till det första avsnittet som handlar om hur forskningen om islam och muslimer har vuxit fram som ett forskningsfält är det på sin plats att säga något kort om vilket material som ligger till grund för min studie samt hur detta material har insamlats. Målsättningen har varit att göra en beskrivning av islam och muslimer i Sverige med utgångspunkt i den existerande litteraturen. Förutom ett mindre antal semistrukturerade intervjuer och möten med representanter för olika muslimska föreningar, samfund och myndighetsrepresentanter har min studie endast i mycket begränsad omfattning inkluderat primärforskning.

Huvudparten av texten bygger på tidigare studier i form av böcker, artiklar, rapporter och uppsatser publicerade vid univer-

sitet och högskolor. Detta material har först och främst samlats in med hjälp av biblioteks- och uppsatsdatabaser som Libris (Kungliga biblioteket) och portalen Uppsats.se. Med hjälp av sökorden *Islam, *Muslim/Muslimer* och *Sverige har jag gått igenom och samlat in det publicerade materialet. Genom litteraturlistor och referenser i det publicerade materialet har jag med hjälp av en snöbollsmetod insamlat och identifierat ytterligare publicerat och opublicerat material (se Esaiasson; Gilljam; Oscarsson och Wängnerud 2010:216).

Det publicerade materialet som ligger till grund för texten har kompletterats med tillgängligt statistiskt material som först och främst har insamlats via SST och i mindre omfattning från Göteborg och Malmö stad. I vissa fall har jag även konsulterat databaserna Mediaarkivet och Rixlex. Den första databasen omfattar journalistiskt publicerade texter i press och den andra omfattar riksdagsdebatter. Jag har även använt mig av sökmotorerna www.solidinfo.se (tidigare www.121.nu) för att inhämta uppgifter om företag och organisationer som på något sätt tycks antyda att de kan ha en muslimsk profil. Mitt urval har byggts på huruvida företag och organisationer har ett namn som antyder att de kan ses som muslimska eller islamiska.

När det gäller avsnittet om "Imamer och religiösa ledare" omfattar mitt material dels tidigare forskning och dels en enkät som har sänds ut till samtliga muslimska församlingar och föreningar som har fått statsbidrag för år 2012 via SST. Enkäten och dess resultat beskrivs mer ingående i avsnitt 3.1. För att illustrera hur och i vilka sammanhang imamer har diskuterats i riksdagens kammare har jag också använt mig av databasen Rixlex.

I. Muslimer i Europa – ett nytt forskningsfält tar form

Trots att islam och muslimer inte är någon ny företeelse i Europas historia har islam ofta diskuterats som något som först kom till Europa i och med den ökade arbetskraftsinvandringen från slutet av 1960-talet. Att antalet människor med muslimsk kulturell bakgrund¹ liksom islams synlighet i termer av moskéer, klädsel och andra uttryck har ökat från 1970-talet och fram till idag är ett faktum. Samtidigt är det viktigt att påpeka att muslimska dynastier har funnit i Europa sedan 700-talet, bland annat på den Iberiska halvön, och muslimer har utgjort ett viktigt inslag på Sicilien och längst stora delar av Medelhavets norra kuster (för en presentation på svenska, se till exempel Fierro 2009). Det osmanska imperiet är dock det maktcentrum som förmodligen har haft störst påverkan på de centrala delarna av Europa och på bilden av islam och muslimer. Från 1500-talet fram till första världskriget har detta imperium utgjort en referenspunkt för Europas historia. Redan under 1500-talet knyter till exempel Sverige diplomatiska kontakter med det osmanska imperiet med förhoppningen att finna allierade i kampen mot Ryssland (se Jarring 1987; Zetterstéen 1936 och 1945).

Om vi går längre tillbaka i tiden är det tydligt att även de så kallade vikingatågen bär vittnesmål om kontakter med

---

¹ Med muslimsk kulturell bakgrund avses individer som kommer från länder eller som växer upp i en miljö som i huvudsak domineras av muslimskt motiverade seder och bruk. Jag använder mig av uttrycket muslimsk kulturell bakgrund för att betona att en sådan bakgrund inte automatiskt skall ses som en indikation på att individen är regelbundet praktiserande eller religiös överhuvudtaget. Jag använder muslimsk kulturell bakgrund som en parallell till kristen kulturell bakgrund. Sverige är än idag ett land som på flera sätt präglas av seder och bruk som har sina rötter i en kristen kultur (närmare bestämt en luthersk) – vi organiserar till exempel arbets- och skolåret efter en kristen högtidskalender bara för att ta ett tydligt exempel – men detta faktum innebär inte automatiskt att alla som bor i Sverige är kristna. Samtidigt påverkar den kulturella bakgrunden våra preferenser och sätt att tolka och förstå världen.

olika muslimska dynastier. Dessa kontakter är främst bevarade i arkeologiska lämningar som runstenar och mynt (Holst 1973). Denna del av nordiska relationer med den muslimska världen har bland annat dokumenterats och beskrivits av den norske språkvetaren Harris Birkeland (1954) och den svenske religionshistorikern Stig Wikander (1978). Om vi lämnar den svenska kontexten är det också viktigt att betona att vi haft en muslimsk närvaro i de baltiska områdena i och med de muslimska tatarernas ankomst från 1400-talet. Tatarer var först och främst soldater och handelsmän i det polsk-litauiska väldet och redan från och med 1300-talet fick de en långtgående religionsfrihet i de områden som idag räknas till Polen och Litauen (se Larsson och Racijs 2010). Dessa ovan nämnda historiska spår och inflytanden har ofta blivit nedtonade eller bortglömda i dagens allt mer politiserade diskussion om islam och muslimer i Europa. Istället för att lyfta fram historiska rötter som kan problematisera vad som avses med Europa och en så kallad europeisk identitet har islam och muslimer idag först och främst kommit att sammankopplas med frågor som rör mångkulturalitetens gränser, identitet och säkerhet (Sunier 2009).

Samtidigt som vi har en relativt lång tradition när det gäller studiet av europeiska diplomatiska relationer och islams tidiga historia och centrala texter är det tydligt att både historiker och filologer har visat ett svagt intresse för västvärldens möten med islam efter andra världskriget. Att studera de nya européernas religion tycks initialt inte ha varit speciellt lockande för vare sig språkvetare eller religionshistoriker. Istället var det migrationsforskare och sociologer som kom att intressera sig för invandringens betydelse och plats i Europa.

Det var först mot slutet av 1980-talet som konferenser och ett mindre antal publikationer kom att uppmärksamma den nya muslimska närvaron i Europa.² På samma gång är det viktigt att påpeka att de första muslimska invandrarförsamlingarna redan hade etablerats strax efter andra världskriget. I Sverige bildades till exempel den första muslimska församlingen "Turk-Islam föreningen i Sverige för religion och kultur" redan 1949

---

² Speciellt viktiga för det tidiga studiet av islam och muslimer var de antologier som redigerades av de två holländska professorerna P.S. van Koningsveld och W.A.R. Shadid i början av 1990-talet. När det gäller studiet av islam och muslimer i Sverige skall speciellt professor Åke Sanders arbeten från 1990-talet uppmärksammas.

(Svanberg och Westerlund 1999:9, 14), men det skulle dröja ända fram till 1980-talet innan de första vetenskapliga publikationerna uppmärksammade den muslimska närvaron i Sverige. I sin avhandling *När islam blev svenskt. Föreställningar om islam och muslimer i svensk offentlig politik 1975–2012* skriver Johan Cato:

Det analyserade materialet [som avser perioden 1975 till 1980] visar att det fanns en relativt liten kunskap om islam och muslimer. I Invandrarutredningen, som publicerades 1974 var delen om islam och muslimer i genomgången av invandrarnas religiösa liv ytterst kortfattad och inskränkte sig till en ungefärlig uppskattning av antalet muslimer och deras nationella bakgrund. I utredningen inkluderades inte muslimer som en minoritet i Sverige vilket var fallet med exempelvis judar och ester. Det är intressant att notera att det tycks ha dröjt ca 25 år innan muslimer överhuvudtaget uppmärksammades från statligt håll. Den första muslimska organisationen grundades redan 1949 i Stockholm (Cato 2012:263).

Vare sig för akademiker som filologer och religionshistoriker eller för statsmakten och den offentliga sektorn tycks den nya invandringen och dess konsekvenser för den religiösa kartan och samhället ha väckt någon större uppmärksamhet. För akademiker var det istället studiet av främmande språk, dåtida religiösa praktiker eller idéhistoriska influenser som stod i fokus. Den svenske religionshistorikern och Uppsalaprofessorn Geo Widengren (1907–1996) skall till exempel en gång ha sagt: ”Ja, när det gäller islamforskning har jag inget gjort på denna sidan elvahundratalet” (citat ur Hjärpe 2012:270). Ur dessa perspektiv är det kanske inte konstigt att studiet av islam och muslimer i västvärlden har varit ett negligerat forskningsfält under mycket lång tid. Men med ett ökat intresse för sociologiska och samhällsvetenskapliga metoder och en förskjutning från skrift (dogmer) till levd religion (det vill säga vad människor tänker, tycker och gör med sin religion) har intresset för islam och muslimer i Europa ökat under de senaste åren (se till exempel Buijs och Rath 2006). Även internationella händelser som revolutionen i Iran 1979, dödshoten mot Salman Rushdie 1989, terrordåden den 11 september 2001, mordet på den holländske filmskaparen Theo van Gogh 2004, bomberna mot Attochastationen i Madrid 2004 och terrordåden mot Londons transportsystem 2005, har givetvis också ökat intresset för studiet av islam och muslimer. Idag finns tidskrifter som

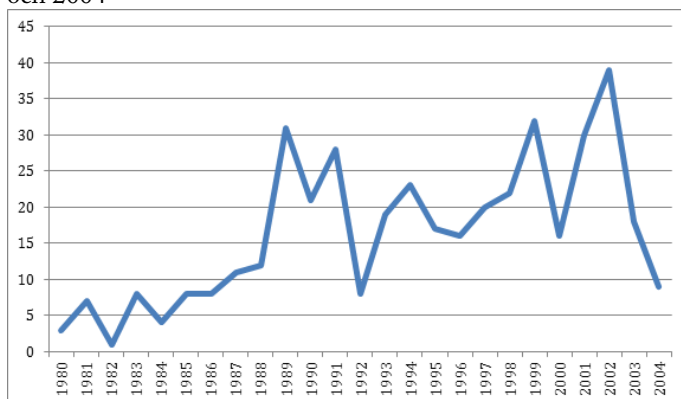
Journal of Muslims in Europe (utgiven sedan 2012) och *Yearbook of Muslims in Europe* (utgiven sedan 2009) att tillgå och ur ett forskningshistoriskt perspektiv kan dessa publikationer och tillhörande nätverk ses som tydliga indikationer på att forskning om islam och muslimer i Europa har blivit ett accepterat och etablerat forskningsfält.

1.1. Publikationer om islam och muslimer

I min studie *Islam och muslimer i Sverige. En kommenterad bibliografi* (Larsson 2004) som behandlar de första studierna från 1970-talet fram till och med år 2004 har jag listat 430 publikationer som direkt berör islam och muslimer i Sverige. När jag skriver direkt avser jag först och främst publikationer som har ett uttalat syfte att just behandla frågor om islam och muslimer. Utöver de texter som har listats i min bibliografi kan även studier som fokuserar etniska grupper som till exempel ”turkar”, ”iranier”, ”somalier” och ”bosnier” förväntas innehålla information som kan knytas till en diskussion om islam och muslimer i Sverige. Dessa publikationer har endast delvis inkluderats i min studie. Grafen nedan visar hur antalet publikationer har förändrats mellan åren 1980 och 2004.

Figur 1:

Publikationer om islam och muslimer i Sverige mellan 1980 och 2004

Källa: Larsson 2004

Figuren ovan visar på ett tydligt sätt att variationerna är stora över tid och att det inte finns en automatisk ökning av publikationer om islam och muslimer i Sverige över tid. Enskilda händelser som till exempel Rushdie-affären 1989 och terrorattacker i USA 2001 tycks ha fått en viss inverkan på antalet publikationer, men de har inte gett några bestående effekter. Sedan publiceringen av min bibliografi har ett stort antal nya artiklar, kapitel, rapporter och böcker publicerats av relevans för studiet av islam och muslimer i Sverige och i den fortsatta redogörelsen kommer dessa att beaktas. För att göra min genomgång så komplett som möjligt har jag i slutet av kunskapsöversikten också sammanställt en bibliografi över publikationer om islam och muslimer som har publicerats mellan åren 2004 och 2013 – denna lista skall ses som en uppdatering av min äldre bibliografi (se Appendix C).

Om vi försöker att se närmare på vilken typ av studier som har publicerats från 1970-talet och fram till år 2004 (det vill säga de studier som har inkluderats i Larsson 2004) är det möjligt att urskilja ett antal trender. För det första är det tydligt att materialet går att dela upp i texter som är skrivna av muslimer och texter som har ett uttalat syfte att berätta om islam och muslimers situation i Sverige. Av de 430 texter som inkluderats i min bibliografi är 89 stycken publicerade i tidskriften *Salaam*³ och 11 stycken är publicerade i tidskriften *Minaret*; båda tidskrifterna har en muslimsk profil.⁴

Ingen av de tidskrifter som nämns ovan finns kvar idag och det är tydligt att den inom-islamiska diskussionen framför allt har förflyttats till nätet i form av Facebook, hemsidor, diskussionslistor och bloggar (Andersson 2013). Två undantag är den shia-muslimska tidskriften *Medina* (ISSN 2001-3523) och studentförbundet Ibn Rushds tidskrift *Kupolen* (ISSN 2001-6638) – utgivning av båda dessa tidskrifter startade 2012 (enligt uppgifter hämtade från LIBRIS, Kungliga biblioteket). I sammanhanget bör även al Ghazali-institutets årsskrift *OAS* nämnas (har publicerats sedan 2010).⁵ Antalet muslimska hemsidor som är författade på svenska med syfte att berätta om islam har

---

³ En detaljerad studie av tidskriften *Salaam* återfinns i Otterbeck 2000.

⁴ Med muslimska tidskrifter avses tidskrifter som publicerats av troende och praktiserande muslimer för muslimer.

⁵ För mer information om *OAS*, se <http://www.ghazali.se/products-page/bocker/oas-2012/> samt <http://www.ghazali.se/products-page/bocker/oas-2013/> (båda besökta 2014-04-23).

varit växande över tid. I en undersökning från år 2003 lokaliserade jag 32 ”svenska muslimska hemsidor” och år 2006 hade antalet stigit till 57 stycken (Larsson 2006:91-93)⁶. I sin magisteruppsats *Islam på nätet – ett svenskt cybermuslimskt landskap i förändring* (2013) kunde Ann-Cathrine Andersson konstatera att antalet sidor hade ökat ytterligare och i sin genomgång för år 2013 lokaliserade Andersson 140 stycken hemsidor och portaler som kunde definieras som ”svenska muslimska nätsidor”. Dessa fördelades på följande sätt:

Tabell 1:

Sammanställning av svenska muslimska hemsidor 2013 *

Typ av nätsida	Antal
Sunnimuslimska informations-sidor, nationella föreningssidor, institut och forum	56 (varav 12 ”dottersidor”) ⁷
Geografiskt knutna sunnimuslimska föreningar, församlingar och organisationer	26
Sunnimuslimska nätsidor för barn samt ungdomsföreningar	6
Shiitiska nätsidor	22 (varav 17 ”dottersidor”)
Sufiska nätsidor	4
Salafitiska nätsidor	5
Ahmadiyyanätsidor	3 (varav 1 ”dottersida”)
Portaler	5
Webbutiker	6 (varav en shiitisk och en sufisk)
Övriga sidor	7
Totalt	140 (varav 30 ”dottersidor”)

* Samtliga länkar till dessa hemsidor återfinns i Appendix B

Källa: Andersson 2013:33

⁶ Med ”svenska muslimska hemsidor” avses en hemsida eller portal som använder svenska som det huvudsakliga språket för kommunikation och som kan sägas innehålla ett material som de ansvariga kopplar till islam. Sidan skall också vara producerad av någon/några som har som syfte att sprida kunskap om islam och muslimer. Avsändaren skall med andra ord utge sig för att själv vara muslim. Denna definition exkluderar sidor som endast har som syfte att informera om religionen islam eller som har som mål att ifrågasätta islam och muslimer.

⁷ Andersson skriver följande om ”dottersidor” i sin undersökning: ”I min undersök-

Tabellen ovan visar bland annat att det är informationssidor som publiceras av föreningar som dominerar på internet.

I det material som redovisades i Larsson (2004) var en relativt stor mängd av de tryckta texterna publicerade av myndigheter och Svenska kyrkan och bland dessa texter finns dels information om muslimer som en ny grupp av invandrare och dels publikationer som fokuserar frågor som rör dialog och integration i samhället. En överväldigande andel av texterna berör frågor som handlar om institutionaliseringsprocesser (moskéer/muslimska församlingar) och flera ger en översiktlig presentation av den muslimska närvaron i Sverige. Andra vanliga teman är muslimer och svensk skola (friskolor, pedagogik, läroböcker), islamofobi, diskriminering och konvertering. Ett flertal texter har också fokuserat frågor som kan knytas till diskussioner om genus, muslimska kvinnor och konvertering till islam.

När det gäller den akademiska forskningen är merparten av texterna skrivna av ett relativt begränsat antal forskare och utan att kritisera dessa är det tydligt att materialet ofta upprepar samma fakta. I bibliografin återfinns även sex avhandlingar och författarna till dessa har varit mycket flitiga med att publicera artiklar och kapitel om sin forskning. I tabellen på de kommande sidorna återges samtliga avhandlingar som explicit har fokuserat islam och muslimer i Sverige under perioden 1983 till och med våren 2014.

---

ning fann jag etthundrafyrtio nätsidor som kan kategoriseras som delar i en svensk cybermuslimsk miljö. Av dessa är trettio stycken så kallade "dottersidor" till andra "huvudsidor", det vill säga de har samma Copyright eller är delar av samma organisation. Dessa "dottersidor" är viktiga att uppmärksamma då antalet aktörer skulle kunna uppfattas som fler än vad de faktiskt är. Till exempel har Islamguiden fem "dottersidor" och den shiitiska nätsidan Den Väntades Vänner (dv.se) hela sexton "dottersidor" vilket utgör hälften av alla "dottersidor". Andersson 2013:32.

Tabell 2:

Avhandlingar under perioden 1983 till 2014 med fokus på islam och muslimer i Sverige ordnade i alfabetisk ordning efter författare (efternamn).

Författare	Titel	Lärosäte och år	Ämnestillhörighet
Jonas Alwall	<i>Religious Liberty and Plights: The Religious Liberty Situation of a Minority in Sweden</i>	LU, 1998	Religions-sociologi
Åsa Aretun	<i>Barns "växa vilt" och vuxnas vilja att forma. Formell och informell socialisation i en muslimsk skola</i>	LIU, 2007	Antropologi/ tema barn
Jenny Berglund	<i>Teaching Islam: Islamic religious education at three Muslim schools in Sweden</i>	UU, 2009	Utbildningsvetenskap
Åsa Brattlund	<i>What role of God and national curriculum in school life? A Comparative study of schools with a Muslim profile in England and Sweden</i>	SU, 2009	Utbildningsvetenskap
Aje Carlbohm	<i>The Imagined Versus the Real Other: Multiculturalism and the Representation of Muslims in Sweden</i>	LU, 2003	Socialantropologi

Författare	Titel	Lärosäte och år	Ämnestillhörighet
Johan Cato	<i>När islam blev svenskt. Föreställningar om islam och muslimer i svensk offentlig politik 1975-2010</i>	LU, 2012	Islamologi
Kristina Gustafsson	<i>Muslimsk skola, svenska villkor. Konflikt identitet och förhandling</i>	LU, 2004	Etnologi
Kjell Härenstam	<i>Skolboks-islam. Analys av bilden av islam i läroböcker i religionskunskap</i>	GU, 1983	Utbildningsvetenskap
Sara Johnsdotter	<i>Created by God: How Somalis in Swedish Exile Reassess the Practice of Female Circumcision</i>	LU, 2002	Sociologi
Pia Karlsson Minganti	<i>Muslima. Islamisk väckelse och unga muslimska kvinnors förhandlingar om genus i det samtida Sverige</i>	SU, 2007	Etnologi
Anna Månsson	<i>Becoming Muslim: Meanings of Conversion to Islam</i>	LU, 2002	Sociologi
Jonas Otterbeck	<i>Islam på svenska. Tidskriften Salaam och islams globalisering</i>	LU, 2000	Islamologi

Författare	Titel	Lärosäte och år	Ämnestillhörighet
Mosa Sayed	<i>Islam och arvsrätt i det mångkulturella Sverige. En internationellt privaträttslig och jämförande studie</i>	UU, 2009	Juridik
Madeleine Sultán Sjöqvist	<i>"Vi blev muslimer". Svenska kvinnor berättar. En religionssociologisk studie av konversionsberättelser</i>	UU, 2006	Religions-sociologi

Källa: LIBRIS

Avhandlingar som genre är speciellt viktig att lyfta fram eftersom dessa publikationer bygger på empirisk forskning som har bedrivits under lång tid (minst fyra år). Dessa publikationer kan därför förväntas innehålla den mest initierade och välgrundade forskningen.

Avhandlingarna i tabell 2 utgår från en mängd olika teoretiska och metodologiska perspektiv och variationerna är stora. Ett större antal utgår från deltagande observationer och fältstudier; ett faktum som gäller både för de avhandlingar som är skrivna med inriktning mot islam och utbildning och de som är mer fokuserade på muslimska kvinnors deltagande i samhället liksom konvertering till islam. Ett mindre antal är fokuserat på textanalys (offentligt tryck, muslimska tidskrifter och läromedel). Diskursteorier, orientalism och postkolonialism, samt teorier om identitet, utanförskap och genus tycks vara dominerande.

Samtidigt som antalet publikationer om islam och muslimer i Sverige har ökat över tid tycks relativt få vetenskapliga projekt (utöver avhandlingar) varit inriktade på att öka vår kunskap inom fältet. Under de senaste två decennierna har Vetenskapsrådet och Riksbankens jubileumsfond, som är två av de viktigaste finansiärerna av humanistisk och samhällsvetenskaplig

forskning, endast beviljat sex projekt som har haft som explicit mål att fokusera islam och muslimer i Sverige.⁸ De projekt som har beviljats medel återfinns i tabellen nedan.

Tabell 3:

Projekt rörande forskning om islam och muslimer som tilldelats forskningsmedel från Vetenskapsrådet och Riksbankens jubileumsfond.

Huvud-sökande	Titel på ansökan	År, lärosäte	Finansiär
Gerlholm, Lena	<i>Islam i Sverige: Kulturvetenskapliga perspektiv på orientalism, occidentalism, representation och integration</i>	1998, SU	RJ
Karlsson Minganti, Pia	<i>Omstridda äktenskap: Unga muslimer i transnationella miljöer</i>	2009, SU	VR
Larsson, Göran	<i>Att lämna islam. Apostasi, religionsfrihet och motsättningar i ett mångreligiöst Sverige</i>	2012, GU	VR
Olsson, Susanne	<i>Confessional Islamic Teaching in Sweden</i>	2004, SH	RJ
Thor, Malin	<i>Narrativt identitetskapnade och intersektionalitet. Berättelser om och förhandlingar av "judiska" och "muslimska" identiteter i Sverige, ca. 1945-2010</i>	2007, MAH	VR

⁸ Utöver dessa projekt bör det också nämnas att VR och RJ har finansierat och stöttat konferenser, publikationer och möten som kan ha haft som syfte att diskutera frågor av relevans för studiet av islam och muslimer. I tabell 3 finns endast medtaget projekt som explicit syftar till att studera islam och muslimer i Sverige.

Huvud-sökande	Titel på ansökan	År, lärosäte	Finansiär
Westerlund, David	<i>Konflikt eller fredlig samexistens? Nutida relationer mellan kristna och muslimer</i>	1999, SH	RJ

Källa: Mail från Fredrik Lundmark, Riksbankens jubileumsfond, den 20 mars 2013 samt mail från Lise-Lotte Wallenius, Vetenskapsrådet, den 19 mars 2013.

Tabellen ovan är viktig eftersom den visar på vilka förutsättningar som har getts för att studera islam och muslimer i Sverige. Trots en spridd uppfattning om att det är lätt att få forskningsmedel till projekt om islam och muslimer tycks denna bild inte automatiskt bekräftas av tabellen ovan. Samtidigt är det svårt att uttala sig i frågan eftersom jag inte har gjort en sammanställning över samtliga beviljade projekt som har fokuserat religion i Sverige. Den procentuella fördelningen mellan ”allmänna projektansökningar” och de som fokuserar islam och muslimer i Sverige är därför oklar.

En ytterligare faktor som kan bidra till att forskning om ett ämne ökar eller minskar är antalet tjänster och positioner vid universitet och högskolor som är inriktade mot ett speciellt område. Rent allmänt har antalet tjänster inom religionsvetenskap ökat mycket kraftigt under det senaste decenniet och enligt Högskoleverket och rapporten *Granskning av utbildningar inom religionsvetenskap och teologi* (2008) kan man studera religionsvetenskap vid ett stort antal högskolor och universitet. I vilken omfattning utbyggnaden dels har påverkat möjligheten att studera frågor som rör islam och muslimer och i vilken omfattning detta har påverkat forskningen är oklart.

1.2. Uppsatser om islam och muslimer

Utöver avhandlingar och andra vetenskapliga publikationer är det även viktigt att lyfta fram uppsatser på kandidat- och avancerad nivå eftersom de har en potential att innehålla central information om specifika frågor och platser i Sverige när det

gäller islam och muslimer.⁹ Även om kvalitén kan variera är uppsatser på kandidat- och avancerad nivå en negligerad resurs. En sökning i databasen uppsats.se (som inte på något sätt innehåller alla uppsatser, men som ändå är den mest omfattande databasen för uppsatser) som genomfördes den 31 januari 2014 med sökorden islam*, muslim*, moské*, islamofobi* och Sverige* resulterade i 73 träffar som presenteras i tabellen nedan. Vid tillfället för sökningen omfattade databasen uppsats.se totalt 167 017 uppsatser.

Tabell 4:

Uppsatser om islam, muslimer, moskéer och islamofobi i Sverige publicerade i databasen uppsats.se ordnade efter årtal.

Författare	Titel på uppsats	Lärosäte, år ¹⁰
Erika Fernholm och Pedram Izadian	<i>Religiösa normer i ett sekulariserat samhälle. Islam i Sverige</i>	UU, 2014
Kristel Torgrimsson	<i>Muslimska feminister. En studie om muslimska feminister i Sverige</i>	UMU, 2013
Emilia Eriksson och Filip Skog	<i>Morgonpressens muslimer. En kvantitativ innehållsanalys av hur muslimer framställs i Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet</i>	ORU, 2013
Dirkan Aydin	<i>Den svenska mediediskursen kring islam och muslimer i Sverige</i>	HIG, 2013
Amila Muslija	<i>Gymnasieelevers attityd gentemot muslimer. En jämförelse av ett studieförberedande program och ett yrkesprogram</i>	LNU, 2013

⁹ För en kritisk diskussion om behovet av att även inkludera uppsatser som en kunskapsbas, se Larsson 2012a.

¹⁰ Förkortningar: GU = Göteborgs universitet; HKR = Högskolan Kristianstad; LNU = Linnéuniversitetet; KAU = Karlstads universitet; MAH = Malmö Högskola; MDH = Mälardalens högskola; MIUN = Mitt universitetet; HV = Högskolan Väst; HIG = Högskolan i Gävle; HH = Högskolan i Halmstad; BTH = Blekinge Tekniska Högskola; SLU = Sveriges lantbruksuniversitet; LIU = Linköpings universitet; GIH = Gymnastik- och idrottshögskolan; SU = Stockholms universitet; LU = Lunds universitet; ORU = Örebro universitet; UME = Umeå universitet.

Författare	Titel på uppsats	Läro- säte, år ¹⁰
Arzoo Hessami	<i>Att vara muslim i Sverige. En kvalitativ forskningsstudie om muslimska individers upplevelser, bemötande och integration i det svenska samhället</i>	MDH, 2013
Emil Jensen och Martin Hofling	<i>Ramadans inverkan på skolpresentationen</i>	HIG, 2013
Erika Lagerström	<i>"Jag har blivit mobbad sen jag tog på slöjan". En studie om att vara muslimsk ung kvinna i den svenska skolan</i>	HH, 2013
Atilia Pişkin	<i>Att söka fred tillsammans. En kvalitativ studie i hur muslimer och kristna tillsammans arbetar för – och skapar fred</i>	SH, 2013
Emilie Jensen	<i>Med öppna ögon. En litteraturstudie om hur islam behandlas och framställs i skolan</i>	LIU, 2013
Julia von Platen	<i>Religionsfriheten i den demokratiska och sekulära staten. En kritisk diskursanalys av debatten gällande böneutrop i Sverige</i>	LU, 2013
Per Gjørloff och Robert Gustafsson	<i>The Terrible Turk: Anti-Ottoman Representations in the 19th Century Swedish Rural Press</i>	LNU, 2013
Ulf Sparredal	<i>På tal om muslimer. En intervjustudie av gymnasieelevers tal om muslimer i årskurs två och tre på transportprogrammet i Göteborg</i>	GU, 2012
Carol Atallah och Victor P. Munther	<i>Abrahams barn. En studie av religionsnyheternas förändring mellan 2002 och 2012 – med exempel från Svenska Dagbladet och Sydsvenskan</i>	SH, 2012

Författare	Titel på uppsats	Lärosäte, år ¹⁰
Marcus Ringkvist och Richard Tholin	<i>Islam i läroböcker. En kvalitativ studie av islam i läromedel i religion</i>	UU, 2012
Camilla Levenstad	<i>"Det finns möjligheter med alla elever": Om blivande idrottslärares förväntningar - med fokus på mötet med elever med muslimsk bakgrund</i>	HKR, 2012
Imad Jaffer och Samir Nabil	<i>Islamic Banking i Sverige: En studie om hur en islamisk bank skulle kunna marknadsföras och finansieras på den svenska marknaden</i>	SH, 2012
Carolina Andersson och Annica Svensson	<i>Påverkar ramadanfirandet skolprestationen? En kvalitativ studie av muslimska elevers ramadanfirande och om sambandet mellan firandet och skolprestationen</i>	HKR, 2012
Feride Kaplan	<i>Två hjältar, två öden: Röde Orm och Arn i den muslimska världen</i>	SH, 2012
Fatima Veladzic	<i>Attityder till muslimer: En jämförande undersökning om attityder till islam och muslimer på två skolors omvårdnadsprogram</i>	LNU, 2012
Kristian Persson	<i>Muslimska ungdomars upplevelser av den svenska skolan och dess religionsundervisning</i>	KAU, 2012
Mijda Mustafa	<i>Den raka vägen: En studie om islamistiska organisationer och islamisk konvertering bland unga vuxna</i>	SH, 2011
Lisa Lundell	<i>Det svarta, heltäckande tyget. En kvalitativ studie utifrån antidiskriminerande teori och intersektionalismen</i>	MIUN, 2011

Författare	Titel på uppsats	Lärosäte, år ¹⁰
Erica Andersson	<i>Att få plats i samma lilla kostym: två muslimska församlingars arbete för att förmedla bilden av islam som en fredens religion</i>	HKR, 2011
Emmie Knudsen	<i>"Jag har en röst så jag kommer att bli hörd. För i mitt hjärta bär jag Hans ord" – Kvinnors röster om islam och religiös identitet i Sverige</i>	MAH, 2011
Irene Danielsson och Sandra Wäger	<i>"Jag tänkte bara: Inte här, inte här, inte här". En kvalitativ studie om upplevelsen av självmordsbombningen i Stockholm 2010</i>	ORU, 2011
Jenny Jogersten	<i>Religionsfrihetens vara eller icke vara i en stundande förvandling av den politiska och mentala sfären i Sverige: empirisk och textanalytisk studie av attityder till religion i Skåne län 2011</i>	LU, 2011
Zara Hellmark och Klara Sirén	<i>Muslimska obligationer ur ett skatterättsligt perspektiv</i>	LU, 2011
Jimmy Emanuelsson	<i>Islam på universitetet. En innehållsanalys av islamisk predikan på Chalmers</i>	GU, 2011
Joel Tedgård	<i>Bilden av muslimer i media en innehållsanalys av tidningsmedia veckan efter 11 september 2001</i>	MAH, 2011
Tove Näckdal	<i>Islamism, da'wa eller det sanna islam? En studie av Islamiska informationsföreningen i Göteborg</i>	GU, 2010
Jonatan Bäckelie	<i>I vilken utsträckning relaterar unga muslimer till vänsterhögerskalan i svensk politik? En fallstudie från SUM:s ungdomskonferens 2009</i>	GU, 2010

Författare	Titel på uppsats	Läro-säte, år ¹⁰
Amanj Aziz	<i>Korta byxor, slöjor och skägg: Muslimer, det svenska samhället och interaktion</i>	HV, 2010
Viveka Dahlkvist	<i>Svensk cyberislam: en kvalitativ undersökning av svenska islamiska webbsidor</i>	HKR, 2010
Dialn Demircioglu	<i>Muslim i ett icke-muslimskt samhälle: En kvalitativ studie med fokus på fem muslimer som flyttat till Sverige från Turkiet</i>	SH, 2010
Susanne Elfving	<i>Islamofobiska åsikter i skolan: Didaktiska reflektioner över bemötande av elevers islamofobiska åsikter</i>	HIG, 2010
Madlene Roth	<i>"Ingen vet vad islam är": En diskursanalytisk studie av två verksamheter som erbjuder utbildning om islam i Sverige</i>	SH, 2010
Petronella Karlsson	<i>Ramadans påverkan på lärare och muslimska elever i skolan</i>	HKR, 2010
Anita Mustedanagic	<i>Slöjan i svenska skolan: En undersökning om attityder och förhållningsätt gentemot användning av slöjan i svenska skolan</i>	HH, 2010
Shejda Roksana och Ghanfli Jönsson	<i>Attityder till islam och muslimer i Sverige under 2000-talet</i>	MAH, 2010
Lilian Boghol	<i>"Du får kalla mig för blatte" - En studie kring identitet och mellanförskap</i>	MAH, 2010
Olivia Magnusson och Emy Andersson	<i>Traditioner och högtider i den svenska skolan</i>	MAH, 2010

Författare	Titel på uppsats	Läro- säte, år ¹⁰
Emma Karlsson och Elina Gustafsson	<i>Kön och sexualitet sett ur Sverigedemokraternas perspektiv</i>	BTH, 2010
Ida Ekdahl	<i>Inte utan min slöja: en studie i hur gymnasielärare upplever religiösa konflikter/kulturkrockar i skolan</i>	HKR, 2010
Sabrina Saleem	<i>Muslimers integration i det svenska samhället: ett möte med islamofobi</i>	HIG, 2009
Ilnaz Garshasbi	<i>Motsättningar i blandäktenskap: en deskriptiv studie av äktenskap mellan personer med olika religiös och kulturell bakgrund</i>	HIG, 2009
Jenny Johnsson och Mirjam Nilsson	<i>Vägen till vattenstället: Tre svenska imamers syn på sharia</i>	HH, 2009
Susanne Lundgren	<i>Profeten sade: konsultera ditt hjärta: hadither och sunnah som meningsskapande referens i en moskégrupp i Sverige</i>	SH, 2009
Anders Hammarström	<i>Det exotiska islam: Homogenisering i bilden av muslimer i skolan</i>	KAU, 2009
Eva-Marie Larsson	<i>Muslimska begravningsplatsen i Malmö: förändring över tid</i>	SLU, 2009
Mary Eriksson	<i>När halvmånen kastar ett sken över korset. Kristna ledarens förhållningssätt till islams etablering i samhället</i>	HIG, 2008
Clara Bidmo	<i>Muslimer i blickfånget: En studie av en partibunden tidskrifts massmediala rapportering om islam</i>	LIU, 2008
Terese Johansson	<i>Lärofilms-islam: en jämförande studie av två pedagogiska program från 1989 och 2007</i>	SH, 2008

Författare	Titel på uppsats	Lärosäte, år ¹⁰
Jimmy Holst och Felix Blrrebaeck	<i>Orientalism i svensk media - "Vi" och "de andra" i svensk mediediskurs i samband med terrorattentaten i Madrid 2004 och London 2005</i>	LU, 2008
Tomas Palmqvist och Awara Ahmed	<i>Hur anser muslimska representanter att svenska läroböcker framställer islam?</i>	GU, 2008
Heidie Esmä Ücler	<i>"Du skall väl vara hemma och föda barn?" En fallstudie Systerjouren Somaya - en kvinno- och tjejjour-verksamhet som drivs av största delen muslimska kvinnor</i>	GU, 2007
Pär Berglin och Cecilia Friedman	<i>"Mjukisar, sjal och kofta": En kvalitativ studie av hur genus konstrueras och påverkar undervisningen inom ämnet idrott och hälsa på en muslimsk friskola</i>	HIG, 2007
Nizamettin Eti och Zaid Nackshbandi	<i>Bilden av islam och muslimer i svensk press</i>	SU, 2007
Marika Johansson	<i>Muslimers rotfäste i Sverige: en studie om problem och möjligheter vid moskébyggandet i Stockholm, Uppsala och Gävle</i>	HIG, 2007
Fredde Björn	<i>Antisemitism bland araber och muslimer i Sverige: en diskursanalys av debatten efter rapporten "Det förnekade hatet"</i>	HIG, 2007
Sofia Brundin	<i>"Snälla" och "dumma" muslimer - en studie om femtonåringars inställning till muslimer och islam</i>	MAH, 2007
Anais Axner Neroth och Marin Szepcynski	<i>En undersökning av Marknadsföring till den muslimska målgruppen</i>	LU, 2007

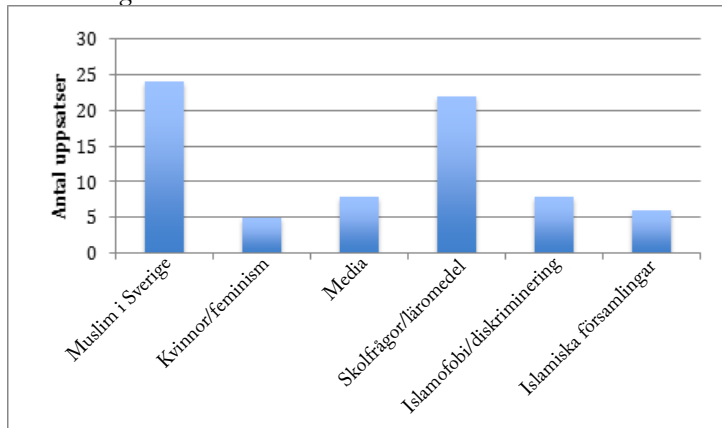
Författare	Titel på uppsats	Läro-säte, år ¹⁰
Sarang Ahsani Ghahreman	<i>Vi och islam: En kritisk diskurs- analys av debatten kring islam och muslimer i media</i>	LIU, 2006
Lena Magnusson	<i>En studie av den muslimska sjalen i Sverige</i>	HIG, 2006
Magdalena Olsson och Martin Svensson	<i>"Be som om ni kommer att dö imorgon, men arbeta som om ni skulle leva för evigt" – en studie av en mouridisk dahira i Stockholm</i>	HH, 2006
Marianne Åkerlund	<i>Representation av islam och musli- mer i svenska läromedel: en analys av religionsböcker i grundskolan</i>	HIG, 2005
Fredrik Andersson	<i>Slöja i skolan?</i>	LIU, 2006
Roba Azzam	<i>Reglering av ekonomiska förhål- landen i Sharialagen - Applicer- bara eller orealistiska på en modern marknad?</i>	LU, 2005
Cajsa Westerman	<i>Slöja eller inte slöja? - medborgar- teoretiska utmaningar för Frank- rike och Sverige i kölvattnet av 11/9 2001</i>	LU, 2005
Malin Ungh	<i>Analys av den muslimska familjen i läroböcker för religionskunskap A på gymnasiet: en religionsdidaktisk studie</i>	HIG, 2003
Jan-Eric Andersson	<i>Ithna Ashery – en del av islam. En fenomenografisk jämförande studie av Ithna Ashery i Iran och Sverige</i>	HIG, 2001
Rikard Engström	<i>Guds ord i Sverige! Ett försök till en kvalitativ fallstudie baserad på djupintervjuer över hur konverte- rade muslimer i Sverige tillgodogör sig Koranen</i>	HIG, 1999
Susanne Wetterhall	<i>Muslim i Sverige</i>	LIU, 1999

Källa: www.uppsats.se (sökning genomförd 2014-01-31)

Enligt titlarna som har inkluderats i tabell 4 är det tydligt att de flesta uppsatser som e-publicerats och som på detta sätt har blivit tillgängliga via databasen uppsats.se har fokuserat frågor som rör skola, kvinnor, mediabilder och etableringen av enskilda föreningar/församlingar och deras verksamhet.¹¹ Bryter jag ner uppsatserna efter innehåll och ämne enligt den titel som anges på uppsatsen blir resultatet följande:

Figur 2:

Uppsatser om islam och muslimer i Sverige nedbruten i ämneskategorier

Källa: www.upsats.se

Indelningen och gränserna mellan de olika kategorierna är givetvis flytande och speciellt vanligt är det att frågor som rör islamofobi, rasism och "kvinnofrågor" också kan knytas till uppsatser som behandlar svenska skolan. Även "Att vara muslim i Sverige" är mycket omfattande och inom denna kategori återfinns ett flertal olika ämnen som inte nödvändigtvis har med varandra att göra. Syftet med kategoriseringen är därför endast att skapa en översiktlig bild av vilka ämnen som är vanliga när

¹¹ Samtliga uppsatser i tabell 4 finns publicerade på uppsats.se och de kan laddas ner och ligga till grund för vår samlande kunskap om islam och muslimer i Sverige. Men en fördjupad genomgång som inkluderar samtliga högskolor och universitet skulle ge ytterligare resultat eftersom samtliga försvarade uppsatser inte finns tillgängliga via portalen uppsats.se. För att en uppsats skall finnas tillgängliga via denna databas är det nödvändigt att författaren/författarna godkänner publicering. Det är också av betydelse huruvida lärosäten uppmanar och uppmantrar studenter att e-publicera sina uppsatser eller inte.

studenter skriver uppsats om islam och muslimer i Sverige. Samtidigt är det möjligt att kritisera mitt val av sökord. Vid en sökning på orden Sufism*, Koranen*, halal*, hijab* samt Sverige* återfinns fler uppsatser.

Tabell 5:

Uppsatser om islam och muslimer i Sverige med sökorden sufism*, Koranen*, halal* och hijab*. Uppsatserna är organiserade efter år.

Författare	Titel på uppsats	Lärosäte, år ¹²
Helena Kvist och Josefin Sunesson	<i>Min kvinna – en kvalitativ intervjustudie om muslimska mäns syn på kvinnan och könsroller</i>	MAH, 2014
Pazin Bawil och Emily Spångberg	<i>Friskolor med muslimsk profil. En studie om fyra rektorers tankar kring arbetet på en friskola med muslimsk profil</i>	SH, 2013
P.O. Hellqvist	<i>Sufism inom den somaliska diasporan i Göteborg</i>	HIG, 2013
Iman Ehsani	<i>”Man kanske inte ser ut som sitt namn”. En studie om fem kvinnors konvertering till islam</i>	SH, 2013
Hanna Bäckström	<i>”Var du svensk innan du blev muslim?” Konvertiter till islam om reaktioner, farhågor och förhandlingar i ett rasifierat landskap</i>	LU, 2013
Betty Edvall	<i>Den föreställda kvinnan i hijab. En etnologisk studie om sociala kategoriseringar, normer, hijab och feminism</i>	SH, 2012

¹² Förkortningar: GU = Göteborgs universitet; HHS = Handelshögskolan, Stockholm; HKR = Högskolan Kristianstad; LNU = Linnéuniversitetet; KAU = Karlstads universitet; MAH = Malmö Högskola; MDH = Mälardalens högskola; MIUN = Mitt universitet; HV = Högskolan Väst; HIG = Högskolan i Gävle; HH = Högskolan i Halmstad; BTH = Blekinge Tekniska Högskola; SLU = Sveriges lantbruksuniversitet; LIU = Linköpings universitet; GIH = Gymnastik- och idrottshögskolan; SU = Stockholms universitet; LU = Lunds universitet; ORU = Örebro universitet; UMU = Umeå universitet.

Författare	Titel på uppsats	Lärosäte, år ¹²
Maria Magnusson	<i>Bibeln som Bibeln, men Koranen är något annat? Om äldres religiositet på äldreboende i invandrartäta områden i Sverige</i>	LNU, 2012
Tobias Andersson	<i>Den tidlösa sufismen. Om philosophia perennis föreställningar om sufism och islam</i>	LNU, 2011
Johanna Lindell	<i>Fixeringsmetoder och djurvälfärd vid religiös slakt av nötkreatur och får utan bedövning</i>	SLU, 2011
Fatima Veladzic	<i>Halal eller Haram. En undersökning av slöjanvändning</i>	HIG, 2011
Jonatan Dahlbeck	<i>Bakom okunnighetens slöja. En studie av religiösa attribut i kundmötet</i>	HH, 2011
Weronica Prytz och Jenny Carlberg	<i>Slöja och identitet. En kvalitativ studie om slöjbärande kvinnors identitetsskapande</i>	SU, 2010
Camilla Fjellander och Vlora Krasniqi	<i>Inte utan min hijab. En studie om en grupp slöjbärande muslimska kvinnors erfarenheter kring hijab</i>	HH, 2010
Lina Berg	<i>En avslöjande skola? En utredning om Europakonventionens skydd för religiöst betingad klädsel i skolan</i>	LU, 2010
Heber Mario Morrone Saravi	<i>Är konventionell svensk slakt förenlig med halal-slakt?</i>	LU, 2010
Anton Schindelar och Daniel Wahlström	<i>Halal-tv, haram enligt mediebatten? En studie av debatten om Halal-tv i svensk dagspress</i>	GU, 2009
Anna Lundvall	<i>När religion och djurskydd kolliderar. Slakt utan bedövning</i>	SLU, 2009

Författare	Titel på uppsats	Läro-säte, år ¹²
Ilnaz Garshasbi	<i>Motsättningar i blandäktenskap. En deskriptiv studie av äktenskap mellan personer med olika religiös och kulturell bakgrund</i>	HIG, 2009
Pernilla Jacobsson	<i>Några muslimska elevers hemsituation och relation till skolämnet hem- och konsumentkunskap. En undersökning om mat och jämställdhet</i>	HIG, 2008
Ulrika Andersson	<i>Hjärtats väg – levande sufism som religionsdidaktisk utgångspunkt i undervisning om islam</i>	MAH, 2007

Källa: www.uppsats.se (besökt 2014-06-09)

Dessa ämnen skall inte ses som annorlunda eller frikopplade från frågor som rör islam och muslimer i Sverige. Sufism är till exempel något som i högsta grad bör knytas till hur många muslimer förhåller sig till islam i dagens Sverige. Valet av sökord visar hur lätt det är att missa viktiga aspekter när vi söker efter material om islam och muslimer i Sverige.

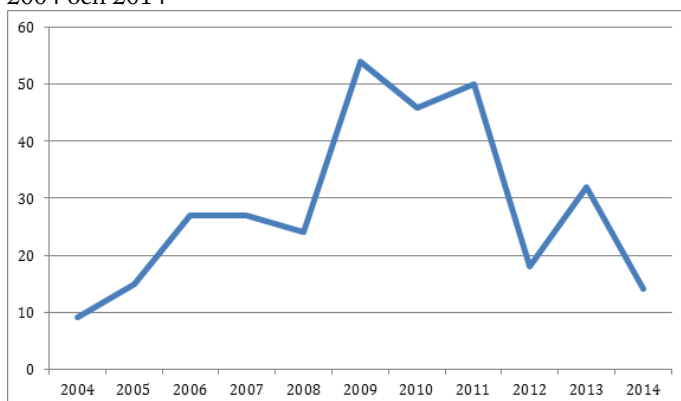
1.3. Vad har hänt sedan 2004?

Om jag bortser från publicerade uppsatser är det viktigt att försöka säga något kort om vad som har publicerats efter sammanställningen av min bibliografi över litteratur om islam och muslimer i Sverige (Larsson 2004). Under perioden 2004 till sommaren 2014 har 323 publikationer specifikt behandlat frågor som rör islam och muslimer i Sverige. Av dessa saknar sju stycken uppgifter om år och därför har dessa exkluderats från grafen i figur 3 nedan. Trots en ambition att samla in så mycket data som möjligt är det givetvis möjligt att sammanställningen har missat centrala publikationer – speciellt om de inte är explicit fokuserade på islam och muslimer i Sverige. Publikationer om etniska grupper och minoriteter kan därför innehålla värdefulla uppgifter av relevans för studiet av islam och muslimer. Det är även möjligt att muslimska organisationer har publicerat och översatt texter som inte har blivit inkluderade i

sammanställningen. Oberoende av dessa brister är föreliggande genomgång den mest kompletta bild vi har av studiet av islam och muslimer i Sverige. Tillsammans med *Islam och muslimer i Sverige. En kommenterad bibliografi* (Larsson 2004) ger appendix C en så fullständig bild som möjligt av vad som har publicerats om islam och muslimer i Sverige. I figuren nedan presenteras vad som har publicerats inom dessa områden under perioden 2004 till och med sommaren 2014.

Figur 3:

Publikationer om islam och muslimer i Sverige mellan åren 2004 och 2014

Källa: Baserad på publikationer angivna i appendix C

I mångt och mycket är det tydligt att forskare har fortsatt att intressera sig för ämnen som rör islams institutionalisering och muslimers plats i det svenska samhället i allmänhet. Men det senaste deceniets forskning om islam och muslimer i väst visar också på ett ökat intresse för å ena sidan frågor som rör säkerhet och å andra sidan frågor som rör islamofobi och diskriminering av muslimer. Vi kan också se ett ökat intresse för islamisk rätt och svensk juridik och för muslimers deltagande i samhället. Muslimska organisationer fortsätter framför allt att publicera och översätta teologiska texter som handlar om hur islam skall tolkas och praktiseras.

I.4. Sammanfattning

Från att tidigare har varit ett relativt negligerat forskningsområde har studiet av islam och muslimer idag vuxit fram och etablerat sig som ett eget forskningsfält. Samtidigt som fältet är nära sammankopplat med de senaste decenniernas migration och invandring från länder som domineras av muslimska seder och bruk är det tydligt att Sverige har haft en lång tradition av kontakter med Orienten. Till en början var det främst migrationsforskare, sociologer och etnologer som intresserade sig för hur den religiösa kartans förändringar påverkade det svenska samhället. Från 1980- och 1990-talet har mängden publikationer ökat och ett flertal avhandlingar har också fokuserat frågor som rör islam och muslimer i Sverige. Det är dock tydligt att relativt få forskningsprojekt har finansierats som har haft som syfte att studera dessa frågor. Endast sex forskningsprojekt som har haft ett uttalat syfte att forska om islam och muslimer i Sverige har blivit beviljade medel av Vetenskapsrådet och Riksbanken mellan åren 1998 och 2012.

Oberoende av lokala variationer mellan svenska lärosäten visar genomgången i kapitlet att ett stort antal studenter har varit intresserade av att skriva uppsatser om islam och muslimer i Sverige. Vanliga ämnen är frågor som rör skola, kvinnor, media, islamofobi och muslimska församlingar och islams etablering i Sverige.

Mellan åren 1983 och 2014 har tolv avhandlingar försvrats som har haft en inriktning mot frågor som rör islam och muslimer i Sverige. Dessa är skrivna inom ett flertal olika discipliner som till exempel religionsvetenskap, islamologi, sociologi, antropologi och etnologi. När det gäller val av ämnen är avhandlingarna relativt lika ovan nämna uppsatser. Frågor om skola och genus är framträdande, men det finns också exempel på avhandlingar som fokuserar hur islam och muslimer har diskuterats i offentliga tryck och hur muslimer skapar eget utrymme genom att starta tidskrifter. Teoretiskt utgår många avhandlingar från genusvetenskapliga teorier, postkolonialism och olika former av diskursteorier.

Sammantaget är det tydligt att vår kunskap om islam och muslimer i Sverige är stor, men det är också tydligt att många områden och frågor återstår att dokumenteras och analyseras. Det finns också ett stort behov av att försöka hitta nya infalls-

vinklar och forskningsfrågor när det gäller studiet av islam och muslimer i Sverige; något som jag skall återkomma till i den avslutande diskussionen. Men innan dessa frågor fördjupas är det nödvändigt att ge en fylligare beskrivning av den muslimska närvaron ur ett historiskt perspektiv. Vilka etniska och religiösa grupper finns representerade och när kom dessa till Sverige?

2. Muslimska föreningar, församlingar och organisationer

Att göra en total sammanställning av muslimska föreningar, församlingar och organisationer är en mycket svår uppgift. Dels eftersom muslimska grupper vanligtvis organiserar sig på ett annorlunda sätt än till exempel kyrkor och dels eftersom förändrigheten i det muslimska landskapet är omfattande. Samtidigt som nya moskéer och föreningar öppnas är det många föreningar som stängs, byter adress eller organisationsform, ett faktum som bland annat framträder i Li Lundqvists och Stenbergs genomgång från Lund och Malmö (utan år).

Föreliggande sammanställning har därför främst som syfte att dels återge vilka föreningar, församlingar och organisationer som har tilldelats statsbidrag från SST och dels vilka organisationer som inte erhåller bidrag från SST. Genomgången skall också peka på den geografiska spridningen och ge en bild av det muslimska landskapet i Sverige. Men först skall jag teckna en bild av islams historia i Sverige.

2.1. Islams historia i Sverige – en kortfattad genomgång

Majoriteten av läsare förknippar säkerligen islam och muslimer i Sverige med den invandring som startar till Europa i slutet av 1960-talet. Trots att invandring är den mest avgörande faktorn för islams etablering i Sverige är det viktigt att påpeka att vissa svenskar hade tagit till sig islam redan före arbetskraftsinvandringen. Till exempel konverterar den svenske konstnären Ivan Aguéli (d. 1917) till islam och antar namnet Abd Al-Hadi Aqhili redan runt 1900-talets början. Aguéli hade bland annat kommit i kontakt med islam under sin vistelse i Paris, men framför allt i Egypten där han initieras i Shadhiliyya-orden år

1902. Även den svenske översättaren Eric Hermelin (1860-1944) har spelat en stor roll för att introducera muslimska tänkare och mystiker för en svensk läsekrets (förutom Svanberg och Westerlund 1999:13, se även Lindahl 1982 och 1985 samt Wessel 1988).

Utän att fördjupa oss i vare sig Aguélis eller Hermelins förståelse och förhållande till islam är det tydligt att flera av de tidigaste västerländska konvertiterna till islam tycks ha varit influerade av så kallade mystiska tolkningar av islam (Sedgewick 2011). I sammanhanget är till exempel musikern och sufischejken Inayat Khan (d. 1927) en viktig influens och genom sina resor i Europa och Nordamerika kommer han att lägga grunden för organisationen *International Sufi Movement* (den svenska grenen av denna rörelse är känd som Sufi-rörelsen i Sverige) som blir en viktig inspiration för många som attraheras av islam. Denna organisation kom även att etableras i Stockholm och Lund efter att Khan besökt Sverige år 1925 då han bland annat föreläste i Årstaklubben och medverkade i Sveriges radio. Enligt David Westerlunds beskrivning var Årstaklubben en intellektuell kulturförening som dominerades av välbeställda kvinnor i Stockholm. Den första ledaren var Elsa Haglund som antog namnet Ulma och hon ledde organisationen fram till 1960-talet då ordförandeskapet togs över av Anna-Greta Ångström (som antog namnet Karima). Denna rörelse är inte längre aktiv och vår kunskap om dess verksamhet återstår att utforska (för mer information om denna del av historien se Westerlund 1999). I stort är vår kunskap om sufism, vilka sufi-ordnar som finns etablerade i Sverige och vilken verksamhet de bedriver mycket begränsad (vissa delar av denna historia finns beskriven i Westerlund 1999). I tabellen nedan återfinns en förteckning över de sufi-ordnar som antas verka i Sverige under år 2014.

Tabell 6:

Sufi-ordnar som år 2014 bedriver aktivitet i Sverige

Namn	Verksamhet i stad/städer
Helvatia	Stockholm och Göteborg
Fadlallah Haeri	Stockholm och Göteborg
Qaderiyya	Stockholm, Göteborg och Malmö
Tidjaniyya	Eskilstuna och Stockholm

Namn	Verksamhet i stad/städer
Chishtiyya	Stockholm och Göteborg
Naqshbandiyya	Stockholm, Göteborg och Malmö
Shadhiliyya	Stockholm, Göteborg och Malmö
Darqawiyya ¹³	Malmö
Bektashi	Stockholm
Malamatiyya	Malmö ¹⁴
Nimatullahi ¹⁵	Stockholm (Duvbo)
Burhaniyya	Karlstad, Stockholm (Tensta)
MTO-Shahmaghsoudi	Göteborg och Stockholm
Mevleviyya	Skövde
Mouridiyya	Stockholm, Göteborg och Malmö

Källa: Intervju med Mohammad Muslim 2014-04-10 samt personligt mail från Simon Sorgenfrei (2014-03-12).

Tabellen ovan är ett försök att ge en bild av vilka sufi-ordnar som finns etablerade i Sverige eftersom kunskapen om dessa ordnar är mycket begränsad i dagens forskning. Samtidigt är det viktigt att inte utskilja sufism som något som automatiskt kan skiljas från andra muslimska aktiviteter. Många muslimer är aktiva inom "vanliga" församlingar samtidigt som de praktiserar sufiska ritualer som till exempel *dhikr* (ritualiserad gudsäminnelse). Sammanställningen ovan är därför endast preliminär och det är rimligt att fler ordnar kan finnas representerade i Sverige. Det är också viktigt att betona att enskilda individer kan se sig som efterföljare av en viss sufi-schejk och dessa individer behöver inte nödvändigtvis vara initierade i en sufi-orden. Det är inte heller säkert att "efterföljare" ser sig

¹³ Denna orden har till och med en egen websida för Sverige, se <http://darqawi.se/> (besökt 2014-03-11).

¹⁴ Viss information om efterföljare av denna orden i Sverige finns i Gaši 2010.

¹⁵ För information om denna orden i Sverige, se <http://www.nimatullahi.org/se/> (besökt 2014-04-04).

¹⁶ För mer information om denna orden och dess verksamhet i Göteborg, se Aneer 2001.

själva som muslimer – till exempel var det inte något krav från Inayat Khan att hans efterföljare skulle bli muslimer. Tabellen ovan innehåller därför först och främst referenser till ordnar som kan sägas bedriva en något mer ordnad och regelbunden aktivitet. Vid sidan av de mer organiserade sufi-ordnarna finns också ett flertal tänkare och författare som har uttryckt ett stort intresse för islamisk mystik i sina verk. I sammanhanget kan speciellt Torbjörn Säfve (f. 1941), Mohamad Omar (f. 1976), Tage Lindbom (1909-2001) och Claes Hylinger (f. 1943) nämnas. Denna form av ”litterär-sufism” är idag inte utforskad och varken litteraturvetare eller religionsvetare har ägnat sufismen i svenska författarskap någon speciell uppmärksamhet.

År 1930 genomfördes den sista befolkningsräkningen som inkluderade uppgifter om religionstillhörighet. Vid denna tidpunkt uppskattades 15 personer som tillhörande kategori nummer 31, det vill säga ”muhammedaner och andra asiatiska samfund”. Kategori 31 inkluderar personer som har valt att identifiera sig som tillhörande ”Islam”, ”Muhammedan” och ”Sufirörelsen” eller som ”konfutse”, ”Taoist”, ”Bramaläran” eller ”Buddhist” (*Folkräkningen den 31 december 1930*, s. 14 samt ss. 10-11). På basis av denna information drar Jonas Otterbeck slutsatsen att det kan ha varit max 11 personer som räknats som muslimer. Även de som räknar sig som tillhörande Sufirörelsen – den rörelse som Inayat Khans anhängare startade i Sverige efter 1925 – är en osäker kategori eftersom ett engagemang i Sufirörelsen inte nödvändigtvis omfattade en konvertering till islam (Otterbeck 2014). Vår kunskap om vilka dessa personer var och på vilka grunder de räknades som muslimer är än så länge oklar och även här finns ett behov av mer forskning. På basis av tillgängliga data är det rimligt att anta att islam var en så gott som okänd religion för majoriteten av svenskar i början av 1900-talet. Det är först efter andra världskriget och den begynnande arbetskraftsinvandringen som denna situation långsamt börjar förändras.

Även efter kriget och den begynnande arbetskraftsinvandringen var islam fortfarande något okänt för majoriteten av svenskar. Till exempel när den norske konvertiten Truls Bølstad konverterade till Ahmadiyya-islam i Oslo under 1950-talet var detta inte något som väckte någon större uppmärksamhet vare sig bland vänner eller arbetskamrater enligt Bølstad. Vid denna tidpunkt var det enligt Bølstad mer kontroversiellt och kanske

Där land möter hav - ett sufiskt retreat på västkusten

Dörren öppnas av en ung pakistansk gäststudent som på klanderfri engelska förklarar att han och hans vänner har lagat mat i flera timmar i sin trånga studentlägenhet inför helgens sufiska retreat. Detta är början på min resa till den årliga muslimska familjere-treaten som hålls i Åsa, strax utanför Göteborg.

I en vackert belägen kursgård vid den halländska kusten samlas årligen femtioalet män och kvinnor för att umgås, lyssna på föreläsningar och för att praktisera dhikr. Detta kan sägas vara en ritualiserad form av bön som kan ta sig olika uttrycksformer men som praktiseras av sufier över hela världen. Oavsett yttre skillnader förenas alla dhikr-ritualer av det faktum att syfte är att ihågkomma gud och koncentrera deltagarna på religionen. Sufi-retreaten organiseras av en grupp svenska muslimer och deltagarna består framför allt av efterföljare till Sheikh Muhammad Muslim som är verksam i Stockholm och som är sufi sheikh i Chishti-orden. Men flera av deltagarna har också nära band till Sheikh Fadhlallah Haeri som idag är bosatt i Sydafrika. Detta är ett exempel på att gränserna mellan olika sufi-ordnar ofta är flytande och sheikher från flera ordnar samarbetar. På årets retreat är också Sheikh Afeefuddin al-Jailani som är Qaderi sheikh en av huvudtalarna.

Stämningen på retreaten är lättsam och deltagarna skrattar ofta och högt åt Afeefuddin al-Jailanis kluriga och tankeväckande föreläsningar som varvar sufisk visdom med erfarenheter från livet. Ett återkommande tema är att inte döma andra och att lära sig att visdom kan ta olika uttryck. Under föreläsningarna är män och kvinnor uppdelade, men alla sitter i samma rum. Barnen skrattar och gråter om vart annat och de springer ofta fram och tillbaks mellan sina föräldrar och den gröna gräsmattan utanför samlingslokalen. På retreaten deltar även danska och engelska muslimer, men ett flertal är svenska konvertiter till islam.

Till slut är det dags att äta den asiatiska maten som gäststudenterna har lagat. Precis som dofterna hade antytt i den trånga bilen så var maten enkel, men god och vällagad. Därefter är det dags för både män och kvinnor att städa och diska. Trots en uppdelning i bön och under föreläsningar är de praktiska sysslorna rättvist fördelade mellan alla deltagare.¹

---

¹ För att se en reklamfilm om sufi-retreatet gå till: <https://www.youtube.com/watch?v=36zGT-11VwY> (besökt 2014-06-18)

också mer provocerande att konvertera till katolicismen. Islams relativa osynlighet i Sverige kan också illustreras av det faktum att islam inte var någon av de religioner som vanligtvis lyftes fram i kristendomsundervisningen i Sverige. I en studie som baseras på filmade klassrumsföreläsningar från slutet av 1960-talet i ämnet kristendomskunskap förekom islam inte som exempel i någon av de 52 lektioner som analyserades av Kittelmann och Larsson (2013). Under dessa lektioner omnämns dock andra religioner som hinduism, buddhism, konfucianism, Samisk religion och religion i Afrika vid sidan av kristendom, men inte islam. Detta kan ses som ytterligare ett exempel på att islam och muslimer var ett så gott som okänt ämne i slutet av 1960-talet.

Trots att islam och muslimer var relativt okända hade de nordiska länderna redan i mitten av 1950-talet stiftat bekantskap med islam via Ahmadiyya-rörelsen. Detta är en rörelse som har sina rötter i den indiska subkontinenten. År 1956 skickas en man vid namn Kamal Yousuf som den första Ahmadiyya-missionären till Sverige och från och med detta år konverterar ett mindre antal nordbor (svenskar, danskar och norrmän) till islam.¹⁷ Ahmadiyya-rörelsen är därför av stor betydelse om vi vill förstå den tidiga etableringen av islam i de nordiska länderna liksom i Europa och Nordamerika. Det var bland annat medlemmar från denna rörelse som etablerar den första ändamålsenligt byggda moskén i Sverige. Detta var Nasir-moskén i Högsbo, Göteborg, som byggdes och invigdes 1975/1976. Nasir-moskén är den första av dagens sju ändamålsenligt byggda moskéer som finns i Sverige. I tabellen på de kommande sidorna återges vilka ändamålsenligt byggda moskéer som finns i Sverige år 2014.

---

¹⁷ Intervju med Kamal Yousuf and Truls Bølstad i Oslo 2013-09-22. Intervjuen genomfördes av Göran Larsson.

Tabell 7:

Ändamålsenligt byggda moskéer i Sverige 1975 till 2014

Moskénamn, adress	Byggår/ invigningsår	Församlings- tillhörighet och finansiering
Nasirmoské, Tolvskillingsgatan 1, 414 82 Göteborg	1975 (invigdes 1976, nybyggnation och återinvigning 2001).	Ahmadiyya-församlingen i Sverige. Finansierad i huvudsak av församlingen i Sverige
Malmö moské, Jägersrovägen 90, 212 37 Malmö	1983 (invigdes 20 april 1984, förstördes delvis av brand i april 2003)	Islamic Center i Malmö. ¹⁸ Grundplåten till moskén finansierades delvis av Jamiat Al-Dawa som hade sitt huvudkontor i Libyen och ytterligare stora bidrag mottogs från Rabitat al-'Alam al-Islami som grundades av Saudiarabiens kung Faysal (Karlsson och Svanberg 1995:40-41). ¹⁹

¹⁸ För mer information se <http://www.mosken.se/> (besökt 2013-10-23).

¹⁹ Islamic Centers finansiering av Libyen har även varit föremål för diskussion och uppmärksamhet i Sveriges Radio, se <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1650&artikel=4375630&play=2934239&playtype=Ljudklipp>

Moskénamn, adress	Byggår/ invigningsår	Församlings- tillhörighet och finansiering
Trollhättans moské, Lextorpsvägen 976, 461 65 Trollhättan	1985 (brändes ner natten mellan den 14-15 augusti 1993) – res- taurerad och återinvigd 1994.	Islamiska kul- turen i Trollhättan (med- lemmar i FIFS). Återuppbyggnad- en av moskén finansierades genom ersättning från försäkring (2,7 miljoner kronor), ett bidrag från staten på 500 000 kronor samt 100 000 kronor som hade samlats in av stödande män- niskor i Trollhät- tan och andra städer. Om- byggnationen kostade totalt 6,5 miljoner (Karls- son och Svanberg 1995:45).

Moskénamn, adress	Byggår/ invigningsår	Församlings- tillhörighet och finansiering
Uppsala moské, Sportfältsvägen 1, (Box 1641), 751 46 Uppsala ²⁰	29 december 1995	Islamiska föreningen i Uppsala. Församlingens första lokal på Ingvarsgatan i Uppsala finansierades med stöd av Rabitat al-'Alam al-Islami (Karls-son och Svanberg 1995:65).
Stockholms moské, Kapellgränd 10 116 25 Stockholm (Zayed's moské)	8 juni 2000	Islamiska förbundet i Stockholm, delvis finansierad av muslimer i Stockholm och övriga landet, men framför allt finansierad av schejk Zayed bin Sultan al-Nahyan, tidigare statschef i Förenade Arabemiraten. ²¹

²⁰ För mer information se <http://www.uppsalamoske.se/> (besökt 2013-10-23).

²¹ Bosnic Musovic, Alisa (2000-06-08). "Omstridd moské invigs i dag" Dagens Nyheter.

Moskénamn, adress	Byggår/ invigningsår	Församlings- tillhörighet och finansiering
Göteborgs moské, Myntgatan 4, 417 02 Göteborg ²²	16 juni 2011	Sveriges Muslimska Stiftelse (SMS), helt finansierad av den Saudiska staten år 2004. Pengarna översändes år 2007 och byggnationen startade i april 2010. Kostnaden för byggnaden beräknades till 8,6 miljoner US dollar (Larsson 2010:366).
Fittja moské, Tegelbruksvägen 10, 145 53 Norsborg	Byggnation inleddes 1988, men moskén invigdes först i april 2007.	Islamiska föreningen i Botkyrka, finansierades med stöd från den turkiska staten via Diyanet (Karlsson och Svanberg 1995:51).

När Nasir-moskén byggdes i mitten av 1970-talet mötte Ahmadiyya-församlingen nästan inget motstånd eller protester från omgivningen. Idag ser situationen annorlunda ut och motståndet mot moskéer är ett återkommande tema i dagens Sverige och Europa (Karlsson och Svanberg 1995:37-38; Larsson 2010; Allievi 2010). Samtidigt är det viktigt att peka på att många grupper också mobiliserar för att stödja muslimers rätt att få bygga moskéer (se till exempel Larsson 2010) och idag är det lätt att finna både stöd för och motstånd mot moskéer på internet och i andra sociala medier. Speciella Facebook-grupper har till exempel bildats i samband med byggandet av moskén på Hisingen i Göteborg och på andra platser i Sverige – se till

²² Se även <http://www.goteborgsmoske.se/> (besökt 2013-10-23).

exempel: ”Nej tack! Till moské i Sverige”²³ samt ”Ja tack till moské i Stenhagen”²⁴ eller ”Ja tack till moské i Luleå”²⁵. Men i mitten av 1970-talet tycks islam fortfarande ha varit en relativt osynlig och okänd religion. Detta intryck förstärks ytterligare av att myndigheternas utredningar om minoriteter i Sverige från denna period ger få uppgifter om de muslimska grupperingar och föreningar/församlingar som de facto fanns i Sverige vid denna tid (Cato 2012:263).

Utöver de ändamålsenligt byggda moskéerna som återfinns i tabellen ovan och den stora mängden ”källarmoskéer” eller böneplatser (som faktiskt inte finns kartlagda eller dokumenterade på ett systematiskt eller vetenskapligt sätt²⁶) har några församlingar köpt och omvandlat kyrkor till moskéer. Exempel på detta är *Islamiska kulturcentret i Örebro* som i juni 2007 startade en moské i Jehovas vittnens lokaler i Örebro.²⁷ Även den shia-muslimska moskén i Järfälla, Stockholm, har tidigare tillhört Jehovas vittnen. På ett liknande sätt har även en muslimsk församling i Gävle köpt och omvandlat en metodistkyrka till en moské och i Västerås har en församling köpt och byggt om en pingstkyrka till moské (Larsson 2010:362). Detta är endast några exempel och runt om i landet tycks det vara relativt vanligt att muslimska församlingar köper andra trossamfundens lokaler och omvandlar dessa till moskéer. Det finns också långgående planer i många församlingar att köpa mark och etablera en ändamålsenligt byggd moské. Denna typ av diskussioner pågår till exempel bland olika muslimska grupperingar i Trollhättan, Flen, Skärholmen, Norrköping, Umeå, Rinkeby och Malmö. I juni 2013 fick till exempel Ahmadiyya-församlingen bygglov i Malmö för anläggandet av en ny moské i Rosengård.²⁸ I Örebro håller även den bosniakiska försam-

---

²³ <https://sv-se.facebook.com/pages/NEJ-TACK-Till-moské-i-Sverige/164700792913> (besökt 2014-04-23).

²⁴ <https://www.facebook.com/jatillmoske> (besökt 2014-04-23).

²⁵ <https://www.facebook.com/JaTackTillMoskeILulea> (besökt 2014-04-30).

²⁶ Förutom de lokala genomgångar som nämns i föreliggande rapport kan man även hitta information om olika moskéer i Sverige på nätet, se till exempel <http://www.bonetider.se/moskeer-i-norden/boneplats-moske-s/>; http://www.islamutbildning.se/Sidor/BILDMATERIAL/Bildmaterial-Bilder_moskeer_Sverige.html; http://www.abc.se/~m9783/mosk_svst.html (samtliga sidor besökta 2013-10-23).

²⁷ <http://orebromoske.se/om%20oss.html> (besökt 2013-10-23).

²⁸ För mer information, se: <http://www.friatider.se/nya-moske-byggs-i-malmo> (besökt 2014-05-21).

lingen på att bygga en moské.²⁹ Hur många av dessa planer som kommer att realiseras är dock oklart och det är tydligt att planerna på att bygga en moské oftast kantas av ekonomiska svårigheter, protester från anti-muslimska grupperingar, men också risk för interna splittringar och konflikter med andra muslimska grupperingar (se till exempel Brännström 2012 om Umeå). Ett annat intressant exempel är Fisksätra och Nacka i Stockholm där muslimska och kristna grupperingar samverkar för att bygga en kyrka och moské som ryms under samma tak. Projektet omnämns som "Guds hus" (Wadensjö 2010). Trots att detta projekt kan ha en potential att skapa nya förutsättningar för samarbete, dialog och förståelse är det tydligt att "Guds hus" också har skapat upprörda känslor. Den stiftelse som har bildats av kyrkofullmäktige i Nacka för att samla in pengar till projektet har till exempel anmälts till domkapitlet i Stockholm (Wallsten 2014).

För att få en så heltäckande bild som möjligt är det viktigt att betona att de första muslimska organisationerna som startade någon form av religiös och kulturell verksamhet ofta inkluderade en mängd olika muslimska grupperingar. Under 1970-talet tycks till exempel Ahmadiyya-grupperingar i Danmark, Norge och Sverige ha attraherat både sunnitiska och shiitiska muslimer – två grupperingar som idag vanligtvis tar starkt avstånd från Ahmadiyya på grund av teologiska menings-skiljaktigheter.³⁰ Först efter 1974 och den pakistanska statens fördömande av Ahmadiyya och stämplingen av dem som heretiker har flera andra grupperingar aktivt tagit avstånd från denna rörelse (Jacobsen, Larsson och Sorgenfrei, i tryck). På ett liknande sätt har konflikter mellan sunni- och shia-muslimer ökat i världen på grund av dagens spänningar och motsättningar i Irak och Syrien (för ett globalt perspektiv se Maréchal och Zemni 2013, för Sverige se Larsson och Thurffjell 2013,

---

²⁹ Se, till exempel, <http://www.friatider.se/har-byggs-orebros-nya-jattemoske> (besökt 2014-04-30).

³⁰ Framför allt är det Ahmadiyya-rörelsens syn på Jesu död och på möjligheten att Mirza Ghulam Ahmad är al-Mahdi som skall återupprätta "sann" islam som skiljer rörelsen från sunni och shia-muslimer. Enligt Ahmadiyyas grundare blev Jesus inte upptagen till himlen utan han dog som en vanlig människa efter att ha vandrat till Kashmir. När det gäller profetskapet ansåg rörelsens grundare att det var möjligt att förnyare skall ha kommit efter Muhammad. Det är dock viktigt att påpeka att det finns två grenar av denna rörelse och de är uppdelade i de så kallade Lahori- och Qadian-grupperna. Den senare dominerar i Sverige.

samt intervju med Omar Mustafa 2014-03-26). Precis som i fallet Ahmadiyyamoskén i Göteborg tycks sunnitiska muslimer i Trollhättan inte haft några större problem med att gå till den shiitiska moské som byggdes i Lextorp år 1985. Denna församling är också medlem i FIFS, en paraplyorganisation som domineras av sunnimuslimska församlingar. För att uttrycka sig med Svanbergs och Westerlunds ord: "När islam fortfarande befann sig i en etableringsfas, på 1970-talet, var antalet muslimer få och de kunde samsas under samma tak" (Svanberg och Westerlund 1999:9). Därför var det först i och med att antalet sunni-muslimer ökade i Trollhättan som behovet av att skapa egna föreningar och etablera sunnitiska moskéer blev tydligt. Detta behov indikeras genom den sunnimuslimska Islamiska kulturföreningens markinköp och planen att bygga en moské i Håjum, Trollhättan. Byggnaden beräknades kosta 52 miljoner och finansieringen anges komma från Saudiarabien, Kuwait, Oman och Förenade Arabemiraten enligt tidningen TTELA (Bruér 2013). Men strax efter att planerna på att bygga en sunni-muslimsk moské blivit officiella överklagades bygglovet av en annan sunni-muslimsk förening vid namn *Trollhättans sunni-muslimska förening*. Detta kan ses som ett tecken på att de sunni-muslimska grupperna i Trollhättan inte är enade i sina beslut eller behov (Olsson 2013). Diskussionen ovan indikerar dels att internationella händelser påverkar inom-muslimska relationer i Sverige och dels att skiljelinjer först aktualiseras när antalet muslimer som tillhör olika grupperingar ökar och att muslimer i Sverige är långt från eniga i sina beslut (för en diskussion om betydelsen av dessa frågor se till exempel Larsson och Thurffjell 2013).

Innan etableringen av de numerärt sett största muslimska riksorganisationerna i Sverige beskrivs kan vi påminna oss om att den första sunni-muslimska organisationen etablerades redan år 1949 i Stockholm. Denna organisation som startades av mischärtartarer med ursprung från Estland är känd under namnet *Turk-islamföreningen i Sverige för religion och kultur*. Dessa muslimer hade flytt till Sverige i slutet av andra världskriget tillsammans med en grupp flyktingar från Sovjetunionen. De anlände till Sverige via Finland. På 1950-talet ändrades namnet på organisationen till Islam Församlingen i Sverige. Utöver att fira religiösa högtider köpte föreningen ett antal gravplatser på Skogskyrkogården i Stockholm. År 1967 och 1968 deltog poeten, konstnären och konvertiten Björn Ismail Ericsson (f.

1934) som koranrecitator i samband med fredsgudstjänster i Storkyrkan i Stockholm³¹, ett faktum som har tolkats som ett tecken på att islam hade börjat bli synligt i Sverige (Svanberg och Westerlund 1999:14). Björn Ismail Ericsson beskriver islams tidiga etablering i Sverige på följande sätt:

På 50-talet umgicks jag [Björn Ismail Ericsson] i församlingslivet med tatarerna. Jag öppnade den första moskén i Söderförorten Kärrtorp 1959. Jag kallade den Muslim Club. Där var det väl ett 20-tal medlemmar. Vi turades om att vara imamer. Jag hade den i tre år. Det var en halv trappa ner så det var den första källarmoskén.³²

På frågan om hur det muslimska församlingslivet såg ut på 1950-talet berättar Björn Ismail Ericsson följande:

Jag var den ende svensken. Det fanns nordturkar, tatarer alltså, som grundade den första islamsförsamlingen. De kom från Estland. De hade ingenstans att hålla till, men två gånger om året firades det eid i Medborgarhuset på Söder. Vi hyrde lokal. Jag var sekreterare i församlingen och därefter vice ordförande. Då var muslimerna enade. Sedan splittrades alltsammans upp efter olika nationaliteter.³³

Även om det först är med en ökad invandring från utomeuropeiska länder som den muslimska närvaron växer i Sverige är det viktigt att påpeka att det är mycket svårt att säga hur många av de invandrare som hade en muslimsk kulturell bakgrund som de facto praktiserade sin religion (ett faktum som även gäller idag för nyanlända invandrare och för barn till de som anlände från och med 1970-talet.)³⁴ Sedan 1930 finns strikta regler för staten att registrera religionstillhörighet och endast om "den registrerade har lämnat sitt uttryckliga samtycke till behandlingen eller på ett tydligt sätt offentliggjort uppgifterna" (Personuppgiftslag 1998:204, §15) kan känsliga personuppgif-

---

³¹ En längre intervju med Björn Ismail Ericsson återfinns i e-tidskriften *Nya Il Convitto*, se <http://nyailconvito.wordpress.com/2014/01/12/aladdins-son-intervju-med-bjorn-ismail-ericsson/> (besökt 2014-05-21).

³² Citat hämtat från: <http://nyailconvito.wordpress.com/2014/01/12/aladdins-son-intervju-med-bjorn-ismail-ericsson/> (besökt 2014-05-21).

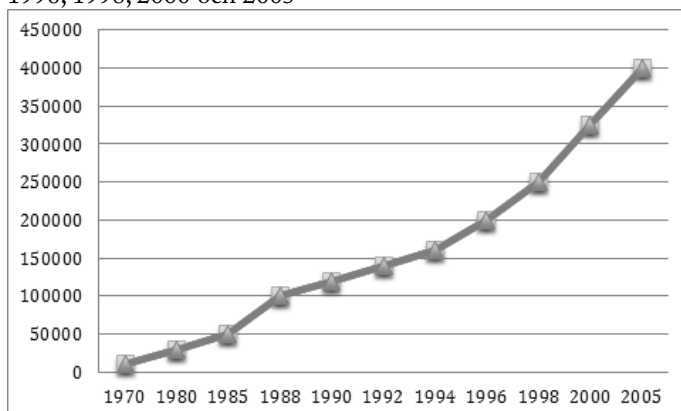
³³ Citat hämtat från: <http://nyailconvito.wordpress.com/2014/01/12/aladdins-son-intervju-med-bjorn-ismail-ericsson/> (besökt 2014-05-21).

³⁴ Försök till en sådan uppskattning återfinns till exempel i SST-rapporten *Islam i Sverige, Rapport från delegationens utredningsgrupp 1985/86*.

ter insamlas.³⁵ De flesta myndigheter har dock en mycket strikt tolkning av personuppgiftslagen och ovan citerade paragraf åberopas sällan eller aldrig. De flesta uppgifter om antalet muslimer som används i offentliga eller akademiska diskussioner bygger därför oftast på problematiska uppskattningar eller tveksamma samband mellan etniskt ursprung och religionstillhörighet. Föreliggande stapeldiagram är hämtat från Larsson och Sander (2007:74).

Figur 4

Uppskattat antal individer med muslimsk kulturell bakgrund i Sverige för åren 1970, 1980, 1985, 1988, 1990, 1992, 1994, 1996, 1998, 2000 och 2005

Källa: Larsson och Sander 2007:74

Om vi lämnar de metodologiska problemen med att uppskatta antalet muslimer (för en fördjupad diskussion se till exempel Brown 2000; Larsson 2012b) är det viktigt att påpeka att invandring (migration) å ena sidan kan leda till ett ökat religiöst engagemang, men å andra sidan kan samma process också leda till en ökad sekularisering (Hamberg 1998). Enligt Hamberg kan en migration eller flytt till en större stad innebära ett växande behov av att hålla fast vid gamla traditioner och behålla sin identitet. Detta kan leda till ett ökat religiöst engagemang. Men samma processer kan också innebära att äldre förväntningar och sociala kontrollmekanismer minskar i

³⁵ För en återgivning av hela lagen, se <https://lagen.nu/1998:204> (besökt 2014-05-21).

betydelse samtidigt som utbudet av andra aktiviteter ökar och religion blir endast en aktivitet bland andra. Detta kan leda till ett minskat intresse för religion. Oberoende av hur vi tolkar dessa processer är det rimligt att anta att de första moskéerna och samlingslokalerna också fyllde en social och kulturell betydelse. I moskén var det möjligt att träffa landsmän och tala sitt hemspråk. Ur detta perspektiv får moskéer – liksom kyrkor och andra religiösa byggnader/organisationer – ofta en ny betydelse i ett nytt land. Religion blir därför i hög utsträckning en fråga om kultur och samhörighet i en utsatt situation där det kan vara svårt för människor att orientera sig i en ny miljö (se till exempel Karlsson 1999).

Trots att det är problematiskt att göra en schematisk presentation kan man urskilja vissa mönster i islams etablering i Sverige som sammanfaller med vilka länder migranterna kommer ifrån. Under 1960 och 1970-talet kommer individer med en muslimsk kulturell bakgrund från framför allt Turkiet och Balkanhalvön. Under 1970-talet anländer också de så kallade Uganda-asiaterna till Sverige och det är denna grupp som bland annat bygger den shia-muslimska moskén i Trollhättan år 1985. Det är dock turkarna som kommer att dominera islams tidiga etablering. Men mot slutet av 1970-talet och från mitten av 1980-talet får de turkiska invandrarna konkurrens från andra muslimska grupperingar. Under 1980-talet anländer bland annat kosovalbaner och en stor grupp iranier (perser) som flyr från Iran och kriget mellan Iran och Irak (1980 till och med 1988). Denna grupp är ofta mycket negativ till islam. Under denna period börjar också arabisktalande invandrare från bland annat Irak, Libanon och Nordafrika att anlända och under 1990-talet börjar även somaliska och andra afrikanska migranter från bland annat Etiopien, Eritrea, Gambia och Senegal att komma till Sverige (se till exempel Sander 1993; Svanberg och Westerlund 1999:10). Migrationsmönstren är ofta sammankopplade med internationella kriser och konflikter och idag finns så gott som alla nationaliteter och språkliga grupperingar representerade i Sverige. Om vi tittar närmare på migration fördelad efter ursprungsland där islam kan antas vara en dominerande faktor är det möjligt att se följande mönster för Göteborg och Malmö – två av de städer där många människor med invandrarbakgrund är bosatta. Tyvärr finns inte motsvarande statistik tillgänglig för Stockholm.

Tabell 8:

Befolkning i Göteborg, Malmö och hela riket år 2012 uppbruten på utrikes födda.

	Göteborg³⁶	Malmö	Riket
Total population	529 343	307 758	9 555 893
Födda i utlandet	121 312 (22,9%)	94 700 (≈ 31%)	1 473 256 (≈ 15 %)

Källa: För Göteborg: <http://www4.goteborg.se/prod/G-info/statistik.nsf> och för Malmö: http://malmo.se/download/18.a81ab142d709775413c6/1386766723236/Befolkning_Malmö_Bokslut_2012.pdf

När det gäller dagens migration från länder dominerade av islamska seder och bruk är det speciellt viktigt att peka på det stora antalet irakier och syrier som har kommit till Sverige dels efter Saddam Hussains fall år 2003 och dels efter revolutionen i Syrien 2011. Migrationsverket skriver bland annat: "Krisen i Syrien avspeglades i invandringen. Förra året invandrade 4 730 syriska medborgare, som därmed var den näst största invandrargruppen. Antalet var tre gånger så stort som 2011."³⁷ Även om migrationen är stor från oroshärdar runt om i världen är till exempel Irak ett av de vanligaste utvandringsländerna enligt uppgifter från Migrationsverket för år 2012. Utvandringen till Irak ökade med 43 procent och två tredjedelar av de som utvandrade var födda i Irak och resterande hade minst en förälder född i Irak.³⁸ Samtidigt som syrier och irakier är av betydelse för den senaste tidens demografiska utveckling är majoriteten av Sveriges muslimska befolkning född och uppvuxen i Sverige och därför är det idag felaktigt att beskriva islam som en invandrarreligion.

³⁶ Samtlig statistik för Göteborg är hämtad från <http://www4.goteborg.se/prod/G-info/statistik.nsf> (besökt 2013-10-29). Uppgifterna för Göteborg är inhämtade 2013-06-30. Göteborg är indelat i 10 stadsdelar på en yta av 450 km².

³⁷ http://www.scb.se/sv/_Hitta-statistik/Artiklar/Invandringen-av-syriska-medborgare-tredubblad/ (besökt 2014-03-24).

³⁸ http://www.scb.se/sv/_Hitta-statistik/Artiklar/Utvandringen-till-Irak-okar/ (besökt 2014-03-24).

2.2. Föreningar och organisationer

Den första och äldsta muslimska riksorganisationen är *Förenade Islamiska Församlingar i Sverige* (FIFS) och denna paraplyorganisation bildades redan 1974. År 1975 blev FIFS medlemmar i Sveriges frikyrkoråds samarbetsnämnd och delegationen för vissa trossamfund och blev därmed berättigad till statsbidrag av regeringen.³⁹ FIFS beskriver sig själva på följande sätt:

FIFS är en ideell, religiös och demokratisk trossamfund som består av 52 föreningar och betjänar 30 629 registrerade medlemmar. Samfundet är en partipolitiskt obunden och samhällsnyttig organisation vars verksamhet baseras på människors lika värde och allas delaktighet i positiv samhällsutveckling.⁴⁰

Denna förening byter år 1988 namn till Förenade islamska föreningar i Sverige (FIFS). År 2013 uppskattas antalet medlemmar till cirka 36 000 och i sin självpresentation till SST framhåller FIFS att de företräder ”flera olika tolkningar av islam”.⁴¹

År 1981 bildades *Sveriges Muslimska Förbund* (SMuF, förkortas idag SMF) som en protest mot FIFS.⁴² Trots att det saknas tydlig information tycks det ha varit ett mindre antal församlingar som var missnöjda med att de små församlingarna fick lika mycket pengar som storstadsförsamlingarna. Men det tycks också ha funnit olika uppfattningar om hur man skulle organisera sig och hur islam skulle tolkas i Sverige enligt Bejzat Becirov.⁴³ Idag samlar SMF 56 766 medlemmar som fördelas på 40 församlingar med lika många imamer och förbundet

---

³⁹ Sveriges Frikyrkoråds Samarbetsnämnds protokoll 1, § 12 (1976-08-17) – protokollet återfinns i SST:s arkiv.

⁴⁰ Information hämtad från FIFS hemsida, <http://www.fifs.se/om-oss/> (besökt 2013-10-10).

⁴¹ *Trossamfund i Sverige Statsbidragsberättigade trossamfund: presentation och aktuell statistik 2013*, s. 33.

⁴² Se SMF:s hemsida (<http://www.smf-islam.se/historia/>, besökt 2013-10-10) för en mycket kortfattad beskrivning av organisationens historia och verksamhet.

⁴³ Den tidiga historien är mycket svår att rekonstruera men enligt Becirov fanns det många olika uppfattningar om hur muslimer skulle organisera sig och tolka islam i ett nytt land. Detta faktum har gett upphov till många spänningar, splittringar och etableringen av nya grupperingar. Istället för att fokusera dessa frågor bör muslimer enligt Becirov i högre utsträckning försöka att fokusera på att lösa sina egna problem och skapa en hållbar utveckling och framtid för den uppväxande generationen. Telefonintervju med Becirov 2014-06-09.

omfattar både sunni- och shia-muslimska församlingar. SMF:s säte finns i Stockholm och i sin självpresentation från SST väljer de att lyfta fram undervisning av barn och ungdomar. Enligt uppgift studerar mer än 4 000 barn och ungdomar Koranen och hemspråk i SMF:s regi.

Splittringen mellan SMF och FIFS innebar att de båda muslimska organisationerna fick ett nytt förhållande visavi SST och de fick status som adjungerade i SST:s delegation för vissa trossamfund. Detta innebar att de saknade rösträtt; ett faktum som minskade det muslimska inflytandet. Detta föranledde ett antal muslimska representanter att uttrycka en förhoppning om att muslimer återigen skulle kunna enas i en organisation som skulle kunna representera och företräda alla muslimer. I SST:s analysrapport om *Islam i Sverige: Statistik och system för fördelning av statligt stöd* från 1986 kan man läsa:

Från de muslimska organisationerna själva hade förhoppningar uttryckts att delningen [mellan FIFS och SMuF/SMF] inte skulle bli bestående utan att organisationerna skulle finna en väg till återförening. I detta läge var det angeläget att inte staten genom sina beslut bidrog till att permanenta och institutionalisera splittringen inom islam i Sverige (Islam i Sverige: Statistik och system för fördelning av statligt stöd 1986:1).

Till skillnad från ambitionen i citatet ovan har de muslimska grupperna snarare splittrats ännu mer och idag finns flera nya grupperingar. Ur ett administrativt och statligt perspektiv kan detta faktum innebära en utmaning, men en ökad differentiering är snarare en mer realistisk beskrivning av den stora mångfald som finns inom gruppen muslimer i Sverige. Idag är det orimligt att tänka sig att Sveriges muslimer skulle kunna samlas under en organisation som skulle kunna hävda att den företräder alla muslimer.⁴⁵

---

⁴⁴ *Trossamfund i Sverige Statsbidragsberättigade trossamfund: presentation och aktuell statistik 2013*, s. 37.

⁴⁵ Samtidigt är det viktigt att påpeka att denna organisationsform – det vill säga att en organisation anses företräda alla muslimer visavi staten – är vanligt förekommande i många länder i Europa. Även i dessa fall är det vanligt att frågan om representativitet och legitimitet diskuteras och många muslimska grupper är kritiska till denna organisationsform. För en diskussion om hur relationen mellan staten och muslimer kan se ut i övriga Europa, se Ferrari 2005 samt Mauseu 2007. Frågan om vem som representerar muslimerna i Sverige har bland annat uppmärksammats av Arpi (2014) och Larsson (2014).

Sedan 1986 driver FIFS och SMF tillsammans Stiftelsen Islamiska informationsbyrån, numera *Islamiska informationsföreningen* (IIF)⁴⁶ och sedan 1990 samarbetar de i paraplyorganisationen *Sveriges Muslimska Råd* (SMR). År 2010 blev SMF uteslutna ur *Sveriges Muslimska Råd* (SMR), men idag (2013) är både SMF och BIS (se nedan) medlemmar i SMR.

År 1984 bildades *Islamiska Centerunionen* (ICU), men denna organisation blev inte godkänd av regeringen som statsbidragsberättigad och det var först genom associering med FIFS som de fick del av bidragssystemet.⁴⁷ År 1993 bytte ICU namn till *Islamiska Kulturcenterunionen i Sverige* (IKUS). Denna organisation stod mycket nära den turkiska Suleymanli-rörelsen som går tillbaka till läromästaren Suleyman Hilmi Tunahan (1888-1959) och man bedrev undervisning i form av internatundervisning för barn och unga vuxna i bland annat Stockholm.⁴⁸ IKUS poängterar att man till skillnad från FIFS och SMF är ett renodlat sunnimuslimskt förbud. Teologiskt accepterar IKUS de fyra sunni-muslimska lagskolorna (Shafi, Hanafi, Hanbali och Maliki) och de tillämpar *idjma* (härledning som baseras på de lärdes tolkningar) och *qiyas* (analogislut). IKUS uppger att de har 10 532 medlemmar som fördelas på 14 föreningar, vilka leds av trettioåttio imamer.⁴⁹

Trots att splittringen och etableringen av muslimska organisationer under 1980 och 1990-talen kan ses som ett resultat av den mångfald som råder bland muslimer i Sverige var det många muslimska företrädare som pekade på behovet av att hitta former för att samarbeta. Denna fråga diskuteras bland annat i SST:s analysrapport om *Islam i Sverige: Statistik och system för fördelning av statligt stöd* från 1986. Behovet syns tydligt i följande citat:

---

samt av radioprogrammet Medierna. Det faktum att endast ett fåtal muslimska organisationer kommer till tals i media syns tydligt i SR:s tabell som återfinns i följande länk: <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2795&artikel=5796656> (besökt 2014-03-10).

⁴⁶ För en detaljerad beskrivning av IIF:s verksamhet i Göteborg, se Näckdal 2010.

⁴⁷ SST:s analysrapport, *Islam i Sverige: Statistik och system för fördelning av statligt stöd* (1986:1).

⁴⁸ *Trossamfund i Sverige Statsbidragsberättigade trossamfund: presentation och aktuell statistik 2013*, s. 34.

⁴⁹ *Trossamfund i Sverige Statsbidragsberättigade trossamfund: presentation och aktuell statistik 2013*, s. 34.

För att möjliggöra en snabbare och enklare hantering av bidragen till de lokala församlingarna med bevarande av de muslimska riksorganisationernas avgörande inflytande över fördelningen, har utredningen diskuterat inrättande av ett samrådsorgan, ”Muslimernas ekonomiska råd i Sverige” med uppgift att svara för fördelningen till lokala församlingar av det statliga bidraget till de islamiska organisationerna (1986:13).

För att möta det behov som påtalas i citatet ovan etablerades Islamiska samarbetsrådet (IS, se appendix A) i augusti 1988. Från starten ingick Förenade Islamiska Församlingar i Sverige (FIFS), Islamiska Centerunionen (idag IKUS) och Sveriges Muslimska Förbund (idag SMF) och syftet med IS var att starta ett statsbidragsberättigat samverkansorgan och remissinstans för muslimska organisationer visavi SST och staten. Enligt SST:s Årsbok 1989 har IS som syfte:

- att vara referensgrupp för SST i ärenden som gäller bidrag till islamiska församlingar;
- att vara samrådsorgan för de islamiska riksorganisationerna i ärenden som dessa själva enas om att ta upp till behandling;
- att vara bas för gemensam representation för de i rådet ingående organisationerna i bland annat delegationen för vissa trossamfund.⁵⁰

Utöver dessa uppgifter skall IS också vara ”referensgrupp till SST i frågor om lokalbidrag och etableringsstöd till de islamiska organisationerna”.⁵¹ Ur SST:s och statens perspektiv fyller samarbetsorganisationen IS en viktig funktion, men det är också tydligt att denna organisationsform löper en överhängande risk att legitimera och framhålla vissa muslimska organisationer framför andra. Frågan om representation och representativitet är ständigt närvarande och det är viktigt att vara medveten om att flera olika muslimska grupper kämpar om tolkningsutrymme och auktoritet. Först från och med 2006 blev till exempel Islamiska Shia Samfundet i Sverige (ISS, se vidare nedan) adjungerade till IS vilket bland annat innebär att sex shia-muslimska församlingar får möjlighet att söka bidrag.⁵² År 2008 blev ISS fullvärdiga medlemmar i IS.⁵³

---

⁵⁰ SST Årsbok 1989, s. 7.

⁵¹ SST Årsbok 1989, s. 7.

⁵² Islamiska samarbetsrådet, protokoll nr. 3, s. 3, 2005-11-09 (återfinns i SST:s arkiv).

⁵³ Islamiska samarbetsrådet, protokoll nr. 1, s. 3, 2008-02-6 (återfinns i SST:s arkiv).

Ett exempel på en konflikt mellan olika muslimska grupperingar blev tydlig i och med att imam Abd al Haqq Kielan lämnade IKUS år 1999 och bildade organisationen Svenska Islamiska Församlingar (SIF). SIF har sitt säte i Eskilstuna och enligt uppgifter från Kielan samlar SIF idag över tjugoförsamlingar från Malmö, Göteborg, Uppsala och Mellansverige. Medlemstalet beräknas till omkring 17 000 och SIF har ett tjugotal imamer i sin verksamhet.⁵⁴ Splittringen med IKUS och etableringen av SIF handlade bland annat om personliga motsättningar och meningsskiljaktigheter rörande ekonomi och ledarskap.⁵⁵

I mitten av 1990-talet bildades *Bosnien-Hercegovinas Islamiska Riksförbund*, numera *Bosniakiska islamiska samfundet* (BIS) som en riksorganisation för de sunni-muslimska flyktingar som kommit till Sverige efter kriget i det forna Jugoslavien mellan åren 1992 och 1995. Från och med november 2011 är BIS den första muslimska riksorganisationen som har fått statens hjälp med att samla in uppbörsavgifter vilket ”innebär att medlemmarna i samfundet har möjlighet att betala avgiften direkt via skattsedeln, på samma sätt som Svenska kyrkans medlemmar betalar sin kyrkoavgift”.⁵⁶ Enligt egna uppgifter består BIS av 26 församlingar med 12 097 medlemmar som betjänas av 21 aktiva imamer. Banden till Bosnien är också tydliga genom att förbundet betonar att de är en del av det Islamiska samfundet i Bosnien-Hercegovina som i sin tur väljer ett islamiskt överhuvud i form av *Reis-ul ulema* (”de lärdas överhuvud”).⁵⁷

Den senaste riksorganisationen är *Islamisk Shiasamfund* (ISS) som startade år 1994. Idag består ISS av 33 medlemsföreningar och antalet medlemmar uppskattas till över 25 000.⁵⁸

---

⁵⁴ Uppgifter lämnade av Max Stockmann, SST, i personligt mail den 17 oktober 2013. Uppgifterna rörande SIF är inlämnade av Abd al-Haqq Kielan till SST. Se även *Trossamfund i Sverige Statsbidragsberättigade trossamfund: presentation och aktuell statistik 2013*, s. 36.

⁵⁵ Telefonintervju med Abd al-Haqq Kielan 2014-06-09.

⁵⁶ För mer information, se ”Första muslimska samfundet som får hjälp med avgifter” (Socialdepartementet 2011-11-03). Den 6 september 2013 har även IKUS fått denna möjlighet, se <http://www.sst.a.se/nyheter/nyhetsarkivaktuellt/islamiskakulturunionenisverigeikus.5.6ff68d83140ee9b9da6233.html> (besökt 2013-10-10).

⁵⁷ *Trossamfund i Sverige Statsbidragsberättigade trossamfund: presentation och aktuell statistik 2013*, s. 32.

⁵⁸ *Trossamfund i Sverige Statsbidragsberättigade trossamfund: presentation och aktuell statistik 2013*, s. 35.

Det bör dock påpekas att ett mindre antal shia-muslimska församlingar också står utanför denna organisation och är medlemmar i FIFS. En fördjupad diskussion om shia-muslimska grupperingar i Sverige återfinns i Larsson och Thurffjells skrift *Shia-muslimer i Sverige – en kortfattad översikt* (2013).

År 2014 är sex muslimska riksorganisationer berättigade till statsbidrag via SST. I tabellen nedan anges hur många medlemmar som dessa uppskattas betjäna under åren 1977, 1981, 1991, 2001 och 2011.

Tabell 9:

Medlemmar i islamiska riksorganisationer enligt bidragsgrundande antal som fastslagits av SST samt inom parentes vad samfundet själva rapporterat för det aktuella året.

	1977	1981	1991	2001	2011
<i>(FIFS)</i> <i>Förenade</i> <i>Islamiska</i> <i>Försam-</i> <i>lingar i</i> <i>Sverige</i>	(30 633)	(12 056)	(18 853)	(48 727)	(36 064)
<i>(IKUS)</i> <i>Islamiska</i> <i>Kulturcen-</i> <i>terunionen</i>	—	—	(18 853)	(23 860)	(10 532)
<i>(SMF)</i> <i>Sveriges</i> <i>muslimska</i> <i>förbund</i>	—	—	(29 029)	(67 749)	(56 766)
<i>(SIF)</i> <i>Svenska</i> <i>islamiska</i> <i>försam-</i> <i>lingar</i>	—	—	—	(19 399)	(17 034)
<i>(ISS)</i> <i>Islamisk</i> <i>Shiasam-</i> <i>fund</i>	—	—	—	—	10 000 (26 341)

	1977	1981	1991	2001	2011
<i>(BIS) Bosniakiska islamiska samfundet</i>	—	—	—	—	(12 097)
Totalt	15 000 (30 633)	22 000 (12 056)	50 000 (66 735)	100 000 (159 735)	110 000 (158 834)

Siffrorna i tabellen anger det bidragsgrundande antal som fastslagits av SST. Det antal som anges inom parentes är vad samfundet själva rapporterat in vid det året. Ett streck i rutan anger att samfundet inte rapporterat eller att SST saknar uppgifter.

Källa: Information lämnad av Max Stockman på SST i e-mail 2013-10-14.

Tack vare SST:s analysrapport om *Islam i Sverige: Statistik och system för fördelning av statligt stöd* från 1986 är det möjligt att göra en mer detaljerad beskrivning av året 1985. I tabellen nedan återges de siffror som FIFS, SMUF och ICU har angett för år 1985 fördelade på städer och församlingar.

Tabell 10:

Antalet medlemmar för året 1985 enligt uppgifter från FIFS, SMUF och ICU fördelade på städer och församlingar

FIFS	Antal	SMUF	Antal	ICU	Antal
Göteborg Islamiska försam- lingen	4 325	Göteborg Islamisk Centrum	300	—	—
Jönkö- ping	794	—	—	—	—
Lund	1 910	—	—	—	—
Malmö Mus- limska försam- lingen	2 845	Malmö Islamiska försam- lingen	1 575	—	—

FIFS	Antal	SMUF	Antal	ICU	Antal
Malmö Islamic Center	1 098	—	—	—	—
Mariestad	165	—	—	—	—
Norrköping	142	—	—	—	—
Stockholm Islamiska förbundet	1 013	Stockholm Islamiska församling	4 443	Stockholm Islamiskt Centrum	2 000
Stockholm Islamic Culture Centre	2 893	Filialer till Stockholm Islamiska församlingen A. Botkyrka Islamiska kulturföreningen B. Haninge C. Huddinge	A. 1969 B. 816 C. 688	Upplands Väsby	800
—	—	—	—	Västerås	739
Trollhättan (Shia)	130	—	—	—	—
—	—	Uppsala	1 675	—	—
—	—	Örebro	530	—	—
Totalt FIFS	15 315	Totalt SMUF	11 996	Totalt ICU	3 539

Källa: SST:s analysrapport om Islam i Sverige: Statistik och system för fördelning av statligt stöd (1986:5)

I tabellen ovan uppskattas antalet organiserade muslimer till cirka 34 000 för år 1985 och det framgår att skillnaderna när det gäller antalet medlemmar inte var speciellt stora mellan FIFS och SMUF år 1985. Däremot är det tydligt att FIFS har en betydligt större nationell spridning och denna organisation accepterar shia-muslimska församlingar som medlemmar. ICU framstår däremot som en i huvudsak Stockholmscentrerad organisation och antalet medlemmar motsvarar mindre än en tredjedel jämfört med FIFS och SMUF. I SST-rapporten betonas det dock att tabellen är ofullständig eftersom inte alla församlingar har insänt uppgifter om registrerade medlemmar i tid (1986:5). Antalet muslimer är dock relativt lågt om vi jämför med dagens uppskattningar.

I tabell 9 kan vi även notera att det finns en tydlig skillnad mellan föreningarnas självuppskattning och de beräkningar som SST använder för att fördela verksamhetsbidrag till de sex organisationerna. Det är också viktigt att komma ihåg att flera av paraplyorganisationerna och deras lokalföreningar är i en uppbyggnadsfas, men i tabell 9 inkluderas samtliga sex paraplyorganisationer för år 2011. Sedan 2008 har antalet medlemmar i församlingar som är bidragsberättigade räknats upp av SST från 100 000 till dagens 110 000, ett faktum som rimligtvis hör samman med att (ISS) har blivit berättigade till statsbidrag.⁵⁹ Att det finns en skillnad mellan muslimska församlingars självuppskattning och SST:s bedömning beror till stor del på att många – men inte alla – muslimska lokalföreningar idag har brister i sina rutiner för medlemsregister. Förutom SST:s beräkningar kan skillnaden mellan muslimska församlingars uppskattningar och myndigheter illustreras med hjälp av följande citat som är hämtat från Skatteverkets bedömning av avgiftshjälp för IKUS år 2012.

Enligt Skatteverket uppfyller IKUS kravet på att upprätthålla och stärka de grundläggande värderingar som samhället vilar på. När det gäller kraven på stabilitet anser Skatteverket att det finns vissa brister. De stadgar som IKUS har gett in är inte daterade och bokslut för 2010-2011 saknas. De verksamhetsberättelser som bifogats till ansökan avser verksamhetsåren 2008-2010. Genom dessa brister i dokumentation är det inte klarlagt att trossamfundet är stabilt.

---

⁵⁹ För en översiktlig beskrivning av fördelningen av bidrag samt uppskattningar av antal betjänande i bidragsberättigade trossamfund konsultera SST:s årsböcker.

Dessutom uppvisar IKUS brister när det gäller dokumentationen av antalet medlemmar. Nämnden för statligt stöd till trossamfund, SST, har vid besök hos tre av IKUS församlingar funnit att man i en församling uppgett att man hade 3000 medlemmar, men att det vid besöket visade sig att församlingen enbart dokumenterat 800-1000 medlemmar. I en annan av de församlingar som SST besökte kunde man inte presentera något underlag som visade hur många medlemmar församlingen hade trots att församlingen redovisat att man har 1158 medlemmar. Trossamfundet har därför inte heller visat att det har egen livskraft. Skatteverket anser därför vid en samlad bedömning att IKUS inte har visat att det uppfyller kraven för avgiftshjälp.⁶⁰

Ovan nämnda brister har avhjälppts och idag är IKUS det andra muslimska riksförbundet som har statlig avgiftshjälp för att samla in medlemsavgifter via skattsedeln.⁶¹ Det är också rimligt att anta att Skatteverkets tidigare avslag baserats på uppgifter hämtade från SST:s beräkningar.

Av det totala antalet muslimska församlingar i Sverige som är berättigade till statsbidrag är det endast ett mindre antal församlingar som har vigselrätt via Kammarkollegiet. Dessa presenteras i tabellen nedan.

Tabell 11:

Muslimska trossamfund med vigselrätt (2013-06-12)

Org.-nr	Namn och adress	Antal förordnade vigselför rättare
252004-3437	Bosniakiska Islamiska Samfundet (BIS) Slättervägen 44, 461 Trollhättan	7

⁶⁰ Skatteverkets yttrande rörande "Ansökan om statlig avgiftshjälp för trossamfundet Islamiska Kulturcenterunionen, organisationsnummer 252002-8750. Datum 2012-10-15, Dnr. 131-408125-12/112". Hämtad från <http://www.skatteverket.se/rattsinformation/remissvar/2012/remissvar2012/1314081251212.5.2b543913a42158acf80004055.html> (besökt 2013-10-10).

⁶¹ Se, <http://www.skatteverket.se/privat/skatter/arbeteinkomst/vadblirskatten/avgifttillandratrossamfund.4.18e1b10334ebe8bc80005629.html> (besökt 2014-04-07).

Org.-nr	Namn och adress	Antal förordnade vigselför rättare
252004-3882	Förenade Islamiska Föreningar i Sverige Kapellgränd 10, 116 25 Stockholm	16
846002-5144	Islamic Center i Malmö Jägersrosvägen 90, 212 37 Malmö	1
252002-8750	Islamiska Kulturcenterunionen i Sverige (IKUS) Box 61, 191 21 Sollentuna	2
802016-2221	Islamiska Shi'a Samfundet i Sverige (ISS) Box 690, 175 27 Järfälla	4
252002-8073	Islamiska Sunni Centret Tros- samfundet i Sverige (ISC) Box 11228, 404 25 Göteborg	2
857203-4299	Islams Ahmadiyya församling i Sverige Tolvskillingsgatan 1, 414 82 Göteborg	3
252002-8974	Sveriges Muslimska Förbund Brännkyrkagatan 45 BV, 118 22 Stockholm	6
Totalt antal vigselför rättare förordnade av Kammarkollegiet		41

Källa: Personligt mail från Jan Sterner, Kammarkollegiet
(2013-06-12)

Av tabellen ovan framgår det att det finns muslimska församlingar i Stockholm, Göteborg, Trollhättan och Malmö som har vigselför rätt. Men utanför dessa städer finns det inte några

muslimska församlingar som har vigselrätt. I vilken omfattning muslimer från övriga landet reser till dessa församlingar eller om vigselförrättare reser ut i landet för att viga par är oklart. Det är dock inte osannolikt att vissa personer kan viga sig enligt islamiska regler på andra platser i Sverige. Men de som gifter sig för en person som inte har förordnad vigselrätt är enligt svensk lag inte automatiskt betraktad som gift. Detta faktum kan innebära svårigheter för enskilda individer i samband med till exempel skilsmässa eller vårdnadstvister (Arvidsson 2010). Även det faktum att Sverige accepterar dubbelt medborgarskap sedan år 2000 har fått juridiska konsekvenser när det gäller till exempel arvsfördelning (Sayed 2009).

2.3. Lokala studier och geografisk spridning

Innan jag ger en visuell presentation av hur det statistiska materialet som insamlats av SST fördelas geografisk kan det vara på sin plats att lyfta fram några publikationer som berör muslimers etablering i enskilda städer och regioner. Till skillnad från tidigare studier som framför allt har gett en översiktlig bild av etableringen av moskéer och konflikter kring dessa (se till exempel Karlsson och Svanberg 1995; Larsson 2010) har vi också ett mindre antal lokalstudier som behandlar den muslimska närvaron i en specifik stad eller i en viss del av landet. I sammanhanget kan nämnas Anna Waaras studie *Världen finns i Norrbotten. Moskéer kommer till Luleå*, Erica Li Lundqvist och Leif Stenbergs *Muslimska föreningar i Malmö och Lund – en inledande studie* (utan år), Leif Stenbergs artikel om muslimer i Växjö (Stenberg 2004), *Världsreligion i Göteborg: Islam – guide till föreningar* samt Göran Gunnars kapitel om muslimer i Enköping (Gunner 2008). Förutom dessa kan även nämnas uppsatser som behandlar muslimer i Landskrona (Jersblad 2011), Malmö (Larsson, Eva-Maria 2009), Göteborg (Emanuelsson 2011, Näckdal 2010 samt Hellqvist 2013) och Stockholm (Olsson och Svensson 2006). Även Kerstin Gustafsson Figuerosas intervju- och reportagebok *För guds skull. Muslimer i Sverige* ger en bild av muslimer och muslimska församlingar i olika delar av Sverige (bland annat om muslimer i Piteå, Trollhättan, Stockholm, Uppsala och Malmö). Samtliga ovan nämnda studier ger en fördjupad bild av hur olika muslimska grupper har försökt

att etablera sig på det lokala planet och vilka specifika problem och möjligheter som återfinns inom dessa respektive miljöer. Waara visar till exempel att muslimska grupper som lever utanför Stockholm, Göteborg och Malmö löper en större risk att marginaliseras och många upplever sig som exkluderade och osedda av de sex muslimska paraplyorganisationer som SST för närvarande samarbetar med. Waara skriver:

Efter samtal med de stora paraplyorganisationerna som samlar de flesta muslimska församlingarna så verkar ingen muslimsk förening finnas upptagen och registrerad hos dem idag. Man säger sig inte ha koll på Norrland och upplever sig ha tappat kontakt som tidigare funnits då föreningar varit för inaktiva eller inte gått att få kontakt med. De muslimska grupperna i Norrbotten upplevs oorganiserade, splittrade och med stora behov. Det finns en vilja att organisera sig men arbetet går långsamt, om alls, och är utmanande då man har stora kunskapsbrister i organisering och föreningsarbete. Grupperna är också heterogena med många utmaningar i språkbrister osv och präglade av interna såväl som externa konflikter som gör dem ineffektiva i sitt arbete (Waara, utan år och sidor).

År 2012 mottog 141 muslimska föreningar, församlingar och organisationer statsbidrag från SST. Dessa fördelar sig på följande sex riksorganisationer: 37 FIFS-församlingar; 14 IKUS-församlingar; 35 SMF-församlingar; 17 SIF-församlingar; 14 ISS-församlingar; 24 BIS-församlingar. De sex riksorganisationerna finns representerade i följande städer:

Tabell 12:

Bidragsberättigade församlingar fördelade på städer

Städer/orter i alfabetisk ordning	Antal församlingar per riksorganisation
Alingsås	1 (FIFS)
Avesta	1 (ISS)
Borlänge	1 (SMF)
Borås	1 (SMF); 1 (ISS); 1 (BIS)
Eskilstuna	1 (FIFS); 3 (SIF); 1 (ISS)
Fagersta	1 (SMF)
Falköping	1 (SMF)
Falun	1 (SMF)
Gislaved	1 (SMF); 1 (BIS)
Gnosjö	1 (FIFS)
Gävle	1 (ISS); 1 (IKUS)
Göteborg	1 (FIFS); 2 (IKUS); 3 (SMF); 2 (SIF); 1 (BIS); 3 (ISS)
Halmstad	1 (SMF); 1 (BIS)
Helsingborg	1 (FIFS); 1 (BIS)
Hultsfred	1 (FIFS)
Hällefors	1 (SIF)
Jönköping	3 (FIFS); 1 (ISS); 2 (SMF)
Kalmar	1 (BIS)
Karlskoga	1 (BIS)
Karlskrona	1 (FIFS); 1 (ISS)
Karlstad	1 (FIFS); 1 (ISS); 1 (BIS)
Katrineholm	1 (FIFS)
Kristianstad	1 (FIFS); 2 (ISS)
Landskrona	1 (FIFS); 1 (SMF); 1 (BIS)
Lessebo	1 (FIFS)
Linköping	1 (FIFS); 1 (SIF); 1 (BIS); 1 (ISS)

Städer/orter i alfabetisk ordning	Antal församlingar per riksorganisation
Ludvika	1 (FIFS)
Lund	1 (FIFS)
Malmö	1 (FIFS); 2 (SMF); 2 (SIF); 1 (BIS)
Mariestad	1 (FIFS)
Mellerud	1 (FIFS)
Motala	1 (BIS); 1 (ISS)
Norrköping	2 (FIFS); 1 (ISS); 1 (BIS)
Nyköping	1 (FIFS)
Oskarshamn	1 (BIS)
Skövde	1 (BIS)
Skara	1 (FIFS)
Stockholm	12 (FIFS); 12 (IKUS); 20 (SMF); 8 (SIF); 5 (ISS); 1 (BIS)
Strängnäs	1 (SMF)
Sundsvall	1 (FIFS)
Surte	1 (BIS)
Svärdsjö	1 (SIF)
Tierp	1 (SIF)
Trelleborg	1 (BIS)
Trollhättan	2 (FIFS); 2 (BIS)
Uddevalla	1 (FIFS); 1 (ISS)
Uppsala	2 (SIF); 1 (ISS); 2 (SMF)
Varberg	1 (BIS)
Vänersborg	1 (FIFS)
Värnamo	1 (FIFS)
Västervik	1 (FIFS)
Västerås	1 (FIFS); 1 (IKUS); 1 (ISS); 1 (BIS)
Växjö	1 (FIFS); 1 (BIS); 1 (ISS)
Örebro	1 (ISS); 1 (BIS)

Källa: SST

För att illustrera hur muslimska församlingar och föreningar fördelar sig geografiskt i Sverige kan det vara bra att återge samma information som återfinns i tabell 12 fast med hjälp av en karta.

På nästa uppslag finns **Figur 5**, en Sverigekarta med muslimska församlingars och föreningars placering runt om i landet.

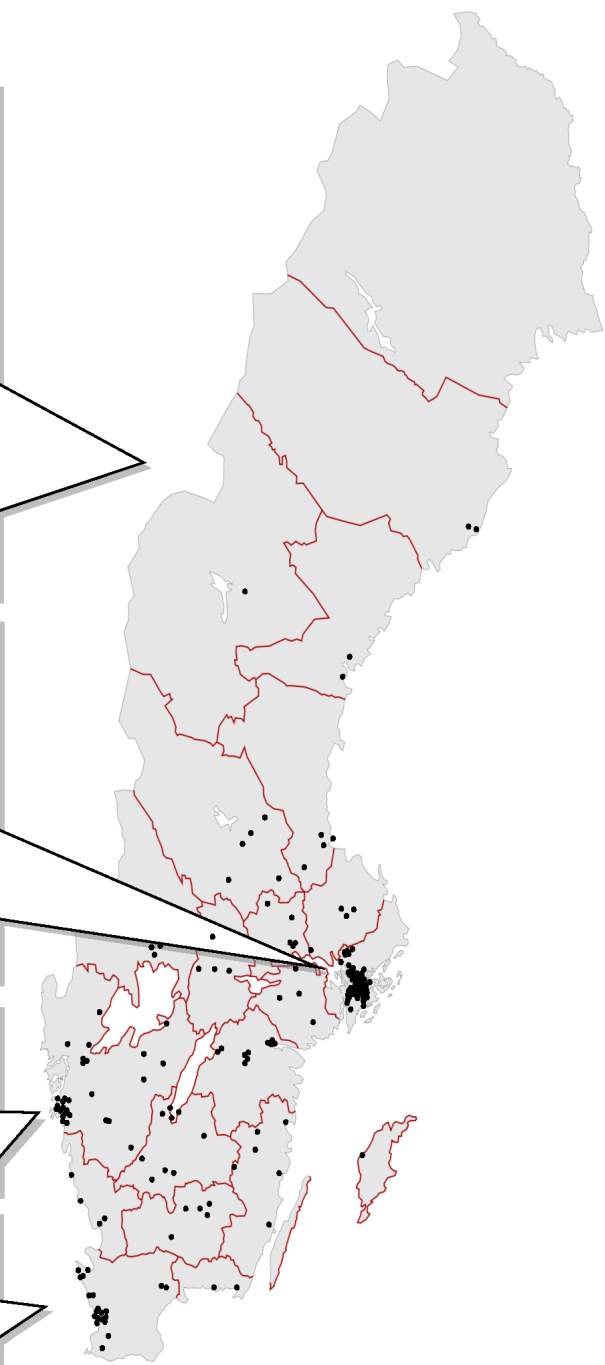
En karta över det muslimska Sverige

ÖVRIGA SVERIGE: Karlskrona Islamiska Kulturförening, Al-Rassol Karlskrona, Islamiska Förbundet I Borlänge, Mora Islamiskt Kulturcentrum, Islamiska Kulturföreningen Falun, Svenska Islamiska Kulturföreningen Ludvika, Ummatan Wahida Svärdsjö, Södra Dalarnas Islamiska Kulturförening, Islamiska Föreningen Gotland, Islamiska Kulturföreningen Falkenberg, Islamiska Barn- & Kulturföreningen Halmstad, Bosniakiska Islamiska Församlingen Halmstad, Bosniakiska Islamiska Församlingen Varberg, Islamiska Föreningen Ostersund, Jönköping Islamiska Församling, Jönköping Shia Muslim, Bosniakiska Islamiska Församlingen Jönköping, Islamiska Internationella Föreningen, Gislaved Islamisk Kulturcenter, Bosnisk-Islamiska Församlingen Gislaved, Bosniska Islamiska Kulturföreningen Varberg, Jönköpings Diyanet Kulturförening, Jönköping Islamic Center, Libanesiska Föreningen, Shia Församlingen, Islamic Center Vänamo, Bosniska Islamiska Föreningen Vetlanda, Västervik Islamiska Kulturförening, Islamiska Centret/Pegasus, Hultsfred Islamiska Kulturcenter, Bosnisk Islamiska Församlingen Kalmar, Bosniska Islamiska Församlingen Oskarshamn, Islamiska Förbundet Växjö, Arrisala Center, Islamic Center, Irakiska Kultur & Ungdomsfören, Al-Rasol Växjö, Bosniakiska Islamiska Församlingen Växjö, Islamiska Kulturförening Nyköping, A-Houda Flen, Katrineholm Islamiska Kulturförening, Islamiska Föreningen Eskilstuna, Eskilstuna Islamiska Kulturcentrum, Sabinin Moskén, Iqra Aktivitetsförening, Framtidsföreningen, Islamiska Föreningen, Association Of Islamic Unity, Islamiska Kulturföreningen Karlstad, Ahlol-Beyt Förening Karlstad, Bosniska Islamiska Kulturföreningen Karlstad, Umeå Islamiska Förening, Islamiska Föreningen Västerbotten, Islamiskt Kulturcenter, Timrå Islamiska Center, Västerås Islamiska Center, Västerås Islamiska Förs, Sala Bosn Islamiska Förs, Islamiska Föreningen, Fagersta, Al Zahraa Förening, Al-Hawraa Zainab, Bosniakiska Islamiska Församlingen Västerås, Örebro Islamiska Kulturcenter, Islamiska Föreningen Örebro, AHL Al-Beit Center Örebro, Bosniska Islamiska Församlingen Örebro, Bosniska Islamiska Församlingen Karlskoga, Islamiska Förbundet Linköping, Norrköping Islamiska Kulturcenter, Bosnisk Islamiska Församlingen Norrköping, Somaliska Kulturföreningen, Islamiska Kulturcentret, Religion & Kulturhus, Irak Kulturs Center, Arabiska Vänskapsföreningen, Bosniska Islamiska Församlingen Motala, Bosniska Islamiska Församlingen Linköping, Gävle Islamiska Center, IKC Gävle, Ibn Sina Islamiska Kulturförening, Islamiska Föreningen Gävle

STOCKHOLM: Islamiska församlingen Haninge, Husby Islamiska kulturcenter, Muslim Shia Märsta, Eritreanska Islamiska församlingen Spånga, Islamiska förbundet Sthlm, Islamiska kulturcenter Spånga, Islamiska förbundet Botkyrka, Islamiska kulturföreningen Märsta, Järfälla islamiska förening, Afganska kulturföreningen Bandhagen, Taklimakan islamiska kulturcenter Spånga, Islamiska kulturcenter Botkyrka, Muslimska kvinnoföreningen Botkyrka, Islamiskt kulturcenter Sollentuna, Islamiskt kulturcenter Spånga, Islamiska Kulturcentrum Sthlm, Skandinaviska Islamiska organisationen, Islamiskt kulturcenter Upplands Väsby, Islamiskt kulturcenter Fittja, Islamiskt kulturcenter Huddinge, Islamiskt kulturcenter Tumba, Islamiskt kulturcenter Haninge, Islamiska kulturförening, Botkyrka, Islamiska kulturförening Haninge, Islamiska kulturförening Huddinge, Islamiska kulturförening Märsta, Rinkeby Islamiska kulturförening, Islamiska Kulturförening Skärholmen, Islamiska Kulturförening Sthlm, Tensta Islamiska Kulturförening, Islamiska Kulturförening Solna, Islamiska Kulturförening Sättra, Dawah Tablig Förening Sthlm, Muslimska föreningen Johanneshov, Akalla islamiska kulturförening, Järva islamiska kulturförening, Islamiska kulturförening Saltsjöbaden, Al-Zahraa islamiska församlingen Norsborg, Al-Menahil kulturförening Farsta, Islamiska kulturförening Tyresö, Kutub Islamiska Förening Skärholmen, Islamiskt Forum Europa, Islamiska förening Farsta, Islamiska föreningen Sthlm, Islamiska kulturföreningen Märsta, Daira, Saltsjöbaden, Al Wala Moské Haninge, Reform & Autencitetsföreningen, Hägersten, Solidaritets & utvecklingsföreningen, Sthlm, Bosniska Islamiska Förening, Stockholm, SIU, Järfälla, Nordic islamic center Skärholmen.

VÄSTRA GÖTALAND: Göteborg islamiska ku, Göteborg islamiska kulturcenter, Trollhättan muslim Shia, Trollhättan islamiska kulturförening, Islamiska kvinnoförening, Islamiska förbundet Göteborg, Islamiska Sunnicentret, Islamiskt center, Islamiska föreningen, Göteborg Islamiska kulturcenter, Göteborg Islamiska kulturcenter, Islamiskt centrum Göteborg, Göteborg islamiska kulturförening, Mölndal Kurd-islamiska förening, Gambiansk-svenska Islamiska föreningen, Göteborg Svensk-Albanska Islamiska center, Maghreb islamiska förening, Al Zahraa Förening, Al Walaa Förening, Irakiska föreningen, Yas förening, Al Zahra kulturcenter, Al-Noor, Månen-föreningen, Bosniakiska Islamiska församlingen Borås, Islamiska Bosniakiska församlingen Göteborg, Bosniska Islamiska församlingen Surte, Bosniakiska Islamiska församlingen Trollhättan, Irakiska föreningen, Yas föreningen, Al Zahra kulturcenter.

SKÅNE Lund islamiska & student, Ahel al Sunnah Helsingborg, Kristianstad islamiska förening, Malmö Islamiska förening, Islamiska kulturhuset i Malmö, Islamiska församlingen Landskrona, Al Nour-Drita, Islamiska församlingen Malmö, Salsabil Kulturförening, Islamiskt kulturcenter Landskrona, Föreningen Ungdoms respekt, Islamiskt Center Helsingborg, Al-Hadi Kulturförening, Libanesiska Kulturförening, Shitiska Församlingen Malmö, Arabiska Familjesällskapet Helsingborg, Al-Hassan Kulturförening, Kristianstad, Bosniakiska Islamiska församlingen Malmö, Bosnisk Islamiska kulturfören Trelleborg, Bosniakiska Islamiska fören Helsingborg, Bosniakiska Islamiska församlingen Landskrona

Kartan visar att de muslimska församlingarna och föreningarna är spridda över stora delar av landet, men det är också tydligt att den muslimska församlingsnärvaron blir svagare ju längre norrut man kommer. Utan att gå in djupare på teologiska, politiska eller organisatoriska skillnader är det tydligt att SST samarbetar med en stor mängd olika muslimska representanter som kan sägas företräda en teologisk, kulturell och språklig mångfald. Men det finns också grupper och enskilda församlingar som av olika skäl har valt att inte söka statsbidrag.

2.4. Muslimska samfund och föreningar utanför Islamiska Samarbetsrådet

Bland de samfund och föreningar som står utanför Islamiska Samarbetsrådet återfinns både större internationella muslimska sammanslutningar, lokala grupperingar och enskilda initiativ. I den följande texten tecknas en bild av några av de viktigaste aktörerna – sammanställningen är dock långt ifrån heltäckande och skall endast ses som ett försök att ge en översikt.

Till den första kategorin räknas till exempel Sveriges Ahmadiyyaförsamlingar.⁶² Idag uppskattas cirka 1 100 personer tillhöra Ahmadiyya-rörelsen i Sverige och de bedriver verksamhet i bland annat Stockholm, Göteborg och Malmö. Trots att denna rörelse är liten när det gäller antalet medlemmar är detta en av de muslimska rörelser som har bedrivit verksamhet längst i Sverige. Redan på 1950-talet anlände deras mission till Sverige och i mitten av 1970-talet byggde medlemmar av denna rörelse en ändamålsenligt byggd moské i Göteborg (se tabell 6). Rörelsen är också mycket aktiv när det gäller att ta emot studiebesök och att ordna dialog- och religionsmöten. Förutom ett aktivt församlingsliv är man flitig med att översätta böcker om islam till svenska. Medlemmarna har framför allt släktband till Indien och Pakistan och de flesta aktiviteter sker på både urdu och svenska. På grund av sin förståelse av islam och på grund av den Pakistanska statens negativa uppfattning om denna grupp (sedan 1974 anses de som heretiker och betraktas inte som muslimer i Pakistan) är denna rörelse ofta marginaliserad när

---

⁶² Detaljerad information om denna församlings aktiviteter återfinns bland annat på deras hemsida, se <http://www.ahmadiyya.se> (besökt 2014-03-24).

det gäller kontakten med andra, sunnitiska och shiitiska, grupper i Sverige (Jacobsen, Larsson och Sorgenfrei i tryck).

Ett annat lokalt exempel är Islamic Center som samlar en betydande andel muslimer i Malmö och övriga Skåne. Enligt information på Islamic Centers hemsida hade det redan under 1960-talet funnits planer på att bygga en moské i Malmö, men det var först i början av 1980-talet som byggnationen av moskén startade. Precis som många andra mosképrojekt har Islamic Center haft problem med finansieringen och projektet kom att genomföras med hjälp av pengar från framför allt Libyen. Den första fredagspredikan hölls den 20 april 1984.⁶³ Islamic Center beskriver sin verksamhet på följande sätt:

Islamic Center är en religiös organisation som förvaltar centrala moskén i Malmö, Ögårdsskolan, informerar om islamiskt levnadsätt, bistår med service till församlingsmedlemmarna, har intern och internationell hjälpverksamhet, en levande ungdomsverksamhet samt arbetar för fred, integration, förståelse och mångfald genom olika ideella projekt.⁶⁴

Från att tidigare ha fått bidrag via SST har Islamic Center idag valt att inte söka något bidrag.⁶⁵ Enligt ordföranden Bejzat Becirov motiverades detta beslut av att man i högre utsträckning vill försöka att lösa sina egna problem. De pengar som de muslimska församlingarna får via SST är viktiga, men de är också mycket små i förhållande till de utgifter som församlingar och trossamfund har. Istället för att låsa sig vid dessa pengar måste muslimska församlingar hitta lösningar och metoder att arbeta på som är hållbara inför framtiden och den uppväxande generationen. Muslimer måste vänja sig vid tanken på att de i högre utsträckning måste lösa sina egna problem och utmaningar enligt Becirov.⁶⁶ Islamic Center är sedan den 9 oktober 2002 en av de muslimska församlingar som har vigselrätt via Kammarkollegiet.⁶⁷

---

⁶³ <http://www.mosken.se/historik.htm> (besökt 2014-03-11).

⁶⁴ <http://www.mosken.se/> (besökt 2014-03-11).

⁶⁵ Se till exempel *Islam i Sverige: Statistik och system för fördelning av statligt stöd*, SST 1986:9.

⁶⁶ Telefonintervju med Bejzat Becirov 2014-06-09.

⁶⁷ <http://www.mosken.se/vigsel.htm> (besökt 2014-03-11).

Islamiska förbundet i Sverige (IFIS) betraktar sig inte själv som ett trossamfund, men de flesta av dess medlemsförsamlingar är knutna till FIFS. Förbundet är framför allt baserat i Stockholm, men organisationen har rikstäckande ambitioner. Denna organisation beskriver sig på följande sätt:

Förbundet syftar till att bevara och stärka den muslimska identiteten och närvaron i Sverige vilket möjliggör för muslimerna att, enskilt och i grupp, privat och offentligt, utöva sin religion och engagera sig positivt i samhällets olika funktioner. Förbundet vill vara ett naturligt stöd för den muslimska allmänhetens olika utmaningar och behov och samtidigt vara en samhällsnyttig aktör som utifrån en islamisk värdegrund arbetar för samhällets bästa.⁶⁸

En av de viktigaste aktiviteterna som arrangeras av IFIS är de ”Muslimska familjedagarna” som genomförs under påsk. Vid dessa dagar samlas ett stort antal deltagare på Årstagymnasiet i Stockholm för att lyssna på föreläsningar, debatter och för att delta i sociala aktiviteter. Sedan 2014 är muslimska familjedagarna ett arrangemang som genomförs som ett samarbete mellan IFIS, SUM (se nedan) och studieförbundet Ibn Rushd. Flera av föreläsningarna från familjedagarna publiceras också på nätet.⁶⁹ Temat för konferensen 2014 presenteras på följande sätt:

Att familjen är samhällets byggsten, är en av grundfilosofierna inom islam. Vi ser denna ärliga konferens som ett verktyg för att göra Dawa i ett större format än tidigare. Vi vill bygga upp en ny tradition i Sverige och Norden där vi ärligen träffas för att stärka oss som individer, stärka vårt förhållande till varandra och i förlängningen stärka vår Umma. Varje enskild muslim ingår i ett kollektiv utöver den egna kärnfamiljen. Detta kollektiv byggt på ett syskonskap verkar som en storfamilj och ska rycka ut vid behov och alltid verka som en extra förstärkning och försäkras för skydd och tröst.⁷⁰

Islamiska förbundet har varit föremål för ett antal kontroverser och förbundet har bland annat bjudit in talare som Salah Sul-

---

⁶⁸ Information hämtad från Islamiska förbundet i Sveriges hemsida, <http://www.islamiskaforbundet.se/sv/om-ifis.html> (besökt 2013-10-10).

⁶⁹ För mer information se <http://muslimskafamiljedagarna.se/2014/> . Via länkar kan man också få information om konferenser från tidigare år som arrangerats av SUM och IFIS.

⁷⁰ <http://muslimskafamiljedagarna.se/2014/om-eventet/> (besökt 2014-05-05).

tan, Ragheb Al-Serjany och Yvonne Ridley som har anklagats för att uttrycka och sprida anti-semitiska och homofobiska uppfattningar. Under 2013 var förbundets ordförande, Omar Mustafa, aktuell i medierna efter att han valts in som suppleant i partistyrelsen på Socialdemokraternas partikongress under våren 2013 (Vergara 2013). Ett par dagar efter valet och en överlag negativ mediabevakning lämnade Omar Mustafa samtliga uppdrag inom Socialdemokraterna på grund av att han inte längre kände förtroende för partiets ledning (Carp 2013). Vilken påverkan ”stormen kring Mustafa” har haft för muslimers förtroende för svensk politik är svårt att säga. Medan många muslimer har varit kritiska till den negativa mediabevakning som följde, har både muslimer och icke-muslimer (se till exempel Pekgul 2013) betonat att ett ordförandeskap innebär ett extra stort ansvar och som ordförande för en organisation som har bjudit i ovan nämnda kontroversiella talare kan man inte sitta kvar i Socialdemokraternas partistyrelse. Oberoende av hur man tolkar händelsen menar Mustafa att de muslimska grupper som redan från början har varit negativa till att muslimer skall delta och engagera sig i politiska uppdrag har fått vatten på sin kvarn och detta kan ha skadat muslimers vilja att engagera sig politiskt.⁷¹ Även andra politiker som har varit aktiva inom islamiska föreningar och förbund (till exempel Abdirizak Waberi, Moderaterna, tidigare ordförande för Islamiska förbundet och rektor för Römoseskolan i Göteborg) har också pekats ut i media som islamist och hans muslimska tro har framställts som ett problem.⁷² Detta har föranlett vissa muslimer att fråga sig om det överhuvudtaget är möjligt att vara aktiv inom svensk politik och vara muslim. Vår kunskap om hur troende muslimer förhåller sig till politik är än så länge ett relativt utforskat område, men det finns viss forskning som kan belysa dessa frågor (se till exempel Hagevi 2009; Bäckelie och Larsson 2011; Roald 2009, kapitel 5).

---

⁷¹ Intervju med Omar Mustafa 2014-03-26.

⁷² ”Muslimsk politiker ifrågasatt”, osignerad artikel i Svenska Dagbladet 2009-12-14. Hämtad från http://www.svd.se/nyheter/inrikes/politik/valet2010/abdirizak-waberi-muslimsk-politiker-ifragasatt_3934667.svd (besökt 2014-03-27).

Muslim och politiker

”Vi har inte sett skogen för alla träden” säger riksdagspolitikern Mehmet Kaplan som är gruppleddare för Miljöpartiet. Debatten om islam, politik och muslimer engagemang i politiken är på flera sätt ett hett och omdiskuterat område. Att vara aktiv muslim och politiker innebär nästan så gott som alltid att man blir ifrågasatt. Ett faktum som inte endast har gällt Omar Mustafa (S) eller Abdirisak Waberi (M) utan även Mehmet Kaplan. – Det är vanligt att man blir guilty by association säger Mehmet.

Istället för att bli bedömd utifrån vad man faktiskt gör och säger så är det istället vanligt att diskussionen baseras på hörsägen, personliga uppfattningar och ibland även på fördomar mot människor som har en annan tro. För att lösa dessa problem bör diskussionen om religion och politik blir mer nyanserad tycker Mehmet. Muslimer är inte en enhetlig grupp som tycker och tänker på samma sätt just på grund av att de är muslimer. Det är ”individens bestämmande som skall gå först” och muslimer röster inte på något speciellt sätt endast för att de är muslimer säger Mehmet.

Samtidigt måste religiösa organisationer också ges en plats i det offentliga rummet. Utan folkrörelserna – till vilket de religiösa organisationerna kan räknas – skulle det demokratiska samtalet bli fattigare och mer inskränkt. Givetvis skall organisationer och individer som inte håller måttet utsättas för kritik. Men att automatiskt förkasta och misstänkliggöra muslimska organisationer är inte rimligt. Mehmet menar att det är svårt att föra en bra diskussion om vad det innebär att vara till exempel muslim och politiskt aktiv i dagens Sverige. Muslimer engagemang blir ofta sett som antingen irrelevant eller som något farligt och misstänkt istället för att ses som en del av den demokratiska processen.

– Samtalet och engagemanget blir fattigare om till exempel inte religiösa rörelser får bidra till det goda samhället, menar Kaplan.

Samtidigt så finns det en tendens att religiösa organisationer (oberoende av vilken tro de företräder) ser sig själva som att de företräder det enda korrekta sättet att vara troende. Mångfald och engagemang kan ta sig många former i ett öppet demokratiskt samhälle och här kan religiösa organisationer spela en viktig roll enligt Mehmet.

Sveriges unga muslimer (SUM, tidigare *Sveriges Muslimska Ungdomsförbund*, SMUF) är idag Sveriges största muslimska ungdomsrörelse.⁷³ Enligt information på organisationens hemsida samlar man idag (2014) 42 lokalföreningar och 2 800 medlemmar. Organisationen bildades år 1991 med syfte att samla unga muslimer och överbygga etniska gränser och teologiska skiljelinjer för att skapa en ”trygg” muslimsk identitet i Sverige. SUM är medlem i följande organisationer: Sveriges Muslimska Råd (SMR), Ibn Rushd Studieförbund, Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer (LSU), Forum of European Muslim Youth and Student Organisations (FEMYSO) och Forum för lika Rättigheter. Idag finns inte någon omfattande eller systematisk studie av unga muslimer i Sverige och i stort sett saknas kunskap om det arbete som SUM bedriver.

I avsnitt 2.3.5 görs en djupdykning i det muslimska landskapet i Göteborg och där kommer det också att bli tydligt att ett antal lokala aktörer är av stor betydelse för att förstå hur muslimer organiserar sig i dagens Sverige. I sammanhanget är *Sveriges muslimska stiftelse* (SMS) som framför allt var med och planerade och genomförde byggnationen av den nybyggda moskén i Göteborg ett exempel. Ett flertal av de centrala aktörerna i SMS är också aktiva i *Islamiska Informationsföreningen* och i den muslimska skolan i Göteborg (*Römossekskolan*).⁷⁴ Moskén på Myntgatan 4 i Göteborg är också den adress som uppges för Islamiska förbundet i Göteborg.⁷⁵ Som stiftelse kan vare sig SMS eller moskén på Hisingen få något stöd från SST, men flera av föreningarna som ingår i SMS är församlingar som i sin tur har samarbete med och stöd från SST. Detta är ett exempel på hur svårt det kan vara att skilja mellan de som står utanför och de som ingår i IS och dess samarbete med SST.

En förening som inte ingår i IS är *Islamiska sunnicentret trossamfund* i Göteborg (ISC, Generalsgatan 2A, 404 25 Göteborg) som driver den så kallade Bellevuemoskén i Gamlestadens. Vår kunskap om denna förening är begränsad, men församlingen har ofta pekats ut av både media och säkerhetspolisen som en förening som har hyst personer som har haft sympatier för våldsbejakande tolkningar av islam (Sandelin 2013:144ff). För-

---

⁷³ För mer information om SUM, se <http://ungamuslimer.se> (besökt 2014-05-21).

⁷⁴ <http://www.romossekskolan.com/> (besökt 2014-03-11).

⁷⁵ Se <http://www.ifg.se> samt <http://islamiskaforbundet.se/sv/hem/tidigare-events/384-goeteborgs-moske-har-aentligen-invigts.html> (besökt 2014-03-21).

samlingen domineras framför allt av muslimer med somalisk bakgrund. I anslutning till moskén finns en större bokhandel och under Ramadan lockar denna församling ett mycket stort antal troende. Församlingen bedriver också undervisning om islam och i arabiska, men hur denna verksamhet är utformad är oklart. De anklagelser som har riktats mot församlingen och somalier i Göteborg har vid ett flertal tillfällen tillbakavisats och församlingen tycks uppleva sig missförstådd och stämplad av media och samhället.

Utöver ovan nämnda organisationer och församlingar så finns det också enskilda aktörer som försöker att driva vissa frågor eller mobilisera kring vissa ämnen. Tre exempel är *Islamiska Fatwabyrån i Sverige*, *Svenska muslimers forum* samt *Fatwa.se*⁷⁶ som fokuserar frågor som rör islamisk rätt i Sverige. Vår kunskap om dessa initiativ är mycket begränsad och det har inte varit möjligt att få fram någon ytterligare information om till exempel *Islamiska Fatwabyrån i Sverige* eller *Svenska muslimers forum* som är ett online-forum för diskussion om frågor som rör islam. Trots att diskussionsforumet på ”Svenska muslimers forum” innehåller flera trådar och många inlägg tycks diskussionerna ha avstannat och det finns vid skrivandet av denna rapport inga inlägg från den senaste månaden. Utöver trådar och inlägg som handlar om regler och feedback, presentationer (av medlemmar/besökare, datorer och internet, sport och fritid, mat, resor (hajj/umra) och semester innehåller forumet också ett flertal trådar och inlägg om teologi och hur det är att leva som muslimer i Sverige och Norden.

---

⁷⁶ <http://fatwa.se/> (besökt 2014-03-11).

Tabell 13:

Kategorier, trådar, inlägg och datum för senaste inlägg på Svenska muslimers forum

Kategori	Trådar	Antal inlägg	Senaste inlägg
Fråga imamen	213	520	2010-01-16
Om Koranen, hadith och Sunna	211	1104	2013-10-08
Profetens sira	41	134	2012-01-29
Hur blir man en bättre muslim	315	1 387	2013-02-18
Live föreläsningar online	32	89	2011-04-10
Våra förebilder	85	247	2013-03-22
Hanafi-fiqh	50	175	2012-10-30
Maliki-fiqh	30	121	2011-01-27
Shafi'i-fiqh	21	125	2012-08-21
Hanbali-fiqh	6	31	2011-04-04
Forum för systrar	69	355	2012-02-02
Nyfiken på islam?	221	2 131	2013-08-07
Diskussioner	552	3 256	2013-10-10
Islam i hemmet	99	867	2014-02-24
Muslim i Sverige	238	1 689	2013-06-08
Muslimer och islam i media	265	1 465	2013-02-05
Islams civilisation	79	363	2012-09-10

Kategori	Trådar	Antal inlägg	Senaste inlägg
Litteratur, poesi och muslimska sånger	356	1 189	2012-10-31
Stockholms-regionen	121	516	2013-03-23
Göteborgs-regionen	38	108	2013-03-03
Malmö-regionen	26	121	2011-01-24
Övriga landet	39	123	2012-03-05
Norden	11	23	2013-04-13

Källa: http://svenskmuslim.se/_forum3/ (besökt 2014-03-27)

Tabellen ovan visar endast kvantitativt vad som har diskuterats och i denna rapport har det inte varit möjligt att analysera innehållet eller hur diskussionerna har utformats. Som redan betonats visar tabellen att antalet inlägg har gått ner över tid och från att ha varit ett mycket livaktigt forum tycks diskussionerna till viss del ha avstannat. Vad detta beror på är oklart. En rimlig slutsats är att diskussionerna har flyttats till andra sociala medier som Facebook och bloggar.

Ett annat nätbaserat exempel på muslimsk organisation är Sveriges halalråd. Denna sammanslutning beskriver sig själv som en ideell och icke-vinstdrivande organisation som startades 2013 på initiativ av den nätbaserade portalen Islamguiden (www.islamguiden.com). På sin hemsida beskriver de sin verksamhet på följande sätt:

- Att säkerställa och kvalitetssäkra halalmärkningen i Sverige baserat på vår Halalstandard.
- Att kvalitetssäkra halalsymbolen med tillförlitliga halalcertifikat samt kontinuerlig kontroll och tillsyn från godkända halalcertifieringsorgan.
- Att få ordning på halaldjungeln i Sverige och ge klarhet i olika halal- och haram frågor.⁷⁷

⁷⁷ <http://www.halalsweden.se/omoss.html> (besökt 2014-03-11).

På hemsidan återfinns även ett pdf-dokument med titeln "Halalstandard för muslimer i Sverige: Riktlinjer för halalcertifiering i Sverige". Målet är att ta fram riktlinjer för halalmärkning av kött i Sverige. I vilken omfattning denna standard följs eller påbjuds av muslimer i Sverige är dock oklart.⁷⁸ Under 2013 uppmärksammades det till exempel i svenska medier att reglerna rörande halal-slakt inte följdes och att importerat kött hade blivit felaktigt märkt som halal-kött när det i själva verket inte var det.⁷⁹

Det är också tydligt att det återfinns ett mycket stort antal muslimska forum och grupper på Facebook. Vilken roll och betydelse Facebook och andra sociala medier (Twitter, Instagram, etcetera) har för muslimer i Sverige är än så länge ett helt outforskat område och behovet av forskning som just inriktar sig på sociala medier är stort. Samtidigt som dessa medier används av muslimer för att diskutera och mobilisera kring frågor som rör islam är det tydligt att sociala medier också används i stor omfattning för att ifrågasätta och kritisera islam och muslimer (se till exempel Larsson 2007 samt flera exempel i Larsson och Hoffmann 2013).

På nätet finns också ett flertal hemsidor som säljer muslimska produkter som kläder, godis och litteratur. Utöver dessa webbutiker så finns det även information om reseföretag som ordnar pilgrimsresor till Saudiarabien och som hjälper muslimer att hitta en muslimsk partner. På nätet finns också information om Islamic Relief i Sverige; en organisation som hjälper till att samla in pengar till muslimer i utsatta situationer runt om i världen. Denna organisation startade 1992 och är medlem i FN:s ekonomi och socialråd enligt hemsidan. Islamic Relief samlar också in pengar i flera moskéer runt om i landet och från Sverige har muslimer samlat in pengar till cirka 25 ambulanser som skeppats till konflikterna i Syrien.⁸⁰ Utöver dessa webbsidor är det också möjligt att hitta information om organisationen Homan som bland annat stödjer homosexuella invandrare från Mellanöstern.⁸¹

---

⁷⁸ För en vidare diskussion om halal och så kallad muslimsk slakt i Sverige se Gunner 1999 samt Cato 2013 för exempel på hur svenska politiker har debatterat halal-slakt i riksdagen och i offentliga handlingar.

⁷⁹ Se <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5500587> (besökt 2014-05-21).

⁸⁰ <http://www.islamic-relief.se> (besökt 2014-04-07) samt Åkerblom Andersson 2013.

⁸¹ Länkar till samtliga organisationer som nämns i detta stycke återfinns i appendix B.

Runt om i landet finns det också ett flertal olika sammanslutningar för begravningsfrågor och dessa föreningar är ofta knutna till olika moskéer.⁸² Men detta område är än så länge relativt outforskat och hur vanligt förekommande och använda dessa typer av sammanslutningar är i Sverige är så gott som okänt. Idag saknas det en sammanställning av muslimska begravningsplatser i Sverige och det är därför svårt att säga om det finns regionala skillnader och eventuella problem att få tillgång till så kallade muslimska begravningsplatser.⁸³

2.4.1. Internationella och globala aktörer

Utöver lokala exempel påverkas islams etablering i Sverige också av internationella och globala aktörer. En viktig aktör i detta sammanhang är det turkiska religionsministeriet (*Diyanet İsleri Başkanlığı*, vanligtvis förkortat till *Diyanet*) som bedriver ett omfattande stöd till muslimer av turkisk bakgrund i Europa och Nordamerika. Trots att Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938) etablerade en sekulär politik för det moderna Turkiet efter sitt maktövertagande 1924 blev det ändå viktigt att skapa en statlig grund för hur islam borde tolkas i Turkiet. Som en del av sin verksamhet vänder sig *Diyanet* till den stora mängd exil-turkar som lever utanför Turkiet (speciellt i Tyskland, men också till de flesta andra europeiska länder, se Landman 1997). I Sverige finansierar *Diyanet* för närvarande 9 imamer som är verksamma inom SMF och SIF⁸⁴ och de har gett stöd till byggandet av moskéer (bland annat i Fitja, Stockholm). *Diyanet*-imamerna är avlönade och anställda som turkiska statstjänstemän via den Turkiska ambassaden i Stockholm. Samtidigt som detta är ett exempel på en extern aktör som påverkar muslimska gruppers etablering och möjlighet att utöva sin religion i Sverige är det

---

⁸² Via en sökning på gulasidorna och eniro med hjälp av sökorden muslimsk*, islamisk* och begravnings* är det möjligt att hitta ett flertal lokala föreningar och byråer som tillhandahåller muslimsk begravnings.

⁸³ Personligt mail från Eva Årbrandt Johansson, kanslichef på Sveriges kyrkogårds- och krematorieförbund, den 8 januari 2014.

⁸⁴ Uppgifter lämnade av Max Stockman i personligt mail den 29 oktober 2013, underlag "Anställda imamer handling från SSTs analysgrupp". En imam som var rapporterad som *Diyanet*-finansierad och anställd i BIS är borttagen. Denna uppgift är felaktigt rapporterad enligt Max Stockman.

viktigt att påpeka att de SMF-församlingar som får stöd av Diyanet också ingår bland de som mottar statsbidrag via SST.

Samtidigt som Diyanet är en betydelsefull organisation för muslimer av framför allt turkiskt ursprung är det viktigt att betona att ett flertal andra turkiska organisationer också finns närvarande i Sverige. Süleymanli-rörelsen (som bland annat är nära knuten till IKUS) har ett fokus på andlighet och utbildning. En liknande attityd återfinns även bland de muslimer som följer och inspireras av Fethullah Gülen (f. 1941). I Sverige är de som inspireras av Gülen-rörelsen framför allt knutna till organisationen Dialogslussen som har verksamhet i Stockholm, Göteborg och Malmö sedan 2006.⁸⁵ Även inom denna rörelse är utbildning och andlighet vägledande.

Turkiska Milli Görüş (kan översättas med ”nationell vision” på turkiska) som har sitt centrum i Köln i Tyskland har dock en mer konfrontativ attityd visavi den sekulära ideologi som förespråkades av Atatürk och det moderna Turkiets närmande till västvärlden (Liengaard 2008:184). I Sverige finns rörelsen representerad i moskéer i bland annat Stockholm, Göteborg och Malmö. På ett liknande sätt kan kurdiska och alevitiska grupper ha en mer negativ eller avvaktande attityd gentemot den turkiska staten och mot de sunni-muslimska grupper som har dominerat i Turkiet och Syrien. Många aleviter tillhör paraplyorganisationen *Kulturcentrum för Aleviter i Sverige*, som bildades 1995 och som har lokala föreningar i Sollentuna, Uppsala, Göteborg och Malmö. Organisationen uppskattas samla cirka 450 medlemmar (uppgift för år 2008) av de totalt 3 000-3 500 aleviter som bor i Sverige enligt Tina Hamrin-Dahl (2008:248). Huruvida denna siffra är aktuell eller korrekt är svårt att säga och det finns behov av att genomföra fler studier om aleviter i Sverige. Det är även viktigt att göra en skillnad mellan aleviter som i huvudsak lever i Turkiet och Kurdistan och alawiter som först och främst lever i Syrien. Huruvida dessa två grupper organiserar sig på olika sätt i Sverige idag är idag okänt. Men med tanke på oroligheterna i Syrien sedan konflikterna började 2011 finns det anledning att också utreda dessa frågor.⁸⁶

När det gäller influenser från inom-islamiska reformrörelser som har sin bakgrund i den indisk-pakistanska subkontinenten

---

⁸⁵ <http://www.dialogslussen.se/index.php/om-oss> (besökt 2013-10-10).

⁸⁶ Skillnaden mellan Aleviter och Alawiter diskuteras bland annat i Aringberg-Laanatza 1998.

som till exempel Deoband, Berelwi, Jamaat-e-islami och Tablighi Jama'at så saknar vi i stort sett kunskap om dessa rörelser närvaro i Sverige. Det är dock tydligt att skrifter som har författats av Mawlana Mawdudi (1903-1979) som grundade Jamaat-e-islami har haft en viss spridning och påverkan på islams etablering i Sverige. Detta inflytande märks bland annat på tidskriften *Salaam* som publicerades och tidigare gavs ut av IIF (Otterbeck 2000:173-174, 179). I Stockholm återfinns vissa moskéer som har en tydlig pakistansk/indisk närvaro (framför allt Masjid Aysha på S:t Eriksgatan 91) och vid Chalmers tekniska högskola i Göteborg har även medlemmar i den muslimska föreningen uppvisat ett intresse för dessa rörelser och många medlemmar tycks vara influerade av sina traditioner från hemlandet. Eventuella skillnader och konflikter mellan ovan nämnda rörelser har inte aktualiseras bland studenterna vid Chalmers och under en kortare studievistelse i Sverige tycks en gemenskap snarare uppstå kring det faktum att man är muslim och att man kan sägas tillhöra en indisk-pakistansk kulturell bakgrund (Larsson 2009). I Uppsala, Stockholm, Karlskrona och Göteborg har även företrädare för Tablighi-Jama'at en regelbunden aktivitet i form av studiecirkel som vanligtvis träffas torsdagskvällar (Björk och Larsson 2010).

Trots att det är mycket svårt att fastställa att någon muslimsk organisation har formella band till Muslimska brödraskapet (*Ikhwan al-Muslimun*) är det rimligt att anta att flera muslimska organisationer och enskilda medlemmar kan vara influerade av tankar som direkt eller indirekt kan knytas till det Muslimska brödraskapet. Enligt Anne-Sofie Roald har medlemmar från organisationen bedrivit verksamhet i Sverige sedan början av 1980-talet i form av konferenser och möten. Roald pekar också på att den nuvarande presidenten för *Federation of Islamic Organisations in Europe* (FIOE), som är en pan-europeisk muslimsk organisation som har flera medlemmar och sympatisörer till Muslimska brödraskapet, är Chakib Ben Makhlof (f. 1959).⁸⁷ Makhlof har marockansk bakgrund, men är svensk medborgare och han har tidigare varit rektor för islamiska skolan i Stockholm (Carlbom 2009: 373; Roald 2009:79).

I den mediala diskussionen framhålls kopplingar till Muslimska brödraskapet oftast som något negativt eller farligt

---

⁸⁷ För mer information om FIOE, se <http://www.fioe.org/index.php> (besökt 2014-05-06).

(se till exempel Peggul 2013). Samtidigt som tänkare som har haft kopplingar till Muslimska brödraskapet – till exempel den egyptiske teologen Sayyid Qutb (1906–1966) – har setts som en föregångare för de teologer som idag förespråkar radikalisering och användning av våldsmetoder är det också tydligt att det finns motkrafter inom Muslimska brödraskapet som har framhållit andra metoder. Det är också mycket oklart om Muslimska brödraskapet skall ses som en sammanhållen organisation med ett enhetligt budskap. Interna splittringar och olika uppfattningar i centrala frågor är utmärkande för Muslimska brödraskapet i både Mellanöstern och Europa (Maréchal 2008). Det faktum att flera tänkare som kan knytas till brödraskapet har blivit översatta till svenska och att de är relativt lätta att hitta i moskéer i Sverige skall inte heller automatiskt ses som att moskéer är anhängare eller knutna till Muslimska brödraskapet. Hur dessa skrifter läses och hur de tolkas av muslimer i Sverige är idag okänt och här finns behov av mer forskning.

Under år 2012 uppmärksammades det av media (speciellt av Per Gudmundson på Svenska Dagbladet eller på hans blogg⁸⁸) att den palestinska organisationen *Hizb ut-Tahrir* försökte att etablera en närvaro på Kungliga Tekniska Högskolan (KTH) i Stockholm.⁸⁹ Denna rörelse är kontroversiell bland annat på grund av sina anti-semitiska uttalanden och för sin negativa syn på det demokratiska samhället. Rörelsen som finns representerad i Danmark tycks dock inte ha någon formell organisation i Sverige (för en diskussion om Danmark se Grøndahl, Rugberg-Rasmussen och Sinclair 2003). Huruvida några muslimer i Sverige sympatiserar med denna rörelse är därför oklart och försöken att etablera organisationen i Sverige tycks först och främst ha varit ett resultat av några få individer (speciellt Lway al-Maeeni som har varit ordförande för KTH Muslimska studenter).⁹⁰

Det är också viktigt att betona att ett flertal mer eller mindre organiserade grupper har anslutit sig till så kallade salafitiska tolkningar av islam. Idag återfinns bland annat efterföljare till salafitiska tolkningar i Göteborg, Stockholm,

---

⁸⁸ <http://gudmundson.blogspot.se/> (besökt 2014-04-23).

⁸⁹ Se till exempel <http://gudmundson.blogspot.se/2012/10/svenska-hizb-ut-tahrir-uppmärksammas.html> (besökt 2014-03-10) samt Poohl (2012).

⁹⁰ Dessa frågor har också uppmärksammats flera gånger på bloggen religionsvetenskapligakommentarer, se <http://religionsvetenskapligakommentarer.blogspot.se/search/label/Hizb%20ut-tahrir> (besökt 2014-05-21).

Norrköping, Gävle och Malmö. Vad som menas med salafism kan variera mellan olika grupper, men de flesta som återfinns i Sverige tycks framför allt följa tolkningar som innebär en kvietistisk hållning till islam där fokus ligger på att disciplinera den troende till att följa vad som uppfattas vara rätt tolkning av islam (se Dogan 2014 och Olsson 2014). Det är vanligt att skilja mellan de som följer Muhammad Nasiruddin al-Albani (1914-1999) och de som följer Rabi' Ibn Hadi al-Madkhali (f. 1931). Efterföljare till Salafitiska tolkningar brukar också referera till ett flertal Saudiarabiska teologer som Abd Al-Aziz Bin Baaz (1910-1999) och Muhammad ibn al-Uthaymeen (1925-2001). De som är kvietistiskt inriktade strävar framför allt efter att rena och återföra islam till vad de uppfattar vara ett ursprungligt tillstånd.⁹¹ Denna grupp av salafiter bör därför särskiljas från våldsbejakande jihadister som inte använder fredliga metoder för att föra ut sitt budskap.

En internationell organisation som kan räknas till den våldsbejakande jihadistiska miljön är *al-Shabaab*. Denna rörelse som har sitt ursprung i Somalia har bland annat framträtt i olika städer i Sverige. Huruvida det finns någon svensk muslimsk grupp som associerar sig med denna rörelse är än så länge relativt outforskat. Men både journalister och SÄPO har uppmärksammat att enskilda svenska muslimer har rekryterats och utsatts för påtryckningar av muslimer som själva har associerat sig med internationella terrorstämplade rörelser som *al-Shabaab* och *al-Qaida* (Sandelin 2013). Förutom att påverka och influera muslimer i Sverige har anhängare av dessa och liknande rörelser rekryterat krigare till konflikter i framför allt Afrika och Mellanöstern (Sandelin 2013; se även SÄPO-rapporten *Våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige*, 2010). Antalet svenskar som har rest ut för att delta i internationella konflikter tycks också öka och idag uppskattas det officiella talet av verifierade individer som anknuter sig till någon av de organisationer som FN har terrorstämplat som tillhörade *al-Qaida*-relaterade organisationer (ISIS och *Jabhat al-Nusra* enligt FN:s 1267 kommitté) var 75 personer (hösten 2013). Den siffran är högre idag och Magnus Ranstorp från Försvarshögskolan uppskattar att cirka 150 individer rest ner till Syrien, men det är oklart om alla

---

91 Vad som är en "ren" eller "ursprunglig" form av islam är en teologisk fråga och det är ett empiriskt faktum att muslimer har haft olika uppfattningar om vad dessa former av islam egentligen skall innebära.

strider för ovan nämnda grupper.⁹² År 2010 uppskattade den svenska säkerhetspolisen att cirka 200 personer i Sverige kunde räknas som tillhörande eller som sympatisörer till miljöer som hade en våldsbejakande attityd till islam. Eftersom underlaget till denna beräkning i huvudsak bygger på underrättelsematerial och hemligt polisiärt material är denna siffra omöjlig att kontrollera. Osäkerheten kring siffrorna illustrerades också på ett tydligt sätt när Taimor Abdulwahab sprängde sig själv i ett misslyckat terrordåd i Stockholm den 11 december 2010. Trots att han är det tydligaste exemplet på en svensk medborgare som hade accepterat en våldsbejakande tolkning av islam skall han inte ha varit inkluderad bland SÄPO:s lista på de 200 personer som omtalades ovan. Att han inte hade inkluderats i denna lista kan bero på att han inte längre var boende i Sverige utan i Storbritannien. Samtidigt är det inte heller möjligt att kontrollera huruvida han var inkluderad i SÄPO:s material eftersom deras källor är hemligstämplade.

I sammanhanget är det också viktigt att betona att företrädare för muslimska organisationer vid ett flertal tillfällen har framfört att de anser att anti-terrorlagarna framför allt drabbar och diskriminerar muslimer och att problemet med terrorism inte endast skall knytas till islam och muslimer (se *Swedish Muslims in Cooperation Network: Alternative Report* 2013). Liknande farhågor diskuteras även i rapporten *Varifrån kommer hotet? Perspektiv på terrorism och radikaliserings* som publicerats av Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet (Flyghed, Hörnqvist, Bäcklin, Nordén och Schoultz 2011)

2.4.2. Några svenska aktörer

Vid sidan av ovan nämnda organisationer och rörelser återfinns både nationella och lokala initiativ som har som ambition att samla och organisera muslimer i Sverige. Ett exempel är studieförbundet Ibn Rushd som bildades av Islamiska förbundet år 2001. Förutom Islamiska förbundet ingår också Sveriges Muslimska Scouter, Sveriges Muslimska Studenter (Al-Khawarizmy), New Moon kulturorganisationen, Koranläsarnas Förbund, Islamic Relief, Förenade Islamiska Föreningar i Sverige (FIFS), Sveriges Muslimska Förbund (SMF) och Sveriges unga mus-

---

⁹² Uppgift lämnad av Magnus Ranstorp i mail 2014-05-20.

limer (SUM) som medlemmar i Ibn Rushd. Studieförbundet rymmer både sunni- och shia-muslimer (Lundberg 2011:38).

Efter ett inledande samarbete med studieförbundet Sensus, blev Ibn Rushd från och med år 2008 ett fristående och statsbidragsberättigat studieförbund. Idag är de en av de åtta studieförbund som får statsbidrag via Folkbildningsrådet (Eriksson och Lundberg 2008; Lundberg 2011 samt Harding 2013). För år 2013 fick Ibn Rushd 15,637,000 kronor i bidrag ur folkbildningsanslaget.⁹³ Förbundet är baserat på en så kallad muslimsk grund och de bedriver verksamhet i ett flertal städer och har distriktskontor i Umeå, Borlänge, Stockholm, Katrineholm, Örebro, Linköping, Göteborg, Helsingborg, Malmö och Uppsala. På deras hemsida kan man läsa:

Ibn Rushd är ett studieförbund, som har verksamhet över hela Sverige och är öppet för alla. Vår vision är att islam ska vara en självklar del av Sverige. Det ska inte vara något konstigt att vara svensk muslim. Vår uppgift är att stärka muslimer i Sverige och att ge ickemuslimer mer kunskap om islam. Ibn Rushd arbetar med folkbildning i form av studiecirklar och kulturarrangemang tillsammans med våra medlemsorganisationer. Vi är ett studieförbund som arbetar med majoriteten av de muslimska föreningarna i Sverige. Vi arbetar också gärna i projekt som bidrar till och utvecklar samhället.⁹⁴

Ibn Rushds verksamhet omfattar framför allt studiecirklar, kurser och föreläsningsserier/konferenser. Det är dock mycket svårt att få en samlad bild av hur omfattande denna verksamhet är och vilka som deltar i förbundets aktiviteter. Enligt Martin Lundbergs genomgång framgår det att man framför allt har lyckats att attrahera deltagare som har en muslimsk kulturell bakgrund, men ambition är att öppna upp förbundet och göra det till ett "vanligt" studieförbund med en bred katalog av olika aktiviteter. I mångt och mycket kan Ibn Rushd beskrivas som ett studieförbund som å ena sidan försöker att skapa ett utrymme för en muslimsk svensk identitet och å andra sidan belysa orättvisor, diskriminering och möjlighet till integration i det svenska samhället (Lundberg 2011).

Ett problem för Ibn Rushd är att medlemsorganisationerna (se ovan) som har gett sitt stöd till och varit med och startat det

---

⁹³ Uppgift lämnad av Paul Norén från Folkbildningsrådet via mail 2014-03-26.

⁹⁴ <http://www.ibnrushd.se/index.php/om-ibn-rushd> (besökt 2013-11-04).

muslimska studieförbundet är ekonomiskt svaga och har små möjligheter att själva bygga upp en ny verksamhet. Här tycks Ibn Rushd skilja sig från andra studieförbund (som till exempel Bilda eller Sensus) som har en tydlig och relativt stark ekonomisk och organisatorisk uppbackning av till exempel Svenska kyrkan eller frikyrkorna. I Lundbergs studie (2011) uttrycker en person från Ibn Rushd detta problem på följande sätt:

Problemet är att våra medlemsorganisationer behöver hjälp. Dom kan inte hjälpa oss dom behöver hjälp. Det skiljer oss från dom andra folkrörelser. Om vi hade starka medlemsorganisationer som har hundra års organisationstradition bakom sig och resurser hade vi kunnat klara oss. Vi skulle inte behöva mycket hjälp. Men så är det inte i fallet för oss (citat hämtat ur Lundberg 2011:40).

Svenska muslimer för fred och rättvisa (SMFR) är ett initiativ som strävar att samla så många muslimer som möjligt oberoende av teologisk inriktning, språk eller etnicitet. Svenska muslimer för fred och rättvisa vill framför allt driva frågor som handlar om internationellt arbete, mänskliga rättigheter, medborgarrätt, identitet, mångfald, ledarskap, delaktighet, inkludering, socialt arbete och utbildning. För närvarande har SMFR lokalavdelningar i Borlänge, Järva, Linköping, Malmö, Sigtuna, Stockholm, södra Stockholm, Umeå, Uppsala och väst. Organisationens bildande beskrivs på följande sätt på SMFR:s hemsida:

Svenska Muslimer för Fred och Rättvisa, förkortat SMFR, är en självständig muslimsk fredsörelse som konstituerades med Mehmet Kaplan (ordförande för Sveriges Unga Muslimer 2000-2002 och riksdagsledamot för Miljöpartiet) och Barlin Nur (Ordförande för Sveriges Unga Muslimer 2004-2008) som mötesordförande 16 mars 2008 i Kista Science Tower som ett resultat av studieförbundet Ibn Rushd och Sensus 3-åriga allmänna arvsfondsprojekt "fredsagenterna – att främja islamisk fredskultur"...⁹⁵

SUM, Ibn Rushd och New Moon har också varit delaktiga i bildandet av organisationen *FORIX* (Förorternas riksdag) som bland annat vill peka på problem som segregation och utanförskap.⁹⁶ Liknande frågor och problem uppmärksammas även av organisationen *Muslimska Mänskliga Rättighetskommittén*.⁹⁷

---

⁹⁵ <http://muslimerforfred.org/?q=node/19> (besökt 2014-03-27).

Ytterligare exempel på islams institutionalisering i Sverige återfinns på Kista folkhögskola som startade den 9 mars 2007 som Sveriges första folkhögskola med en så kallad muslimsk profil. Folkhögskolan har vuxit fram genom ett tätt samarbete med Sjöviks folkhögskola i Dalarna (Aman 2011). Skolan har både lärare och personal samt studenter som har en shiitisk eller sunnitisk tolkning av islam. För år 2013 tilldelades skolan 7,439,700 kronor ur folkbildningsanslaget och 980,000 kronor för studiemotiverande folkhögskolekurser.⁹⁸ I linje med andra folkhögskolor bedriver Kista framför allt undervisning i olika former och för skilda typer av studenter. På skolans hemsida kan man läsa om föreningen Kista folkhögskola och skolans målsättning.

Föreningens ändamål är att främja kultur- och bildningsverksamhet för alla, med särskild inriktning på muslimer i Sverige i syfte att skapa en trygg utveckling för svenskmuslimsk identitet och dessutom bidra till utveckling av det svenska samhället.⁹⁹

Till skillnad från Ibn Rushd betonar företrädare för Kista Folkhögskola att man medvetet har valt att inte ha med några trossamfund som representanter i styrelsen. Genom att vara oberoende av dessa blir Kista en friare och starkare folkhögskola och kanske också en mer liberal mötesplats menar företrädare för skolan (Aman 2011:57). I Kistas folkhögskoleförening – som är en stiftelse – ingår Eritreanskt Kulturforum, Somaliska riksförbundet, Mångården, Systerjouren Somaya, Nordic African Association for Childrens Safety och Europeiska Centrer för utveckling och samförstånd (Aman 2011:56). Föreningen Kista folkhögskola ingår också i Stiftelsen Swedish Waqf, en stiftelse som delar föreningens värdegrund enligt uppgifter på skolans hemsida (se även Aman 2011). Utöver det vanliga utbudet av kurser bedriver skolan även *Zidni-institutet* som har som mål att bli ”Sveriges främsta institut för arabiska och islamiska studier”. Inom ramen för *Zidni* (som drivs i linje med skolans stadgar och värdegrund) erbjuder Kista kurser och seminarier om ”dialektal arabiska, kalligrafi, islamisk teologi och

---

⁹⁶ http://forix.se/?page_id=23 (besökt 2014-05-21).

⁹⁷ <https://sv-se.facebook.com/muslimhumanrightscommittee> (besökt 2014-05-21).

⁹⁸ Uppgift lämnad av Paul Norén från Folkbildningsrådet via mail 2014-03-26.

⁹⁹ http://kistafolkhogskola.se/?page_id=900 (besökt 2013-11-04).

diskurs, tolkning av heliga texter ur ett interreligiöst perspektiv samt kurser i värdebaserad interreligiös kommunikation”.¹⁰⁰

Även *Hikma-institutet*, *Al Ghazali-institutet för islamiskt lärande* samt *Aksaa islamutbildning*¹⁰¹ kan ses som muslimska institutioner eller sammanslutningar för utbildning. Dessa ägnar sig framför allt åt utbildningsfrågor, opinion, föreläsningar och översättningsverksamhet. Hikma-institutet bildades 2004 som en partipolitiskt fristående organisation med mål att öka acceptansen för islam i samhället och för att motverka islamofobi.¹⁰² Trots vissa mindre olikheter kan samtliga tre sägas ha som mål att dels öka muslimers kunskap om islam och sina egna traditioner via översättningar, seminarier och kurser (inte minst via så kallade nätbaserade kurser) och dels öka icke-muslimers (förutom privatpersoner så vänder sig till exempel Aksaa islamutbildning till företag, organisationer och myndigheter) kunskap om islam.¹⁰³

Sedan år 1999 har sex muslimska skolor som har en muslimsk eller islamisk profil gått samman i intresseorganisationen *Föreningen Sveriges Islamiska Skolor* (SIS). I föreningen ingår Islamiska skolan i Stockholm, Al Azharskolan i Stockholm, Al Azharskolan i Örebro, Imanskolan i Uppsala, Römosseskolan i Göteborg samt Växjö islamiska skola.¹⁰⁴ SIS mål är att verka för att:

- Förverkliga det uppdrag som svensk skollag och läroplan ger landets skolor.
- Skapa en trygg och utvecklande miljö där eleverna kan utvecklas, var och en efter sin förmåga.
- Verka för att förståelsen ökar i samhället för muslimskt profilerade skolors bidrag till det svenska skolväsendet.
- Arbeta för att muslimskt profilerade skolor får verka och fungera på samma villkor som andra skolor i landet – fristående såväl som kommunala.

I vilken omfattning SIS är aktiv och hur denna förening har bidragit till diskussionen och etableringen av nya islamiska

---

¹⁰⁰ http://kistafolkhogskola.se/?page_id=1580 (besökt 2013-11-04).

¹⁰¹ http://www.islamutbildning.se/Sidor/Om_Aksaa-main.html (besökt 2014-03-11).

¹⁰² För mer information se <http://www.hikma.se/> (besökt 2014-03-10).

¹⁰³ För mer information om Al Ghazali instituet, se <http://www.ghazali.se/> (besökt 2014-03-10).

¹⁰⁴ *SIS Sveriges Islamiska skolor*. Hämtad från <http://www.designisk.com/products/sis.pdf> (besökt 2014-03-27).

friskolor är oklart. Ett flertal av de skolor som ingår i SIS har också utsatts för en kritisk mediabevakning och skolverket har vid ett flertal tillfällen genomfört inspektioner. För många muslimer är medias bevakning av friskolor med en muslimsk profil ett exempel på negativa uppfattningar om muslimer i samhället. Samtidigt är det viktigt att betona att frågan om friskolor – och inte minst så kallade konfessionella friskolor – är en del av en större diskussion om bland annat skolpolitik, skolval, mångkulturalism och integration. För många muslimska föräldrar som väljer att sätta sina barn i muslimska friskolor tycks detta val främst motiveras av det faktum att man vill komma bort från den kommunala skolan och de problem som man anser att den är behäftad med (för en fördjupad diskussion se Skolverkets rapport *Barn mellan arv och framtid – konfessionella, etniska och språkligt inriktade skolor i ett segregationsperspektiv*, 1997, se speciellt sidorna 15-17). För kritikerna innebär dock friskolor en ökad risk för segregation och utanförskap och att förstärka religiösa eller språkliga identiteter är därmed inte något positivt.¹⁰⁵

Sedan 2012 har även teologiska fakulteten vid Uppsala universitet försökt att bli en aktör när det gäller utvecklingen av islamisk teologi och filosofi genom att tillsätta idéhistorikern Mohammad Fazlhashemi (f. 1961) som Sveriges första professor i islamisk teologi och filosofi. Denna utbildning skall vara icke-konfessionell och baserad på en vetenskaplig grund enligt Fazlhashemi (Jonson 2013). Många aktörer har varit positiva till och förespråkade behov av att starta en sådan utbildning (se till exempel Martinsson 2004), men samtidigt har starten av utbildningen aktualiserat diskussionen om relationen mellan religionsvetenskap och teologi inom akademien. Kritiker har bland annat frågat sig vad det innebär att undervisa i islamisk teologi och filosofi och hur en sådan utgångspunkt skiljer sig från att studera om ett ämne (se till exempel Svensson 2012).¹⁰⁶

Ett flertal universitet och högskolor i Sverige har också muslimska studentföreningar som bedriver verksamhet i form av föreläsningar, ramadan-firande och bön. Denna typ av föreningar finns bland annat vid Kungliga tekniska högskolan (KTH), Chalmers i Göteborg¹⁰⁷, Malmö högskola¹⁰⁸, Stockholms universitet¹⁰⁹, Södertörns högskola¹¹⁰ samt Örebro uni-

---

¹⁰⁵ För en fördjupad diskussion om dessa frågor se Berglund och Larsson 2007.

¹⁰⁶ För exempel på hur kurserna i islamisk teologi har presenterats se <http://www.mynewsdesk.com/se/pressroom/uu/pressrelease/view/sveriges-foersta-professor->

versitet¹¹¹. Förutom att presentera sin verksamhet på ett lokalt plan är många av dessa föreningar aktiva på Facebook och via Internet. Omfattningen på dessa föreningsaktiviteter och deras medlemmars tolkningar av islam är så gott som okända och ytterst lite forskning har bedrivits om islam på universitet och högskolor i Sverige (två undantag är Emanuelsson 2011 och Larsson 2009). Detta är anmärkningsvärt med tanke på att universitet och högskolor ofta har varit centrala platser för utvecklingen och spridandet av nya tolkningar av islam.

2.4.3. Ideella muslimska föreningar i Sverige

Ytterligare ett sätt att försöka att teckna en bild av det muslimska landskapet (eller snarare landskapen i pluralis) är att göra en sökning via till exempel en webbaserad sökmotor som ger uppgifter om organisationer, föreningar, stiftelser och bolag som hämtar in uppgifter från Bolagsverket, skatteverket, Statistiska Centralbyrån (SCB). Ett exempel på en sådan sökmotor är www.solidinfo.se. Genom att kombinera sökorden muslim*/muslimskt*/muslimsk*/muslimska*/muslimer*/Islamisk*/Islamsk*/islamiskt*/Islamiska*/Islamic* med sökorden "ideell förening" är det möjligt att få fram ett stort antal träffar som kan användas för att illustrerar den stora mångfald av föreningar och organisationer som i sitt namnskick antyder att de har någon koppling till islam och muslimer.¹¹² Här kan exempelvis nämnas *Sri Lanka Muslim kulturförening i Sverige* (Hisingsbacka), *European Muslim Rights Council* (Huddinge), *Muslimsk Begravningsjänst Söder* (Malmö), *Muslimskt Politiskt forum*

---

i-islamisk-teologi-paa-plats-i- uppsala-811025 (besökt 2014-03-21). Det bör dock noteras att länkarna till Uppsala universitet som anges i länken ovan inte fungerar längre – huruvida texterna har ändrats eller skrivits om efter diskussionen som följde i sociala-medier efter presentationerna av utbildningarna är dock oklara.

¹⁰⁷ För mer information se <http://www.cif.000space.com> (besökt 2014-04-24).

¹⁰⁸ För mer information se <http://alhambra.malmostudenter.se> (besökt 2014-04-24).

¹⁰⁹ För mer information se <http://www.sus.su.se/mssu> (besökt 2014-04-24).

¹¹⁰ För mer information se <https://sv-se.facebook.com/sodertorns.muslimska-studenter> (besökt 2014-04-24).

¹¹¹ För mer information se <http://oms7.wordpress.com> (besökt 2014-04-24).

¹¹² Jag vill tacka Max Stockman vid SST som tipsade om denna funktion och som genomförde en första pilotgenomgång av denna typ av material.

(Angered), *Sveriges muslimska akademiker* (Uppsala), *Kultur muslimska biblioteket ideell förening* (Malmö) etc. Huruvida och i vilken omfattning dessa föreningar är aktiva och hur många individer som är knutna till dem är oklart och här finns behov av fältforskning och en fördjupad analys.

En ideell förening som speciellt bör uppmärksammas är *Somaya – Kvinno och tjejjour*. Arbetet i denna förening är fokuserat på att stödja och hjälpa ”våldsutsatta kvinnor med utländsk bakgrund och/eller muslimsk identitet.” Föreningen har idag 14 anställda samt volontärer. Tillsammans har personalen kompetens att tala över 30 olika språk: en kunskap som är oersättlig om man vill nå ut till kvinnor med olika etnisk bakgrund. Somaya presenteras på följande sätt på föreningens hemsida.

Somaya är en partipolitiskt och religiöst obunden ideell förening som verkar för att kvinnor frigör sig från förtryck på grund av kön. Somaya menar att det finns ett systerskap i att vara utsatt som kvinna - oavsett språk, bakgrund eller livsåskådning. Somaya är öppen för alla kvinnor utsatta för våld i nära relation. Vi har särskild kompetens i att möta kvinnor med muslimsk bakgrund och kvinnor med utländsk härkomst. Dessa målgrupper lider av en dubbel utsatthet som förstärks när man inte har kunskap om sina rättigheter och möjligheter samtidigt som man ofta kan missförstås av majoritetssamhället.¹¹³

Samtidigt som det finns ett flertal studier av hedersrelaterat våld (se till exempel Gungör och Darvish 2009) saknas det kunskap om hur föreningar som *Somaya* arbetar med dessa frågor. Vilka behov finns och vilka problem kan organisationer som *Somaya* identifiera och på vilka sätt arbetar muslimska organisationer med dessa frågor? I sammanhanget är det också viktigt att betona att *Somaya* är religiöst obunden och för denna förening är det inte religion som står i fokus utan kvinnors problem och utsatthet i samhället. Ytterligare ett exempel på en förening som arbetar med dessa frågor är *Dunya kvinno och tjejjour*.¹¹⁴

Namnen på ovan nämnda föreningar visar på två saker. För det första finns det en stor variation när det gäller inriktning – allt från etniska kulturföreningar, politiska intresseorganisationer, friskolor/stiftelser till föreningar som är inriktade på specifika aktiviteter (bibliotek, idrott, studentliv, etcetera). För

---

¹¹³ <http://www.somaya.se/om-oss-5816941> (besökt 2014-04-02).

¹¹⁴ För mer information, se <http://www.dunya.se> (besökt 2014-04-30).

det andra visar en snabb genomgång att merparten av muslimska organisationer och föreningar återfinns i de städer där SST redan samarbetar med muslimska organisationer. Organisationsstrukturerna följer därmed migrations- och bosättningsmönster. Det är tydligt att det finns en hög aktivitet när det gäller att bilda och starta föreningar, men i vilket omfattning det rör sig om ett litet antal individer (det vill säga om det är samma individer som startar nya föreningar) eller om det rör sig om flera unika individer är oklart. Även här finns behov av forskning. Om vi tar ett lokalt exempel så kan vi se vilka föreningar i Göteborg som tar emot statsbidrag via SST.

2.4.4. En lokal djupdykning – fallet Göteborg

För att kunna fördjupa diskussionen om hur muslimska landskap kan se ut i Sverige har jag valt att göra en närstudie av vilka muslimska organisationer som är etablerade i Göteborg hösten och våren 2013/2014. En första utgångspunkt är att lyfta fram de församlingar och föreningar som finns medtagna i SST:s register och som får statsbidrag. Dessa är:

Tabell 14:

Muslimska föreningar i Göteborg som får statsbidrag

Namn	Riksorganisation	Gatuadress
Islamiska Förbundet Göteborg	FIFS	Myntgatan 4
Islamiskt Kulturcenter Göteborg	IKUS	Skolspåret 41
Ahlu sunna wal djama	IKUS	Kometgatan 19
Islamiskt Centrum Göteborg	SMF	Turbingatan 6
Göteborgs islamiska kulturförening	SMF	Gamla Tuvevägen 22
Kurdiska islamiska förbundet Mölndal	SMF	Vetekornsgatan 2
Gambiska Svenska Islamiska Föreningen	SIF	Gamla Tuvevägen 20A

Namn	Riksorganisation	Gatuadress
Mahgreb islamiska Förening Göteborg	SIF	Hjällbo Lillgata 11 ¹¹⁵
Al-Walaa Förening, Göteborg	ISS	Förstamajgatan 7
Månen förening	ISS	Vattentornsgatan 26
Al-noor förening	ISS	Storås industrigata 6
Islamiska Bosniska Församlingen, Göteborg	BIS	Generalsgatan 2B

Källa: SST, personligt mail från Max Stockman, SST
2013-11-08

Om uppgifterna från tabellen ovan jämförs med till exempel rapporten *Islam – guide till föreningar* som sammanställs och publicerats av Göteborgs stad är det tydligt att det finns ett antal föreningar som står utanför IS och de paraplyorganisationer som är knutna till detta samarbetsorgan. I ovan nämnda rapport är den kurdiskdominerade föreningen *Al-tawhid* (Friggagatan 12, 411 01 Göteborg) ett exempel på en förening som står utanför IS. Föreningen är idag upplöst efter att deras församlingslokal på Friggagatan revs. Medlemmarna var faeli-kurder och shia-muslimer.¹¹⁶ Ett annat exempel är *Eritreanska muslimska kulturföreningen* (Gamla Tuvevägen 10, 416 05 Göteborg). Ett tredje exempel är *Föreningen för islamisk välgörenhet (Djamal al Mashariya el-Hayriya, Ryttmästaregatan 3, 415 05 Göteborg)*. Denna förening etablerades 1991 och skall ha omkring 400 medlemmar. Teologiskt är föreningen influerad av den etiopiske shejken Abdullah al-Hirari (1919-2008). Anhängare av Al-Ahbash eller Habashi – det vill säga Shejk Abdullah al-Hiraris tolkningar – betonar bland annat sufism och de vänder sig starkt mot rörelser och ideologier som enligt deras förståelse sammanblandar religion och politik. Ett sådant synsätt företräds av bland annat wahhabiter, Muslimska brödraskapet och Hizb ut-Tahrir enligt al-Hirari. Förutom en

¹¹⁵ Enligt Ulf Boström, dialogpolisen i Göteborg, så finns det ingen församlingslokal på denna adress.

¹¹⁶ Uppgift lämnad av Ulf Boström i mail 2014-04-18.

närvaro i Göteborg återfinns även anhängare av denna tolkning i Malmö och Helsingborg (Berglund 2008:251-252). *Islamiskt centrum i Göteborg* (tidigare Gamla Tuvevägen 7, 417 05 Göteborg, nu är denna förening aktiv på Turbingatan) domineras av turkar och församlingen mottar en imam som finansieras via Diyanet enligt rapporten *Islam – guide till föreningar*. Enligt uppgifter skall församlingen bestå av cirka 2 500 medlemmar. Samtidigt som de är medlemmar i SMF är det också medlemmar från denna förening som var med och bildade *Sveriges muslimska stiftelse* (SMS) som ansvarade för byggandet av moskén på Hisingen (Se tabell 7). Trots denna medverkan har föreningen ambitioner, enligt Ulf Boström vid dialogpolisen i Göteborg, att bygga en egen moské på Tuvevägen. På Odalgatan 3 (417 05 Göteborg) återfinns *Islamiska kulturföreningen. Somaliska kulturföreningen* (Bredfällsgatan 42, 404 23 Angered) är i sammanhanget ett exempel på en förening som både bedriver kulturell och religiös verksamhet. Denna förening finns inte längre kvar på ovan nämnda adress.¹¹⁷ Ytterligare ett exempel på en förening som domineras av somalier är redan nämnda *Islamiska sunnicentret trossamfund i Göteborg* (ISC, Stallmästaregatan 5, 415 05 Göteborg). Denna förening är framför allt känd för att driva den så kallade Bellevuemoskén. Föreningen uppges ha fler än 5 000 medlemmar och man betjänar människor från över 30 olika etniska grupper. På Galileis gata 7 återfinnas tidigare *Islammailiaföreningen*, en shiitisk förening som framför allt betjänar så kallade Uganda-asiater i Göteborg. Förening betjänar cirka 100 personer. Denna förening har inte längre någon lokal på Galileis gata 7 och det är oklart om de hyr någon annan lokal idag. Även *Svensk-albanska islamiskt center* (Varmfrontsgatan 2, 418 43 Göteborg) är i huvudsak en etnisk förening. Enligt uppgifter är denna förening knuten till IKUS. I sammanhanget bör även föreningen *Afrikas Horn Föräldrar och Ungdomsförening* (Box 2127, 424 02 Angered) och *Somaliska framtidföreningen* nämnas. Dessa båda föreningar har religiös aktivitet i form av bön. Detta faktum gäller i och för sig de flesta invandrarföreningar som domineras av somaliska män.

Ibn Rushd västra (som är lokalavdelningen för Göteborg, Skolspåret 41, 412 32 Angered) uppger att de samarbetar med ett 40-tal föreningar i Västra Götaland och enligt Mohamad el-Alti som är verksam inom IIF och som är ordförande i

---

¹¹⁷ Uppgift lämnad av Ulf Boström i mail 2014-04-18.

Ibn Rushd Västra, ingår de flesta muslimska församlingar och föreningar i Göteborg i detta samarbete. I studieförbundets verksamhetsberättelse för 2013 omnämns följande föreningar i Göteborg.

Tabell 15:

Muslimska organisationer/samarbetspartners i Ibn Rushd Västras nätverk

Muslimsk organisation/samarbetspartner	Rapporterade studietimmar (Studiecirkel eller annan folkbildning)
Abdul Kader kebire förening	455
Afrikas Horn föräldrar och Ungdomar	249
Ahlusunna Waljamaca förening i Göteborg	480
Ayaalmaha förening	2 377
Daar al-arqam	45
Eko Förening	796
Eritreanska muslimska kultur föreningen i Göteborg	1 359
Göteborgs Unga Muslimer	36
Ibn Rushd Studieförbund, Västra	309
Islamisk Centrum i Göteborg	1 937
Islamiska förbundet i Göteborg	1 028
Islamiska föreningen i Bergsjön	454
Islamiska kultur förening	135
Islamiska sunni centret i Göteborg (ISC)	189
Islams vänner	36
Khaatumo Göteborgsförening	1 793
Koranläsare förening i Göteborg	2 027
Lalé kvinnoförening	333
Mevlana Turkisk ungdomsförening	585
Mångkulturella Ungdoms Center	243
Somaliska framtidens förening	560

Muslimsk organisation/samarbetspartner	Rapporterade studietimmar (Studiecirkel eller annan folkbildning)
Somaliska förbundet i Sverige	200
Somaliska Kultur Center	4 061
Somaliska ungdoms utvecklings förening	87
Syrian Women's Association	105
Kurdiska Islamiska föreningen	162
Totalt antal timmar	20 041

Källa: Verksamhetsberättelse för Ibn Rushd Distrikt Västra avseende år 2013, s. 13-14

Enligt el-Altı växer speciellt intresset för den verksamhet som organiseras under namnet *Koranläsare föreningen* och idag är det ett stort antal ungdomar som går olika kurser i att lära sig läsa Koranen via denna förening. Verksamheten är framför allt förlagd till den stora moskén på Hisingen (Myntgatan 2) och till Islamiska förbundets bönelokal i Gårdsten. *Koranläsare föreningen* är en ideell förening som har startats på initiativ av Islamiska Förbundet i Göteborg.¹¹⁸

Vid sidan av dessa föreningar kan det också vara på sin plats att nämna att det finns mindre sammanslutningar som också arbetar för att sprida deras förståelse av vad som avses med islam. Ett exempel på en sådan verksamhet är de unga muslimer som delar ut information om islam i köpcentret Nordstan i Göteborg. På helgerna brukar ett mindre antal unga män dela ut broschyren *Profeten Muhammad – Du bör känna till denna man!* som bland annat innehåller grundläggande information om islam. Informationsfoldern innehåller även länkar till Sveriges förenade Muslimers hemsida (<http://sverigesmuslimer.se>) och hemsidan www.onereasen.se. Föreningen Sveriges förenade muslimer som bland annat organiserar lördagsföreläsningar och årliga konferenser har sin lokal på Generalsgatan 2a, 415 15 Göteborg. Utöver denna broschyr delar de även ut boken *Manen med i röda kalsonger*, en publikation som har som mål att övertyga läsaren om att islam är svaret på dina frågor.¹¹⁹

¹¹⁸ <http://www.klfgoteborg.se/sv/index.php/om-klf> (besökt 2014-04-02).

Ovan nämnda föreningar är alla exempel på hur svårt det är att få en överskådlig bild av det muslimska landskapet och vid en jämförelse med tidigare publikationer (till exempel med *Islam – Guide till föreningar*) är det tydligt att flera församlingar har bytt namn och/eller adresser. Det muslimska landskapet är under mycket snabb förändring och uppgifter om församlingars adresser är därför i mångt och mycket en färskvara. När det specifikt gäller islamska organisationer i Göteborg är det viktigt att framhålla att flera av de moskéer som tidigare låg runt Backaplan på Hisingen antingen har upphört eller bytt adress på grund av de stora om- och nybyggnationer som har skett i området. De tidigare industrilokalerna och mindre butikerna som utmärkte området är idag rivna och ersatta med moderna bostadshus. Detta innebär att moskéerna som låg på Gamla Tuvevägen och Odalgatan har blivit påverkade och idag har dessa flyttat till nya lokaler eller så har de upphört. Till exempel har *Eritreanska muslimska kulturföreningen* flyttat från Gamla Tuvevägen till Väderbodarna 1 (418 35 Göteborg)¹²⁰, men vad som har hänt med *Islamiskt centrum i Göteborg* som låg på Gamla Tuvevägen 7 är oklart.

I tabellerna 16 och 17 har jag försökt att sammanställa dels muslimska föreningar som har ett uttalat syfte att bedriva någon form av verksamhet som knyts till islam och dels invandrarföreningar som rimligtvis har en betydande andel medlemmar som har sin kulturella bakgrund i länder som domineras av muslimska seder och bruk. Till den sista kategorin räknas bland annat invandrarföreningar som kan antas ha en tydlig etnisk eller språklig profil. I tabell 16 har jag även inkluderat föreningar som på grund av sitt namn kan antas ha en muslimsk profil. Tabellerna visar på ett tydligt sätt att det är mycket svårt att ringa in vad som avses med en muslimskförening. Sammanställningen skall därför först och främst ses som en möjlig indikation och inte som ett tydligt faktum att samtliga föreningar ser sig själva eller betraktas av de som tar del av föreningarnas utbud som muslimska. Gränsen mellan etnicitet, kultur, språk och religion är i många fall flytande och öppen för tolkning.

Informationen till tabellen nedan har sammanställts på

---

¹¹⁹ Denna skrift kan även laddas ner via portalen islamguiden, se http://www.islamguiden.com/arkiv/mannen_i_roda_kalsonger.pdf (besökt 2014-05-21).

¹²⁰ Information hämtad från <http://www.foretagsinfo.se/eritreanska-muslimska-kultur-forening-2353000.html> (besökt 2014-03-27).

basis av uppgifter som återfinns på Göteborgs stadshemsida och länken ”sök förening”. Genom att använda sökordet islam*/islamisk* och muslim*/muslimsk* genererades följande träffar.

Tabell 16:

”Muslimska” invandrarföreningar i Göteborg

Namn på förening	Bidrag från Göteborgs stad
Bosnjakiska Islamiska Församlingen (Generalsgatan 2, 415 05 Göteborg)	Fram till 2009
Gambianska Svenska Islamska Föreningen (Box 8717, 402 75 Göteborg)	Ja, för barn och ungdomsverk-samhet (åldern 7-26)
Eritreanska Muslimska kulturföreningen (Dimvädersgatan 4, 418 37 Göteborg) ¹²¹	Fram till 2009. Ny kontakt med förvalt-ningen 2013
Internationella Islamska ungdomsfören-ingen (Box 11346, 404 27 Göteborg)	Ingen kontakt sedan 2006
Internationella Muslimska Kvinnocenter (Sandspåret 85, 424 31 Angered) ¹²²	Ja, för barn och ungdomsverk-samhet (åldern 7-26)
Islamiska Forskningscentret i Göteborg (Box 11307, 404 27 Göteborg)	Nej
Islamska Förbundet i Göteborg (Kanelgatan 38, 424 39 Angered)	Inte aktuellt sedan 2007
Islamiska Informationsföreningen (Box 10106, 400 70 Göteborg)	Ja, för barn och ungdomsverk-samhet (åldern 7-26)
Islamiska Kulturrådet (Godvädersgatan 50, 418 38 Göteborg)	Ja, för barn och ungdomsverk-samhet (åldern 7-26). ¹²³

¹²¹ Finns inte kvar på denna adress enligt Ulf Boström (2014-04-18).

¹²² Finns inte kvar på denna adress enligt Ulf Boström (2014-04-18).

Namn på förening	Bidrag från Göteborgs stad
Islamiska Kulturföreningen, Göteborgs (Gamla Tuvevägen 20, 417 05 Göteborg)	Ja, för barn och ungdomsverksamhet (åldern 7-26). ¹²⁴
Islamiska Kvinnoföreningen i Göteborg (Trädgårdsgärdet 164, 424 68 Angered)	Ingen kontakt sedan 2010
Islamiska Sunni Centret (Box 11228, 404 25 Göteborg)	Fram till 2009
Islamiskt Centrum (Gamla Tuvevägen 7, 417 05 Göteborg)	Fram till 2009
Islams Ahmadiyyaförsamling (Tolvskillingsgatan 1, 414 82 Göteborg)	Sporadiskt stöd fram till 2009
Muslimska Kvinnors Idrottsförening (Decemborgsgatan 16, 415 15 Göteborg)	Senaste kontakt 2010
Somaliska Islamiska Kvinnoföreningen (Sandspåret 45, 424 31 Angered)	Nej
Svensk Albanska Islamiska Centret (Varmfrontsgatan 2, 418 43 Göteborg)	Nej
Svensk makedoniska Islamiska församlingen (Godvädersgatan 41, 418 38 Göteborg)	Nej
Svenska islamiska församling och begraving (Godvädersgatan 41, 418 38 Göteborg)	Nej

Källa: Information sökt via <http://www.bok.goteborg.se/SubmitSearchClient.action> (besökt 2014-02-24) samt information lämnad av Piotr Kizkiel från Göteborgs stad i mail 2014-02-25.

Om informationen från sökmotorn för Göteborgs stad kombineras med en fördjupad information om bidragsstöd framkommer det tydligt att flera organisationer för närvarande inte har

¹²³ Enligt Ulf Boström (2014-04-18) uppfattar flera av medlemmarna Islamiska Kulturrådet som en moské.

¹²⁴ Fungerar dock som moské enligt uppgift från Ulf Boström.

någon kontakt med Göteborgs stad. Det är oklart om dessa fortfarande existerar eller om de har upphört med sin verksamhet och några av de som anges i tabellen ovan har förmodligen också felaktiga adresser om de fortfarande finns kvar (detta gäller speciellt de föreningar som tidigare låg runt Backaplan på Hisingen). Informationen om antalet föreningar är därför oklar, men det bör noteras att samtliga av de organisationer och föreningar som inkluderas i tabell 14 är förtecknade som "invandrarföreningar" och inte som religiösa föreningar.

Med hjälp av samma sökmotor som ovan går det även att söka ut föreningar som har kopplingar till etniska och språkliga grupper som kan antas ha en direkt eller indirekt koppling till muslimska traditioner.¹²⁵ Dessa föreningar skall inte automatiskt ses som religiösa, men det är viktigt att också inkludera dem om vi vill ha en mer omfattande bild av den så kallade muslimska närvaron i Göteborg. Samtidigt som många medlemmar i dessa föreningar kan antas ha en muslimsk kulturell bakgrund kan också en betydande andel vara kristna eller religiöst indifferent (i.e. ateister eller agnostiker). För att få en bild av dessa etniska och kulturella föreningar har sökorden Afghanistan, Irak, Iran, Somalia, Bosnien, Libanon, Syrien, Marocko, Algeriet, Tunisien, Turkiet, Libyen och Pakistan använts.

---

¹²⁵ Denna information kan även jämföras med Immigrantinstitutets hemsida som också innehåller en omfattande lista över organisationer av och för invandrare i Göteborg. På deras lista inkluderas en stor mängd föreningar som också kan förväntas ha en muslimsk och islamisk profil. Se <http://www.immi.se/organisationer/goteborg> (besökt 2014-04-04). En liknande sammanställning återfinns även på den hemsida som heter Medborgarkraften, se <http://medborgarkraften.org/forumamne/forumheden08invgbg.htm> (besökt 2014-04-04).

Tabell 17:

Invandrarföreningar i Göteborg

Föreningar	Bidrag från Göteborgs stad
Irakisk – Svenska Idrottsföreningen i Göteborg (Havrekornsgatan 2A, 431 Mölndal)	2010 godkändes som bidragsberättigad. Har inte sökt därefter.
Irakiska Flyktingrådet (Box 12, 424 21 Angered)	Lokalbidrag: År 2011 – 54 535 År 2012 – 55 380 År 2013 – 52 590
Irakiska Idrottsklubben (Senapsgatan 16, 424 43 Angered)	Har inte sökt bidrag sedan 2005, men verkar vara aktiv
Irakiska Kulturföreningen (Kummingatan 26, 424 43 Angered)	Har inte sökt bidrag sedan 2009, men verkar vara aktiv
Irakiska Kvinnoföreningen i Göteborg (Generalsgatan 2, 415 05 Göteborg)	Lokalbidrag: År 2011 – 71 095 År 2012 – 72 350 År 2013 – 74 300
Irakiska Teaterföreningen (Sandspåret 19, 424 31 Angered)	Ingen kontakt med föreningen sedan 2009
Iraks Turkmenska Kulturförening (Bleckvarugatan 9, 417 07 Göteborg)	Lokalbidrag: År 2011 – 35 100 År 2012 – 46 800
Föreningen Iranzamin Vänner (Stavhopparegatan 6C, 416 59 Göteborg)	Ej bidragsberättigad förening
Föreningen för gudstjänstfirande på Hisingen (ingen information om adress, men viss information via www.kvillebackensforsamling.se)	Ej bidragsberättigad förening
Hiran folkförening (Västra Andersgårdsgatan 8, 417 15 Göteborg)	Lokalbidrag: År 2011 – 44 005 År 2012 – 44 925 År 2013 – 50 760

Föreningar	Bidrag från Göteborgs stad
Iran IF (Rappedalsvägen 53G, 424 68 Angered)	Ej bidragsberättigad
Irans ungdomskulturförening (Box 11041, 404 21 Göteborg)	Ingen kontakt med föreningen sedan 2012
Iranska Azerbadjaners Vänskapsförening (Friskväderstorget 6, 418 22 Göteborg)	Ej bidragsberättigade
Iranska Flyktingars Riksförbund i Sverige (Box 480 11, 418 21 Göteborg)	Riksförbund kan inte söka kommunala bidrag
Iranska Flyktingrådet (Linnégatan 21, 413 04 Göteborg)	Lokalbidrag: År 2011 – 62 400 År 2012 – 63 700 År 2013 – 31 200
Iranska Kultur Forskningen Center (Box 110 67, 404 22 Göteborg)	Lokalbidrag: År 2011 – 5 987
Iranska kultur och konsthuset (Box 115, 424 23 Angered)	Ingen kontakt med föreningen sedan 2011
Iranska Mehrcenter (Box 14011, 200 20 Göteborg)	Ingen kontakt med föreningen sedan 2009
Iranska Musikföreningen Barbod (Pilfinksgatan 5, 412 67 Göteborg)	Ingen kontakt sedan 2008
Iranska Pensionärsföreningen (Saffransgatan 2A, 424 42 Angered)	Aktivitetsbidrag
Iranska Riksförbundet i Sverige (Nordhemsgatan 47, 413 06 Göteborg)	Riksförbund kan inte söka kommunala bidrag
Iranska Vetenskap & Kulturföreningen (Nordhemsgatan 47, 413 06 Göteborg)	Ej bidragsberättigad

Föreningar	Bidrag från Göteborgs stad
Iranska Volleybollföreningen PAS (Godvädersgatan 46/793, 418 38 Göteborg)	Ej bidragsberättigad
Mazdak teaterförening Iran-ska Barn (Hammarkulletorget 17, 424 37 Angered)	Ej bidragsberättigad
Utbildningscentret Iran (Skolspåret 37, 424 31 Angered)	Lokalbidrag: År 2010 – 72 875 År 2011 – 72 875 År 2012 – 78 310
Somalia – Sverige Vänskapsföreningen (Box 114 58, 404 30 Göteborg)	Lokalbidrag: År 2011 – 19 705 År 2012 – 22 735 År 2013 – 44 720
Somalia Sport klubb (Box 13031, 402 51 Göteborg)	Lokalbidrag: År 2013 – 62 700 Aktivitetsbidrag: År 2011 – 8 848 År 2012 – 21 201 År 2013 – 32 408
Bosnien-Hercegovina ”Trebinje” (för mer information se http://www.trebinje.se)	Föreningen har inte sökt bidrag, men är aktiv

Källa: Information sökt via <http://www.bok.goteborg.se/SubmitSearchClient.action> (besökt 2014-03-03).

Uppgifter om bidragsstöd från Göteborgs stad lämnade av Piotr Kiszkiel i mail 2014-04-09.

Sammantaget menar Piotr Kiszkiel, som är verksam inom Idrotts- och föreningsförvaltningen vid Göteborgs stad, att kontakterna med invandrarföreningar som rymmer både religiösa och kulturella/etniska föreningar har minskat med tiden. För ett par år sedan hade Göteborgs stad ett väl uppbyggt kontaktnät, men idag har nästan alla kontakter med religiösa församlingar som vill driva någon form av verksamhet som är inriktad mot kultur eller ungdomsfrågor så gott som upphört. Enligt Kiszkiels bedömning finns det ett svagt intresse för integrationsfrågor från Göteborgs stad. Trots att behovet av kontaktytor är stort när det gäller både integration och frågor

som rör konflikter är dessa områden inte prioriterade. Religion tycks ha blivit en känslig fråga som ytterst få politiker vill befat- ta sig med och enligt Mohammad el-Alti som är verksam inom studieförbundet Ibn Rushd är det inte ovanligt att muslimska föreningar har svårt att få hyreskontrakt. Detta problem gäller även för Ibn Rushd som idag uppstår stöd från Folkbildnings- rådet. Resultatet av dessa inställningar är minskade kontaktytor mellan Göteborgs stad och religiösa församlingar. Organisatio- ner som tidigare hade goda kontakter med förvaltningen har idag ingen kontakt med tjänstemän förutom med polisen enligt Kiszkiel.¹²⁶

Samtidigt som Kiszkiels observationer och slutsatser tycks stämma är det viktigt att betona att Göteborgs stad har gett stöd till etableringen och driften av ett Interreligiöst centrum i Göteborg (Kyrkogatan 25). Under tre år – från starten 1 januari 2012 - ger Göteborgs stad ett årligt stöd om en miljon kronor.¹²⁷ På centrets hemsida presenteras målet för arbetet på följande sätt:

Interreligiösa centret är en mötesplats där tro och religionsdialog står i centrum. Centret primära mål är att erbjuda en knypunkt och ett sammanhang för samhällsansvar och socialt engagemang för Göteborgs Interreligiösa råd, Göteborgs stads församlingar och stadens medborgare. Centret kommer också att vara en resurs för staden och allmänheten i frågor kring bland annat religiositet, mångfald och samhällsgemenskap och erbjuda kunskap, kompe- tens och erfarenheter i dessa frågor.¹²⁸

Om dessa ambitioner har infriats och huruvida denna satsning har gått ut över det övriga integrationsarbetet är oklart.

---

¹²⁶ Uppgifter lämnade av Piotr Kiszkiel 2014-03-14 (telefonintervju).

¹²⁷ <http://interreligiosacentret.se/om-centret/bakgrund/> (besökt 2014-04-02).

¹²⁸ <http://interreligiosacentret.se/om-centret/> (besökt 2014-04-02).

2.5. Sammanfattning

Föreliggande genomgång har visat att det är mycket svårt att få en heltäckande bild av hur muslimer har organiserat sig i Sverige. Metodologiskt är det till exempel viktigt att påpeka att individer kan vara med i flera organisationer samtidigt och detta kan bland annat generera dubbelregistreringar vilket ytterligare kan medverka till en skev bild av de muslimska föreningarnas medlemsantal.¹²⁹

Samtidigt som organisationer och föreningar är viktiga är det oklart i vilken omfattning de som använder föreningarna när det gäller till exempel bön och undervisning är medvetna om vilken organisation de vänder sig till när de till exempel förrättar bön i en moské. För de "vanliga" församlingsborna tycks inte medlemskap i en specifik muslimsk förening nödvändigtvis vara en prioriterad fråga. I SST-rapporten *Islam i Sverige: Statistik och system för fördelning av statligt stöd* från 1986 framgår till exempel att församlingar i Eskilstuna, Gävle och Uppsala har angett motstridiga uppgifter om vilket riksförbund de tillhör (1986:7). Att kunna be och träffa andra muslimer tycks därför vara av överordnad betydelse framför vilken organisation som har etablerat eller som driver en moské. Huruvida detta är fallet även idag återstår att belägga, men det är inte en orimlig slutsats. Men i vilken omfattning moskébesökare känner till

---

¹²⁹ Kravet på ett medlemsregister bygger på "en personligt undertecknad anmälan eller inträdesansökan i en namngiven församling av familjens överhuvud för varje familj". Varje medlem skall lämna uppgifter om namn, födelsedatum, fullständig adress (inklusive telefonnummer och andra kontaktuppgifter). Medlemmar måste också "vara varaktigt bosatta i Sverige" samt vara "bokförda i församlingens/samfundets medlemsregister samt vara medveten om detta" och "ta emot någon form av regelbunden service från församlingen/trossamfundet". Dessa krav på medlemmar är hämtade ur SST:s analysrapport om Islam i Sverige: Statistik och system för fördelning av statligt stöd (1986:4). Reglerna för registrering av medlemmar har idag blivit tydligare och regleras genom SST:s tillämpningsföreskrifter för statsbidrag till trossamfund. Följande punkter är av relevans för registrering av medlemmar:

Ingen är skyldig att tillhöra ett trossamfund. Medlemskap i ett trossamfund/ en församling är frivilligt. Ingen får alltså registreras som medlem utan sitt eget samtycke. Barn under 12 år får dock registreras i församling på föräldrars initiativ.

För registrering av medlemmar som redovisas till SST gäller följande:

1. Församlingar vars medlemsstatistik redovisas till SST skall ha register över medlemmar.

vilken organisation som de vänder sig till är en empirisk fråga som vi saknar underlag för att kunna besvara.

När det gäller att beräkna aktiva muslimer är det också viktigt att skilja mellan de som är föreningsaktiva (det vill säga registrerade medlemmar i en förening eller regelbundna besökare i en förening) och de som är aktiva i det privata (se Li Lundqvist och Stenberg, utan år). Den sista gruppen är inte minst viktigt att beakta om vi vill få en bild av hur kvinnor förhåller sig till islam. För många muslimska kvinnor är det inte obligatoriskt att delta i moské och föreningsaktiviteter utan många förrättar och upprätthåller sina religiösa behov i hemmet. Denna grupp blir oftast exkluderad i statistiken eftersom dessa inte nödvändigtvis är medlemmar i en förening. Det kan också vara svårt för muslimska föreningar att å ena sidan vara ”öppna bönehus för alla” samtidigt som SST och andra instanser å andra sidan vill betrakta dem först och främst som kultur- och verksamhetsföreningar.

Det är också rimligt att anta att religion och efterfrågan på så kallad religiös service är knuten till vissa avgörande punkter i livet. Riter som kan knytas till födelse, giftermål och död tycks vara av stor betydelse för både de som praktiserar sin religion regelbundet och för de som är mindre aktiva i sin tro. Här återfinns inte heller någon större skillnad mellan muslimer och andra religiösa grupper. På samma sätt kan även högtider och firandet av till exempel fastans slut för muslimer under Ramadan fylla en liknande funktion. Att glädjas åt födelse, att fira

-
2. Församlingens register skall klart visa att det utgör ett register över medlemmar och vilken församling registret gäller.
  3. Endast personer som är folkbokförda i Sverige får redovisas till SST.
  4. Ingen får registreras som medlem utan eget samtycke. Varje medlem ska med sin namnteckning bekräfta medlemskapet. Registrering av barn under 12 år kan dock ske på föräldrarnas initiativ.
  5. Registreringen skall för att vara underlag för redovisning till SST innebära medlemskap i en lokal församling.
  6. Registrering av medlem skall minst omfatta namn och adress, samt födelse tid.
  7. Varje registerpost skall utvisa tidpunkt för registreringen.
  8. Flera medlemmar kan registreras på gemensamt registerkort om medlemmarna har samma adress. Detta gäller ofta familjer.
  9. Trossamfund kan på uppdrag av församling handha registreringen av medlemmar.

Källa: Mail från Max Stockman 2014-05-21.

högtider och sörja döda tycks därmed vara universella behov. Om detta antagande är korrekt är det rimligt att utgå från att merparten av muslimer i Sverige befinner sig i denna kategori. Detta resonemang framstår också som rimligt om vi jämför SST:s uppskattningar, det vill säga att de muslimska förbunden har cirka 110 000 medlemmar, med att det uppskattas finnas cirka 400 000-450 000 individer med muslimsk kulturell bakgrund i Sverige idag. En hypotes skulle kunna vara att de mellan 100 000-150 000 som befinner sig inom de sex muslimska riksorganisationerna representerar den ”aktiva kärnan” av muslimer i Sverige och att mellan 200 000-300 000 är ”icke aktiva”, men för att klarlägga detta skulle krävas mer forskning på området. Detta faktum är speciellt viktigt att betona dels eftersom den allmänna kunskapen i samhället när det gäller islam och muslimer tycks vara låg (se till exempel Integrationsbarometer 2005:168-169). Dels eftersom muslimer vanligtvis representeras av praktiserande och aktiva muslimer i media och politiska sammanhang. Men huruvida dessa kan ses som representativa för majoriteten av individer med muslimsk kulturell bakgrund är en öppen fråga (Larsson 2014). I linje med resonemanget ovan borde rimligtvis större uppmärksamhet ägnas åt de individer som har en muslimsk kulturell bakgrund men som endast har en ljum inställning till sin tro. Den stora majoriteten av muslimer som kan räknas till denna kategori försvinner eller förblir osynliga i både den mediala och offentliga diskussionen. Detta faktum är speciellt viktigt för svenska myndigheter att beakta.

Ett närmare studium av islams etableringshistoria visar att antalet församlingar och förbund har ökat över tid. För att förstå denna process är det viktigt att vara medveten om att ökningen av föreningar och förbund inte endast beror på en växande migration utan också på interna skiljelinjer och motsättningar mellan olika grupper och individer. Konflikter inom församlingar har till exempel blivit tydliga i juridiska tvister om moskéer (till exempel i Uppsala och Husby). I dessa fall är rättsprotokoll från Svea Hovrätt (till exempel protokoll 2013-12-11, Mål nr ÖÅ 11296-13) och Uppsala Tingsrätt (Dom 2002-03-13, Mål nr T590-00 och T441-01) tydliga illustrationer av att muslimska församlingar inte nödvändigtvis präglas av en samsyn på hur organisationer skall utvecklas och ledas, men det kan också finnas teologiska skiljelinjer som inte framkommer i ovan nämnda handlingar.

Teologiska konflikter förekommer också mellan till exempel muslimer som bejakar en så kallad sufisk (mystik) förståelse av hur islam skall tolkas och praktiseras och de som tar avstånd från sådana synsätt (till exempel vissa muslimer som är influerade av salafitiska och wahhabitiska tolkningar av islam, men också vissa anhängare av ideologier och teologier som har sina rötter i Muslimska brödraskapets läror). Skiljelinjer förekommer även mellan olika grupperingar när det till exempel gäller klädsel – inte minst när det gäller muslimska kvinnors klädsel. Exempelvis bär endast en minoritet av muslimska kvinnor heltäckande slöja (*niqab*)¹³⁰, men dessa är ofta mycket högljudda när det gäller vad som skall betraktas som en korrekt form av klädsel. Genom att inte bära sådana kläder eller en heltäckande slöja visar merparten av muslimska kvinnor att denna klädsel inte är något alternativ för dem.

För att förstå inom-muslimska skiljelinjer är det även nödvändigt att beakta familjetillhörighet och klan-strukturer; inte minst när man skall förstå skillnader och eventuella motsättningar inom den somaliska gruppen. Klanerna utgör ett nätverk som sträcker sig långt utanför Somalias gränser och i västvärlden är klan-tillhörigheten ofta en trygghet och ett socialt nätverk som kan användas för att få arbete och bostad. Men denna tillhörighet kan också innebära att individen måste uppvisa lojalitet med klanen (Brinkemo 2014). I mångt och mycket är till exempel den somaliska gruppen i Göteborg bosatt och uppdelad efter den klanstruktur som återfinns i Somalia. I Hjällbo och Hammarkullen dominerar Darod-klanen, på centrala Hisingen Hawiye-klanen och i Frölunda Isaak-klanen enligt Lövkvist och Bergs reportage (2010).

Varför vissa muslimska grupper har valt att inte söka statsbidrag från SST kan därför variera. Vissa kan anse att stödet är allt för litet i förhållande till det arbete som krävs att söka medel och vissa vill helt enkelt vara autonoma och inte ha någon koppling till eller vara beroende av staten. Andra kan undvika ett samarbete eftersom de inte anser att de kommer att accepteras av Sveriges övriga sunnitiska och shiitiska grupperingar. Men det kan också bero på att vissa anser att en icke-muslimsk stat inte skall finansiera muslimers aktiviteter. Medan det första förhållningssättet är ett aktivt val kan det andra skälet

---

¹³⁰ För en fördjupad diskussion om kvinnor som bär niqab i Sverige, se Andersson och Backelin 2010.

vara ett resultat av till exempel IS´ sammansättning och det nuvarande bidragssystemets utformning.

Sammanfattningsvis är det tydligt att så kallade inom-islamiska skiljelinjer, konflikter och variationer är ett så gott som helt outforskat ämne när det gäller studiet av islam i Sverige. Vilka variationer som finns när det gäller teologisk uttolkning, praktik och hur dessa frågor kan relateras till anspråk på auktoritet och legitimitet är viktiga framtida forskningsuppgifter. Ur statens perspektiv är det betydelsefullt att vara medveten om dessa variationer när man möter muslimer som gör anspråk på att företräda hela gruppen muslimer. Samtidigt är det också viktigt att betona att skiljelinjer och anspråk på auktoritet inte på något sätt är unikt för muslimer. Liknande skiljelinjer, interna motsättningar och variationer återfinns inom alla religiösa samfund.

3. Imamer och religiösa ledare

Samtidigt som muslimska föreningar och församlingar genomgår en snabb byråkratisering som påminner om hur andra svenska föreningar har etablerat sig med till exempel medlemsregister, en ordförande och en styrelse är det viktigt att betona att muslimska föreningar och församlingar inte organiserar sig på samma sätt som till exempel kyrkor. Det finns inte en central ledare som en biskop, påve eller patriark som kan uttala sig på ett sådant sätt att han kan göra anspråk på att representera alla muslimer i Sverige. Det finns inte heller någon vigning av imamer som motsvarar hur kristna vigs till präster. Därför är det oftast oklart vilka regler och förväntningar som gäller för den person som till exempel skall verka som imam i en församling. Det är istället vanligt att det är moskéstyrelsen som sätter upp vilka krav och förväntningar de har på de religiösa ledarna (SOU 2009, för en internationell jämförelse se Bruinesen 2011:5-8). Därför är det svårt att få en bild av hur många religiösa ledare som arbetar som imamer i Sverige. Föreliggande tabell är baserad på information som har insänts av de sex muslimska paraplyorganisationerna till SST.

Tabell 18:

Imamer avlönade av församling, avlönade på annat sätt samt oavlönade enligt uppgifter från FIFS, IKUS, SMF, SIF, ISS, BIS.

	Imamer avlönade av församling	Imamer avlönade på annat sätt	Oavlönade imamer
FIFS	6	7	64,5
IKUS	5	8	19
SMF	2	12	31
SIF	4	2	18

	Imamer avlönade av församling	Imamer avlönade på annat sätt	Oavlönade imamer
ISS	1	4	38
BIS	8,7	2,8	15
Totalt	26,7	35,8	185,5

Källa: SST, statistik 2011, Islam.

Uppgifterna i tabellen ovan är baserade på information som har sänts in till SST av de sex muslimska riksorganisationerna och sammantaget anger tabellen att det finns 248,2 imamer verksamma i de sex paraplyorganisationerna. Men det är oklart hur församlingarna har räknat när de till exempel uppger att de avlönar en imam och vad uppgifterna avser när församlingarna uppger att de har X antal imamer. Förmodligen är ett flertal av imamerna i tabell 14 framför allt verksamma som böneledare och lärare av olika slag. En tolkning är att uppgifterna i tabellen avser en anställning på 100 procent. Men i en undersökning gjord av SST för år 2012 framkommer det att flera imamer antingen lever på almosor och omfattande stöd från församlingsmedlemmar eller försörjer sig genom annat arbete. I Sverige precis som i stora delar av Europa är den turkiska staten via religionsministeriet *Diyanet* den främsta finansiären av imamer. Totalt finansierar *Diyanet* åtta av SMF:s totalt nio imamer och en av SIF:s tre avlönade imamer.¹³¹

De redovisade uppgifterna om imamers löner som insänts till SST indikerar att många imamer är beroende av externa inkomster. Sammantaget tycks det stora flertalet av imamer i Sverige vara så kallade fritidsimamer eller ideellt engagerade imamer – det vill säga att de är beroende av inkomst från annat håll för att kunna vara verksamma som imamer. Ett faktum som bland annat innebär att de flesta imamer idag har mycket osäkra arbetsförhållanden och ytterst få omfattas av det sociala skyddsnätet (till exempel pensions- och sjukförsäkring).

Från tidigare studier vet vi bland annat att imamers utbildningsbakgrund är mycket varierad och att det först och främst är moskéstyrelsen som bestämmer vilka personer som får fung-

¹³¹ Anställda imamer, handling från SST:s analysgrupp (mail från Max Stockman 2013-10-29).

Muslimskt kvinnligt ledarskap

Islam är på många sätt en religion som först och främst företräds av män. När någon skall representera muslimer är det så gott som alltid en man som får yttra sig om religionen. Men det finns vissa undantag från regeln. Exempelvis har forskarna och muslimerna Anne-Sofie Roald och Pernilla Ouis ofta framträtt och gett sina perspektiv på islam. Båda har idag en någon ljum eller till och med avståndstagande attityd till religionen. Ett annat undantag är Helena Benaouda (idag Hummasten) som var ordförande för Sveriges Muslimska Råd 2004-2014. Ytterligare ett exempel är Fazeela Selberg Zaib som bland annat är verksam vid Kista folkhögskola. Förutom att vara en flitig debattör var Fazeela med och startade Muslimska kvinnors nätverk efter att SVT sänt dokumentären Imamens råd (se kapitel 3.2.).

Enligt Fazeela blev många muslimska kvinnor djupt bestörta av teveprogrammet och nätverket som startade 2012 var ett försök att lyfta dessa frågor. Istället för att acceptera situationen var det en grupp muslimska kvinnor i Stockholmsområdet som började ifrågasätta de manliga ledarnas ovilja att se problemet med patriarkala strukturer. Enligt Fazeela har detta engagemang både hyllats och kritiserats.

- Så länge som man vittnar om att icke-muslimer utför islamofobiska attacker på muslimska kvinnor är det okej, men om man vill peka på interna problem så är det något helt annat menar Fazeela.

Att kalla sig för feminist och muslim är inte heller populärt. De som väljer att ventilera vad som uppfattas vara patriarkala strukturer blir därför ofta anklagade för att skapa osämja eller problem. Detta är ett stort problem enligt Fazeela och hon hoppas att denna ovilja skall förändras inför framtiden. Kvinnor måste få ta plats och utrymme i både styrelser och moskéer. Till exempel när nya moskéer byggs är det vanligt att moskéstyrelserna utgår från att kvinnoavdelningen skall vara mindre än männens - men på vilka grunder dessa beslut baseras är ofta oklara menar Fazeela. Trots sitt brinnande engagemang för dessa frågor har Fazeela valt att inte fortsätta att vara aktiv i den organisation och förening som bildades år 2013.²

² Denna text bygger på en telefonintervju med Fazeela Selberg Zaib 2014-06-09 och författarens tillägg.

era som imamer i svenska muslimska församlingar.¹³² Dessa organisatoriska särdrag skapar ofta missförstånd och oklarheter när det till exempel gäller vilka representanter som myndigheter skall samarbeta med när det gäller frågor om islam och muslimer i Sverige. Samtidigt är det viktigt att betona att även muslimska representanter kan uttrycka en liknande frustration när de skall söka hjälp hos svenska myndigheter. Dessa problem uttrycks tydligt i följande citat som är hämtat från projektet *State Policies towards Muslim Minorities in the European Union*.

In Sweden, the heterogeneity of Muslims on the one hand and the reluctance of the state to deal with questions raised by Muslims e.g. about food, education, clothing etc. as religious issues are perhaps the most apparent obstacles for a dialogue (Sander, Larsson och Kós-Dienes 2002:31-32).

Samtidigt som många muslimska föreningar och församlingar uppger att de är villiga att bidra till integration och en positiv samhällsutveckling (se till exempel Borell 2012, 2013) tycks det i vissa fall finnas ett motstånd från kommuner och offentlig förvaltning att söka samarbete med organiserade muslimer (se Li Lundqvist och Stenberg, utan år, samt intervju med Piotr Kizskiel). Enligt Omar Mustafa som är ordförande för Islamiska förbundet och rektor på Ibn Rushd fungerar samarbetet oftast mycket bra i storstadsregionerna och han upplever inte att det är svårt att få kontakt med myndigheter. Däremot kan det finnas vissa problem på mindre orter där kunskapen om islam och muslimer är lägre enligt Mustafa.¹³³ Om dessa iakttagelser stämmer tycks missriktade förväntningar och misstankar om "den andre" utgöra hinder för att få igång samarbete kring viktiga samhälleliga frågor.

3.1. Frågor till imamer

För att få en fördjupad bild av imamers situation i dagens Sverige har föreliggande studie också inkluderat en enkät-

---

¹³² För en fördjupad diskussion om imamer i Sverige, se Staten och imamerna. Religion, integration, autonomi (SOU 2009:52). Stockholm: Fritze. För en internationell diskussion om moskéstyrelsers makt över tillsättning av imamer och deras arbetssituation se Bruinessen 2011:5-8.

¹³³ Intervju med Omar Mustafa 2014-03-26.

studie som har distribuerats till 218 muslimska församlingar och föreningar som ingår i SST:s kontaktnät.¹³⁴ Enkäten som omfattar 13 frågor sändes ut den 9 september 2013. Av detta utskick returnerades 17 stycken på grund av felaktig eller inaktuell adress och två returnerades icke-ifyllda (det vill säga tomma). En påminnelse skickades ut den 22 oktober 2013. I enkäten ställdes samma frågor som ingick i SOU-rapporten *Staten och Imamerna* (SOU 2009:52).¹³⁵ Av det totala utskicket för år 2013 besvarades 73 stycken enkäter.¹³⁷ Undersökningen genererade en svarsfrekvens på 36,7 procent och denna siffra är längre jämfört med enkätstudien som genomfördes 2009 som hade en svarsfrekvens på 92 procent (SOU 2009:52:39). Vad detta kan bero på är svårt att säga, men en viktig förklaring till ett lågt intresse att besvara enkäten kan vara att utredaren från undersökningen 2009 kom fram till slutsatsen att staten inte skulle etablera en specifik utbildning för imamer. Delar av beslutet formulerades på följande sätt:

Av principiella skäl står inte inrättandet av en utbildning för imamer i samklang med å ena sidan statens konfessionella neutralitet, å andra sidan trossamfundens autonomi. De praktiska skälen för att inte inrätta en utbildning är att det inte råder någon enighet bland de muslimska organisationer och samfund som utredningen fört en dialog med om hur en eventuell utbildning skulle utformas, och på vilken nivå inom utbildningssystemet som den skulle förläggas (SOU 2009:52, s. 109).

Ett ytterligare skäl till låg svarsfrekvens kan knytas till det faktum att SST redan genomför en kompetensutveckling för trossamfundsledare i Sverige under åren 2013 och 2014.¹³⁸

---

¹³⁴ Detta innebär att de någon gång har sökt bidrag från SST.

¹³⁵ Till skillnad från undersökningen 2009 valde jag att anonymisera svaren och mina frågor innehåller därför inte några uppgifter om namn på den svarande eller namn på församlingen. Detta återfanns i undersökningen från 2009 och därför är min fråga 1 något förändrad jämfört med den tidigare undersökningen. För en närmare beskrivning av enkätresultaten från 2009 års undersökning se SOU 2009:52:38-48. Samtliga frågor som ingick i 2009 års enkät (och i föreliggande enkät 2013) återfinns i SOU 2009:52:117-120.

¹³⁶ Enkätsvaren förvaras i SST:s arkiv i Stockholm.

¹³⁷ Överlag mottogs SOU 2009:52 på ett sådant sätt att både aktuella myndigheter och muslimska församlingar accepterade beslutet. För en kritisk diskussion se Bäckelie 2011.

¹³⁸ <http://www.sst.a.se/sstsuppdrag/kompetensutvecklingfortrossamfundsledare.4.4c4b074714116b0cfa29f60.html> (besökt 2014-03-21).

Motivationen att besvara enkäten kan därför ha varit något lägre än vad den var 2009. År 2009 sändes enkäten ut på både svenska och arabiska, men eftersom ytterst få svar inlämnades på arabiska har ingen översättning av frågorna skett till arabiska denna gång. Huruvida detta har haft en negativ påverkan på svarsfrekvensen är svårt att säga. Men på basis av antalet ifyllda enkäter på arabiska från 2009 tycks detta inte vara fallet.

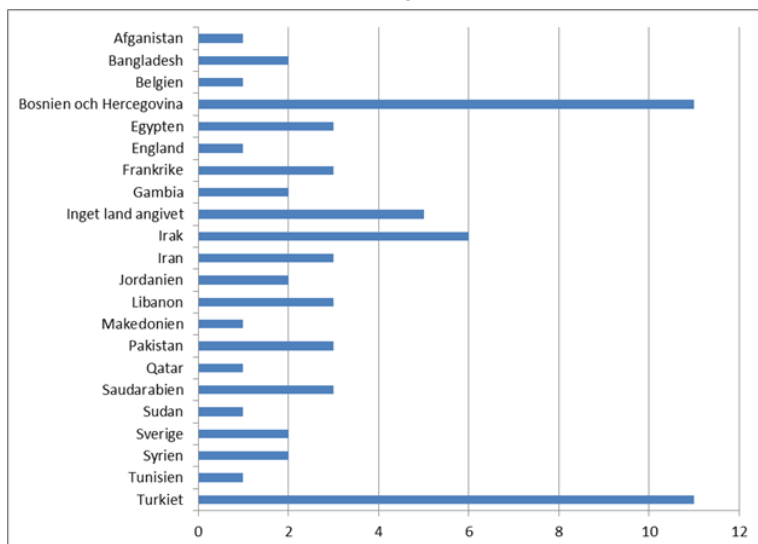
Det är också tydligt att flera av de metodologiska problemen som återfanns i enkäten från år 2009 också är aktuella för enkäten från år 2013. Det är till exempel inte möjligt att avgöra vem som har fyllt i enkäten och därför är det oklart om det är imamer eller andra personer som har tillgång till församlingarnas inkomna post som har besvarat frågorna. Vissa församlingar har också angett att de inte har någon imam och därför kan de inte svara. Vem som är imam tycks därför vara en oklar eller öppen fråga även för många muslimska församlingar.

Trots en något längre svarsfrekvens från föreliggande enkätundersökning är det tydligt att de inkomna svaren i stort sett motsvarar resultaten från 2009. För att öka jämförbarheten med studien från 2009 har en liknande resultatframställning används i föreliggande rapport. De tabeller som har valts bort från undersökningen från 2009 har bedömts vara mindre intressant för att få en bild av imamers situation i dagens Sverige.

Precis som i den tidigare undersökningen från 2009 var det tydligt att flera imamer har studerat i ett flertal olika länder. Av de 61 personer som besvarade denna fråga hade sju individer studerat i mer än ett land och fem personer angav inte något land. En majoritet av de som svarade på denna fråga hade studerat i Bosnien-Hercegovina eller Turkiet, men Irak var också en vanlig studieort. I figuren nedan återges en översikt till frågan i vilket land har du fått din utbildning till imam.

Figur 6:

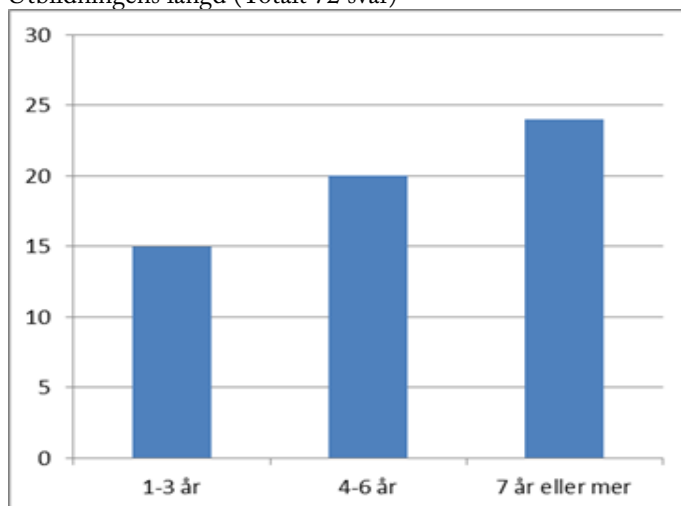
I vilket land har du fått din utbildning till imam? (Totalt 61 svar)¹³⁹

I figur 7 på nästa sida framgår det tydligt att utbildningen som leder fram till ett arbete som imam i Sverige har varit omfattande. För fler än en tredjedel av de som besvarade frågan har utbildningen till imam varit sju år eller längre.

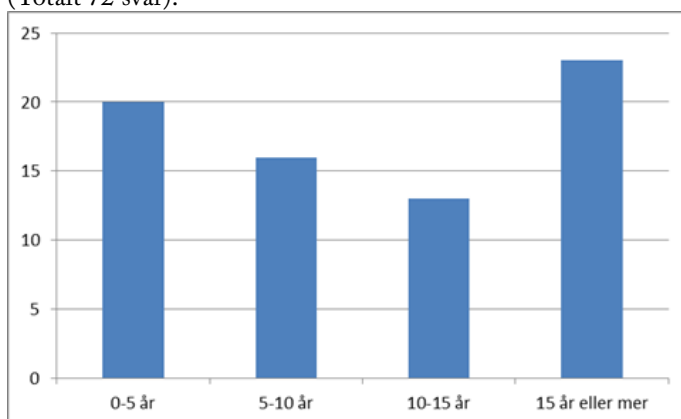
¹³⁹ 61 personer svarade – 7 hade studerat i mer än ett land och 5 personer angav inte något land.

Figur 7:
Utbildningens längd (Totalt 72 svar)

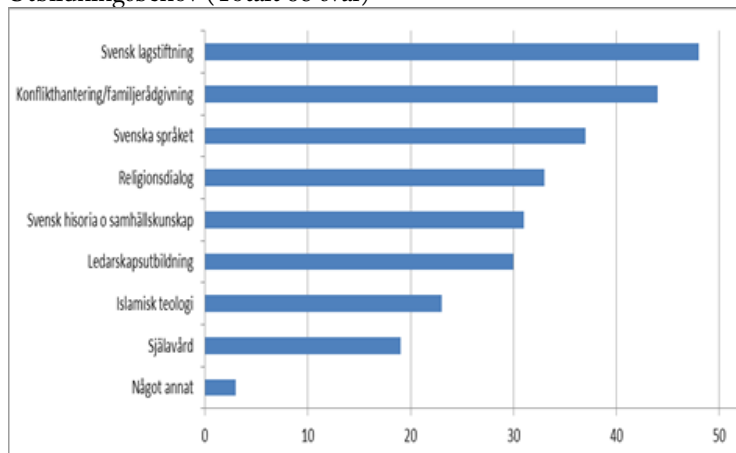
I figur 8 framgår det tydligt att de som besvarat enkäten har en lång erfarenhet av att arbeta som imam i Sverige. Ungefär hälften av de svarande har arbetet tio år eller mer vilket indikerar att deras arbetstid som imam i Sverige är omfattande.

Figur 8:
Hur länge har du varit verksam som imam i Sverige?
(Totalt 72 svar).

Precis som i undersökningen från 2008 indikerar de svarande att deras behov av utbildning framför allt återfinns inom områdena svensk lagstiftning, konflikthantering/familjerådgivning och svenska språket.

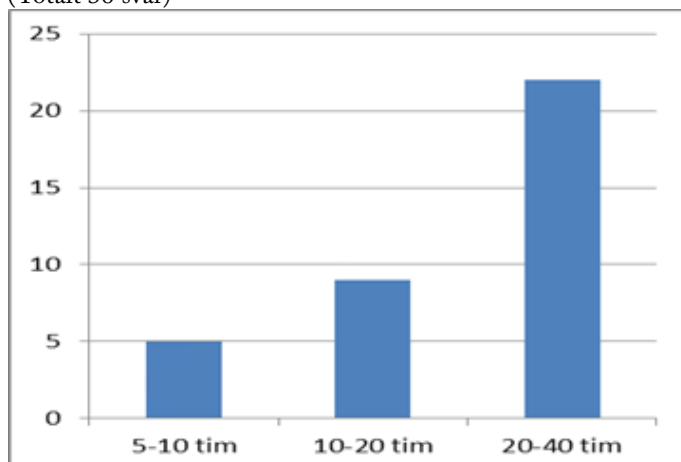
Figur 9:
Utbildningsbehov (Totalt 68 svar)

I figur 10 på nästa sida framgår det att 36 personer av de som svarade på enkäten hade ett arbete vid sidan av sitt arbete som imam. Omfattningen på detta arbete tycks vara betydande vilket kan ses som en indikation på att många imamer har ett behov av att arbeta vid sidan av sin tjänstgöring som imam för att kunna försörja sig. Detta kan ses som ett tecken på att många imamer har osäkra arbetsförhållanden och att imamyrket inte automatiskt innebär att individen kan försörja sig som imam. Men det bör också betonas att 35 personer som besvarade enkäten inte uppgav något arbete vid sidan av sitt yrke som imam.

Figur 10:

Antalet arbetstimmar per vecka vid sidan av imamarbetet
(Totalt 36 svar)

Sammantaget uppvisar enkätundersökningen från 2013 liknande resultat som återfanns i enkätundersökningen från 2009. Skillnaderna i svaren är snarlika och den största skillnaden tycks vara att betydligt färre besvarade enkäten från 2013. Vad detta kan bero på har diskuterats i inledningen till detta avsnitt – men en mer systematisk bortfallsanalys har inte genomförts.

3.2. Imamers roller i samhället – förväntningar och förhoppningar

I dagens Europa har imamer fått en allt större uppmärksamhet och ett flertal politiska initiativ har betonat den betydelse imamer kan fylla när det gäller integration och för att motverka intolerans och extremism. I kölvattnet av dessa diskussioner har flera länder undersökt behovet av att starta utbildningar för imamer som är verksamma i Europa (för en genomgång se SOU 2009:52:125-161). Ur ett positivt perspektiv kan dessa initiativ ses som en möjlighet för muslimer att bli en integrerad och viktig komponent i samhällsstrukturen. Ur ett mer negativt perspektiv har dessa initiativ kritiserats för att vara en dold form av disciplinering av muslimer (Birt 2006; Larsson 2011). Samtidigt som imamer allt oftast tycks ses som integrations-

motorer och konfliktdämpare är det tydligt att intresset för muslimska religiösa ledare skall sättas i relation till en ökad vilja att diskutera islam och muslimer i termer av säkerhet och hot (se till exempel Sunier 2009 och Spielhaus 2011). Före den 11 september 2001 och attackerna mot New York och Pentagon var det till exempel ytterst få europeiska stater som visade något intresse för imamer i Europa (för Sverige, se Larsson 2009: 126). En sökning på ordet imam* i den svenska databasen Rixlex rörande diskussioner i kammaren, det vill säga den plats där riksdagens ledamöter debatterar och beslutar, ger 51 träffar för perioden 1980 till 2013. Av dessa var endast 42 stycken relevanta för frågor som rörde imamer som muslimska religiösa ledare. Det bör dock betonas att vissa av dokumenten endast har med ordet imam* som en föredragningspunkt (detta gäller speciellt frågor om en svensk imamutbildning, se till exempel protokoll 2006/07:81 samt 2006/07:97). Två av dokumenten: protokoll 2006/07:97 och protokoll 2006/07:81 var också inlagda två gånger i databasen.¹⁴⁰

Från det första inlägget i kammaren (protokoll 1980/81:80) skulle det dröja ända fram till 1993 (protokoll 1993/94:43) innan imamer kommer upp till diskussion igen. Medan de tidigaste inläggen framför allt handlade om vigselfrågor och slakt har senare diskussioner kommit att handla om utrikesfrågor, imamutbildning i Sverige, men också frågor som rör homosexualitet, säkerhet och islamofobi. Om vi bryter ner inläggen i ämnen så är det möjligt att få en bild av vad som diskuteras när imamer kommer på tal i riksdagen.

---

¹⁴⁰ Protokoll 2006/07:77 uppges innehålla sökordet imam*, men i en genomsökning förekommer ingen information om imamer eller islam. Sex av protokollen (Protokoll 2002/03:88; 2002/03:14; 2002/03:7; 2002/03:26; 2003/04:95 samt 2003/04:14) refererade till en person som har namnet Imamovic vilket gav utslag på sökmotorn. Dessa inlägg är inte relevanta för en diskussion om imamer i Sverige.

Tabell 19:

Diskussioner om imam/er i riksdagen mellan åren 1980 och 2014

Ämnen	Antal	Protokoll
TV-programmet Uppdrag Granskning	1	2011/12:117
Vigsselfrågor	2	1980/81:80; 2008/09:95
Skolfrågor/friskolor	3	1993/94:43; 2004/05:102; 2005/06:136
Slakt/halal-slakt (djurskydd)	3	1996/97:77; 2011/12:129; 2012/13:77
Utrikesfrågor ("islam i utlandet")	11	1994/95:84; 2005/06:17; 2005/06:44; 2005/06:73; 2006/07:57; 2006/07:66; 2006/07:91; 2009/10:80; 2010/11:34; 2013/14:13; 2013/14:34
Imamutbildning (svensk)	10	2002/03:75; 2003/04:76; 2004/05:134; 2005/06:48; 2005/06:74; 2005/06:77; 2005/06:80; 2006/07:72; 2006/07:81; 2006/07:97
Integration och invandring	1	2006/07:78
Homosexualitet	4	2001/02:106; 2004/05:130; 2004/05:133; 2011/12:107
Vem som kan bli nämndeman ¹⁴¹	2	2005/06:82; 2005/06:125
Säkerhetsfrågor/ anti-terrorlagstiftning	1	2007/08:24

¹⁴¹ Frågan om vem som kan vara nämndeman uppmärksammades efter att imamen och socialdemokraten Ayoub Chibli som vid den tidpunkt var knuten till Islamic Center i Malmö hade uttalat sig om homosexualitet som "onda begär". För mer information se "Imam ifrågasatt som nämndeman," Dagens Nyheter 2011-03-11. Hämtad från <http://www.dn.se/nyheter/sverige/imam-ifragasattsom-namndeman/> (besökt 2014-03-25).

Ämnen	Antal	Protokoll
Muhammad-karikatyren (Jyllands-Posten)	1	2005/06:78
Likabehandling av trossamfund	1	2006/07:99
Islamofobi	1	2004/05:101
Censur (Världskulturmuseet i Göteborg)	1	2011/12:108

Källa: Sökning på imam* i Rixlex (Kammaren)

När det gäller tabellen ovan är det tydligt att diskussionerna i kammaren också kan knytas till internationella händelser (till exempel Muhammad-karikatyren i Danmark) och speciella rapporter som *Vår relation till den muslimska världen i EU:s grannskapsområden* (Stockholm: Sveriges riksdag, betänkande 2005:06:UU8) samt inför Utbildningsdepartementets utredning om behovet av en svensk imamutbildning (SOU 2009:52). Detta visar på ett tydligt sätt att frågor som rör islam och muslimer ofta kan användas för att dels diskutera olika politiska ståndpunkter och dels olika utrikespolitiska händelser. Gränsen mellan Sverige och utlandet är därför flytande och debatten om islam och muslimer i Sverige blir ofta en fråga om vad som händer i världen i en större bemärkelse.¹⁴²

Samtidigt som imamer oftast ses som en viktig förutsättning för integration och för att motverka radikalisering är det tydligt att många imamer också har uttryckt olika uppfattningar och åsikter beroende på vem de talar med. I ett uppmärksammat program av SVT:s *Uppdrag granskning* (16/5 2012) blev detta faktum speciellt påtagligt. Majoriteten av de tio imamer, familjerådgivare eller föreläsare, som deltog i programmet gav uttryck för en åsikt när det talade med journalister och en annan när de talade med muslimer. Kritiken var omfattande och många menade att imamerna i tevereportaget talade med

¹⁴² För att göra en djupare analys av diskussionerna i kammaren skulle det vara nödvändigt att ge en statistisk bild av vilka ämnen som diskuteras i kammaren under samma period. Det skulle också vara nödvändigt att jämföra diskussionerna om "imamer" med andra likvärdiga ämne; till exempel om judar eller religiös slakt i vid bemärkelse. Ett exempel på hur en sådan jämförelse skulle kunna genomföras återfinns i Jacobsen 2008.

kluven tunga.¹⁴³ Liknande framställningar återfinns också från ett flertal andra länder i Europa (till exempel Norge, se Kraft och Døving 2013:138). Samtidigt är det viktigt att påpeka att många muslimer ansåg att media hade vinklat frågorna och att framställningen inte var balanserad. Oberoende av hur vi förhåller oss till detta material är det rimligt att anta att ett program som Uppdrag granskning bidragit till att forma den icke-muslimska majoritetens syn på islam och muslimer i Sverige.

Men konflikter kan också bli en utgångspunkt för kreativa diskussioner om problem och motsättningar inom och mellan olika samfund och grupper i samhället. Från statens sida finns kravet på att samfunden skall ställa upp på "samhällets grundläggande värderingar" vilket kan tolkas som att man inte får predika rasistiska och hatiska budskap samt att samfunden förväntas värna grundläggande mänskliga rättigheter (jfr. *Lag om stöd till trossamfund*, SFS 1999:932). Av de tio moskéerna som hade fått besök av *Uppdrag granskning* var fem mottagare av statsbidrag genom medlemskap i en muslimsk riksorganisation (dessa moskéer var knutna till FIFS, SMF, SIF och ISS). Som en reaktion på det aktuella teveprogrammet stoppade SST utbetalningen av statsbidrag tills de berörda församlingarna lämnat in en rapport där de redogjorde för hur de såg på det inträffade och samtliga församlingar mottog också besök från SST där oklarheter och missförstånd klargjordes (för en detaljerad redogörelse se *Uppföljningsrapport rörande Uppdrag Gransknings reportage Imamernas råd*).

Samtidigt som diskussionen om islam och muslimer ofta är hård och präglad av misstänksamhet och motsättningar är det viktigt att betona att även samhälleliga funktioner som polisen och politiska partier har utsatts för liknande granskningar av bland annat *Uppdrag granskning*. Andra religiösa samfund har också utsatts för en kritisk granskning och i de fall där *Uppdrag granskning* har kartlagt islamofobi och rasism har få muslimer

---

¹⁴³ För en detaljerad redogörelse för programmet och för länkar till ytterligare information se <http://www.svt.se/ug/muslimska-ledare-uppmanar-kvinnor-till-underkastelse> (besökt 2013-10-14). Att imamer säger en sak på arabiska och en annan i översättning till svenska har även diskuterats kritiskt i samband med fredagspredikningar, se Karam (2004). Samtidigt som det är viktigt att analysera om så kallade "dubbla budskap" i predikningar förekommer och hur vanliga de i så fall är, så är det en fråga som också rör översättningsproblematik. I viss mån kan denna form av kritik också skönjas som ett spår i en allmän form av anti-muslimsk retorik. Det är också problematiskt att se detta problem som ett problem specifikt eller unikt för muslimer.

uttryckt en kritik för hur programmet har samlat in sina uppgifter. Men det fanns också muslimer som menade att programmet satte fingret på ett problem. I ett öppet brev på IIF:s elektroniska diskussionslista skrev Max Dahlstrand:

Jag tycker gårdagens Uppdrag granskning var en välkommen alarmklocka. Man kan säga vad man vill om Janne Josefssons metoder. Jag gillar inte och respekterar inte alls hans svartvita, kategoriska, förenklade och ofta vilseledande journalistik där han börjar med en tes och sedan försöker finna fog för den. Men han behandlar alla lika ”illa”, vare sig det är valstugemoderater, sverigedemokrater, eller nu vissa imamer. Var det någon av oss som protesterade mot valstugereportaget? Var det någon som protesterade mot inslaget om sverigedemokraterna? Nej, då var Janne bra. Nu gäller det oss själva. Inte lika roligt längre. Nu är det hets mot folkgrupp, spå på hatet mot muslimer osv...

Jag är bedrövad över att företrädare för muslimer (de ses i alla fall som det av samhället – jag känner inte att någon av dessa imamer företräder mig), jag är bedrövad över hur de visar två olika ansikten (oavsett hur Janne klippt och redigerat). Var det så vår Profet, Guds frid över honom, lärt oss att vara? Ljuga för att casha in poäng när det passar och sedan säga ”som det är” till andra? Man kan säga vad man vill, att Janne manipulerat imamerna att säga som de gör. Men de har sagt klart och tydligt vad de sagt. Jag vet att ingen av dem är ointelligenta lättmanipulerade personer. Det handlar om en i min mening bristande människosyn och förståelse och kunskap om islam. Jag vill tro att detta skett helt oavsiktligt, man har helt enkelt inte varit självkritisk.¹⁴⁴

Brevet ovan fick dock relativt låg uppmärksamhet och det genererade få kommentarer från andra muslimer eller från svenska media som också kontaktades enligt Max Dahlstrand. Detta kan ses som ett exempel på att muslimer som försöker att lyfta fram andra slutsatser och resa nya frågor som inte dominerar den mediala diskursen ofta har svårt att få sin röst hörd både bland muslimer och i media. Samtidigt har Marta Axner visat i sin avhandling *Public Religions in Swedish Media. A Study of Religious Actors on Three Newspaper Debate pages 2001–2011* att muslimer också gör sin röst hörd i media. Axner har identifierat 101 debattartiklar som publicerats i *Dagens Nyheter*,

---

¹⁴⁴ Max Dahlstrands inlägg postades 2014-03-27 på diskussionslistan iif@yahoogroups.com under titeln ”Janne ringer i en väckarklocka, dags att vakna, eller sova vidare?” (personlig utskrift) samt e-post från Max Dahlstrand den 27 mars 2014.

Svenska Dagbladet och *Expressen* under perioden 2001-2011 som är skrivna av personer som identifierar sig som muslimer (Axner 2014:149). Vanliga teman i artiklarna är muslimers situation i Sverige, islamofobi/rasism, religionsfrihet och hur islam ”bör” tolkas (det vill säga att islam har blivit missförstådd av den breda allmänheten och i media i synnerhet). Enligt Axner är tonen ofta defensivt och avståndstagande från stereotypa uppfattningar om islam och muslimer (”Islam är inte för våld”, ”muslimer är inte våldsamma” etcetera). Axner sammanfattar sin analys genom att säga:

Muslims have little agency to act or be represented outside the already established stereotypes in the media and, when trying to change this pattern by playing by rules of the media, they reaffirm the same stereotypes (Axner 2014:158).

Trots att citatet ovan inte direkt handlar om frågan om vem som representerar islam så är det tydligt att frågan om representation är ständigt närvarande i diskussionen om islam och muslimer i Sverige. Till exempel i titeln på *Uppdrag granskning*s program framgår det tydligt att imamer ses som företrädare för moskéer och dessa personer tillskrivs en hög grad av auktoritet. I programmet motiveras urvalet av moskéer med att de var ”inflytelsesrika” – men på vilket sätt eller för vem dessa skulle vara betydelsefulla klargjordes inte i programmet enligt SST:s uppföljningsrapport. Vilka moskéer som är inflytelsesrika beror givetvis på vem man tillfrågar och på samma sätt är det ofta oklart vem som räknas som imam i Sverige. Det finns inte någon formell vigning till imam (i parallellitet med prästvigning i till exempel Svenska kyrkan) och i mångt och mycket är det upp till de troende att själva välja vem som skall företräda dem. I programmet *Imamernas råd* är det till exempel tydligt att ett flertal av de intervjuade inte hade fått titeln imam i sina respektive församlingar. Detta faktum skall givetvis inte ses som något förmildrande när det gäller deras uttalanden, men det pekar på att ordet imam ofta används på ett problematiskt och ibland felaktigt sätt i media.

Enligt de norska forskarna Siv Ellen Kraft och Alexa Døving kan media å ena sidan tillskriva imamer ett negativt inflytande – de har dåligt inflytande på sina församlingar – och i denna roll är de mäktiga och inflytelsesrika, men å andra sidan kan de vara svaga och sakna inflytande på sina församlingar

som har lämnat imamernas konservativa värderingar bakom sig. Istället för att påvisa variation och diskutera huruvida samfundet ställer motsvarande krav på andra religiösa ledare är det vanligt att framställa imamer som en homogen grupp. Kraft och Døving sammanfattar sin genomgång av den norska pressens bild av imamer genom att konkludera:

Imamen blir som representant for islam nærmest et prisme hvorigjennom stereotype oppfatninger av islam trer frem og bekreftees. Poenget er ikke at spørsmål om homofili, likestilling, karikaturer osv. ikke er relevante og mulige utgangspunkter for en religionskritisk presse, men at fraværet av informasjon om hva imamer faktisk gjør, mener og hva slags makt og posisjon de har, fører til at mangfoldet blant dem forsvinner. Av alle de saker og vinklinger der islam danner utgangspunkt for en presentasjon i mediene, er de som handler om imamer de minst nyanserte og mest polariserte (Kraft och Døving 2013:142).

Samtidigt som media (precis som universitet och myndigheter) har en skyldighet att bedriva ett kritiskt arbete är det nödvändigt att betona att skillnaden mellan ideal och praktik även kan vara ett problem för andra organisationer och att detta inte är något unikt för muslimska organisationer. Under 2013 uppdagades det till exempel att polisen i Skåne har sammanställt ett register över cirka 4 000 romer.¹⁴⁵ Detta är en påminnelse om att även statliga myndigheter kan uppvisa en fasad utåt och innehålla något annat bakom fasaden. I ett öppet demokratiskt samhälle är det därför av extra betydelse att klarlägga praktiker som strider mot rådande lagstiftning och uppsatta mål och ideal. Samtidigt är det viktigt att påminna om att demokratin också ger utrymme för åsikter som inte nödvändigtvis delas av majoriteten. Det är först när åsikter omsätts i praktisk handling som dessa kan relateras till och prövas mot existerande juridiskt regelverk. För religiösa samfund kan detta vara fallet när det gäller synen på sexualitet och samlevnad och åsikter som kan vara kontroversiella för majoritetssamhället är inte heller något unikt för islam och muslimska grupper. Men oavsett hur religiösa urkunder läses så är det uppenbart att svensk lagstiftning har en överordnad roll i det svenska samhället.

---

¹⁴⁵ Dagens Nyheter har upprättat en portal som samlar ett stort antal artiklar om Skånepolisens register över romer, se <http://www.dn.se/stories/polisens-registrering-av-romer/> (besökt 2014-03-25).

3.3. Hur har det gått för de europeiska imam-utbildningarna?

I inledningen till detta kapitel nämndes att ett flertal länder har diskuterat och startat olika former av utbildningar för imamer i Europa sedan den 11 september 2001. Bland dessa initiativ kan nämnas utbildningar i Tyskland, Holland och Frankrike (för mer information se Larsson 2009). Men hur har det gått för utbildningarna? Har de uppnått sina mål och förväntningar? Än så länge är det förtidigt att ge en detaljerad bild, men i vissa fall är det möjligt att både peka ut problem och möjligheter. Om jag börjar med problemen så är det tydligt att de flesta utbildningar har brottats med trovärdighetsproblem. Vem skall undervisa på kurserna – är det troende muslimer eller är det islamologer och arabister som ger en icke-konfessionell presentation av islam som skall ha hand om utbildningen? Vilka teologiska inriktningar (till exempel när det gäller islams lagskolor) skall dominera utbildningen? Finns det kompetens att undervisa i alla aspekter och är det rimligt att utgå från att alla studenter vill ha kunskap om alla lagskolor? De flesta imamer skall ju först och främst vara verksamma inom en tradition och inte i flera. Vilka muslimska organisationer skall universitet och högskolor samarbeta med? Om en högskola och ett universitet väljer en samarbetspartner – väljer man i så fall bort andra? Vilken legitimitet och status har utbildningen bland muslimer och innebär en västerländsk utbildning att man får jobb i en moské eller församling? Dessa frågor kan givetvis besvaras på en mängd olika sätt och det är tydligt att frågor och svar kan se olika ut i olika länder.

I Tyskland har diskussionen om imamer och islamlärare – det vill säga lärare och pedagoger som undervisar om islam ur ett konfessionellt perspektiv i den allmänna skolan – skapat en annorlunda diskussion än i merparten av Europa. Enligt beräkningar gjorda av *Bundesministerium für Bildung und Forschung* är behovet av islamlärare som kan ge en kvalificerad undervisning om islam och frågor som rör moral och etik inom islam mycket stora. Uppskattningsvis behöver omkring 2 000 personer utbildas till islamlärare inom den närmaste framtiden. För att möta detta behov har ministeriet satsat på att utveckla och finansiera ett antal centra för studiet av islamisk teologi. På ministeriets hemsida kan man läsa:

In autumn 2010, the advisory council convened by the BMBF [Bundesministerium für Bildung und Forschung] recommended funding centres of Islamic theology in Tübingen and Münster/Osnabrück, and two further centres in Frankfurt/Gießen and Erlangen/Nürnberg in early 2011. After the University of Tübingen began teaching in October 2011, the centre was officially opened on 16 January 2012. The BMBF-funded centres in Münster/Osnabrück and Frankfurt/Gießen also began their work in the winter semester of 2011/2012, and the University of Erlangen-Nürnberg followed in late 2012. All four centres will train budding Islamic theological researchers, social workers, religious educators, and specialized religious scholars, for example those who will go on to work in mosques.¹⁴⁶

I sammanhanget bör det noteras att utbildningarna som nämns i citatet ovan framför allt syftar till att utbilda islamlärare, socialarbetare och endast i viss mån personer som skall arbeta i moskéer. Ur detta perspektiv tycks det tyska initiativet inte vara en regelrätt utbildning för imamer.

En likande utveckling kan även skönjas i Storbritannien och USA och i de fall där universitet och högskolor väljer att satsa på utbildningar med en muslimsk profil så handlar det först och främst om så kallade kaplanutbildningar för muslimska ledare som skall arbeta i ett mångkulturellt samhälle (till exempel på fängelser, i sjukhus och inom militären) snarare än regelrätta utbildningar för imamer.¹⁴⁷ Behovet av imamer är något som istället sköts av församlingarna själva och i städer som Dewsbury, Bury, Leicester och London har ett flertal utbildningscentra för bland annat imamer vuxit fram. Dessa utbildningsinstanser är framför allt präglade av islamtolkningar med rötter i den indiska subkontinenten. De muslimska grupper som inte lyckas att starta egna utbildningar i Storbritannien har fortsatt att vara beroende av att hämta imamer från andra delar av världen.

Från Nederländerna har det framkommit att flera imamutbildningar har brottats med strukturella och innehållsliga problem. Förutom frågan om representativitet och inriktning

---

¹⁴⁶ "Contemporary Integration Policy: Islamic Theology at German Universities". Hämtad från <http://www.bmbf.de/en/15619.php> (besökt 2014-03-25).

¹⁴⁷ Ett exempel är den muslimska utbildningsinstitutionen, The Markfield Institute of Higher Education som erbjuder utbildningar för muslimska kaplaner, se <http://www.mihe.org.uk/cert-chaplaincy>. Se även The Islamic Chaplaincy Program vid Hartford Seminary i USA, se <http://www.hartsem.edu/macdonald-center/islamic-chaplaincy/program-information/> (besökt 2014-03-25).

på utbildningarna har utbildningarna också haft svårigheter att attrahera studenter. Få muslimer har velat söka imamutbildningarna i Nederländerna och de som vill läsa teologi väljer fortfarande att resa till al-Azhar universitetet i Kairo, Egypten, eller till Medina i Saudiarabien. De som har genomgått utbildningarna har också haft svårigheter att få arbete som imam och utbildningens värde tycks vara ifrågasatt av muslimska församlingar. Det tycks också finnas en inbyggd spänning i utbildningarna mellan å ena sidan teologiska behov och önskemål och statens behov av att träna och utbilda imamer som kan fungera i samhället. Den teologiska utbildning som de har fått från holländska universitet har inte uppfattats som tillräcklig och det tycks finnas ett svagt intresse för akademisk teologi eller en kritisk religionsvetenskap bland de som skall anställa imamer i moskéer (Boender 2013:243-244).

3.4. Sammanfattning

Enligt resultaten från enkätstudien har imamer i Sverige fått sin utbildning från flera olika länder och längden på utbildningen är relativt lång. Många, men inte alla, imamer har ett arbete vid sidan av sitt förvärv som imam. Trots att enkäten och tidigare studier (bland annat SOU 2009:52) har ökat vår kunskap om imamers verksamhet i Sverige är det tydligt att det är mycket svårt att uppge hur många individer som är verksamma som imamer. Detta beror bland annat på att det inte finns någon formell utbildning eller vigning av imamer och den person som får förtroendet från en församling kan räknas som imam. Begreppet imam syftar inom sunni-muslimsk tradition på den som leder bönen och för denna arbetsuppgift krävs egentligen ingen formell utbildning. Imamer i Sverige fungerar snarare som församlingspräster och i deras arbetsuppgifter ingår bland annat familjerådgivning och andra församlingssysslor.

Det är också tydligt att imamer kan fylla flera roller när de diskuteras i media och i andra offentliga debatter. Å ena sidan kan imamer ses som integrationsmaskiner som skall lösa problem och fungera som länkar mellan muslimer och samhället och å andra sidan kan de ses som opålitliga och farliga aktörer som uppviglar muslimer mot samhället. Hur imamer diskuteras i samhället tycks vara nära sammankopplat med både interna-

tionella och nationella händelser. I föreliggande avsnitt har det varit speciellt tydligt att debatten om imamer har påverkats av teveprogrammet *Uppdrag Granskning*s reportage om imamer i Sverige.

För att lösa ovan nämnda problem och förväntningar har ett flertal länder i Europa startat utbildningar för imamer. Dessa insatser diskuteras kort i kapitlet och på basis av den kunskap som föreligger om dessa i dagsläget så tycks flera av dessa utbildningar lida av trovärdighetsproblem. Både tidigare studier och föreliggande genomgång visar att det också tycks finnas ett relativt svagt stöd för etableringen av en regelrätt imamutbildning i Sverige. Istället uttrycker imamer ett behov av att få utbildning kring samhällsvetenskapliga frågor som gör att de kan fungera bättre som församlingsledare i Sverige. Samtidigt är det viktigt att framhålla att både Uppsala universitet och Ersta Sköndal har visat en ambition att försöka få tillstånd en utbildningsstruktur som också öppnar upp för en islamisk akademisk teologi.

4. Avslutning: Kunskapsluckor och framtida forskningsuppgifter

Genomgången av den tidigare forskningen och kunskapen om islam och muslimer i Sverige visar på ett tydligt sätt att ämnet har vuxit och utvecklats från att vara ett relativt negligerat forskningsområde till att bli ett etablerat forskningsfält. Antalet publikationer är idag omfattande och flera betydelsefulla studier har publicerats. Samtidigt är det tydligt att flera områden och frågor är okända och vår kunskap är främst begränsad till institutionaliseringsprocesser och hur vissa muslimer upplever sin situation i Sverige.

Mångfalden av muslimska organisationer och muslimska aktörer är omfattande och flera av dem som omnämns i genomgången är så gott som outforskade. Överlag är vår kunskap om hur internationella aktörer och idéströmningar påverkar utvecklingen i Sverige begränsad. Transnationella rörelser som muslimska väckelserörelser och sufi-organisationer är av central betydelse att analysera och studera eftersom de har stora möjligheter att påverka hur muslimer lever sina liv i Sverige. Förutom att ge en teologisk trygghet kan dessa typer av rörelser också fylla en praktisk funktion för många som anländer till Sverige och som är i behov av bostad och arbete. Samtidigt som internationella rörelser bör studeras är det nödvändigt att betona att globala aktörer inte på något sätt är typiska eller unika för muslimer. Studiet av islam och muslimer bör överlag knytas till ett mer allmänt studium av religion och religiositet och jämförelser med andra transnationella rörelser bör genomföras när det gäller studiet av religion i västvärlden. Detta är nödvändigt om vi vill undvika att islam framställs som en annorlunda och avvikande religion. Migration, integration och utanförskap är inte på något sätt begränsade företeelser som endast kan knytas till islam och muslimer. Ur detta perspektiv bör den framtida forskningen om islam och muslimer breddas och knytas till ett mer allmänt studium av religion i det moderna och globala

samfundet. Här har forskare som arbetar med frågor som rör islam och muslimer en central uppgift. Komparativa studier bör prioriteras och framhållas som ett sätt att skapa en fördjupad diskussion och en bättre förståelse av islam och muslimer i väst.

Ett annat område som bör framhållas är studiet av inom-islamiska skiljelinjer och konflikter. Dessa frågor är idag speciellt aktuella eftersom internationella händelser och konflikter från bland annat Syrien, Irak och Somalia påverkar situationen för muslimer i Sverige. Även spänningar och konflikter mellan olika muslimska inriktningar som sunni och shia, men också Ahmadiyya och andra minoritetsriktningar bör analyseras och dokumenteras. Samtidigt är det betydelsefullt att studera hur olika muslimska aktörer försöker att motverka internationella konflikter och spänningar. För svenska myndigheter är inom-islamiska skiljelinjer nödvändiga att känna till och det tycks bli allt viktigare att framhålla att definitionen av islamofobi bör ses över. Idag kan muslimska grupper hota andra muslimska grupper och därmed är definitionen av islamofobi allt för trubbig. I en översyn av definitionen av islamofobi skall det framhållas att frågan om diskriminering av individer med muslimsk kulturell bakgrund fortfarande är mycket aktuell. Gräzonen mellan rapporterade och upplevda hatbrott tycks vara stor och allt för få anmälningar av islamofobiska hatbrott blir idag uppklarade eller prövade. Forskningen om islamofobi, diskriminering och rasism är fortfarande områden som bör prioriteras inom forskning och bland svenska myndigheter.

Även frågan om representation – det vill säga vem som representerar muslimerna – är ständigt aktuell och relevant för svenska myndigheter. I sammanhanget är det speciellt viktigt att se vilka organisationer som finns utanför Islamiska samarbetsrådet och SST:s nätverk. Till exempel är muslimska initiativ inom folkbildning och studieförbund viktiga att analysera och följa eftersom dessa har en potential att skapa nya mötespunkter. Ibn Rushds verksamhet är fortfarande relativt ny och förbundet brottas fortfarande med organisatoriska och ekonomiska problem. För svenska myndigheter kan det vara betydelsefullt att se över hur man kan samarbeta mer effektivt med denna typ av utbildningsinstitutioner. Det måste understrykas att Ibn Rushd också upplever att de har svårt att få gehör och respekt för sin verksamhet eftersom de blir misstänkliggjorda som muslimer. I Göteborg har Ibn Rushd till exempel haft svårt att hyra lämpliga lokaler trots att de är godkända och

accepterade av Folkbildningsrådet. I vilken omfattning andra studieförbund har liknande problem har inte studerats i föreliggande rapport, men Ibn Rushd upplever detta som ett problem som just drabbar dem eftersom de är muslimer. Oberoende av orsak är detta en fråga som svenska myndigheter bör aktualisera och se över på både nationell och lokal nivå.

Frågor om islam och muslimer bör också studeras och analyseras i relation till sociala och ekonomiska aspekter som kan knytas till segregation och utanförskap. I vilken omfattning en ökad eller minskad religiös aktivitet kan knytas till dessa frågor är en central forskningsuppgift för universitet och högskolor. För myndigheter är dessa frågor viktiga att bevaka eftersom det finns indikationer på att kontakten mellan muslimska föreningar och organisationer och svenska myndigheter har blivit svagare i till exempel Göteborg och Stockholm. Vilken roll kan trossamfund spela i krisberedskap och hur kan församlingar överbygga spänningar som kan knytas till segregation och utanförskap? Dessa frågor återstår i mångt och mycket att besvara och idag är dessa frågor av stor samhällsrelevans.

När det gäller den framtida forskningen så saknas i stort sett kunskap om vilka teologiska tolkningar som återfinns i muslimska församlingar. Vilka skrifter som sprids och hur dessa studeras samt vilka islamtolkningar som framförs i moskéer är några av de ämnen som bör studeras i framtiden. Även den ökade muslimska närvaron på internet och i sociala medier som Facebook och Twitter är viktiga forskningsområden att bevaka och analysera. Samtidigt som det finns en relativt god bild av hur islams institutionalisering har gått till i Sverige så saknas kunskaper om islams tidiga historia i Sverige. Här finns ett stort behov av att dokumentera och intervjua de första initiativtagarna och entreprenörerna för islam i Sverige. Denna uppgift bör prioriteras eftersom många av de första aktörerna idag har blivit gamla och deras kunskap riskerar att försvinna. När det gäller den tidiga historiken bör det också betonas att flera av de första konvertiterna till islam tillhörde konstnärskretsar och politiska avantgarderörelser som påverkades av en mängd olika litterära och politiska strömningar som uppvisade ett intresse för andlighet och mystik. Denna form av transnationell "litterärsufism" som bland annat påverkade Ivan Aguéli, Björn Ismail Ericsson och Tage Lindbom och som sammanband Sverige med Frankrike, Nordafrika och Mellanöstern under stora delar av 1900-talet är inte utforskad och varken litteraturvetare eller

religionsvetare har ägnat sufismen i svenskt författarskap någon speciell uppmärksamhet. Detta är också ett centralt forskningsområde inför framtiden.

Organisationshistoriken kan också vara intressant att följa eftersom det är oklart om fler riksförbund kommer att uppstå i framtiden. Kommer vi att se fler etniskt och teologiskt profilerade riksförbund i framtiden eller kommer vi snarare att se att flera kommer att gå samman i färre förbund för att nå en större genomslagskraft? I Storbritannien har till exempel Naqshbandi haqqani-rörelsen försökt att etablera ett så kallat Sufi Muslim Council som en muslimsk aktör visavi staten (för mer information se Stjernholm 2011) – kommer vi att se liknande försök i Sverige? Även generationsväxlingar är en central faktor som bör studeras om vi vill förstå hur islams institutionalisering kan utvecklas och förstås inför framtiden. Vilka unga muslimer förväntas ha möjligheten att axla den första generationens ledarskap och vad finns det för nya möjligheter och problem i en sådan generationsväxling? Kommer de som inte regelbundet praktiserar islam (men som ändå ser sig som muslimer i vid bemärkelse) att försöka etablera förbund som kan representera deras intressen? Den stora gruppen muslimer som inte är organiserade i muslimska församlingar är i sig själva ett prioriterat forskningsfält och dessa har än så länge har fått mycket liten uppmärksamhet (ett betydelsefullt undantag är Otterbeck 2010).

När det gäller teoretiska perspektiv återfinns en stor mångfald i den existerande forskningen om islam och muslimer i Sverige. Något som saknas är dock maskulinitetsstudier och fler intersektionella studier där klass och socio-ekonomiska aspekter framhålls och knyts till frågor som handlar om auktoritet, legitimitet och tolkningsföreträde. Det saknas också mer traditionella textstudier och innehållsliga analyser av texter och predikningar som produceras av muslimer i Sverige. Detsamma gäller även den växande mängden diskussioner som försiggår på internet och i sociala medier.

I vilken omfattning missriktade förväntningar och misstankar om den andre utgör hinder för att få igång samarbete kring samhällseliga frågor är också det ett område som bör prioriteras för både universitet och myndigheter. För att förstå den svenska debatten om islam och muslimer är det också nödvändigt att knyta frågorna till internationella och globala aspekter. Som diskussionen om imamer i riksdagen indikerade är det tydligt

att debatten och föreställningar om islam och muslimer hänger nära samman med internationella kriser och konflikter. I vilken omfattning dessa bilder påverkar debatten i Sverige är ett viktigt forskningsfält och i sammanhanget är studier av media-bilder avgörande. De få studier som vi har av hur muslimer och islam framställs och bevakas i media är idag föråldrade (ett undantag är Axner 2014) och behovet av nya studier är påtagliga. Inte minst är dessa frågor viktiga eftersom muslimer ofta framhåller media som en viktig orsak till anti-muslimska känslor. Behov av kritiska men empiriskt underbyggda studier är därför ett prioriterat område för både forskare och myndigheter.

Avslutningsvis är frågor som kan knytas till religionsfrihet, yttrande- och åsiktsfrihet av stor betydelse i det framtida studiet av islam och muslimer. Speciellt viktigt är det att studera och analysera om alla religioner behandlas lika inför lagen och om alla troende individer bemöts på samma sätt i det svenska samhället.

Referenser

Allievi, Stefano (2010, red.) *Mosques in Europe. Why a solution has become a problem*: Alliance Publishing.

Aman, Robert (2011) "Kista folkhögskola – den första muslimska folkhögskolan," i Winman, Thomas, Aman, Robert; Eriksson, Lisbeth & Lundberg, Marin (2011). *Mångfaldens (folk)bildning för det offentliga samtalet tre minoritetens egna bildningsverksamheter*. Stockholm: Folkbildningsrådet, ss. 49-66.

Andersson, Ann-Cathrine (2013) *Islam på nätet – Ett svenskt cybermuslimskt landskap i förändring*. Göteborg: Göteborgs universitet, LIR. Kan hämtas från <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/33616> (besökt 2013-10-23).

Anéer, Gudmar (2001) "Här vårdar man sina persiska traditioner – om sufiskolan MTO Shahmaghasoudi i Göteborg," i Westerlund, David (red.) *Levande sufism*. Nora: Nya Doxa, ss. 204-221.

"Ansökan om statlig avgiftshjälp för trossamfundet Islamiska Kulturcenterunionen , organisationsnummer 252002-8750. Datum 2012-10-15, Dnr. 131-408125-12/112". Hämtad från <http://www.skatteverket.se/rattsinformation/remissvar/2012/remissvar2012/13140812512112.5.2b543913a42158acf80004055.html> (besökt 2013-10-10).

Aringberg-Laanaatza, Marianne (1998) "Alevs in Turkey – Alawites in Syria: Similarities and Differences," i Olsson, Tord; Özdalga, Elisabeth och Raudvere, Catharina (eds.) *Alevi Identity. Cultural, Religious and Social Perspectives*. Richmond: Curzon Press, ss. 151-165.

Arpi, Ivar (2014) *Vem representerar Sveriges muslimska väljare*. Stockholm: Timbro.

Arvidsson, Matilda (2010) "Shari'a from Behind the Bench: Court Culture, Judicial Culture and a Judge-made Discourse on Shari'a at a Swedish District Court," i Nielsen, Jørgen S. och Christoffersen, Lisbet (eds.) *Shari'a As Discourse: Legal Traditions and the Encounter with Europe*. Farnham: Ashgate, ss. 97-115.

Axner, Marta (2014) *Public Religions in Swedish Media. A Study of Religious Actors in Three Newspaper Debate Pages 2001-2011*. Uppsala: Uppsala Religion and Society Research Centre.

Barn mellan arv och framtid – konfessionella, etniska och språkligt inriktade skolor i ett segregationsperspektiv. Stockholm: Skolverket (1997). Kan hämtas från: http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikation/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D736 (besökt 2014-05-21).

Berglund, Jenny (2008) "Al-ahbash," i Svanberg, Ingvar och Westerlund, David (red.) *Religion i Sverige*. Stockholm: Dialogos, ss. 251-252.

Berglund, Jenny och Larsson, Göran (red., 2007) *Religiösa friskolor i Sverige*. Lund: Studentlitteratur.

Birkeland, Harris (1954). *Nordens historie i middelalderen etter arabiske kilder: Oversettelse til norsk av de arabiske kilder med innledning, forfatterbiografier, bibliografi og merknader*. Oslo: Norsk Vetenskapsakademi i Oslo.

Birt, Jonathan (2006) "Good Imam, Bad Imam: Civic Religion and National Integration in Britain post 9/11", *The Muslim World*, Vol. 96, No. 4, ss. 687-705.

Björk, Nina och Larsson, Göran (2010) "South Asian Muslims in the Nordic Countries: An Overview based on the Existing Literature," *Finnish Journal of Ethnicity and Migration*, Vol. 5, No. 2, ss. 16-23. Hämtad från www.etmu.fi.

- Boender, Welmoet (2013) "Embedding Islam in 'Moral Covenants' of European States: The Case of a State-Funded Imam Training in the Netherlands", *Journal of Muslims in Europe*, Vol 2, No. 2., ss. 227-247.
- Brinkemo, Per (2014) *Mellan klan och stat. Somalier i Sverige*. Stockholm: Timbro.
- Brown, Mark (2000) "Quantifying the Muslim Population in Europe: Conceptual and Data Issues", *Journal of Social Research Methodology*, 3:2, ss. 87-101.
- Bruér, Lotta (2013) "Snart spaden i jorden för nya moskén,"* *TTEla* den 17 november 2013.
- Bruinessen van, Martin (2011) "Producing Islamic knowledge in Western Europe: Discipline, authority, and personal quest," i Bruinessen van, Martin och Allievi, Stefano (eds.) *Producing Islamic Knowledge: Transmission and dissemination in Western Europe*. London & New York: Routledge, ss. 1-27.
- Brännström, Bertholof (2012) "Skulder och interna bråk stoppar moskébygge i Umeå", *Kyrkans Tidning* 2012-07-31. Hämtad från <http://www.kyrkanstidning.se/inrikes/skulder-och-interna-brak-stoppar-moskebygge-i-umea> (besökt 2014-03-10).
- Buijs, Frank J och Rath, Jan (2006) *Muslims in Europe: The state of research*. Amsterdam: IMSCOE Working Paper.
- Bäckelie, Jonatan (2011) *Religion and Politics – A Valid Divide? Confessionality in Politics and Higher Education*. Göteborg: Göteborgs universitet. Hämtad från https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/25887/1/gupea_2077_25887_1.pdf (besökt 2014-03-25).
- Bäckelie, Jonatan och Larsson, Göran (2011) "Unga muslimer och politik," i Larsson, Göran och Olsson, Sussan (red.) *Islam och politik*. Lund: Studentlitteratur, ss. 143-171.

- Carlbohm, Aje. "Oförutsedda konsekvenser av dialog med självutnämnda muslimska ledare," *Socialvetenskaplig tidskrift*, 2009, nr 3-4, ss. 369-389.
- Carp, Ossi (2013) "Stormen kring Omar Mustafa," *Dagens Nyheter* 2013-04-13. Hämtad från <http://www.dn.se/nyheter/politik/stormen-kring-omar-mustafa/> (besökt 2014-03-27).
- Cato, Johan (2012). *När islam blev svenskt. Föreläsningar om islam och muslimer i svensk offentlig politik 1975-2010*. Lund: Lunds universitet.
- "Contemporary Integration Policy: Islamic Theology at German Universities". Hämtad från <http://www.bmbf.de/en/15619.php> (besökt 2014-03-25).
- Dogan, Güney (2014, i tryck) "Moral Geographies and the Discipling of Senses of Swedish Salafis," *Comparative Islamic Studies*, 8:1.
- Emanuelsson, Jimmy (2011) *Islam på universitetet. En innehållsanalys av islamisk predikan på Chalmers*. Göteborg: Göteborgs universitet, kandidatuppsats i religionsvetenskap. Hämtad från https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/22662/1/gupea_2077_22662_1.pdf.
- Eriksson, Lisbeth och Lundberg, Martin (2008) *Ibn Rushd – ett nytt studieförbund. En utvärdering av Ibn Rushds väg till statsbidragsberättigat studieförbund*. Stockholm: Folkbildningsrådet utvärderar No 1, 2008.
- Esaiasson, Peter; Gilljam, Mikael; Oscarsson, Henrik och Wängnerud, Lena (2010) *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Ferrari, Silvio (2005) "The Secularity of the state and the shaping of Muslim representative organizations in Western Europe", i Cesari, Jocelyne och McLoughin, Seán (eds.) *European Muslims and the Secular State*. Farnham: Ashgate, ss. 11-23.

Fierro, Maribel (2009) "Om al-Andalus historia och convivencia", i Larsson, Göran och Uddling, Daniel (red.) *Olivkvisten i minibussen. En liten bok om att resa, mötas och tro*. Stockholm & Göteborg: Makadam förlag, ss. 73-101.

Folkräkningen den 31 december 1930. Stockholm: Statistiska Centralbyrån (1937).

"Första muslimska samfundet som får hjälp med hjälp med avgifter" (Socialdepartementet 3 november 2011). Hämtad från http://www.regeringen.se/sb/d/14413/a/179433?utm_source=Regeringskansliet&utm_medium=RSS&utm_campaign=Pressmeddelanden%20från%20regeringen.se (besökt 2013-10-10).

Gardell, Mattias (2010) *Islamofobi*. Stockholm: Leopard.

Gaši, Ašk (2010) *Melamisufism i Bosnien. En dold gemenskap*. Lund: Lunds universitet.

Grøndahl, Malene, Rugberg Rasmussen, Torben och Sinclair, Kirstine (2003) *Hizb ut-Tabrir i Danmark. Farlig fundamentalism eller uskyldigt ungdomsoprør?* Århus: Århus universitetsforlag.

Gunner, Göran (1999) *Att slakta ett får i Guds namn. Om religionsfrihet och demokrati*. Stockholm: SOU 1999:9.

Gunner, Göran (2008) "Muslimer i Enköping," i Ahlstrand, Kajsa och Gunner, Göran (red.) *Guds närmaste stad?* Stockholm: Verbum.

Güngör, Emre och Dervish, Nima (2009) *Varför mördar man sin dotter?* Stockholm: Norstedts.

Hagevi, Magnus (2009) *Politisk opinion och religiositet i Västra Götaland*. Lund: Sekel.

Hamberg, Eva (1998) "Migration och religiös förändring," *Svensk teologisk kvartalskrift*, nr 2, ss. 66-70.

- Hamrin-Dahl, Tina (2008) "Alevism," i Svanberg, Ingvar och Westerlund, David (red.), *Religion i Sverige*. Stockholm: Dialogos, ss. 247-249.
- Hellqvist, P.O. (2013). *Sufism inom den somaliska diasporan*. Gävle: Högskolan i Gävle. Kan hämats från: <http://hig.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:608731> (besökt 2014-05-05).
- Hjärpe, Jan (2012) "Perspektiv på islamologin: essentialism eller religionsantropologi?," i Otterbeck, Jonas och Stenberg, Leif (red.) *Islamologi. Studiet av en religion*. Stockholm: Carlssons, ss. 265-279.
- Holst, Gunnar (1974) *Mynt av arabiskt ursprung funna i Skandinavien. Något om hur man tyder kufiska mynt*. Göteborg: Numismatiska litteratursällskapet.
- "Imam ifrågasatt som nämndeman," *Dagens Nyheter* 2011-03-11. Hämtad från <http://www.dn.se/nyheter/sverige/imam-ifragasatts-som-namndeman/> (besökt 2014-03-25).
- Integrationsbarometer 2005. En rapport om allmänhetens attityder, erfarenheter och kunskaper inom områdena integration, mångfald och diskriminering*. Norrköping: Integrationsverket.
- Islam i Sverige. Statistik och system för fördelning av statligt stöd*. Rapport från delegationens utredningsgrupp 1985/1986 (Opublicerad rapport 1986-03-04).
- Jacobsen, Brian Arley (2008) *Religion som fremmedhed i dansk politik, en sammenligning af italesættelser af jøder i Rigsdagstidende 1903-45 og muslimer i Folketingstidende 1967-2005*. København: Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier.
- Jacobsen, Brian Arley; Larsson, Göran och Sorgenfrei, Simon "The Ahmadiyya Mission to the Nordic Countries", i Lewis, R. James och Bårdsen Tøllefsen (red.) *Handbook of New Religious Movements in the Nordic Countries* (under utgivning).

- Jarring, Gunnar (1987) "Sveriges diplomatiska förbindelser med tatarerna på Krim," i Bergquist, Mats, Johansson, Alf W och Wahlbäck, Krister (red.) *Utrikespolitik och historia. Studier tillägnade Wilhelm M. Carlgren den 6 maj 1987*. Stockholm: Norstedts, ss. 83-90
- Jersblad, Maria (2011) *Mellan konflikt och ett aktivt deltagande i civilsamhället. Islamiska Församlingen i Landskrona*. Lund: CTR, Islamolobi. Opublicerad kandidatuppsats, 15hp.
- Karam, Salem (2004) "Dubbla budskap i moské," *Svenska Dagbladet* 2004-05-23.
- Karlsson, Pia (1999) "Islam tar plats. Moskéer och deras funktion," i Svanberg, Ingvar och Westerlund, David (red.) *Blågul islam? Muslimer i Sverige*. Nora: Nya Doxa, ss. 195-212.
- Karlsson, Pia och Svanberg, Ingvar (1995) *Moskéer i Sverige: En religionsetnologisk studie i intolerans och administrativ vanmakt*. Uppsala: Svenska Kyrkans forskningsråd, Tro & Tanke 1995:7.
- Kittelman Flensner, Karin och Larsson, Göran (2013) "Swedish Religious Education at the end of the 1960s: Classroom observations, early video ethnography and the national curriculum of 1962", *British Journal of Religious Education*, Vol. 36, Issue 2, ss.202-217
- Kraft, Siv Ellen och Døving, Cora Alexa (2013). *Religion i pressen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Landman, Nico (1997) "Sustaining Turkish-Islamic Loyalties: The Diyanet in Western Europe," in Poulton, Hugh och Taji-Farouki, Suha (eds.) *Muslims Identities and the Balkan State*. London: Hurst & Company, ss. 214-231.
- Larsson, Eva-Marie (2009) *Muslimska begravningsplatser i Malmö. Förändring över tid*. Alnarp: SLU. Kan hämtas från: http://stud.epsilon.slu.se/139/1/larsson_e_090504.pdf (besökt 2014-05-05).

- Larsson, Göran (2004). *Islam och muslimer i Sverige. En kommenterad bibliografi*. Göteborg & Stockholm: Makadam.
- Larsson, Göran (2006). *Muslimerna kommer! Tankar om islamofobi*. Stockholm och Göteborg: Makadam.
- Larsson, Göran (2007) "Cyber-islamophobia? The case of WikiIslam," *Contemporary Islam*, No 1., ss. 53-67.
- Larsson, Göran (2009) "Ramadan på universitetet," i Berglund, Jenny och Sorgenfrei, Simon (red.) *Ramadan – en svensk tradition*. Lund: Arcus, ss. 54-66.
- Larsson, Göran (2010) "From aesthetic conflicts to anti-mosque demonstrations. The institutionalisation of Islam and Muslims in Sweden," i Allievi, Stefano (Ed.) *Mosques in Europe: Why a solution has become a problem*. London: Alliance Publishing Trust, ss. 355-372.
- Larsson, Göran (2011) "Likabehandling eller kontroll? Om imam- och islamläro-utbildningar," i Berglund, Jenny; Larsson, Göran och Lundgren, Ulf P. (red.) *Att söka kunskap – islamisk utbildning och pedagogik i historia och nutid*. Stockholm: Liber, ss. 101-131.
- Larsson, Göran (2012a). "The Last Shall Be the First – Or How the Study of Islam and Muslims in the Nordic Countries Could be More Developed", *Yearbook of Muslims in Europe*, Vol. 3 Leiden: Brill, ss. 719-725.
- Larsson, Göran (2012b). "The Fear of Small Numbers: Eurabia Literature and Censuses on Religious Belonging", *Journal of Muslims in Europe*, No 1, ss. 142-165.
- Larsson, Göran (2014) "Vilka muslimer hörs i medierna?," *Svenska Dagbladet* 2014-03-04. Hämtad från http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/vilka-muslimer-hors-i-medier-na_3319126.svd (besökt 2014-03-10).

- Larsson, Göran och Hoffmann, Thomas (2013, red.) *Muslims and the New Information and Communication Technologies: Notes from an Emerging and Infinite Field*. Dordrecht: Springer.
- Larsson, Göran och Raciuc, Egdunas (2010). "A Different Approach to the History of Islam and Muslims in Europe: A North-Eastern Angle, or the Need to Reconsider the Research Field," *Journal of Religion in Europe*, Vol. 3, No. 3, ss. 350-373.
- Larsson, Göran och David Thurffjell (2013). *Shia-muslimer i Sverige – en kortfattad översikt*. Stockholm: SST.
- Li Lundqvist, Erica och Stenberg, Leif (utan år) *Muslimska föreningar i Malmö och Lund – en inledande studie*. Lund: Lunds universitet.
- Liengaard, Inge (2008) "Milli Görus," i Butler, Jean och Hoffmann, Thomas (red.) *GADS Leksikon om islam*. Köpenhamn: Gads forlag, s. 184.
- Lindahl, Per-Erik (1982) "*Jag kan hvissla Beethovens sonater!*" *En biografi om Eric Hermelin. Del 1, 1869-1909*. Karlskrona: Bibliognosi.
- Lindahl, Per-Erik (1985) "*När man varit vagabond*". *En biografi om Eric Hermelin. Del 2, 1909-1923*. Karlskrona: Bibliognosi.
- Lundberg, Martin (2011) "Ibn Rushd – ett studieförbund i rörelse," i Winman, Thomas, Aman, Robert; Eriksson, Lisbeth & Lundberg, Marin (2011). *Mångfaldens (folk)bildning för det offentliga samtalet tre minoriteters egna bildnings verksamheter*. Stockholm: Folkbildningsrådet, ss. 29-48.
- Lövkvist, Christer och Berg, Stefan (2010) "Därför flyr somalier klanen," *Göteborgs-Posten* 2010-12-12.
- Maréchal, Brigitte (2008) *The Muslim Brothers in Europe. Roots and Discourse*. Leiden: Brill.

- Maréchal, Brigitte och Zemni, Sami (2013, red.) *The Dynamics of Sunni-Shia Relationships: Doctrine, Transnationalism, Intellectuals and the Media*. London: Hurst & Company.
- Martinson, Mattias (2004) ”Nio teser om kritisk religionsvetenskap i dagens Sverige”, *STK*, Årg 80, ss. 147-159.
- Maussen, Marcel (2007) *The governance of Islam in Western Europe: A state of the art*. Amsterdam: IMISCOE Working papers.
- ”Muslimsk politiker ifrågasatt”, osignerad artikel i *Svenska Dagbladet* 2009-12-14. Hämtad från http://www.svd.se/nyheter/inrikes/politik/valet2010/abdirisak-waberi-muslimsk-politiker-ifragasatt_3934667.svd (besökt 2014-03-27).
- Muslimska grannar – Svenska kyrkan möter* (1997). Uppsala: Mitt i församlingen 1997:5.
- Näckdal, Tove (2010) *Islamism, da'wa eller det sanna islam? En studie av Islamiska informationsföreningen i Göteborg*. Göteborg: Göteborgs universitet, kandidatuppsats i religionsvetenskap. Hämtad från https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/22661/1/gupea_2077_22661_1.pdf
- Olsson, Magdalena och Svensson, Martin (2006) ”*Be som om ni kommer att dö imorgon, men arbeta som om ni skall leva för evigt*” – en studie av en mouridisk dabira i Stockholm. Halmstad. Högskolan i Halmstad. Kan hämtas från: <http://hh.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:237309> (besökt 2014-05-05).
- Olsson, Susanne (2014, i tryck) ”Swedish Puritan Salafism: A hijra Within”, *Comparative Islamic Studies*, 8:1.
- Olsson, Yvonne (2013) ”Moskébygge överklagades av muslimsk förening”, *TTEla*, 2013-12-04.
- Otterbeck, Jonas (2000). *Islam på svenska. Tidskriften Salaam och islams globalisering*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

- Otterbeck, Jonas (2010) *Samtidsislam. Unga muslimer i Malmö och Köpenhamn*. Stockholm: Carlssons.
- Otterbeck, Jonas (2014) "De femton – eller hur många muslimer fanns det i Sverige 1930", Religionsvetenskapliga kommentarer. Hämtad från <http://religionsvetenskapligakommentarer.blogspot.se/2014/01/de-femton-eller-hur-manga-muslimer.html> (besökt 2014-01-31).
- Pekgul, Nalin (2013) "Mustafa representerar inte Sveriges muslimer," *Dagens Nyheter* 2013-04-18. Hämtad från: <http://www.dn.se/debatt/mustafa-representerar-inte-sveriges-muslimer/> (besökt 2014-04-23).
- Pettersson, Thorleif (2001) "Många eller få? Drygt en halv miljon kyrkobesök under ett veckoslut," i Skog, Margareta (red.) *Det religiösa Sverige. Gudstjänst- och andaktsliv under ett veckoslut kring millennieskiftet*. Örebro: Libris, ss. 241-270.
- Poohl, Daniel (2012) "Antisemitiskt islamistparti etablerar sig i Sverige," *Expo idag* 2010-10-12. Hämtad från http://expo.se/2012/antisemitiskt-islamistparti-etablerar-sig-i-sverige_5361.html (besökt 2014-03-10).
- Sandelin, Magnus (2013) *Jihad. Svenskarna i de islamistiska terrornätverken*. Stockholm: Mänpocket.
- Sander, Åke (1993) *I vilken utsträckning är den svenske muslimen religiös? Några överväganden om problematiken med att ta reda på hur många muslimer som deltar i verksamheten vid de muslimska "församlingarna" i Sverige*. Göteborg: Göteborgs universitet, KIM.
- Sander, Åke, Larsson, Göran och Kós-Dienes Dora (2002). *State Politics Towards Muslim Minorities in the European Union: A Summary*. Göteborg: Göteborgs universitet, KIM-rapport 27.
- Sandgren Bengtsson, Cajsa (2008) *Möten med islam*. Uppsala: Kyrkokansliet.

- Sayed, Mosa (2009) *Islam och arvsrätt i det mångkulturella Sverige. En internationellt privatsrättslig och jämförande studie*. Uppsala: Iustus.
- Sedgwick, Mark (2011) "Guéonian Traditionalism and European Islam," i van Bruinessen, Martin och Allievi, Stefano (eds) *Producing Islamic Knowledge: Transmission and dissemination in Western Europe*. London & New York: Routledge, ss. 169-187.
- SIS *Sveriges Islamiska skolor*. Hämtad från <http://www.designisk.com/products/sis.pdf> (besökt 2014-03-27).
- Spielhaus, Riem (2011) "Measuring the Muslim_ About Statistical Obsessions, Categorisations and the Quantification of Religion", i Nielsen, Jørgen S. (Ed.) *Yearbook of Muslims in Europe*, Vol. 3. Leiden & Boston: Brill, ss. 695-715.
- Staten och imamerna. Religion, integration, autonomi* (SOU 2009:52). Stockholm: Fritzes.
- Stenberg, Leif (2004) "Islamiskt entreprenörskap. Reflektioner kring tolkning, ledarskap och organisering", *Svensk religions-historisk årskrift*, Vol. 13, ss. 124-143.
- Stjernholm, Simon (2011) "Politisk sufism i England", i Larsson, Göran och Olsson, Susanne (red.) *Islam och politik*. Lund: Studentlitteratur, ss. 29-44.
- Sunier, Thijl (2009). *Beyond the Domestication of Islam in Europe*. Amsterdam, Vrije Universiteit.
- Svanberg, Ingvar och Westerlund, David (1999) "Från invandrarreligion till blågul islam? 50 år av organiserad muslimsk närvaro," i Svanberg, Ingvar och Westerlund, David (red.) *Blågul islam? Muslimer i Sverige*. Nora: Nya Doxa, ss. 9-29.

Svensson, Jonas (2012) "Och så det där med icke-konfessionalitet", Religionsvetenskapliga kommentarer. Hämtad från <http://religionsvetenskapligakommentarer.blogspot.se/2012/09/och-sa-det-dar-med-icke-konfessionalitet.html> (besökt 2014-01-31).

Swedish Muslims in Cooperation Network: Alterantive Report. Stockholm (utan förlag) 2013.

Uppföljningsrapport rörande Uppdrag Gransknings reportage Imamernas råd (2012). Stockholm: SST, 2012-10-03.

Världsreligion i Göteborg: Islam – guide till föreningar. Göteborg: Göteborgs stad (resursförvaltningen). Hämtad från http://www.vartgoteborg.se/prod/sk/vargotnu.nsf/1/ovrigt,guide_till_muslimska_foreningar_nu_tillganglig_pa_natet.

Vergara, Daniel (2013) "Kritiserad socialdemokrat valdes in i partistyrelsen" *Expo idag*, 2013-04-08. Hämtad från http://expo.se/2013/kritiserad-socialdemokrat-valdes-in-i-partistystyrelsen_5821.html (besökt 2014-03-21).

Waara, Anna, *Världen finns i Norrbotten: Moskén kommer till Luleå.* Sensus (utan år och sidor).

Wadensjö, Bengt (2010) "Vi bygger ihop kyrka och moské," *Svenska Dagbladet*, 2010-09-23.

Wallsten, Hanna (2014) "Moské-insamling anmäld till domkapitlet," *Kyrkans tidning* 2014-04-15. Hämtad från: <http://www.kyrkanstidning.se/notis/moske-insamling-anmald-till-domkapitlet> (besökt 2014-05-05).

Wessel, Vivica (1988) *Ivan Aguéli. Porträtt av en rymd.* Stockholm: Författarförlaget.

Westerlund, David (1999) "Euro-sufism – universalister och konvertiter," i Svanberg, Ingvar och Westerlund, David (red.) *Blågul islam? Muslimer i Sverige.* Nora: Nya Doxa, ss. 85-106.

Wikander, Stig (1978) *Araber, vikingar och varingar.* Nyhamns-läge: Svenska humanistiska förbundet.

Zetterstéen, Karl Vilhelm (1936) "Svenska riksarkivets orientalska urkunder", *Historisk Tidskrift*, Vol. 56, ss. 71-81.

Zetterstéen, Karl Vilhelm (1945) *Türkische, tatarische und persische Urkunden im Schwedischen Reichsarchiv*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.

Årbok 1989. Stockholm: SST, Samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund.

Intervjuer

Intervju med Mohammad Muslim, imam i Stockholm (telefonintervju) 2014-03-10

Intervju med Kamal Yousuf and Truls Bølstad, Ahmadiyya samfundet i Norge, Oslo 2013-09-22

Intervju med Piotr Kiszkiel, idrott och förening, Göteborgs stad, telefonintervju 2014-03-14

Intervju med Omar Mustafa, Islamiska förbundet/Ibn Rushd, Göteborg 2014-03-26

Intervju med Ulf Boström, Integrationspolisen, Västra Götaland, Göteborg 2014-03-27

Intervju med Mohammad el-Ali, Islamiska informationsföreningen/Ibn Rushd, Göteborg 2014-03-28

Intervju med Mehmet Kaplan, Miljöpartiet, telefonintervju 2014-04-30

Intervju med Bejzat Becirov, VD för Islamic Centre i Malmö, telefonintervju) 2014-06-09

Intervju med Abd al-Haq Kielan, SIF, telefonintervju 2014-06-09

Intervju med Fazeela Selberg Zaib, Kista folkhögskola, telefonintervju 2014-06-09

Appendix

Appendix A

Islamiska samarbetsrådets (IS) arbetsordning

Detta dokument innehåller grundläggande handlingar för arbetet inom IS.

Samordning och organisation för mottagande av statsbidrag

Nämnden för statligt stöd till trossamfund (SST) fördelar statsbidrag enligt lagen om stöd till trossamfund (SFS 1999:932) och förordningen om statsbidrag till trossamfund (SFS 1999:974). Islamiska Samarbetsrådet (IS) är ett samverkansorgan som enligt förordningen är bidragsberättigat. Bidrag kan därmed lämnas till församlingar och riksorganisationer knutna till IS.

En förutsättning för bidrag är att målet och villkoren i lag och förordning uppfylls.

SST har utifrån lag och förordning utfärdat tillämpningsföreskrifter för de olika bidragen.

Islamiska Samarbetsrådet (IS) är referensgrupp till SST vid fördelning av statsbidrag till de islamiska församlingarna. För att en församling ska kunna erhålla statsbidrag krävs att församlingen är medlem i någon av de riksorganisationer som ingår i IS. I speciella fall kan en riksorganisation eller en församling associeras direkt till IS.

Arbetsordning för Islamiska samarbetsrådet

Antagen vid IS sammanträde 2011 05 17 och anmäld till SST 2011 06 07

Namn

Islamiska samarbetsrådet (IS)

forts.

Medlemsorganisationer

IS består under 2010 – 2011 av följande islamiska riksorganisationer:

- Bosniska Islamiska Samfundet – BIS
- Förenade Islamiska Föreningar i Sverige – FIFS
- Islamiska Kulturcenterunionen i Sverige – IKUS
- Islamiska Shiasamfundet i Sverige – ISS
- Svenska Islamiska församlingarna – SIF
- Sveriges Muslimska Förbund – SMF

Arbetsuppgifter

IS arbetsuppgifter är:

- att föreslå ledamot och ersättare från IS till SST:s nämnd. (Förslag lämnas till SST:s Råd som nominerar ledamöter vilka utses av regeringen.)
- att utse ledamöter och ersättare från IS till SST:s råd
- att föreslå ledamöter från IS till regeringens råd för kontakt med trossamfundet
- att vara referensgrupp för SST i ärenden som gäller bidrag till islamiska församlingar. I denna uppgift ingår bl.a.
  - att efter riksorganisationernas granskning av inkommande statistikuppgifter och ansökningar om Organisationsbidrag från islamiska församlingar behandla frågor i anslutning till redovisningar och ansökningar.
  - att utarbeta förslag till fördelning av Organisationsbidraget till de islamiska församlingarna utifrån SST:s tillämpningsföreskrifter
  - att avge yttrande över ansökningar om verksamhets- och projektbidrag relaterade till islamiska församlingar.
- att vara samrådsorgan för medlemsorganisationerna i ärenden som dessa enas om att ta upp till behandling
- att uppträda gemensamt med IS som grund i frågor där medlemsorganisationerna är ense om detta förfarande. Frågor som aktualiseras mellan IS sammanträden kan handläggas av ordförande (vid senaste sammanträdet) i samråd med SST:s kansli.

Medlemskap

Medlemskap i IS kan erhållas av islamiska riksorganisationer. Islamiska riksorganisationer kan även associeras till IS. Vidare

kan i speciella fall islamiska församlingar associeras till IS. IS skall föra register över medlemsorganisationer och associerade organisationer.

Representation i IS

Varje medlemsorganisation har en ordinarie ledamot med personlig ersättare i IS. FIFS och SMF har ytterligare en ledamot med ersättare varav minst en skall vara kvinna. Associerad islamisk riksorganisation har en observatör med ersättare i IS. IS ledamöter och deras ersättare utses för en tid av två år. Varje organisation meddelar uppgifter om sin representation för den kommande perioden senast 1 oktober året innan ny representation. I undantagsfall kan representationen förändras under pågående mandatperiod. IS beslutar om sådan förändring efter att skriftligt förslag inkommit från aktuell riksorganisation. Förslaget till ny representation skall finnas upptaget på den utsända föredragningslistan.

Närvaro- och rösträtt

Samtliga ordinarie ledamöter, ersättare och observatörer från associerade riksorganisationer har närvaro och yttranderätt i IS. Rösträtt har ledamöterna med vardera en röst.

Beslutsordning

Beslut fattas, om inget annat är föreskrivet, med enkel majoritet. Vid lika röstetal har ordföranden utslagsröst.

Arbetsätt

Islamiska samarbetsrådet sammanträder minst två gånger per år på tid som fastställs av rådet gemensamt eller på ordförandes kallelse. SST ställer kansliresurser till förfogande för IS handläggning av bidragsärenden. Dessa kansliresurser innefattar administration kring sammanträden, viss tjänstemannaberedning av bidragsärenden och verkställande av beslut i bidragsärenden. Ansvaret för verkställande av IS beslut i övriga ärenden fördelas enligt beslut i rådet.

Ekonomi

Vid fördelning av organisationsbidrag till de islamiska församlingarna kan årligen en summa avsättas som täcker kostnaderna

för rådets sammanträden, inkl deltagarnas resekostnader och eventuella arvoden. Kostnadsersättning för deltagande i sammanträde utgår enligt beslut i SST.

Ändring av Islamiska samarbetsrådets arbetsordning

För ändring av denna arbetsordning krävs att skriftligt förslag till ändring tillställs ledamöterna minst en månad i förväg.

Organisationsformer för islamiska församlingar och riksorganisationer

Organisationsformer för församlingar som erhåller statsbidrag genom SST behandlas bl.a. i regeringens proposition Staten och trossamfundet, Stöd, medverkan inom totalförsvaret, m.m., 1998/99:124.

Proposition 1998/99:124

På sid 65 i propositionen behandlas organisationsformer:

"De trossamfund som skall kunna komma ifråga för statsbidrag bör som huvudregel bedriva sin verksamhet i någon av associationsformerna registrerat trossamfund eller ideell förening. Associationsformerna aktieföretag, ekonomisk förening och stiftelse är inte avsedda för den verksamhet som trossamfundet typiskt sett bedriver. När den nya associationsformen registrerat trossamfund införs år 2000 torde det inte vara aktuellt för trossamfundet att bedriva verksamheten i andra former än registrerat trossamfund eller ideell förening. Religiös verksamhet som bedrivs i andra associationsformer bör därför inte kunna komma i fråga för statsbidrag, annat än undantagsvis."

Som tillägg och förtydligande av lagen, förordningen, tillämpningsföreskrifterna och arbetsordningen gäller för de islamiska riksorganisationerna och församlingarna följande:

Krav på islamiska riksorganisationer som får och förmedlar statsbidrag från SST

Följande krav skall ställas på de riksorganisationer som kan ta emot och skall vara beredna att dela organisationer vid bidragsfördelning till de islamiska församlingarna:

1. Organisationen skall accepteras av IS.
2. Organisationen skall vara ett registrerat trossamfund eller en ideell förening och ha "godkända stadgar" av vilka bl.a.

- framgår hur en församling blir medlem i riksorganisationen och hur medlemskap upphör.
3. Organisationen skall årligen avlämna verksamhetsberättelse och ekonomisk redovisning till IS.
  4. Organisationen skall ha ett flertal etablerade församlingar med viss spridning i landet.
  5. Organisationen skall granska församlingarnas underlag till bidragsansökningar, vilket främst gäller statistik och ekonomiska redovisningar.

Krav på islamiska församlingar som tar emot statsbidrag från SST

Följande krav skall ställas för att en islamisk församling skall kunna få statsbidrag från SST:

- Församlingen (Föreningen) skall ha medlemskap i någon av de riksorganisationer som är representerade i Islamiska Samarbetsrådet (IS). Medlemsförsamling i en till IS associerad riksorganisation kan få statsbidrag.
- I undantagsfall kan en församling som inte tillhör någon av IS' medlemsorganisationer eller associerade organisationer accepteras som bidragsberättigad.
- Församlingen skall ha en fast verksamhetsadress med moskélokal och där ha regelbundna offentliga gudstjänster.
- Församlingen skall vara organiserad som ideell förening eller del av registrerat trossamfund. (En bidragsberättigad församling kan alltså inte vara organiserad som stiftelse eller ekonomisk förening.)
- Av församlingens stadgar skall bl a framgå hur församlingen är organiserad, vad som krävs för att bli medlem och hur medlemskap upphör, samt hur val till styrelse går till. Om medlemsavgift krävs för medlemskap skall detta framgå av stadgarna. I stadgarna skall vidare redovisas hur beslut om medlemskap i riksorganisationen fattas och likaså hur utträdesbeslut fattas.

Stadgar och intyg från riksorganisationen om medlemskap skall innan församlingen får verksamhetsbidrag första gången inlämnas till IS.

- Församlingen skall ha ett register över medlemmar och över övriga "betjänade" om dessa skall ligga till grund för bidragsansökningar. Registret skall upprättas enligt SST:s föreskrifter och innehålla namn, adress och födelsetid. Av registreringen skall framgå när uppgiften noterats.

Underlag för registrering skall vara en egenhändigt undertecknad ansökan eller bekräftelse på att man accepterar registrering. Registren skall vid behov kunna styrkas, t.ex. genom att bekräftas av församlingens revisorer.

- Församlingen skall ha en ordnad bokföring.
- Församlingens styrelse skall årligen avlämna en skriftlig verksamhetsrapport *med ekonomisk redovisning* till respektive riksorganisation. Efter anmodan skall rapporten också överlämnas till SST.

Waqf-stiftelser (Se även bilaga 1)

Frågan om waqf har aktualiserats i samband med vissa moskébyggen i Sverige. I Wikipedia beskrivs Waqf på följande sätt: ... *Det finns två typer av waqf, den första skulle kunna kallas "offentlig waqf". Syftet med den "offentliga waqfen" är bland annat att stödja de fattiga eller finansiera moskébyggen. Ett moskébygge kan i sig vara en waqf.. Om stiftelser skrivs: ... En stiftelse har, till skillnad från föreningar och bolag, inga medlemmar och ingen ägare. Stiftelsen äger i princip sig själv, brukar man säga. Stiftelsen förvaltar en ekonomisk förmögenhet...*

Waqf är en form av gåva eller donation som i och för sig inte behöver innebära en organisation som stiftelse. Några moskéer i Sverige som är waqf har dock organiserats som stiftelser. Stiftelser kan inte ta emot bidrag från SST men kan förvalta byggnader i vilka församlingar anslutna till någon islamisk riksorganisation bedriver verksamhet. Ett avtal måste i så fall upprättas mellan stiftelsen och den lokala församlingen.

Bidragsformer

SST fördelar följande typer av bidrag:

- Organisationsbidrag
- Verksamhetsbidrag
  - Teologisk utbildning vid vissa teologiska institutioner
  - Andlig vård inom sjukvården
- Projektbidrag
  - Lokalbidrag (Bidrag för handikappanpassning av lokaler)
  - Etableringsbidrag
  - Särskilt utbildningsbidrag

Den största delen av anslaget för stöd till trossamfund fördelas som Organisationsbidrag. Inom de islamiska organisationerna fördelas Organisationsbidraget enligt följande:

Bidrag till lokala församlingar

45 % av bidraget fördelas i proportion till församlingarnas redovisade lokalkostnader. 45 % av bidraget fördelas på förslag av riksorganisationerna som en fri pott

Bidrag för central verksamhet

10 % av bidraget fördelas mellan riksorganisationerna i samma proportion som bidraget till respektive riksorganisations lokala församlingar.

Bilaga I – Några grundprinciper om Waqf-begreppet

Waqf är ett legalt Islamiskt begrepp som rör en speciell typ av gåva med avsikt att utgöra välgörenhet. Ur språklig synvinkel betyder ordet ”waqf” att förbjuda förflyttning, transport eller utbyte av någonting. Ordet används för välgörenheter och gåvor som är beständiga och fortgående, så att folk kan dra nytta av dem i årtal, i generationer eller t.o.m. i århundraden. Det betyder att en waqf-gåva görs av saker vars användbarhet, avkastning och frukter kan gagna folk, medan själva föremålet består för en kortare eller längre tidsrymd, såsom en tomt, en byggnad, en brunn eller ett träd.

Hanbali-experten Addin ibn Qudama säger: Det betyder donera egendomen och tillägna frukten... En waqf-donation avslutar ägarens äganderätt. Ibn Qudama: Om waqfdonationen är korrekt gjord förlorar den som gör donationen sin rätt över den. Donationen är oåterkallelig, och varken givaren eller någon annan kan göra något åt saken.

Donationerna blir som moskéer (som är Allahs hus). De kan användas och utnyttjas, men tillhör ingen, vare sig moskéns donator, dess byggare, eller dem som sköter den. Donatorn är inte ansvarig för utgifter, underhåll eller skötsel om han inte frivilligt åtar sig det.

Qur'an uppmantrar oss att ge av det vi tycker bäst om. Till det välstånd människor älskar mest hör fast egendom som byggnader, mark och skog.

Donerad och testamenterad egendom kan ge mycket bra effekter även efter givarens död och sådan fortgående välgörenhet ger belöning även efter döden.

Abu Hurayrah rahimahullaah reported that Allaah's Messenger sallallaahu 'alayhi wa sallam said: "When a human being dies, all of his deeds are terminated except for three types: an ongoing sadaqah, a knowledge (of Islaam) from which others benefit, and a righteous child who makes du'aa for him." (Muslim and others).

Waqf-donationer har kommit att bli en av grundpelarna för det islamiska samhällets religiösa, sociala, vetenskapliga, ekonomiska och politiska liv

Lan tanaloo albirra hatta tunfiqoo mimma tuhibboona wama tunfiqoo min shay-in fa-inna Allaha bihi AAaleemun 3:92.

Ni kommer inte att uppnå sann fromhet förrän ni ger av det ni tycker om och Allah har full kännedom om vad ni ger.

Appendix B

SVENSKA MUSLIMSKA NÄTSIDOR FEBRUARI 2013 (v. 7 – 8)

Sammanställt av Ann-Cathrine Andersson (2013)¹⁴⁸

INFORMATIONSSIDOR, NATIONELLA FÖRENINGSSIDOR, INSTITUT & FORUM

1. Abdel Karim Mats Cedelberg

<http://www.abdelkarim.se/>

Notering: Cedelberg är svensk kalligraf.

2. Aksaa Islamutbildning – Islamutbildning för arbetslivet

<http://www.islamutbildning.se/index.html>

Notering: Ledare – Mohammad Muslim Eneborg (sufier)

3. Al Ghazali-institutet – För islamiskt lärande

<http://ghazali.se/>

4. Alhijab – Allt om slöjan

<http://www.alhijab.se/>

5. Al-Ibadah

<http://al-ibadah.com/admin/>

6. Al-Islam

<http://al-islam.se/Default.aspx>

© Islamiska forskningscentret

7. Dars.se – Lektioner och föreläsningar om Islam på Svenska

<http://dars.se/>

8. Dhikr.se – Åkallan och åminnelse från Koranen och Sunna

<http://dhikr.se/>

Notering: I samarbete med Ibn Abbas Centret

---

¹⁴⁸ Detta appendix är hämtat från Andersson 2013:64-72

9. Fatwa.se

<http://fatwa.se/>

Notering: ©Ibn Abbas Centret

10. Fatwabanken/ Fråga Imamen

<http://www.fatwabanken.se/>

Notering: Sidan hänvisar till nytt domännamn: <http://fragaimamen.se/>

Fråga Imamen ger svar på frågor om Islam i enlighet med Koranen och sunnah – i ljuset av hanafiskolans förståelse.

11. Förenade Islamiska Föreningar i Sverige

<http://www.fifs.se/>

Notering. Grundat 1974 den första godkända muslimska riksorganisationen i Sverige.

12. Heartscience – En webbsida om Islamisk vetenskap unik i sitt sort.

<http://www.heartscience.se/sv/>

Notering: upplagd av privatperson

13. Hikmainstitutet – En källa till visdom

<http://www.hikma.se/>

Föreläsningar, distanskurser, översättningar osv.

a. Porten till kunskap

<http://www.portentillkunskap.se/>

Notering: Nätsida för Hikmainstitutets medlemmar, kräver inloggningsuppgifter.

14. Islam.nu – Föreläsningar och artiklar om Islam på Svenska

<http://www.islam.nu/>

Notering: Samarbete med Ibn Abbas Centret.

15. ISLAM.nur.nu – En kunskapsdatabas om Islam.

<http://islam.nur.nu/>

Notering: Största delen information är skriven på engelska.

16. Islam.se

<http://islam.se/>

Följande nätsidor är ”dottersidor” till Islam.se:

a. Salat.se Bönen – steg för steg.

<http://salat.se/>

b. Bilal.se Video & MP3 blogg

<http://bilal.se/>

c. SMS-Bilal

<http://smsbilal.se/>

Notering: Islam.se lämpar sig enligt IslamGuiden för icke-muslimer.

17. IslamFokus – Videoföreläsningar på svenska

<http://www.islamfokus.se/>

18. Islamföreläsningar

<http://www.islamforelasningar.se/>

19. IslamGuide

<http://hem.bredband.net/nussi/Hem/Hem.html>

Notering – drivs av två tonårspojkar 19 respektive 14 år.

20. IslamGuiden.com

<http://islamguiden.com/>

Följande nätsidor är © IslamGuiden:

a. Konvertitguiden.com

<http://www.konvertitguiden.com/>

b. Koranensbudskap.se

<http://www.koranensbudskap.se/>

c. Sahihalbukhari.se

<http://www.sahihalbukhari.se/>

Haditsamling baserad på Imam Al-Bukharis (f. 194 i Uzbekistan) bok Sahih Al-Bukhari.

d. Islamguidens Halalcertifiering

<http://www.halalcertifiering.se/>

e. Islamguidens Quran Academy – Akademin för Korankunskap

<http://www.quranacademy.se/>

21. Islamiska.org

<http://www.islamiska.org/>

22. Islamiskt Forum

<http://www.islamisktforum.se/>

23. Islamfos.se Shafi'i – Frågor och svar om Islam

<http://islamfos.se/>

24. Islamic Info Sweden

<http://www.islamicinfo.se/>

a. GratisKoran.se - Islamic Info Sweden

<http://gratiskoran.se/>

Delar ut gratis Koraner, Muhammed Knut Bernströms översättning Koranens budskap.

25. IIF – Islamiska Informationsföreningen

<http://www.islaminfo.se/om-iif.html>

26. IFiS - Islamiska Förbundet Sverige

<http://www.islamiskaforbundet.se/sv/>

27. Islam Svarar

<http://www.islam-svarar.se/>

Notering: Sidan drivs av svenska muslimska kvinnor som konverterat (reverterat) till Islam och följer Ahlu-s-sunnati wal Jama'aa.

28. Islamway – Det här är Mohammed

<http://ar.islamway.net/mohammad/?lang=swd>

29. Konvertitakuten – Av och för konvertiter till Islam

<http://www.konvertitakuten.se/>

a. Konvertitakuten forum

<http://www.konvertitakuten.se/forum/>

30. Kultursällskapet Damas – För vårdandet av Islams språk, kultur och vetenskaper.

<http://www.damas.st/>

31. Muslimer.se – Islams budskap och rådgivning

<http://www.muslimer.se/>

Notering: Många referenser till al-Imam AbdulAziz ibn Baaz salafitisk lärd.

32. Muslim.se – Allt om Islam och Muslimer

<http://muslim.se/>

Mentorer för sidan är Shaykh Abo Ra'd, Imam i Gävles isla-

miska center och Shayk Abo Talal imam i Göteborg och rektor för skolan Kunskapsljuset.

a. Arabiska Skolan – Lär dig arabiska.

<http://arabiska.muslim.se/>

33. MPF – Muslimskt Politiskt Forum

<http://www.mpfsweden.se/>

34. Noor Islam Net forum

<http://www.noorislam.net/sv/forum/index.php?board=14.0>

35. Profeten Muhammed

<http://www.islamsprofet.se/>

36. Rahma.se Islam - Barmhärtighetens religion

<http://rahma.se/>

37. Sista profeten – Muhammad nådens profet

<http://www.sistaprofeten.se/>

38. Studieförbundet Ibn Rushd

<http://ibnrushd.se/>

39. Svenska muslimer för fred och rättvisa

<http://muslimerforfred.org/>

40. Svenska muslimers Forum

http://svenskmuslim.se/_forum3/

41. SMR – Sveriges Muslimska råd

<http://sverigesmuslimskarad.se/page8.html>

Notering: Sidan under konstruktion.

42. Swedish United Dawah Center

<http://www.sudc.se/>

43. Talim.se – Porten till islamisk kunskap.

<http://talim.se/>

44. Quranaudio.se

<http://www.quranaudio.se/>

GEOGRAFISKT KNUTNA FÖRENINGAR/FÖRSAMLINGAR/ORGANISATIONER

I bokstavsordning efter ort.

45. Islamiska församlingen i Brandbergen, Haninge Stockholm.

<http://islamiskafors.com/>

46. GIC - Gävle Islamiska Center

<http://gavle.muslim.se/>

47. Aishas döttrar – Ideell förening för muslimska kvinnor i Göteborg.

<http://aishasdottrar.se/>

48. Göteborgs Moské – Sveriges Muslimska Stiftelse

<http://www.goteborgsmoske.se/>

49. Dawahskola – Islamiskaskolföreningen (Göteborg)

<http://medlem.spray.se/dawahskola/index1.htm>

50. MKIF – Muslimska Kvinnors Idrottsförening (Göteborg)

<http://mkif.se/>

Notering: MKIF anordnar simträning för muslimska kvinnor i Göteborg.

51. Halmstad moské

<http://halmstadmoske.se/>

52. Husby Islamiska Kultur Center

<http://www.husbymoske.se/>

Notering: Husby Islamiska Kultur Center driver ett mosképrojekt.

53. Jönköpings Islamiska församling

<http://islamjkg.se/>

54. Islamiska kulturcentret i Lund

<http://islamlund.net/index.php/sv/>

55. Islamic Center i Malmö

<http://www.mosken.se/>

56. Svensk Afghansk församling – En församling för alla muslimer (Malmö)

<http://www.saforsamling.se/>

57. Märsta Moské – Islamiska kulturföreningen i Märsta

<http://www.ikfm.se/>

58. Masjid Ahlal Bait Märsta Sweden – Pakistanska Islamiska Kulturföreningen

<http://ahlalbait.se/>

Notering: Nätsidan skriven på engelska men riktar sig till personer i Sverige.

59. Norrköpings Islamiska Center

<http://norrkoping.muslim.se/>

Notering: Norrköpings Islamiska Center driver ett mosképrojekt.

60. Skövde Moské – Skövde Seyyidina Hamza Moské och Kulturhus

<http://www.skovdemoske.org/>

61. Islamiska Föreningen i Stockholm (Stockholms Moské)

<http://www.ifstockholm.se/>

62. Masjid Aysha - Skandinaviska Islamiska Organisationen (Stockholm)

<http://www.aysha.se/file/Hem.html>

Notering: Imam – Mohammad Muslim Eneborg (sufier)

63. IKKC - Islamiskt Kurdiskt Kulturcentrum (Stockholm)

<http://www.ikkc.se/> (Notering – IslamGuiden.com anges stå för sidans design)

64. Södra Skärholmens nya moské med aktivitetshus

<http://skarholmensmoske.se/>

Notering: Församlingen driver ett mosképrojekt.

65. Islamiska föreningen i Södermanland

<http://www.ifis1.se/>

Notering: Islamiska föreningen i Södermanland tillhör Al-Rahman Moskén Eskilstuna.

66. Islamiska Kulturföreningen i Trollhättan

<http://www.muslimtrollhattan.se/index.html>

Notering: Deras gamla webbadress <http://hem.passagen.se/tikf/> ligger kvar men har inte uppdaterats sedan 2003.

67. Uppsala moské

http://uppsalamoske.se/_pan/default.asp

68. Växjö Islamiska Center och Islamiska skola

<http://www.mosque.se/sv.html>

Notering: Växjö Islamiska Center driver ett mosképrojekt.

69. Västerås Islamiska Center

<http://www.vasteramoske.se/>

70. Stiftelsen Örebro moské

<http://orebromoske.se/>

**NÄTSIDOR FÖR BARN SAMT
UNGDOMSFÖRENINGAR**

71. Al-Salam sportklubb

<http://www.alsalaam.se/page1002.html>

72. Islams Barn – Dyrka Allah

<http://www.islamsbarn.se/>

73. MTFM - Muslimska Tjejföreningen i Märsta

<http://www.islamguiden.com/mtfm/>

74. Muslimska Ungdomsföreningen Uppsala

<http://www.mufu.se/>

Notering: Sidan är under konstruktion.

75. SUM – Sveriges Unga Muslimer

<http://ungamuslimer.se/>

76. TUFF – Troende Unga Framtida Förebilder

<http://www.tuff-forening.se/>

Notering: TUFF publicerade 13-02-2013 ett meddelande på nätsidans förstasida där de förklarar att de lägger ner sin verksamhet för gott på grund av vad de upplevt som stigmatisering och felaktiga anklagelser från media (kopplingar till Bellevuemoskén, terrorism etcetera).

SHIITISKA NÄTSIDOR

77. Al-Hadi Ungdomsförening

<http://www.al-hadi.se/v3/>

78. Den Väntades Vänner – Må Allah påskynda Imam Mahdis (AJ) återkomst

<http://dvv.se/>

Följande nätsidor är ©Den Väntades Vänner:

a. **IslamPortalen.se**

<http://www.islamportalen.se/>

b. **Islamopedia.se**

<http://islamopedia.se/>

c. **Duaa.se**

<http://duaa.se/>

d. **Sunnah.se – ”I GUDS sändebud har ni ett gott föredöme” (33:21)**

<http://sunnah.se/>

e. **MinHijab.nu**

<http://minhijab.nu/>

f. **Azan.se - Kallelsen till Allah**

<http://azan.se/>

g. **Profeten.nu**

<http://profeten.nu/>

h. **ImamAli.se**

<http://imamali.se/>

i. **Fatima Zahra (A) – Världens kvinnors mästarinna**

<http://fatimazahra.se/>

j. **Iman Hassan (A) – Den givmilde av Ahl al-Bait (A)**

<http://imamhassan.se/>

k. **Imam Sajjad (A) – Tillbedjarnas mästare**

<http://imamsajjad.se/>

l. Imam Mahdi

<http://imammahdi.se/>

m. IslamsLjus.se – Ljus över ljus

<http://islamsljus.se/>

n. Karbala.se – Varje dag är Ashura, varje land är Karbala

<http://karbala.se/>

o. DVV Kultur

<http://dvvkultur.se/>

p. DVV-UNG

<http://dvvung.se/>

79. Imam Ali Islamic Center (IAC Sweden)

<http://www.imamalicenter.se/> (Järfälla)

80. Nahjul Balagha

<http://www.nahj.se/>

Notering: Sida för svensk översättning av den shiitisk urkunden Nahjul Balagha.

81. Systerskap.com

<http://systerskap.com/>

a. Systerskapsforumet – En mötesplats för kvinnor med intresse för att diskutera islam

<http://systerskap.com/forum/>

SUFISKA NÄTSIDOR

82. Darqawiyah Sverige

<http://darqawi.se/>

Notering: Hänvisar till zawiyah (samlingsplats för sufier) i Malmö för dhikr (åkallan, åminnelse).

83. ICC Sweden

<http://iccs sweden.com/Sven.html>

84. Nimatullahi Sufi Order

<http://www.nimatullahi.org/se/>

Notering: Nimatullah är en sufimästare från Iran verksam på 1400-talet.

85. Sufiernas väg

<http://sufismen.wordpress.com/>

SALAFITISKA NÄTSIDOR

86. Dur'an Sunnah as-Salaf as-Sâlih – Islam enligt Salaf

<http://darulhadith.com/>

87. IBN BAZ – Utmed de lärdas uttalanden

<http://www.ibnbaz.se/>

Notering: Imam AbdulAziz ibn Baaz, som sidans namn refererar till, är en salafitisk lärd. Sidan samarbetar med Ibn Abbas Centret och har en mängd frågor och svar hämtade från darulhadith.com.

88. Salafi.se

<http://salafi.se/>

Notering: Sidan är under konstruktion. Hänvisar till islam.nu, islamsprofet.se och fatwa.se.

89. Salafi Sverige – Sprider rätt Islam till Sverige

<http://salafisverige.wordpress.com/>

Notering: Sidan står stilla men parkerar domännamnet salafisverige så ingen annan skall ta det. Hänvisar till darulhadith.com, islam.nu, islamsprofet.se och fatwa.se.

90. Salafisystrar – Där kunskap går före tal och handling

<http://www.salafisystrar.se/>

Notering: I samarbete med Ibn Abbas Centret.

AHMADIYYA

91. Ahmadiyya Muslimska samfundet

<http://www.ahmadiyya.se/>

Notering: Nasirmoskén i Göteborg. Sidan har inga länkar till svenska sidor.

92. Majlis Khuddam-Ul-Ahmadiyya - MKA Sverige

<http://mkasverige.org/>

a. **Khuddam ul Ahmadiyya Sverige**

<http://www.khuddam.se/contents.php?area=atfal>

Notering: Underorganisation och ungdomsförbund till MKA Sverige

PORTALER

93. Birka – Islam i Sverige

<http://birka.st/>

94. Islamsbudskap.com – Din port till islams budskap på många språk.

<http://www.islamsbudskap.com/>

95. Moslim.se

<http://www.moslim.se/search.asp?search=svenska>

96. MuslimGuide.Se

<http://www.muslimguide.se/>

97. Startside för muslimer

<http://www.startsidanformuslimer.se/>

WEBBUTIKER

98. DVV Shop – För att väcka och nära hjärta och själ

<http://dvvshop.se/>

Notering: Shiitisk webbutik © DVV.

99. Halalgodis

<http://halalgodis.se/>

100. Nordic Muslim

<http://www.nordicmuslim.se/>

101. Salsabil

<http://www.salsabil.se/> (Kläder, böcker mm)

102. Semanzen publications

<http://www.semazzen.se/index.asp>

Notering: Nätshop för sufisk litteratur och musik.

103. Tahara – Enrich your faith. Skandinavians största muslimska webbutik.

<http://www.tahara.se/>

ÖVRIGA SIDOR

104. Hadj Omra Resor

<http://hadj.se/Hadj/Hem.html>

Notering: Reseföretag som anordnar pilgrimsresor till Saudiarabien, tillhör Islamiska Förbundet i Sverige.

105. HalalDejt - Hitta muslimsk partner

<http://www.halaldejt.se/>

106. Homan

<http://www.homan.se/index.htm>

Notering: Stödorganisation för invandrade HBT-personer.

107. Islamic Relief Sverige

<http://www.islamic-relief.se/svenska/>

Notering: Hjälporganisation inspirerad av islamiska värderingar. Internationell NGO.

108. Mawlana Halal kött

<http://www.mawlanahalal.se/>

109. Swedish Mekteb Studieförening

<http://www.swedishmekteb.se/>

Notering: Driver söndagsskola, muslimsk montessoriskola och scoutverksamhet.

110. Radio Islam

<http://www.radioislam.net/islam/svenska/svensk.htm>

Totalt: 110 nätsidor + 30 ”dottersidor” = 140 nätsidor

Appendix C

Bibliografi över litteratur om islam och muslimer i Sverige, 2004-2013

Böcker, ljudupptagningar och filmer

ANDERSEN, Peter B., DAHLGREN, Curt, JOHANNES-SON, Steffen och OTTERBECK, Jonas (red.). *Religion, skole og kulturel integration i Danmark og Sverige*. Köpenhamn: Museum Tusulanums Forlag/Københavns universitet, 2006.

ANERÖD, Renzo och HARRINGER, Bo (red.). *Islams barn i folkhemmet, en film*. Göteborg: Filmateljén, 2006.

ARETUN, Åsa. *Barns "växa vilt" och vuxnas vilja att forma: Formell och informell socialisation i en muslimsk skola*. Linköping: Linköping Studies in Arts and Science, 2007.

ARPI, Ivar. *Vem representerar Sveriges muslimska väljare?* Stockholm: Timbro, 2014.

Ashuras hjältar. Stockholm: Den väntades vänner, 2009.

AXNER, Marta. *Public Religions in Swedish Media: A Study of Religious Actors on Three Newspaper Debate Pages 2001-2011*. Uppsala: Uppsala Religion and Society Research Centre, 2013.

BERGE, Elin och MANGA, Edda. *Slöjor*. Stockholm: Atlas, 2006.

BERGLUND, Jenny. *Teaching Islam: Islamic religious education in Sweden*. Münster: Waxmann, 2010.

BERGLUND, Jenny och LARSSON, Göran (red.). *Religiösa friskolor i Sverige: Historiska och nutida perspektiv*. Lund: Studentlitteratur, 2007.

- BERGLUND, Jenny och SORGENFREI, Simon (red.). *Ramadan. En svensk tradition*. Lund: Arcus, 2009.
- BJURWALD, Lisa. *Europas skam. Rasister på frammarsch*. Stockholm: Natur & Kultur, 2011.
- BLOCK, Hans. *Att tala med muslimer*. Stockholm: Författares bokmaskin, 2011. Hämtad från: http://hansblock.se/muslimer/att_tala_med.pdf (besökt 2014-05-30).
- BLUITGEN, Kåre. *Sjalen*. Utan ort: Nyponforlag, 2013.
- BOKEN OM FASTAN*. Sammanställning av Abdulwahid Morrone. Stockholm: Al Ghazali-institutet, 2013.
- BORELL, Klas och GERDNER, Arne. *Swedish Muslim Congregations: Summary of a Research Project*. Östersund: Mid-Sweden University, 2011. Hämtad från: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:miun:diva-14456> (besökt 2014-05-30).
- BRATTLUND, Åsa. *What Role for God and the National Curriculum in School Life? A Comparative Study of Schools with a Muslim Profile in England and Sweden*. Stockholm: Stockholm University, 2009.
- CATO, Johan. *När islam blev svenskt. Föreställningar om islam och muslimer i svensk offentlig politik 1975-2010*. Lund: Centre for Theology and Religious Studies, 2012.
- DOUDE VAN TROOSTWIJK, Ingrid. *Aanslag op een ideologie? Een analyse van de berichtgeving in drie Zweedse kranten over de aanslag van december 2010 in Stockholm*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam Augustus, 2011.
- Duaa jawshan kabir*. Stockholm: Den väntades vänner, 2009.
- ERIKSSON, Lisbeth och LUNDBERG, Martin. *Ibn Rushd – ett nytt studieförbund. En utvärdering av Ibn Rushds väg till statsbidragsberättigat studieförbund*. Stockholm: Folkbildningsrådet utvärderar No 1, 2008.

- FARAH, Malaka. *Jesus och Maria i islam*. Utan ort: Malaka Farah, 2006.
- FARAON, Montathar. *Islam i Sverige. Samspel och integration*. Växjö: Visionmedia Kronoberg, 2004.
- Forskning om diskriminering av muslimer i Sverige. En översikt av forskning publicerad vid universitet och högskolor i Sverige sedan år 2003*. Stockholm: Oxford Research AB/DO, 2013. Hämtad från: <http://www.do.se/Documents/rapporter/Forskning%20om%20diskriminering%20av%20muslimer%20i%20Sverige.pdf> (besökt 2014-05-30).
- FROMAN, Ingmarie. *Islam, brudar & paljetter*. Stockholm: Ordfront, 2006.
- GARDELL, Mattias. *Islam och muslimer i Sverige. En utvärdering av trettio projekt finansierade av Arvsfonden 1994-2006*. Stockholm:Arvsfonden, 2010. Hämtad från: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-144493> (besökt 2014-05-30).
- GRAF, Heike. *How do mainstream media communicate minority media? A difference-theoretical study on Radio Islam and AYPATV*. Huddinge: Södertörns högskola, 2009. Hämtad från: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:sh:diva-2816> (besökt 2014-05-30).
- GRINELL, Klas. *Islam och jag. Om förnuft, tolerans och vår gemensamma framtid*. Lund: Sekelförlag, 2011.
- Gudomlig åkallan*. Stockholm: Den väntades vänner, 2007.
- GUSTAFSSON, Kristina. *Muslimsk skola, svenska villkor. Konflikt, identitet & förhandling*. Lund: Lunds universitet, 2004.

GUSTAFSSON, Lise-Lotte. *Personer från religiösa samfund (kristna och muslimer), tjänstemän från Uppsala kommun, ungdomar som läster mediaprogram och SFI-studerande för samtal kring värderingar om känslan för det allmänna Sverige, Kom in - kollektivism möter individualism*. Uppsala: Uppsala kommun, 2009. Hämtad från: <http://www.temaasyl.se/Documents/Artiklar/Rapport%203%20K%C3%84NSLAN%20F%C3%96R%20DET%20ALLM%C3%84NNA%20SVE-RIGE.pdf> (besökt 2014-05-30).

GUSTAFSSON FIGUEROA, Kerstin. *De kallar oss muslimer*. Stockholm: Atlas, 2007a.

GUSTAFSSON FIGUEROA, Kerstin. *För Guds skull. Muslimer i Sverige*. Stockholm: Atlas, 2007b.

GÜNGÖR, Emre och DERVISH, Nima. *Varför mördar man sin dotter?* Stockholm: Norstedt, 2009.

HAAG, Eva-Lena och RISENFORS, Signild. *Jämställdhet, islam och framtidsdrömmar. En intervjustudie om muslimska gymnasieeffickor*. Trollhättan: Högskolan Väst, 2007.

Al-Habshi, Ahmed. *Islams grunder*. Stockholm: Al Ghazali-institutet, utan år.

HADDAD, Kévin. *L'intégration des musulmans en Suède: Un défi singulier pour une société multiculturelle*. Paris: Harmattan, 2008.

Al-Haddad, Abdallah ibn Alawi. *Råd på den andliga vägen*. Stockholm: Al Ghazali-institutet, utan år.

HAFEZ. *Hafez dikter i översättning av Askh Dahlen*. Stockholm: Rosengårdens Förlag och studier AB, 2007.

HAGEVI, Magus. *Politisk opinion och religiositet i Västra Götaland*. Lund: Sekel, 2009.

HEDIN, Christer. *Islams historia. Tro och traditioner genom tiderna*. Stockholm: Dialogos, 2010.

- HEDIN, Christer. *Abrahams barn. Vad skiljer och förenar judendom, kristendom och islam?* Stockholm: Dialogos, 2007.
- HEDIN, Christer. *Ali Shariatis befrielseologi. Västerländska inslag i shiitisk revolutionär islam.* Uppsala: Uppsala universitet, 2006a.
- HEDIN, Christer. *Islam och västerlandet. Möten, myter och motsättningar.* Stockholm: Dialogos, 2006b.
- HEDIN, Christer. *Tor Andrae och orientalismen.* Uppsala: Swedish Science Press, 2005.
- HJÄRPE, Jan. *Trender inom islam. Den recenta utvecklingen i den muslimska världen. 1: Lägesrapport november 2003 till november 2005. 2: Analys och program.* Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI), 2006.
- HÖGFELDT, Katarina, SANDER, Åke och LARSSON, Göran. *Muhammed-karikatyler och rondellhundar. Reaktionen, bakgrund och sammanhang.* Göteborg: Social resursförvaltning, Göteborgs stad, 2008.
- IMAM ALI. *Nahjul Balagha Khutba 1-30.* Stockholm: Den väntades vänner, 2012a.
- IMAM ALI. *Nahjul Balagha.* Stockholm: Den väntades vänner, 2012b.
- Islamic Banking in Sweden: Is it possible? A Pre-study on conditions for establishing Islamic Banking in Sweden.* November 2013. KPMG. Hämtad från: http://www.kpmg.com/SE/sv/kunskap-utbildning/nyheter-publikationer/2013/Documents/Islamic%20Banking%20report_KPMGweb.pdf (besökt 2014-05-20).
- JÄRTELIUS, Arne. *Tro, hopp och Koranen. Muslimer i Sverige.* Stockholm: LL-förlaget, 2007.
- KARLSSON, Ingmar. *Korset och halvmånen. En bok om de religiösa minoriteterna i Mellanöstern och i Sverige.* Stockholm: Wahlström & Widstrand, 2005.

- KARLSSON MINGANTI, Pia. *Muslima: islamisk väckelse och unga muslimska kvinnors förhandlingar om genus i det samtida Sverige*. Stockholm: Carlsson, 2007.
- KAHLE, Sigrid. *Om boksamlingar och synen på islam*. Umeå: Forskningsarkivet, Umeå universitet, 2007.
- KHOMEINI, Ruhollah. *Jihad al-akbar. Kampen mot egot*. Stockholm: Den väntades vänner, 2011.
- KHOMEINI, Ruhollah. *Islamiskt statsstyre*. Stockholm: Den väntades vänner, 2008.
- LAANATZA, Marianne. *Introduktion till islamisk finansiering. Ett studiecirkelmateriel för studieförbundet Ibn Rushd. Utarbetat av Marianne Laanatza, 2009, med synpunkter från och vissa tillägg av Othman Tawalbeh*. Helsingborg: Ibn Rushd, 2010.
- LARSSON, Göran (red.). *Islam in the Nordic and Baltic Countries*. London & New York: Routledge, 2009a.
- LARSSON, Göran. *Andlig vård inom kriminalvården – en kunskapsöversikt*. Norrköping: Kriminalvården, 2009b. Hämtad från https://www.kriminalvarden.se/upload/Informationsmaterial/Andlig_vard_inom_Kriminalvarden_Slutrapport.pdf (besökt 2014-05-30).
- LARSSON, Göran. *Muslims in the EU: Cities report: Sweden: preliminary research report and literature survey*. Budapest: Open Society Institute, 2007. Hämtad från: http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/museucitiesswe_20080101_0.pdf (besökt 2014-05-30).
- LARSSON, Göran. *Muslimerna kommer! Tankar om islamofobi*. Göteborg & Stockholm: Makadam, 2006a.
- LARSSON, Göran. *Islam and Muslims in the Swedish Media and Academic Research: With a Bibliography of English and French Literature on Islam and Muslims in Sweden*. Florence: European University Institute Papers, RSCAS, No. 36, 2006b. Hämtad från: <http://cadmus.eui.eu/handle/1814/6318> (besökt 2014-05-30).

- LARSSON, Göran och OLSSON, Susanne (red.). *Islam och politik*. Lund: Studentlitteratur, 2011.
- LARSSON, Göran och SANDER, Åke. *Islam and Muslims in Sweden: Integration or Fragmentation? A Contextual Study*. Münster: Lit Verlag, 2007.
- LARSSON, Göran och THURFJELL, David. *Shia-muslimer i Sverige – en kort översikt*. Stockholm: SST, 2013.
- LARSSON, Göran och UDDLING, Daniel (red.). *Olivkvisten i minibussen. En liten bok om att resa, mötas och tro*. Göteborg & Stockholm: Makadam, 2009.
- LI LUNDQVIST, Erica och STENBERG, Leif. *Muslimska föreningar i Malmö och Lund – en inledande studie*. Lund: Lunds universitet, utan år.
- LINGS, Martin. *Muhammed. Hans liv enligt de tidigaste källorna*. Översättning till svenska av Ann-Catrin Nilsson. Stockholm: Al Ghazali-institutet, utan år.
- LÖWANDER, Birgitta. *The many faces of intolerance: A study of upper secondary school students' attitudes in Sweden in the 2009/2010 school year*. Stockholm: Living History Forum, 2011.
- LÖWANDER, Birgitta. *Den mångtydiga intoleransen. En studie av gymnasieungdomars attityder läsåret 2009/2010*. Stockholm: Forum för levande historia, 2010.
- Mafatih al-jinan. En samling gudomliga åkallelser*. Stockholm: Den väntades vänner, 2010.
- MAGNUSSON, Sven (red.). *Alternativ tro - en antologi, Buddhism, hinduism, islam, baha'i, sufi i Sverige*. Enskede: TPB, 2007.
- MALAEKAH, Mostafa. *Vad är meningen med livet?* Göteborg: Göteborgs moské, 2009.
- MALM, Andreas. *Hatet mot muslimer*. Falun: Atlas, 2009.

- MAZAHERI, Hossein. *Hemligheterna bakom Hajj*. Stockholm: Den väntades vänner, 2006.
- MOUBADDER, Kamal. *Hussein, islams politiske reformator*. Stockholm: Den väntades vänner, 2004.
- Mukhtar – den utvalde*. Stockholm: Den väntades vänner, 2011.
- MUTAHHARI, Murtada. *Glimtar ur Nahjul Balagha*. Stockholm: Den väntades vänner, 2011.
- MUTAHHARI, Murtaza. *Hijab*. Stockholm: Den väntades vänner, 2010a.
- MUTAHHARI, Murtada. *Den perfekta människan*. Stockholm: Den väntades vänner, 2010b.
- MUTAHHARI, Murtada. *Meningen med livet*. Stockholm: Den väntades vänner, 2009.
- OLSSON, Susanne och SORGENFREI, Simon (red.). *Perspektiv på islam. En vänbok till Christer Hedin*. Stockholm: Dialogos, 2011.
- OLSSON, Susanne och THURFJELL, David (red.). *Hermeneutik, didaktik och teologi. En vänbok till Björn Skogar*. Huddinge: Södertörns högskola, 2008.
- OSBERG, Görel. *Kristendom möter islam. Religionsdialog och heliga rum på Hisingen*. Göteborg: Institutionen för litteratur, idéhistoria och religion, Göteborgs universitet, 2009.
- OTTERBECK, Jonas. *Samtidsislam – Unga muslimer i Malmö och Köpenhamn*. Stockholm: Carlsson bokförlag, 2010.
- OTTERBECK, Jonas och BEVELANDER, Pieter. *Islamofobi. En studie av begreppet, ungdomars attityder och unga muslimers utsatthet*. Stockholm: Forum för levande historia, 2006. Hämtad från: http://www.levandehistoria.se/sites/default/files/material_file/islamofobi.pdf (besökt 2014-05-30).

- OTTERBECK, Jonas och STENBERG, Leif (red.).
Islamologi. Studiet av en religion. Stockholm: Carlssons, 2012.
- Profetens böner*. Sammanställs av 'Abdallah ibn 'Alawiy al-Haddad med förord av Hamza Yusuf. Stockholm:
Al Ghazali-institutet, utan år.
- Profetens döttrar - kvinna och muslim i Sverige*. Stockholm:
Utbildningsradion, 2008.
- De profetiska traditionerna*. Sammanställd av Habib Umar ibn al-Hafidh. Stockholm: Al Ghazali-institutet, utan år.
- AL-QARASHI, Baqir Sharif. *Fatimah Zabras liv*. Stockholm:
Den väntades vänner, 2008.
- Rasism och främlingsfientlighet i Sverige. Antisemitism och islamofobi 2005*. Norrköping: Integrationsverket, 2006.
- RING, Jonas och MORGENTAU, Scarlett. *Intolerans. Antisemitiska, homofobiska, islamofobiska och invandrarfientliga tendenser bland unga*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet (BRÅ), 2004.
- RISENFORS, Signild, GURDAL, Sevtap och SORBRING, Emma. *Korankurser som föreningsverksamhet? En undersökning bland muslimska församlingar i Västra Götalandsregionen*. Trollhättan: Högskolan väst, Forskningsrapport 2011:02.
- RONNBY, Alf. *Smygade islamism*. Utan ort: Krönikan kom!, 2010.
- ROALD, Anne Sofie (red.). *Den mångkulturella världen*. Lund: Region Skånes Ethiska Råd, 2014. Hämtad från:
http://dspace.mah.se/dspace/bitstream/handle/2043/16935/den_m%20ngkulturella_v%20rlden_roald_2014.pdf;jsessionid=DF02C63BD32183A2AB633C88B02ECE91?sequence=2 (besökt 2014-05-30).
- ROALD, Anne Sofie. *Er Muslimske Kvinner Undertrykt?* Oslo: PAX Forlag A/S, 2010.

- ROALD, Anne Sofie. *Muslimer i nya samhällen. Om individuella och kollektiva rättigheter*. Göteborg: Daidalos, 2009.
- Roald, Anne Sofie. *New Muslims in the European Context. The experience of Scandinavian converts*. Leiden: Brill, 2004.
- SADIQ, Jafar. *Den dolda skatten*. Stockholm: Den väntades vänner, 2008.
- SADIQ, Jafar. *Kunskapens spår*. Stockholm: Den väntades vänner, 2005.
- AS-SADR, Sadr och Mutahhari, Shahid. *De väntades frälsare*. Stockholm: Den väntades vänner, 2012.
- SAJJAD, Imam. *Sahifa Sajjadiya*. Stockholm: Den väntades vänner, 2011.
- SANDGREN BENGTTSSON, Cajsa. *Möten med islam*. Uppsala: Kyrkokansliet, 2008.
- AS-SAMAWI, Seyyed Mohammad Tijani. *Så blev jag vägled*. Stockholm: Den väntades vänner, 2011.
- SAMUELSSON, Jan. *Mer eller mindre Heliga krig*. Stockholm: Ahl al-Bayt Assembly i Skandinavien, 2004.
- SANDELIN, Magnus. *Jihad. Svenskarna i de islamistiska terrornätverken*. Stockholm: Månpoeket, 2013.
- SAYED, Mosa. *Mahr - syfte, funktion och ställning i svensk rätt*. Uppsala: Iustus Förlag AB, 2012.
- SAYED, Mosa. *Islam och arvsrätt i det mångkulturella Sverige. En internationell och jämförande studie*. Uppsala: Iustus Förlag AB, 2009.
- SHAMS AL-DIN, Seyyed Mahdi. *Vårtider. Ayatullah Behjats om imam Mahdi*. Stockholm: Den väntades vänner, 2008.

- SHIRAZI, Naser Makarem. *Imamat islamiskt ledarskap*. Stockholm: Den väntades vänner, 2007.
- SHOMALI, Mohammad Ali. *Självkännedom*. Stockholm: Den väntades vänner, 2010.
- SHOMALI, Mohammad Ali. *Upptäck Shi'a-islam*. Stockholm: Den väntades vänner, 2006a.
- SHOMALI, Mohammad Ali. *Shi'a-islam. Ursprung, tro och trosutövning*. Stockholm: Den väntades vänner, 2006b.
- SINGER, Anna (red.). *Familj - religion - rätt en antologi om kulturella spänningar i familjen - med Sverige och Turkiet som exempel*. Johanneshov: MTM, 2013.
- SIXTENSSON, Johanna. *Hemma och främmande i staden: kvinnor med slöja berättar*. Malmö: Malmö högskola, Institutionen för urbana studies, 2009.
- SJÖQVIST SULTÁN, Madeleine. "Vi blev muslimer". *Svenska kvinnor berättar. En religionssociologisk studie av konversionsberättelser*. Uppsala: Uppsala University Press, 2006.
- Somalis in Malmö*. London & New York: Open Society Foundations, 2014. Hämtad från: <http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/somalis-malmo-20130131.pdf> (besökt 2014-05-30).
- Staten och imamerna. Religion, integration, autonomi*. Stockholm: Fritzes, 2009. Hämtad från: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/12/73/17/851006b1.pdf> (besökt 2014-05-30).
- STEINER, Kristian. "Vem är min nästa?" *Bilden av islam och muslimer i den kristna nybetstidningen Världen idag*. Uppsala: Swedish Science Press, 2010.
- SUBHANDI, Naser Makarem och SHIRAZI, Jafar. *Islam - frågor & svar. Logiken bakom ett antal islamiska lagar*. Stockholm: Den väntades vänner, 2011.

- SVANBERG, Ingvar (red.). *Gud på nätet: studier av cyberreligion*. Uppsala: Swedish Science Press, 2005.
- SVANBERG, Ingvar och Westerlund, David. *Religion i Sverige*. Stockholm: Dialogos, 2008.
- TABATABI, Allamah, MUTAHHARI, Sahid och KHOMEINI, Ruhollah. *Ljuset inom mig*. Stockholm: Den väntades vänner, 2008.
- Trossamfund i Sverige. Statsbidragsberättigade trossamfund. Presentationer och aktuell statistik 2013*. Stockholm: SST, Nämnden för statligt stöd till trossamfund, 2013.
- UR Samtiden – Internationella brottsofferdagen. Islamofobi i ord och handling*. Stockholm: Utbildningsradion, 2010.
- Utvalda åkallelser*. Stockholm: Den väntades vänner, 2008.
- VIKSTRÖM, Eva. *Rum för islam. Moskén som religiöst rum i Sverige*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet, 2007.
- Våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige*. Stockholm: Säkerhetspolisen, 2010. Hämtad från: <http://www.sakerhetspolisen.se/download/18.635d23c2141933256ea1d14/1381154798420/ijrapportweb.pdf> (besökt 2014-05-30).
- Vår relation till den muslimska världen i EU:s grannskapsområde*. Stockholm: Sveriges riksdag, betänkande 2005:06:UU8. Hämtad från: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utskottens-dokument/Betankanden/Var-relation-till-den-muslimsk_GT01UU8/?html=true (besökt 2014-05-30).
- Välkomna nästan allibopa. Den muslimska faran*. Stockholm: Utbildningsradion, 2009.
- Världsreligioner i Göteborg: Islam – guide till föreningar*. Hämtad från http://www.vartgoteborg.se/prod/sk/vargotnu.nsf/1/ovrigt_guide_till_muslimska_foreningar_nu_tillganglig_pa_natet (besökt 2014-05-30).

WAARA, Anna, *Världen finns i Norrbotten. Moskén kommer till Luleå*. Sensus (utan år och ort).

WAHLQVIST, Lotta och ABDULSALAM, Amal. *Hallå, är du muslim? Då måste jag fråga ...: när fru Svensson rannsakar sig själv och möter fru Muslim*. Malmö: Kira förlag, 2009.

WESTERLUND, David. *Islam eller kristendom? Nutida polemik och konflikter bland kristna och muslimer*. Stockholm: Dialogos, 2009.

WESTERLUND, David och SVANBERG, Ingvar (eds.). *Islam in the West: Critical Concepts in Islamic Studies*. London: Routledge, 2011.

ÅDAHL, Karin (red.). *The sultan's procession. The Swedish embassy to sultan Mehmed IV in 1657-1658 and the Rålamb paintings*. Stockholm: Swedish Research Institute in Istanbul, 2006.

ÖZDALGA, Elisabeth (red.). *The last dragoman. The Swedish orientalist Johannes Kolmodin as scholar, activist and diplomat*. Stockholm: Swedish Research Institute in Istanbul, 2005.

Artiklar och kapitel i bok

AMAN, Robert. Kista folkhögskola – den första muslimska folkhögskolan. I WINMAN, Thomas, AMAN, Robert, ERIKSSON, Lisbeth och LUNDBERG, Martin. *Mångfaldens (folk)bildning för det offentliga samtalet tre minoritetens egna bildningsverksamheter*. Stockholm: Folkbildningsrådet, 2011, ss. 49-66.

ANDERSSON, Johanna. Hiphop och islam, *Quote*, 2005:2, ss. 78-79.

ARETUN, Åsa. Flickor och populärkultur. En arabisk friskola. I BERGLUND, Jenny och LARSSON, Göran (red.). *Religiösa friskolor i Sverige. Historiska och nutida perspektiv*. Lund: Studentlitteratur, 2007, ss. 241-261.

- ARVIDSSON, Matilda. Shari'a from Behind the Bench: Court Culture, Judicial Culture and a Judge-made Discourse on Shari'a at a Swedish District Court. I NIELSEN, Jørgen S. och CHRISTOFFERSEN, Lisbet (red.). *Shari'a As Discourse: Legal Traditions and the Encounter with Europe*. Farnham. Ashgate, 2010, ss. 97-115.
- BERGLUND, Jenny. Singing and Music. A Multifaceted and Controversial Aspect of Islamic Religious Education in Sweden. I TAN, Charlene (red.). *Reforms in Islamic Education: International Perspectives*. London: Bloomsbury, 2014, ss. 211-230
- BERGLUND, Jenny. Islamic education in Sweden. I ASLAN, Ednan och RAUSCH, Margaret (red.). *Islamic Education in Secular Societies*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2013a, ss. 163-184.
- BERGLUND, Jenny. Islamic Identity and its Role in the Lives of Young Swedish Muslims, *Contemporary Islam: Dynamics of Muslim Life*, 2013b, 7:2, ss. 207-227.
- BERGLUND, Jenny. An Ethnographic Eye on religion in Everyday Life, *British Journal of Religious Education*, 2013c, 36:1, ss. 39-52.
- BERGLUND, Jenny. Islamic Religious Education in state funded Muslim schools in Sweden: A sign of secularization or not? I MÅRTENSSON, Ulrika (red.). *Public Islam and the Nordic Welfare State: Changing Realities, Studies in Contemporary Islam*, 2013/2014, Vol 15-16 (1-2), ss. 275-301.
- BERGLUND, Jenny. Teachers only stand behind parents and God in the eyes of Muslim pupils, *Journal of Beliefs and Values*, 2012a, 33:3, ss. 357-367.
- BERGLUND, Jenny. Muslim Schools in the Nordic Countries. I LAUWERS, Gracienne, DE GROOF, Jan och DE HERT, Paul (red.). *Islam (Instruction) in State-funded Schools*. Antwerpen: University of Antwerpen, 2012b, ss. 35-50.

- BERGLUND, Jenny. Global questions in the classroom – The formulation of Islamic religious education at Muslim schools in Sweden, *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*. 32:4, 2011a, ss. 497-512.
- BERGLUND, Jenny. Islam som resurs? I LÖVHEIM, Mia och BROMANDER, Jonas (red.). *Religion som resurs?* Skellefteå: Artos & Norma, 2011b, ss. 263-286.
- BERGLUND, Jenny. Islam för barn i vardag och fest. I BERGLUND, Jenny och GUNNER, Gunilla (red.). *Barn i religionernas värld*. Stockholm: Liber, 2011c, ss. 114-131.
- BERGLUND, Jenny. Högt förtroende för svenska lärare bland unga muslimer. I OLSSON, Susanne och SORGENFREI, Simon (red.). *Tvärsnitt – perspektiv på islam*. Stockholm: Dialogos, 2011d, ss. 199-204.
- BERGLUND, Jenny. IRU på muslimska friskolor, en översättning av islam till det svenska skolsystemet. I STRANDBRIK, Peter, LINDQVIST, Beatriz och FORSBERG, Håkan (red.). *Tvåra Möten. Om utbildning och kritiskt lärande*. Stockholm: Södertörn Studies in Education 1, Södertörns högskola, 2011e, ss. 155-168.
- BERGLUND, Jenny. Selektiva traditioner i svensk islamisk religionsundervisning. I BERGLUND, Jenny, LARSSON, Göran och LUNDGREN, Ulf P. (red.). *Att söka kunskap: islamisk utbildning och pedagogik i historia och nutid*. Stockholm: Liber, 2010, ss. 132-176.
- BERGLUND, Jenny. Ramadan i skolan. I BERGLUND, Jenny och SORGENFREI, Simon (red.). *Ramadan – en svensk tradition*. Lund: Arcus, 2009a., ss. 37-53.
- BERGLUND, Jenny. Elitidrottarens ramadan. I BERGLUND, Jenny och SORGENFREI, Simon (red.). *Ramadan – en svensk tradition*. Lund: Arcus, 2009b., ss. 139-151.

BERGLUND, Jenny. Snow, kind policemen and health care facilities: Choosing Teaching Material for IRE in Muslim schools in Sweden. I BERGLUND, Jenny och ROOS, Lena (red.). *Your Heritage or Mine: Teaching in a Multi-Religious Classroom*. Uppsala: Swedish Science Press, 2009c, ss. 107-118.

BERGLUND, Jenny. Islamic Religious Education: A reaction and part of modernity's meta-narratives. I THURFJELL, David och PFÄNDTNER, Willy (red.). *Post-colonial Challenges to the Study of Religions*. Stockholm: Södertörn Studies on Religion, 2008a, ss. 29-48.

BERGLUND, Jenny. Al-ahbash. I SVANBERG, Ingvar och WESTERLUND, David (red.). *Religion i Sverige*. Stockholm: Dialogos förlag, 2008b, ss. 251-252.

BERGLUND, Jenny. Muslimska friskolor i Norden. I BERGLUND, Jenny och LARSSON, Göran (red.). *Religiösa friskolor i Sverige: Historiska och nutida perspektiv*. Lund: Studentlitteratur, 2007, ss. 81-102.

BERGLUND, Jenny. Det primära behöver inte vara att förstå. I SÄFSTRÖM, Carl-Anders (red.). *Den mångtydiga skolan*. Lund: Studentlitteratur, 2006a, ss. 191-210.

BERGLUND, Jenny. What takes place in the Quran class. I TIRRI, Kirsi (red.). *Religion, Spirituality and Identity*. Bern: Peter Lang, 2006b, ss. 203-220.

BERGLUND, Jenny och SORGENFREI, Simon. Ramadan på svenskt vis, *Invandrare & Minoriteter*, Nr. 1, 2010, ss. 28-29.

BERGLUND, Jenny och SORGENFREI, Simon. Inledning. I BERGLUND, Jenny och SORGENFREI (red.). *Ramadan - en svensk tradition*. Lund: Arcus, 2009, ss. 9-13.

- BOGDAN, Michael. Some Reflections on Multiculturalism, Application of Islamic Law, Legal Pluralism and the New EU Succession Regulation. I *Essays in Honour of Hans van Loon*, Cambridge - Antwerp - Portland: Intersentia, 2013, ss. 59-68.
- BOGDAN, Michael. Något om den kollisionrättsliga behandlingen av islamisk morgongåva (MAHR). I *Rett og toleranse. Festskrift til Helge Thue 70 år*. Oslo: Gyldendal Akademisk, 2007, ss. 175-185.
- BORELL, Klas. Islamfeindlichkeit und Hasskriminalität: Probleme und Chancen eines Forschungsfelds in Entwicklung. I HAFEZ, Fared (red.). *Jahrbuch für Islamophobieforschung 2014*. Wien: New Academic Press, Universität Wien, 2014, ss. 9 -18.
- BORELL, Klas. Svenska muslimska församlingar. Resurs eller hinder i integrationsarbetet?, *Signum* 3, 2013, ss. 27-29.
- BORELL, Klas. Research in Progress: Swedish Muslim Congregations, *Newsletter of Sociology of Religion*, vol. XII: Winter 2011, ss. 8-10.
- BORELL, Klas and GERDNER, Arne. Cooperation or Isolation? Muslim Congregations in a Scandinavian Welfare State: A Nationally Representative Survey from Sweden, *Review of Religious Research* 55(4), 2013, ss. 557-571.
- BORELL, Klas och GERDNER, Arne. Frivilligt socialt arbete i svenska muslimska församlingar. Tradition, organisation, integration, *Socionomens Forskningssupplement*, vol. 29: 1, 2011a, ss. 34-43.
- BORELL, Klas och GERDNER, Arne. Hidden Voluntary Social Work. A Nationally Representative Survey of Muslim Congregations in Sweden, *British Journal of Social Work*, vol. 41: 5, 2011b, ss. 968-974.
- BORELL, Klas och GERDNER, Arne. Muslimska församlingar i lokalsamhället. Samverkan eller isolering?, *Socialvetenskaplig tidskrift*, vol. 18: 1, 2011c, ss. 42-56.

- BORELL, Klas och GERDNER, Arne. Samverkan eller isolering. Svenska muslimska församlingar, *Årsbok - Nämnden för Statligt Stöd till Trossamfund*, 2011d, ss. 13-16.
- BORELL, Klas och GERDNER, Arne. Etnicitet, religion och organisation. Muslimska församlingar i förändring, *Invandrare & Minoriteter*, vol. 37: 1, 2010a, ss. 13-17.
- BORELL, Klas och GERDNER, Arne. Motstånd och stöd. En studie av svenska muslimska församlingar, *Sociologisk forskning*, vol. 47: 4, 2010b, ss. 31-43.
- BORELL, Klas, GERDNER, Arne, SÄLLSTRÖM, Anna, NORDLANDER, Johanna och LUNDKVIST, Elisabet. Muslimska församlingar i lokalsamhället: Samverkan eller isolering?, *Socialvetenskaplig Tidskrift* 18(1), 2011, ss. 42-56.
- BORNHOLM, Helena. Mellanöstern bakom slöjan. Intervju med Annika Rabo, *Tvårsnitt*. 2007:2, ss. 2-5.
- BRATTSTRÖM, Margareta och SAYED, Mosa. Behandlingen av mahr i samband med bodelning enligt svensk rätt, *Juridisk publikation*, 2013 ss. 207-226.
- AF BURÉN, Ann. Ramadan på älderns höst. I BERGLUND, Jenny och SORGENFREI, Simon (red.). *Ramadan – en svensk tradition*. Lund: Arcus, 2009, ss. 67-78.
- BÄCKELIE, Jonatan och LARSSON, Göran. Political Opinions and Participation among Young Muslims in Sweden: A case study. I NIELSEN, Jørgen, S. (red.) *Muslim Political Participation in Europe*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2013, ss. 61-82.
- BÄCKELIE, Jonatan och LARSSON, Göran. Unga muslimer och politik. I LARSSON, Göran och OLSSON, Susanne (red.). *Islam och politik*. Lund: Studentlitteratur, 2011, ss. 143-171.

- BÄCKLIN, Emy. Hycklande extremister. Föreställningar om muslimer i Rosengårdsrapporten. I FLYGHED, Janne, HÖRNQVIST, Magnus, BÄCKLIN, Emy, NORDÉN, Elisabeth och SCHOULTZ, Isabel (red.) *Varifrån kommer hotet? Perspektiv på terrorism och radikalisering*. Stockholm: Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen, Rapport 2011:22, ss. 43-51.
- CARLBOM, Aje. Oförutsedda konsekvenser av dialog med självutnämnda muslimska ledare, *Socialvetenskaplig tidskrift*, 2009, nr 3-4, ss. 369-389.
- CARLBOM, Aje. An empty signifier: The Blue-and-Yellow Islam of Sweden, *Journal of Muslim Minority Affairs*, 2006a, 26:2, ss. 245- 261.
- CARLBOM, Aje. Mångkulturalismen och den politiska mobiliseringen av islam. I HEDETOFT, Ulf, PETERSON, Bo och STUREFELT, Lina (red.) *Invandrare och integration i Danmark och Sverige*. Göteborg & Stockholm: Makadam, 2006b, ss. 26-66.
- DAHLKVIST, Mattias. Ramadan på Ålidhem. I BERGLUND, Jenny och SORGENFREI, Simon (red.) *Ramadan – en svensk tradition*. Lund: Arcus, 2009, ss. 79-93.
- DOGAN, Güney. Moral Geographies and the Discipling of Senses of Swedish Salafis, *Comparative Islamic Studies*, 8:1, 2014 (i tryck).
- EKIZ, Serkan. Stuggle between a Fundamental Right and Secularism – The Islamic Headscarf in the Light of ECHR Jurisprudence and Legal Guidelines for Sweden. I EDSTRÖM, Örjan (red.). *Svensk rätt i EU – en antologi*. Uppsala: Iustus 2007, ss. 225-247.
- FAZLHASHEMI, Mohammad. Inre frihet och social filantropi – om tankarna bakom fastan i islam. I BERGLUND, Jenny och SORGENFREI, Simon (red.). *Ramadan – en svensk tradition*. Lund: Arcus, 2009, ss. 28-36.

- GUSTAFSSON, Kristina. Muslimska friskola i Jönköping. Ett möte mellan skilda ideal, *Smäländska kulturbilder*, 2006, ss. 105-120.
- HARDING, Tobias. Faith-Based Organizations and the Secular State: The Establishment of a Muslim Study Association in Sweden, *Journal of Muslims Minority Affairs*, 2013, 33(3), ss. 341-355.
- HEDIN, Christer. Muslim pilgrimage as education by experience. I AHLBÄCK, Tore (red.). *Pilgrimage Today*. Åbo: Donnerinstitutet, 2010, ss. 163-195.
- HEDIN, Christer. Fasta i världens religioner. I BERGLUND, Jenny och SORGENFREI, Simon (red.). *Ramadan – en svensk tradition*. Lund: Arcus, 2009, ss. 15-27.
- HEDIN, Christer. Livet efter döden enligt Bibeln och Koranen. *Religion och Bibel* 65, 2008, ss 43-62.
- HJÄRPE, Jan. Europeisk islam i öst och väst. I *Mångkulturell samverkan. Platser och prägel*. Borås: SSKT, Borås 2012, ss. 17-31.
- HJÄRPE, Jan. Generationsväxlingen och frågan om islam och demokrati. I *Kristen humanism. Årsbok* (tema Tro & Demokrati) 2012b, ss. 79-86.
- HJÄRPE, Jan. Islams försvenskning. Vad sker med en religion när den byter miljö?, *Ikaros: tidskrift om människan och vetenskapen*, No. 4, 2012c, ss. 5-9.
- HJÄRPE, Jan. Den nya generationen, *Invandrare & Minoriteter* 6/2011, ss. 9-11.
- HJÄRPE, Jan. Demokrati eller etnokrati?, *Invandrare & Minoriteter*, 1/2010, ss. 5-8.
- HJÄRPE, Jan. Euroislam. I *NE Årsbok 2007*. Stockholm: NE Nationalencyklopedin, 2008, ss. 214-215.

- HJÄRPE, Jan. Karikatyrkrisen. *NE Årsbok 2006*. Stockholm: NE Nationalencyclopädi, 2007, ss. 224-227.
- HJÄRPE, Jan. The Muslim Presence in Sweden. I ISHTIAQ, Ahmed (red.). *The Politics of Group Rights: The State and Multiculturalism*. New York: University Press of America inc., 2005, ss. 60-75.
- HJÄRPE, Jan och FRANCK, Olof. Att hantera populistisk debatt, *Religion & Livsfrågor* 1/2011, ss. 12-14.
- JONSON, Ulf. Islamisk teologi vid Uppsala universitet, *Signum*, 3, 2013, ss. 24-27.
- KARLSSON MINGANTI, Pia. Islamic Identity in Third Space. Muslim Women Negotiating Subjectivity in Sweden. I AKMAN, Haci (ed.). *Negotiating Identity in Scandinavia: Women, Migration and the Diaspora*. New York/Oxford: Berghahn, 2014, ss. 31-60.
- KARLSSON MINGANTI, Pia. Muslim Women Managing Women's Shelters. Somaya, the Muslim woman and Religion as Resource, *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 2014 (i tryck).
- KARLSSON MINGANTI, Pia. Secular Feminisms and Muslim Women Activists in Sweden. I REETZ, Dietrich och MANDAVILLE, Peter P. (ed.). *Living Islam in Europe. Muslim Traditions in European Contexts*. Leiden: Brill, 2014 (i tryck).
- KARLSSON MINGANTI, Pia. Burqinis, Bikinis and Bodies. Encounters in Public Pools in Italy and Sweden. I MOORS, Annelies and TARLO, Emma (eds.). *Islamic Fashion and Anti-Fashion. New Perspectives from Europe and America*. London: Bloomsbury, 2013, ss. 33-54.
- KARLSSON MINGANTI, Pia. Challenging From Within. Youth Associations and Female Leadership in Swedish Mosques. I BANO, Masooda och KALMBACH, Hilary (eds.). *Women, Leadership and Mosques. Changes in Contemporary Islamic Authority*. Leiden: Brill, 2012, ss. 371-391.

- KARLSSON MINGANTI, Pia. 'Love' in Negotiations over Young Muslims' Future Marriages. I JONASDOTTIR, Anna och STRID, Sofia (eds.). *GEXcel Work in Progress Report*. Proceedings from GEXcel Theme 10: Love in Our Time. Linköping/Örebro: Center of Gender Excellence, 2011a, ss. 139-141.
- KARLSSON MINGANTI, Pia. Minareter, burkini och minibikini. Om religion som syns och värderingar som synas. I OLSSON, Susanne och SORGENFREI, Simon (red.). *Islam. En vänbok till Christer Hedin*. Stockholm: Dialogos, 2011b, ss. 121-130.
- KARLSSON MINGANTI, Pia. Kvinnor och ungdomar i moskén, *Invandrare & Minoriteter*, Nr 1, 2010a, ss. 18-21.
- KARLSSON MINGANTI, Pia. Islamic revival and young womens negotiations on gender and racism. I COLLINS-MAYO, Sylvia och DANDELION, Pink (eds.). *Religion and youth*. Aldershot: Ashgate, 2010b, pp. 115-122.
- KARLSSON MINGANTI, Pia. Matrimoni contestati. Giovani musulmani in contesti transnazionali. *Mondi Migranti*, 2010c, 12(3), ss. 117-129.
- KARLSSON MINGANTI, Pia. Kvinnor och ungdomar i moskén. *Invandrare & Minoriteter*, 2010d (1), ss. 18-21.
- KARLSSON MINGANTI, Pia. Moskéer. I SVANBERG, Ingvar och WESTERLUND, David (red.). *Religion i Sverige*. Stockholm: Dialogos, 2008a, ss. 261-264.
- KARLSSON MINGANTI, Pia. Becoming a "Practising" Muslim. Reflections on Gender, Racism and Religious Identity Among Women in a Swedish Muslim Youth Organisation, *Elore*, 2008b, 15:1. Hämtad från: http://www.lore.fi/arkisto/1_08/kam1_08.pdf (besökt 2014-05-30).

- KARLSSON MINGANTI, Pia. Mosques in Sweden. On Identity and Spatial Belonging. I SIIKALA, Anna-Leena, KLEIN, Barbara och MATHISEN, Stein (eds.) *Creating Diversities. Folklore, Religion and the Politics of Heritage*. Helsinki: Finnish Literature Society, 2004, ss. 153-164.
- KARLSSON MINGANTI, Pia och ÖSTERLIND, Leila-Karin. Politics of Visibility among Young Muslim Women. I BJÖRKLUND, Jenny och LINDQVIST, Ursula (eds.). *New Dimensions of Diversity in Nordic Culture and Society*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2014 (i tryck).
- LAGERVALL, Richard. Representations of Religion in Secular States: The Muslim Communities in Sweden, *Contemporary Arab Affairs*, Vol. 6, No 4, 2013, ss. 524-538. Även publicerad i arabisk översättning som: Tamaththulat al-din fi-l-dawla al-`ilmaniyya: al-Jawali al-muslima fi-l-gharb. I BELQAZIZ, Abdellilah (ed.). *al-Din wa-l-dawla fi-l-watan al-`arabi. Bubuth wa-munaqashat al-nadwa al-fikriyya allati nazzamatha markaz dirasat al-wahda al-`arabiyya bi-t`a wun ma`a al-ma`had al-swidi bi-l-iskandariyya*. Beirut: Center for Arab Unity Studies, 2013, ss. 435-456.
- LARSSON, Göran. The State and the Imams: Summary of a Government Report on Training Programmes for Imams in Sweden, *Forum for Islamforskning* (Special issue on "Public Islam" and the Nordic Welfare State: Changing Realities?), 2014. Hämtad från: <http://islamforskning.dk/files/journal/2014/FIFO-2014-1-del11.pdf> (besökt 2014-05-30).
- LARSSON, Göran. Muslims palliativ vård i Sverige – ett utforskat forskningsfält, *Svensk Teologisk Kvartalskrift*, Årgång 89, Nr. 2, 2013a, ss. 74-81.
- LARSSON, Göran. Sweden. I NIELSEN, Jørgen S. (ed.). *Yearbook of Muslims in Europe*. Leiden: Brill, Vol. 5, 2013b, ss. 619-631.
- LARSSON, Göran. Sweden. I NIELSEN, Jørgen S. (red.). *Yearbook of Muslims in Europe*, Vol. 4. Leiden: Brill, 2012, ss. 563-575.

- LARSSON, Göran. Sweden. I NIELSEN, Jørgen S. (red). *Yearbook of Muslims in Europe*, Vol. 3. Leiden: Brill, 2011, ss. 545-557.
- LARSSON, Göran. The Last Shall Be the First – Or How the Study of Islam and Muslims in the Nordic Countries Could Be More Developed. I NIELSEN, Jørgen S. (red). *Yearbook of Muslims in Europe*, Vol. 3. Leiden: Brill, 2011, ss. 719-725.
- LARSSON, Göran. Likabehandling eller kontroll? – Om imam- och islamlärover utbildningar. I BERGLUND, Jenny, LARSSON, Göran och LUNDGREN, Ulf P. (Red.). *Att söka kunskap – islamisk utbildning och pedagogik i historia och nutid*. Stockholm: Liber, 2010c, ss. 101-131.
- LARSSON, Göran. Sweden. I NIELSEN, Jørgen S. (Ed.). *Yearbook of Muslims in Europe*, Vol. II. Leiden: Brill, 2010d, ss. 497-509. Översatt till Bosniska (Švedska) i Jørgen S. Nielsen et al, eds., Muslimani u Evropi Sarajevo, översättning av Azra Mulović and Ahmet Alibašić, Sarajevo: Center for Advanced Studies and El-Kalem, 2011, ss. 507-509.
- LARSSON, Göran. From aesthetic conflict to anti-mosque demonstrations. The institutionalisation of Islam and Muslims in Sweden. I ALIEVI, Stefano (Ed.). *Mosques in Europe. Why a solution has become a problem*. London: Alliance publishing, 2010e, ss. 355-372.
- LARSSON, Göran. Islamic religious education in Sweden. I ASLAN, Ednan (Ed). *Islamische Erziehung in Europe/Islamic education in Europe*. Publishing House: Böhlau Verlag, 2009a, ss. 403-421.
- LARSSON, Göran. Imamutbildningar – en europeisk utblick. I *Staten och imamerna. Religion, integration, autonomi*. Stockholm: Fritzes, 2009b, ss. 125-161.
- LARSSON, Göran. Sweden. I LARSSON, Göran (ed.). *Islam in the Nordic and Baltic Countries*. London & New York: Routledge, 2009c, ss. 56-75.

- LARSSON, Göran. Muslimer och islam - tolkningar mellan segregation och integration. I ANDERSSON, Daniel och SANDER, Åke (red.). *Det mångreligiösa Sverige - ett landskap i förändring*. Lund: Studentlitteratur, 2009d, ss. 463-520.
- LARSSON, Göran. Ramadan på universitetet. I BERGLUND, Jenny och SORGENFREI, Simon (red.). *Ramadan - en svensk tradition*. Lund: Arcus, 2009e, ss. 54-66.
- LARSSON, Göran. Sweden. I NIELSEN, Jørgen S. (Ed.). *Yearbook of Muslims in Europe*, Vol. 1. Leiden: Brill, 2009g, ss. 331-341.
- LARSSON, Göran. Muslimskt gudstjänstliv i Sverige - några exempel. I *Heliga Rum i dagens Sverige. Årsbok för Svenskt Gudstjänstliv* 83, 2008, ss. 130-137.
- LARSSON, Göran. Studiet av islam och muslimer i Sverige. Tillbakablickar, trender och framtidsutsikter. I LINDAHL, Rutger och CRAMÉR, Per (red.). *Forskning om Europa-frågor*. Göteborg: Centrum för Europaforskning vid Göteborgs universitet, skrift nr 21, 2007, ss. 61-70.
- LARSSON, Göran. Sidratul-Muntaha. An alternativ voice for Swedish Muslims in Cyberspace? I LARSSON, Göran (red.). *Religious Communities on the Internet*. Uppsala: Swedish Science Press, 2006a, ss. 86-105.
- LARSSON, Göran. Islamofobiska tendenser i det svenska samhället 2005. I *Integrationsbarometer 2005. En rapport om allmänhetens attityder, erfarenheter och kunskaper inom områdena integration, mångfald och diskriminering*. Norrköping: Integrationsverkets rapportserie, 2006b, ss. 305-314.
- LARSSON, Göran. The impact of Global Conflicts on Local Contexts: Muslims in Sweden after 9/11 - The Rise of Islamophobia, or New Possibilities?, *Islam and Christian-Muslim Relations*, Volume 16, Number 1, January 2005a, ss. 29-42.

- LARSSON, Göran. Muslimer i Sverige. Mellan tolerans och islamofobi. I ANDERSSON, Daniel och SANDER, Åke (red.). *Det mångreligiösa Sverige – ett landskap i förändring*. Lund: Studentlitteratur, 2005b, ss. 447-490.
- LARSSON, Göran. The Death of a Virtual Muslim Discussion Group: Issues and Methods in Analysing Religion on the Net, *Online – Journal of Religion on the Internet*, 1:1, 2005c. Hämtad från: <http://journals.ub.uni-heidelberg.de/index.php/religions/article/view/382> (besökt 2014-05-30).
- LARSSON, Göran och BJÖRKMAN, Nina. South Asian Muslims in the Nordic Countries: An Overview based on the Existing Literature, *Finnish Journal of Ethnicity and Migration*, Vol 5, No. 2, 2010, ss. 16-23. Hämtad från: http://etmu.fi/wp-content/uploads/2013/01/FJEM_2_2010.pdf (besökt 2014-05-30).
- LARSSON, Göran och LINDEKILDE, Lars. Muslim claims-making in context: Comparing the Danish and the Swedish Muhammad Cartoons controversies, *Ethnicities*, Vol. 9(3), 2009f, ss. 361-382.
- LARSSON, Göran och SANDER, Åke. Kyrkoyal som politisk spelplan, *Invandrare & Minoriteter*, Nr. 1, 2010a, ss. 9-12.
- LARSSON, Göran och SANDER, Åke. From cellar to dome and minaret/Från källare till kupol och minaret. I HOLGERSON, Helena, THÖRN, Catharina, THÖRN, Håkan och WAHLSTRÖM, Mattias (red/eds.). *(Re)searching Gothenburg: Essays on a changing city/Göteborg utforskat. Studier av en stad i förändring*, Göteborg: Glänta production, 2010b, ss. 123-128/ss. 119-124.
- LARSSON, Kristoffer. Sweden and Anti-Muslim Hysteria, *Arches Quarterly*, Vol. 4, Winter 2010, ss. 70-73.
- LINDGREN CHIN, Johanna. Som att ladda batterierna en gång om året. I BERGLUND, Jenny och SORGENFREI, Simon (red.). *Ramadan – en svensk tradition*. Lund: Arcus, 2009, ss. 110-123.

- LISTERBORN, Carina. Den våldsamma integreringen. Muslimska kvinnor i offentliga rum. I *Våldets topografier. Betraktelser över makt och motstånd*. Stockholm: Atlas, 2011, ss. 261-285
- LISTERBORN, Carin och SIXTENSSON, Johanna. Med slöja i gatuvimlet, *Invandrare & Minoriteter*, Nr. 1, 2010, ss. 34-38.
- LUNDBERG, Martin. Ibn Rushd – ett studieförbund i rörelse. I WINMAN, Thomas, AMAN, Robert, ERIKSSON, Lisbeth och LUNDBERG, Martin. *Mångfaldens (folk)bildning för det offentliga samtalet tre minoriteters egna bildningsverkambeter*. Stockholm: Folkbildningsrådet, 2011, ss. 29-48.
- MODÉER, Kjell-Åke. Shari'a and Nordic Legal Contexts. I NIELSEN, Jørgen S. och CHRISTOFFERSEN, Lisbet (red.). *Shari'a As Discourse: Legal Traditions and the Encounter with Europe*. Farnham. Ashgate, 2010, ss. 89-94.
- NILSSON, Per-Erik. Solidaritet, dadlar och havregryn. I BERGLUND, Jenny och SORGENFREI, Simon (red.). *Ramadan – en svensk tradition*. Lund: Arcus, 2009, ss. 94-109.
- OLSSON, Susanne. Swedish Puritan Salafism: A hijra Within, *Comparative Islamic Studies*, 8:1, 2014 (i tryck).
- OLSSON, Susanne. Religion in public space: 'Blue-and-Yellow Islam' in Sweden. *Religion, State and Society*, 37:3, 2009a, ss. 277-290.
- OLSSON, Susanne. Nutida islamtolkningar i europeiska kontexter. I STENSTRÖM, Hanna (red.). *Att tolka Biblen och Koranen. Konflikt och förhandling*. Lund: Studentlitteratur, 2009b, ss. 201-218.
- OTTERBECK, Jonas. Ritualization among young adult Muslims in Malmö and Copenhagen. I NIELSEN, Jørgen S. och JELDTOFT, Nadia (red.) *Methods and Contexts in the Study of Muslim Minorities: Visible and Invisible Muslims*. London & New York: Routledge, 2011a, ss. 59-76.

OTTERBECK, Jonas. Blasfemi som problem för mänskliga rättigheter. I ANDERSSON, Dan-Erik och MODÉE, Johan (red.). *Mänskliga rättigheter och religion*. Stockholm: Liber, 2011b, pp. 228-240.

OTTERBECK, Jonas. "Kulturmuslim" – en identitet, *Invandrare & Minoriteter*, Nr 1, 2010a, ss. 22-26.

OTTERBECK, Jonas. Sweden: Cooperation and conflict. In TRIANDAFYLLIDOU, Anna (Red.). *Muslims in 21st Europe: Structural and Cultural Perspectives*. London & New York: Routledge, 2010b, ss. 103-120.

OTTERBECK, Jonas. "You say you want a revolution": närläsning av Marjane Satrapis "Persepolis", *Bild & bubbla*, 2009:1, ss. 22-29.

OTTERBECK, Jonas. Attityder till alkohol inom islamisk teologi och historia. I Lindgren, Åke (Red.). *Nykterhet i rörelse – Nykterhetens och nykterhetens utveckling efter 1970*. Stockholm: Sober förlag, 2008, ss. 299-313.

OTTERBECK, Jonas. Growing up with Islam in Sweden: Discussing Islam with Young Adult Muslims. I MAHMUTĆEHAJIĆ, Rusmir (Red.). *Forum Bosnae*, No 7. 2007, ss. 151-165.

OTTERBECK, Jonas. Det är individen som agerar, *Religion & Livsfrågor*, 2006, ss. 20-21.

OTTERBECK, Jonas. What is Reasonable to Demand. Islam in Swedish Textbooks, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, No 31, 2005, ss. 795-812.

OTTERBECK, Jonas. Vad kan man egentligen begära - Läromedelstexter om islam, *Didaktikens forum*, årgång 1, nr 1, 2004, ss. 56-73. Hämtad från: http://www.mnd.su.se/poly-poly_fs/1.41864.1324463944/DF_1_2004.pdf (besökt 2014-05-30).

OTTERBECK, Jonas och BEVELANDER, Pieter. Sådan är islamofobin, *Axess magasin*, nr. 5, 2013.

- OTTERBECK, Jonas och BEVELANDER, Pieter. Islamophobia in Sweden: Politics, Representations, Attitudes and Experiences. I HELBLING, Marc (red). *Islamophobia in the West: Measuring and Explaining Individual Attitudes*. London & New York: Routledge, 2012a, ss. 70-82.
- OTTERBECK, Jonas och BEVELANDER, Pieter. Young people's attitudes towards Muslims in Sweden. *Ethnic and Racial Studies*, No 33, 2010, ss. 404-425.
- OTTERBECK, Jonas och CATO, Johan. Aktivt medborgarskap bland muslimer. I BEVELANDER, Pieter, FERNÁNDEZ, Christian och HELLSTRÖM, Anders (Red.). *Vägar till medborgarskap*. Arkiv Förlag/A-Z förlag, 2011, ss. 71-86.
- OUIS, Pernilla. Din al-fitra, reversion och svensk ekoislam. I OLSSON, Susanne och Sorgenfrei, Simon (red). *Perspektiv på islam. En vänbok till Christer Hedin*. Stockholm: Dialogos, 2011, ss. 65-73.
- OUIS, Pernilla. Att möta olika människor lika: muslimers möte med svensk sjukvård. I BJÖRNGREN CUADRA, Carin (red.). *Omvårdnad i mångkulturella rum*. Lund: Studentlitteratur, 2010a, ss. 231-255.
- OUIS, Pernilla. Halal-hippiens paradoxer, *Axess*, nr. 2, 2010b, ss. 36-39.
- OUIS, Pernilla. Muslimska ungdomar i Sverige. Vad innebär egentligen den islamiska sexualmoralens budskap? Religion och hedersproblematik, *Socionomen*, nr. 4, 2009a, ss. 44-49.
- OUIS, Pernilla. Den verkliga kulturkonflikten? Islamisk sexualmoralism i liberala Sverige, *Socialvetenskaplig tidskrift*, Nr. 3-4, Årgång 16, 2009b, ss. 350-368.
- OUIS, Pernilla. Att förhandla islam i den svenska skolan, *Religion & Livsfrågor*, nr. 2, 2009c, ss. 20-22.
- OUIS, Pernilla. Ett ofrånkomligt förtryck?, *Humanisten*, nr. 3, 2009d, ss. 24-31.

- OUIS, Pernilla. Barnen i Rosengård berättar vidunderliga och vedervärdiga saker, *Praktik & Teori*, nr. 1, 2009e, ss. 38-45.
- OUIS, Pernilla. Muslim Marriage in Europe. Tradition and Modernity, *Global Dialogue*, nr. 3-4, 2007, ss. 108-117.
- OUIS, Pernilla. Från njutningsmänniska till frustrerad puritan. Muslimska sexualitet i ett historiskt perspektiv, *Kjønnsforskning*, no 3, 2005, ss. 51-66.
- RAUDVERE, Catharina. Bildförbudet i islam. I CHRISTOFFERSEN, Lisbeth (ed) *Gudebilleder. Ytrings frihed og religion i en globaliseret verden*. København: Tidens skifter, 2006, ss. 28-43.
- RAUDVERE, Catharina. Sufism som vardagsislam. Ett pågående projekt om gemenskap, nätverk och identitet, *Tidskrift för islamforskning*, 2007, nr 2, ss 1-12.
- RAUDVERE, Catharina. Translocal Mobility and Traditional Authority. Sufi Practices and Discourses as Facets of Everyday Muslim Life. I RAUDVERE, Catharina och STENBERG, Leif (eds.) *Sufism Today. Heritage and Tradition in the Global Community*, London: I.B. Tauris, 2009, ss. 1-12.
- RAUDVERE, Catharina. Between Home and Home. Sufi Heritage in Bosniak Diaspora. I RAUDVERE, Catharina och STENBERG, Leif (eds) *Sufism Today. Heritage and Tradition in the Global Community*, London: I.B. Tauris, 2009, ss. 49-64.
- RAUDVERE, Catharina. Between Nations and Global Islam. Sufi Activities and Community Building among Bosnian Muslims in Southern Sweden. I GEAVES, Ron, DRESSLER, Markus och KLINKHAMMER, Gritt (eds.) *Sufis in Western Society. Global Networking and Locality*, London: Routledge, 2009, ss. 162-179.

- RAUDVERE, Catharina. Foreninger, forbindelser og repræsentanter. Bosnisk-muslimsk menighedsliv i et sammenlignende svensk-dansk perspektiv. I HOLM PEDERSEN, Marianne och RYTTER, Mikkel (eds.) *Islam og muslimer i Danmark. Religion, identitet og sikkerhed efter 11. september 2001*. København: Museum Tusulanum, 2011, ss. 177-203.
- RAUDVERE, Catharina. Associations, Connections, Representatives. A Swedish Bosnian Muslim community in a Transforming Urban Landscape. I MADSEN, Peter (ed.) *Challenging Identities. European Horizons*. New York: Routledge, 2014 (i tryck).
- ROALD, Anne Sofie. The Discourse of Multiculturalism: An Obstacle to Cultural Change?, *TIFO (Tidskrift for islamforskning)*, Vol. 8, No 1, 2014.
- ROALD, Anne Sofie. Introduktion: Mångkulturell hälso- och sjukvård. I ROALD, Anne Sofie (red.) *Den mångkulturella vården*. Lund: Region Skånes Etiska Råd, 2014, ss. 7-14.
- ROALD, Anne Sofie. Majority versus minority: 'governmentality' and Muslims in Sweden, *Religions*, No 1, 2013, ss. 116-131.
- ROALD, Anne Sofie. Expressing Religiosity in a secular society: The relativisation of Faith in Muslim Communities in Sweden, *European Review*. No. 1, 2012, ss. 95-113.
- ROALD, Anne Sofie. Democratisation and secularisation in the muslim brotherhood. The international dimension. I MEIJER, Roel och BAKKER, Edwin (eds.). *The Muslim brotherhood in Europe*. Hurst & Company, 2012, ss. 71-88.
- ROALD, Anne Sofie. The conversion process in stages: New Muslims in the twenty-first century, *Islam and Christian-Muslim Relations*, 3, 2012, ss. 347-362.

- ROALD, Anne Sofie. European Islamic Gender Discourses. I CHEETHAM, David, WINKLER, Ulrich, LEIRVIK, Oddbjørn och GRUBER, Judith (red.). *Interreligious hermeneutics in pluralistic Europe*. Amsterdam & New York: Rodopi, 2011, ss. 267-288.
- ROALD, Anne Sofie. Multiculturalism and Pluralism in Secular Society: Individual or Collective Rights?, *Ars Disputandi: The Online Journal for Philosophy of Religion*, Vol. 11, 2011, ss. 147-163.
- ROALD, Anne Sofie. Ulike perspektiver på islam og religionskritikk i dag, *Religion og Livssyn*, nr. 23, 2011a, ss. 22-26.
- ROALD, Anne Sofie. Den islamiska klädedräkten. Individens frihet eller kollektivistiskt förtryck? I ANDERSSON, Dan-Erik och MODÉE, Johan (red.). *Mänskliga rättigheter och religion*. Malmö: LIBER, 2011b, ss. 193-201.
- ROALD, Anne Sofie. Muslimska kvinnor mellan majoritet och minoritet. I OLSSON, Susanne och SORGENFREI, Simon (red.). *Perspektiv på islam. En vänbok till Christer Hedin*. Stockholm: Dialogos, 2011c, ss. 113-118.
- ROALD, Anne Sofie. Vigselrättens symbolvärde, *Invandrare & Minoriteter*, nr. 1, 2010a, ss. 30-33.
- ROALD, Anne Sofie. Multiculturalism and Religious legislation in Sweden. I MOGHISSI, Haideh och GHORASHI, Halleh (red.). *Muslim Diaspora in the West. Negotiating Gender, Home and Belonging*. Farnham: Ashgate, 2010b, ss. 55-72
- ROALD, Anne Sofie. Mångfald och muslimska kvinnors rätt till skilsmässa. I ROSENBECK, Bente och SANDERS, Hanne (red.). *Det politiska äktenskapet. 400 års historia om familj och reproduktion*. Stockholm & Göteborg: Makadam, 2010c, ss. 353-373.

- ROALD, Anne Sofie. Religiøse og kulturelle endringer i muslimers kulturmøte. I BRUNVOLL, Arve, BRINGELAND, Hans, GILJE, Nils och SKIRBEKK, Gunnar (red.). *Religion og kultur: Ein flerfagleg samtale*. Oslo: Universitetsforlaget, 2009, ss. 129-143.
- ROALD, Anne Sofie. The shaping of a Scandinavian Islam: Converts and gender equal opportunity. I VAN NIEUW-KERK, Karin (Ed.). *Women Embracing Islam. Gender and Conversion in the West*. University of Texas Press: Austin, 2006, ss. 48-70.
- ROALD, Anne Sofie. Er islam en kvinnefiendtlig religion?, *Religion og Livssyn*, Årgang 17, nr. 3, 2005, ss. 27-31.
- ROSENBERG, Göran. Yttrandefrihetens förutsättningar och gränser. I ROMANUS, Mikael (red.). *Vilja frihet, motstå våldet. Stiftelsen Torgny Segerstedts Minne. Sjuttonde årets verksamhet*. Göteborg: Tre Böcker Förlag AB, 2013, ss. 41-48.
- SANDER, Åke. Experiences of Swedish Muslims after the Terror Attacks in the USA on 11 September 2011, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32(5), 2006, ss. 809-830.
- SABZEVARI, Hanif. Strindbergs Samum. Islam och queer, *Minaret*, 2007(7):3, ss. 77-80.
- SAYED, Mosa. Några aspekter på mångkulturens utmaningar – med särskild fokus på islamisk rätt, *Svensk juristtidning* 2013a, ss. 877-866.
- SAYED, Mosa. The Kafala of Islamic Law: How to Approach it in the West. I LINDSKOUG, Patrik, MAUNSBACH, Ulf och MILLQVIST, Göran (red.). *Essays in Honour of Michael Bogdan*. Lund: Juristförlaget, 2013b, ss. 507-520.
- SAYED, Mosa. Abort inom den islamiska rättstraditionen, *Working paper, Juridiska fakulteten*, Uppsala universitet, No 2, 2013c. Hämtad från: <http://www.jur.uu.se/LinkClick.aspx?fileticket=TeYjLxpPM5k%3D&tabid=5502&language=sv-SE> (besökt 2014-05-30).

SAYED, Mosa. Är den islamiska rätten en evig religiös lag? En analys av förändringstendenser i den islamiska familjerätten. I *Vänbok till Rolf Nygren*. Uppsala: Iustus, 2011, ss. 319-339.

SAYED, Mosa. Svensk och islamisk familjerätt – en jämförelse, *Juridisk publikation*, nr 2, 2010a, ss. 201-234. Hämtad från <http://www.juridiskpublikation.se/2b/library/files/114/Sayed.pdf?PHPSESSID=af28fb79b5ea0eae9c52ee6-4f6142672> (besökt 2014-05-30).

SAYED, Mosa. The Accomodation of Minority Customs in Sweden. The Islamic Law of Inheritance as an Example, *European Journal of Law Reform*, issue 3-4, 2010b. Hämtad från: http://www.elevenjournals.com/zoek?utf8=&search_text=Mosa+Sayed&search_kind=&search_journal_code=13872370&spotlight=Search (besökt 2014-05-30).

SAYED, Mosa. The Muslim dower (mahr) in Europe – with special reference to Sweden. I BOELE-WOLKI, Katharina och SVERDRUP, Tone (eds.). *European challenges in contemporary family law*. Cambridge and Mortsel: Intersentia Ltd, 2008, ss. 187-208.

SORGENFREI, Simon. En konvertits ramadan. I BERGLUND, Jenny och SORGENFREI, Simon (red.). *Ramadan – en svensk tradition*. Lund: Arcus, 2009, ss. 124-138.

STJERNHOLM, Simon. Iftar hos familjen al-Baghdadi. I BERGLUND, Jenny och SORGENFREI, Simon (red.). *Ramadan – en svensk tradition*. Lund: Arcus, 2009., ss. 152-163.

SULTÁN SJÖQVIST, Madeleine. Längtan efter helhet. Om muslimska konvertiters sökande, *Astra nova*, 2009(90):5/6, ss. 12-18.

SVANBERG, Ingvar. Religion i rörelse. I TAPPER, Anders, TELL, Johan och LEO, Mårten (red.) *Äkta svenskt. En mångfaldig resa i tiden*. Stockholm: Svenska Turistföreningen, 2009, ss. 121-133.

- SVANBERG, Ingvar. »Nu låter Du din tjänare fara i frid«: missionären Lovisa Engvall (1865-1935) från Karlskoga. I OLSSON, Susanne och THURFJELL, David (red.). *Hermeneutik, didaktik och teologi. En vänbok till Björn Skogar*. Uppsala: Swedish Science Press, 2008, ss. 22–30.
- WEIBULL, Lennart. Världsreligioner i Sverige. I BERGSTRÖM, Annika, WEIBULL, Lennart och OSCARSSON, Henrik (red.). *I framtidens skugga*. Göteborg: SOM-institutet, 2012, ss. 546–556.
- WESTERLUND, David. Diverging Muslim Views on Health Care in Sweden: an Outline of a New Research Field. I ADEGAMO, Efe, ECHTLER, Magnus och FREIBERGER, Oliver (eds.). *Alternative Voices: a Plurality Approach for Religious Studies. Essays in Honor of Ulrich Berner*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2013, ss. 163–174.
- WESTERLUND, David. Sufism. I SVANBERG, Ingvar och WESTERLUND, David (red.). *Religion i Sverige – en handbok*. Stockholm: Dialogos, 2008, ss. 252–254.
- WESTERLUND, David. Nutida muslimsk kristendomskritik. I WESTERLUND, David (red.). *Religionsmöten och religiös mångfald*. Uppsala: Swedish Science Press, 2005, ss. 66–72.
- WESTERLUND, David. The Contextualization of Sufism in Europe. I SVANBERG, Ingvar och WESTERLUND, David (eds.). *Sufism in Europe and North America*. London & New York: Routledge Curzon, 2004, ss. 13–35.
- ZACHRISON, Mozghan. Slöjan som social konstruktion, *Invandrare & Minoriteter*, nr. 1, 2010, s. 27.

Appendix D

Självpresentationer av islamiska riksorganisationer hämtade ur publikationen *Trossamfund i Sverige. Statsbidragsberättigade trossamfund: presentationer och aktuell statistik 2013* (Stockholm: SST, 2013)

Förenade islamiska föreningar i Sverige

FIFS, Förenade islamiska föreningar i Sverige, bildades 1974 som det första trossamfundet för muslimska föreningar i Sverige. FIFS är en ideell, politiskt obunden och demokratisk organisation med 52 föreningar och samfundet räknar 36 000 medlemmar över hela Sverige.

FIFS medlemsföreningar representerar flera olika tolkningar av Islam och har en rik etnisk mångfald. Enligt FIFS policy ska minoriteter vara representerade och delaktiga i FIFS ledning. FIFS förutsätter också att kvinnor och unga är delaktiga i förenings- och församlingsliv och ledning både hos medlemsföreningar och på riksnivån. FIFS representerar sina medlemsorganisationer hos myndigheter och den svenska regeringen och är ett forum för medlemsorganisationers gemensamma intressen.

Muslimerna tror på en enda Gud samt att profeten Mohammed är Guds sista budbärare i kedjan av många andra profeter där ibland Moses och Jesus. Muslimerna tror på Koranen som i sin tur bekräftar andra tidigare uppenbarelser, i sin ursprungliga och oförändrade form, till andra profeter.

De viktigaste uppgifterna för en muslimsk församling är att främja socialt och religiöst liv i det lokala samhället, att bistå muslimer med andlig vård, genomföra återkommande religiösa aktiviteter och ceremonier samt att medverka till att söka svar på religiösa frågor. FIFS medlemsorganisationer bedriver kora-
nundervisning, studiecirkelar och kulturella aktiviteter. FIFS och dess medlemsföreningar verkar för integration genom att stärka muslimers kulturella och religiösa identitet.

FIFS medlemsföreningar informerar om Islam och muslimer och tar gärna emot besökare i sina lokaler och berättar för dem om Islam och sina föreningsaktiviteter för att förbättra samhällsklimatet och motverka extremism.

FIFS vision är ett samhälle med respekt, mångfald och allas delaktighet. Trossamfundens roll i samhället ska vara att stärka samhället och dess värdegrund, lyfta frågor om etik, öka medborgarnas delaktighet och stödja de svaga i samhället. FIFS medlemsföreningar ska vara öppna och välkomnande för det lokala samhället. Förbundet uppmuntrar medlemsföreningar till samarbete med andra muslimska föreningar, kommuner och församlingar hos andra trossamfund samt all övrig lokal samhällsbyggande verksamhet.

FIFS samarbetar gärna med andra muslimska riksorganisationer och medverkar aktivt i inom-muslimsk och interreligiös dialog. FIFS bedriver och medverkar i flera projekt bland annat med själavård vid anstalter, häkten och sjukhus, krisberedskap, antidiskrimineringsarbete och informationsverksamhet. Förbundet arbetar med kompetensutveckling och håller kurser bland annat i ledarskap, föreningsekonomi och föreningsteknik, samt familjerätt för vigselförrättare. Inom ramen för samfundets arbete finns också strävan att uppmärksamma demokratis principer och betydelse i ledarskap för att medlemsföreningarna ska utveckla sin organisation med demokratin som grund.

Islamiska kulturcenterunionen i Sverige

Islamiska kulturcenterunionen i Sverige (IKUS) tillhör och företräder Sunni-Islam (Ahl-i Sunnah wa'l Djamaa). Samfundet har i Sverige runt 10 000 medlemmar i fjorton lokala moskéer under ledning av trettioåriga utbildade imamer. IKUS imamer är både män och kvinnor. IKUS har systerorganisationer i nästan alla världens länder men rörelsens andliga centrum finns i Turkiet. IKUS västeuropeiska nav finns i Tyskland.

IKUS började sin verksamhet i Sverige 1979 och registrerades som ideell förening 1984 med namnet Islamiska Centerunionen i Sverige (ICUS). Samfundet har sitt ursprung i de så kallade "koranskolorna" i Turkiet, en Islamisk verksamhet som startades 1936 av en stor islamisk läromästare, Süleyman Hilmi Tunahan. IKUS expansion började genom att imamer från Turkiet skickades till de länder dit turkiska gästarbetare emigrerat – först till Tyskland – i slutet på 1960-talet. 1987 blev IKUS statsbidragsberättigat och sedan 2002 är samfundet ett registrerat trossamfund enligt lagen om trossamfund. Att samfundet betonar att man tillhör Ahl-i Sunnah wa'l Djamaat innebär att IKUS endast tror på och accepterar de fyra traditionella Islamiska lagskolorna (Shafi, Hanafi, Hanbali och Maliki) som det rätta sättet att följa och tillämpa Islam. Detta är enligt IKUS den ursprungliga huvudvägen inom Islam. Enligt IKUS skall muslimer finna kunskap om Islam genom fyra källor: Koranen – Allahs ord, som uppenbarats för Hans siste profet Muhammed. Sunnah – Det sätt på vilken Profeten Muhammed utövade Islam, vilket utgör den enda sanna och legitima uttolkningen av Koranens ord och mening. Idjma – överensstämmelsen mellan de lärdas härledning ur urkunderna om hur Islam skall utövas i frågor som inte direkt kunnat utläsas ur Koranen och Sunnah. Qiyas – Slutledning som gjorts av lärda genom jämförelser med de tre förstnämnda källorna i frågor som inte direkt kunnat utläsas därur. Dessa fyra källor utgör Islam s lag och praktik.

IKUS övergripande mål är att fostra och undervisa muslimska barn och ungdomar i Sverige, flickor som pojkar, i enlighet med Islam. Samfundet strävar efter att framtida generationer av muslimer i Sverige skall bevara sin muslimska identitet. Genom utbildning inom det ordinarie svenska skolsystemet parallellt med traditionell medrese-undervisning (islamisk skola

i internatform) försäkrar vi oss om att våra barn når en tillfredsställande färdighet såväl i det andliga som i det världsliga livet. Kvinnogrupperna arbetar självständigt under ledning av lärarinnorna (kvinnliga imamer) för att höja kvinnornas bildnings- och utbildningsnivå och status i samhället.

Detta koncept är speciellt för IKUS vars lärare och imamer själva genomgått denna fostran och utbildning. Ständigt pågår moskéernas religiösa, sociala och kulturella verksamhet med t.ex. böner, fredagsbön, undervisning, andlig vård vid sjukhus, häkten och fängelser, samvaro och på olika sätt främjande av kontakter mellan svenska muslimer och samhället.

IKUS vill verka för att främja mänskliga rättigheter, religionsfrihet och den ömsesidiga respekten för varandra. IKUS anser att de grundläggande värderingarna inom Judendom, Kristendom och Islam som handlar om människors förhållningssätt till varandra i grunden är de samma.

Sveriges muslimska förbund

Sveriges Muslimska Förbund (SMF) är ett politiskt obundet, fritt islamiskt trossamfund etablerat 1981 som har sitt säte i Stockholm. SMF har en demokratisk struktur med styrelse som väljs vartannat år. Förbundet är medlemmar i Islamiska Samarbetsrådet (IS) som är samverkansorgan för de muslimska organisationerna i relation till SST och den svenska staten. SMFs mål är att stå för ett interkulturellt och religiöst budskap som skall stödja församlingar, myndigheter, samhälle och medlemmar moraliskt, etiskt, andligt, socialt, ekonomiskt för en stabil och trygg tillvaro i Sverige. Många medlemmar i SMFs lokalföreningar har sina rötter i Turkiet, Pakistan, Bangladesh, Somalia och den arabiskspråkiga världen. Förbundet samlar både sunni- och shiamuslimska föreningar.

SMF betraktar alla människor som en enda enhet, trots dess olikheter i nationer, religiös övertygelse och språk och samfundet strävar efter ett mångkulturellt samhälle som är bygger på jämställdhet, respekt, tolerans, integration och välfärd. SMF värnar demokrati och mänskliga rättigheter. Förbundet arbetar mot främlingsfientlighet och rasdiskriminering och vill i dess ställe så kärlek, respekt och närmande mellan människor. Således ser SMF att det mänskliga brödrskapet är ett heligt förbund.

SMFs medlemsmoskéer bedriver en stor barn- och ungdomsverksamhet. Förbundet har i dag mer än 4000 barn och ungdomar som studerar Koranens budskap och nationella hemspråk i sina lokala föreningar. Bland deltagarna finns en stor geografisk spridning i Sverige och många kvinnliga deltagare.

Hundratals muslimer (och icke-muslimer) deltar årligen i SMF-föreningarnas lokala samtal och kurser, familjehelger, seminariedagar och konferensdagar samt uppsökande och stödjande verksamhet.

SMF har för nuvarande 40 församlingar och 40 imamer som ger religiös och social service åt 53 800 medlemmar. SMFs mål är att ha minst en välutbildad imam – som kan svenska lagar och förordningar, med fast anställning – i varje medlemsförsamling. För att förverkliga det målet vill SMF medverka till att skapa levande församlingar som kan försörja sig med egna resurser. Ett problem som förbundet brottas med i dag är de flesta imamer arbetar frivilligt och att många saknar relevant

kompetens. SMF vill därför, i samverkan med det offentliga Sverige, främja och säkerställa mångfalden och kvaliteten på yrkesinriktad utbildning.

Svenska islamiska församlingarna

Svenska islamiska församlingarna (SIF) är ett islamiskt riksförbund med säte i Eskilstuna. SIF samlar för närvarande över tjugo församlingar från Malmö, Göteborg, Uppsala till Mellansverige. Riksförbundet räknar med att dess lokalförsamlingar har runt 17 000 medlemmar samt att ett tjugotal imamer är verksamma inom dessa församlingar. SIF bildades 1999 och är en del av trossamfundet Svenska Islamiska Samfundet (SIS). SIF och dess församlingar utgjorde från början en del av Islamiska Kulturcenterunionen i Sverige, som delade sig i slutet av 1990-talet.

SIFs syfte är att föra fram sann, traditionell Islam i Sverige – så som den föreskrivs i Koranen, Sunna och i de islamiska lagskolornas texter och traditioner. Förbundet utgör en gemenskap för gudstjänst och annan andlig och social verksamhet. SIF vill långsiktigt främja utövandet av Islam s tro och praktik samt verka för Islam s integration och fortlevnad i Sverige. För att nå dessa mål ingår det i SIFs kontinuerliga arbete att stödja att nya församlingar bildas samt att stödja muslimska organ för social omsorg, utbildning och församlingar för kvinnor och ungdomar.

SIF har också om mål att ge information och utbildning om Islam för att grunda förståelse och goda relationer mellan Islam och det svenska samhället. I dag arbetar SIF med detta mål i samverkan med Svenska Islamiska Akademin. Ett tidigare samarbete med imamutbildning vid Ersta-Sköndal högskola planeras fortsätta med Mälardalens högskola.

Bosniakiska islamiska samfundet

Bosniakiska islamiska samfundet (BIS) representerar troende bosniaker och andra muslimer i Sverige. En majoritet av BIS medlemmar kom till Sverige under Balkankriget 1992–1995, framförallt från Bosnien-Hercegovina, men också från andra delar av det forna Jugoslavien. Mycket tidigt började bosniaker organisera sig och redan i slutet av 1992 bildades de första församlingarna i Sverige. År 1995 gick tretton av dessa församlingar ihop och bildade Bosnien-Hercegovinas Islamiska Riksförbund som senare bytte namn till Bosniakiska islamiska samfundet. I mitten av 2010 registrerades BIS som ett trosamfund och året därpå beviljades BIS statlig uppbördshjälp. I dag består BIS av 26 församlingar med ungefär 12 000 medlemmar runtom i Sverige. Samfundet har 21 aktiva imamer som håller gudstjänst i församlingarna. BIS har en styrelse som väljs vartannat år och en huvudimam som är ansvarig för det religiösa livet i samfundet.

BIS är ett islamiskt trossamfund och en del av det Islamiska samfundet i Bosnien-Hercegovina som representerar troende bosniaker och andra muslimer i Bosnien-Hercegovina. Islamiska samfundet i Bosnien är ett självständigt samfund som själva väljer sin högste ledare ("Reis-ul-ulema", de lärdas överhuvud). Islamiska Samfundet i Bosnien-Hercegovina och BIS tillhör den sunnimuslimska inriktningen och den hanafitiska lagskolan.

Islams viktigaste läropunkt är monoteismen, det vill säga att Allah (Gud) är en och att Han skall dyrkas ensamt, utan mellanhänder. Islams trosbekännelse är: "Det finns ingen gud utom Gud, och Muhammed är Hans sändebud". Islams centrala heliga skrift är Koranen som föreskriver tron på Allah och hans uppenbarelser, på hans änglar, hans sändebud och på Domedagen. Muslimer beaktar de fem pelarna: trosbekännelsen, tidebönen, att ge allmosor, att fasta under Ramadan samt att vallfärda till Mekka.

Samfundets syfte är att hjälpa lokala församlingar att organisera religiöst liv för bosniaker och andra muslimer i Sverige. BIS vill sprida kunskap om Islam och muslimer för att bygga broar och motverka fördomar och diskriminering. Samfundet organiserar också insamlingar för behövande i Bosnien-Hercegovina och övriga världen. BIS är en icke-politisk organi-

sation som vill bidra till en positiv samhällsutveckling som kännetecknas av jämställdhet, alltså ett samhälle där individer, familjer, olika etniska grupper och olika kulturer ska kunna leva tillsammans i tolerans och respekt. BIS vill också bidra till ett samhälle fritt från alkohol och andra droger. BIS har i dag ett gott samarbete med andra trossamfund, myndigheter och institutioner i Sverige. I samarbete med Nykterhetsrörelsens Bildningsverksamhet (NBV) arbetar samfundet aktivt med frågor som rör integration, folkhälsa och nykterhet.

Islamiska shia samfunden i Sverige

Islamiska Shia Samfunden i Sverige (ISS) är en rikstäckande paraplyorganisation för shiaföreningar. Riksorganisationens målsättning är att stödja Shia-muslimer bosatta i Sverige med att bevara deras Islamiska identitet samtidigt som de integreras i det svenska samhället, och främja sådana förhållanden som gör det möjligt att leva i Sverige i enlighet med Islams lära i allmänhet och den shiitiska i synnerhet. ISS vill bevaka shiamuslimers intressen i Sverige och främja en utveckling som kännetecknas av ömsesidig respekt och acceptans. ISS anser att den kulturella, sociala och religiösa mångfalden i Sverige bör tillvaratas som en positiv kraft. Samfundet stödjer och anordnar olika typer av evenemang som inte bara syftar till att öka medlemsorganisationernas kunskap om Islam men också svenska samhällets uppbyggnad. ISS har som målsättning att också vara en informationskanal för den Shiaislamiska tron och på så vis skapa ökad förståelse för Islam i det svenska samhället.

ISS grundades 1991 och de första medlemmarna var främst shiamuslimer från Irak, Iran, Pakistan och Libanon. Under 1990-talet växte medlemsantalet kraftigt på grund av invandring från Irak. Den största medlemsföreningen finns i dag i Imam Ali-moskén i Järfälla i Stockholm, där ISS också har sitt kansli. ISS består i dag av 33 medlemsföreningar och antalet medlemmar överstiger i dag 25 000. ISS är en av sex Islamiska samfund som ingår i Islamiska samarbetsrådet (IS).

ISS lägger tonvikten på den grundläggande tron för en muslim: tron på Allah (Gud), tron på hans gudomliga budskap i form av den heliga Koranen och tron på hans budbärare, Profeten Mohammad (fred vare med honom).

En shiamuslims dagliga liv innefattar en ständig kontakt med Gud genom de fem dagliga bönerna samt gudsmedvetenhet i alla aspekter av ens liv. Andra viktiga sedvänjor inkluderar sawm (fastan) i månaden Ramadan, Hajj (pilgrimsfärden till Mecka), Zakat/Khums (Islamiska allmosor och avgifter). Viktigt för shiamuslimer är också högtidlighållandet av Imamernas födelser och bortgång, och särskilt Muharram/Ashura (åminnelse av Imamen Husayn). Dessa sedvänjor är i enlighet med Koranen och Profeten Mohameds lära samt Profetens närmaste familjemedlemmar och hans utpekade efterträdare.

Islam och muslimer i Sverige – en kunskapsöversikt

Islam och muslimer i Sverige - en kunskapsöversikt har som syfte att ge en bild av vad forskarvärlden vet om islam och muslimer i Sverige; framför allt i termer av vad som har publicerats inom området.

Den tidigare forskningen presenteras på ett överskådligt sätt tillsammans med tillgängliga statistiska uppgifter om muslimska församlingar i Sverige. Förutom presentationen av vad som har publicerats om islam lyfts trender och förändringar över tid diskuteras. Skriften avslutas med en bibliografi över tillgänglig litteratur om islam och muslimer i Sverige mellan åren 2004 och 2014. Förutom detta ges en närmare presentation av muslimska hemsidor och Islamiska samarbetsrådets (IS) sammansättning.

Göran Larsson är professor i religionsvetenskap vid Göteborgs universitet. Hans forskning är framför allt inriktad mot islam och muslimer i Sverige och Europa. Han har även publicerat arbeten om Koranen, islamisk teologi, ungdomskultur och religion och media.

Nämnden för statligt stöd till trossamfund

Box 14038

167 14 Bromma

www.sst.a.se

ISBN 978-91-980611-6-1